This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

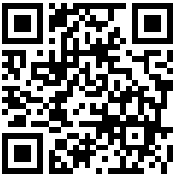

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

Digitized by Google

THE
PENNSYLVANIA
STATE UNIVERSITY
LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

Svensk Månadsrevy för undervisning i de tre huvudspråken

utgiven av

HERMAN SÖDERBERGH
Rektor vid Djursholms Samskola

N. OTTO HEINERTZ
Lektor vid Södermalms h. a. läroverk, Stockholm.

TJUGONDE ÅRGÅNGEN

1926

Digitized by Google

MALMÖ 1926, RÖHR's BOKTRYCKERI

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK:

ÅRGÅNG XX (1926)

INNEHALL:

N:r 1, 2. Februari.

Sid.

Årgång XX, **Redaktionen** 1

Bidrag till frågan om fransk versbildning, **Herman Söderbergh** 2

Till den tyska grammatiken, **N. Otto Heinertz** 24

Några exempel på hundert och tausend som böjliga adjektiv, **Arvid Smith** 33

The Etymon of the Word 'umpteen', **Thorsten Celander** 34

Umpteen once more, **T. Hilding Svartengren** 35

Något om internationella fonetiksällskapets modifierade transkriptionssystem, **V. Areskog** 35

Till frågan om det fonetiska transkriptionssystemet, **Karl Kärre** 37

Litteratur:

G. E. Törnvall, Tyska skrivövningar till formläran och syntaxen I, II...
E. Frösell, Övningar till tyska formläran .....
E. Frösell, Övningar till tyska syntaxen
Arvid Smith, Övningsexempel till tyska grammatiken (företrädesvis syntaxen).....
N. Otto Heinertz 41

Henrik Schück, Allmän litteraturhistoria, **Hilmer Gillqvist** 46

N:r 3. Mars.

Imperfekt indikativ i tyska villkorsbisatser, **Emil Låftman** ... 59

Artikel eller ej vid ***Kapstadt*** *och* ***Kapland,*** **E. Th. Walter, A. Wolf** 70

Der Artikel bei Ländernamen auf ***-land*** *und Städtenamen auf* ***-stadt,*** **Ernst A. Meyer** 71

'Some Dozen Boys' once more, **Robert Palmgren, Daniel Elfstrand** 80

Faire som anföringsverb, **Alfred Stenhagen** 83

Digitized by Google

Litteratur:

Pronunciation and Phonetics, **G. E. Fuhrken** 85

Viktor R. Löfberg och P. A. Fogelberg, Översättningsövningar till tyska för gymnasiet.....
Viktor R. Löfberg och P. A. Fogelberg Nyckel till Översättningsövningar till tyska för gymnasiet.....
N. Otto Heinertz 87

N:r 4. April.

Vårens studentstilar 89

Note, **G. E. Fuhrken**..... 110

N:r 5. Maj.

Vårens realskolestilar 111

Litteratur:

Ludwig Sütterlin, Neuhochdeutsche Grammatik mit besonderer Berücksichtigung der neuhochdeutschen Mundarten, **Hans W. Pollak** 123

N:r 6. September.

Passé défini et imparfait, **Jean Nogué**..... 127

En oriktig modusregel, **Emil Låftman** 139

Smärre bidrag till tysk filologi:

1. *Hundert — tausend — Millionen,* **Anna von der Heyden** 146
2. *Fartygsnamns genus,* **Anna von der Heyden, N. Otto Heinertz** 146
3. *Till Eichendorffs ›Taugenichts‹,* **Sven Nordlund** ... 147

Några randanmärkningar till Hultenbergs skolupplaga av A Study in Scarlet, **Carl S. R. Collin** 148

Några anmärkningar till den svenska skolupplagan av Wilhelm von Kügelgens Jugenderinnerungen eines alten Mannes, **Theodor Hjelmqvist**..... 151

Litteratur:

Philipp Aronstein, Englische Wortkunde, **Mats Redin** ... 154

F. G. Fowler & H. W. Fowler, The Pocket Oxford Dictionary of Current English, **Herbert Kalén** 156

N:r 7. Oktober.

Conjunctional as *in Post-Position,* **Einar Ekblom**..... 159

I transkriptionsfrågan, **E. Herdin** *och* **Karl Kärre** 168

Digitized by Google

Sid.

Fartygsnamn [i tyskan] ännu en gång, **Anna von der Heyden och N. Otto Heinertz** 176
Amerikanismer och annat i Rodhe-Jespersens Engelsk läsebok för realskolan, **Arvid Smith** 178
Modern English Usage, **Mats Redin** 179
Litteratur:
B. P. MacDonald, English Speech To-day, **G. E. Fuhrken** 187
Karl Brandi, Deutsche Geschichte, **Carl Ernolv** 189
Evring-Liljegren, The Swiss Family Robinson, **Robert Palmgren** 191
Postskriptum 193

N:r 8. November.

Höstens studentstilar 195
Höstens realskolestilar 213

N:r 9. December.

Sounds and Symbols, **G. E. Fuhrken** 223
„Ein dunkler Ehrenmann", **Hans Pollak** 227
Floders namn i tyskan, **Gustaf Widbeck** 232
Smärre bidrag till tysk filologi:
4. *»Den gamla goda tiden»,* **E. W.** 234
Is Modern-English Philology out of Fashion? **T. Hilding Svartengren** 235
Om prefixen in- och un- i engelskan, **Thorsten Celander** 240
"Puritan England" m. m. i den engelska studentstilen, **Carl S. R. Collin** 242
Fiasco, **Alfred Stenhagen** 243
Litteratur:
Leon Kellner, Restoring Shakespeare, **Eilert Ekwall** ... 244

Digitized by Google

Innehållsförteckning efter innehållets art.

I. Språkpedagogiska inlägg.

Sid.

Något om internationella fonetiksällskapets modifierade transkriptionssystem, *V. Areskog* 35
Till frågan om det fonetiska transkriptionssystemet, *Karl Kärre* 37
I transkriptionsfrågan, *E. Herdin* och *Karl Kärre* 168
Postskriptum (uttalande i transkriptionsfrågan av ämneskonferensen i Moderna Språk vid Djursholms Samskola) 193
Sounds and Symbols, *G. E. Fuhrken* 223

II. Artiklar av grammatiskt, litteraturhistoriskt, språkhistoriskt, stilistiskt, e. d. innehåll.

Bidrag till frågan om fransk versbildning, *Herman Söderbergh* 2
Till den tyska grammatiken, *N. Otto Heinertz* 24
Några exempel på *hundert* och *tausend* som böjliga adjektiv, *Arvid Smith* 33
Smärre bidrag till tysk filologi:
1. Hundert — tausend — Millionen, *Anna von der Heyden* 146
2. Fartygsnamns genus, *Anna von der Heyden, N. Otto Heinertz* 146
3. Till Eichendorffs »Taugenichts», *Sven Nordlund* 147
4. »Den gamla, goda tiden», *E. W.* 234
Fartygsnamn [i tyskan] ännu en gång, *Anna von der Heyden, N. Otto Heinertz* 176
The Etymon of the Word 'Umpteen', *Thorsten Celander* 34
'Umpteen' once more, *T. Hilding Svartengren* 35
Imperfektum indikativ i tyska villkorsbisatser, *Emil Låftman* 59
Artikel eller ej vid *Kapstadt* och *Kapland, E. Th. Walter, A. Wolf* 70
Der Artikel bei Ländernamen auf -land und Städtenamen auf -stadt, *Ernst A. Meyer* 71
Faire som anföringsverb, *Alfred Stenhagen* 83
Passé défini et imparfait, *Jean Nogué* 127
En oriktig modusregel, *Emil Låftman* 139
Conjunctional *as* in Post-Position, *Einar Ekblom* 159
Amerikanismer och annat i Rodhe-Jespersens 'Engelsk läsebok för realskolan', *Arvid Smith* 178
»Ein dunkler Ehrenmann», *Hans Pollak* 227
Floders namn i tyskan, *Gustaf Widbeck* 232
Is Modern-English Philology out of Fashion? *T. Hilding Svartengren* ... 235
Om prefixen *in-* och *un-* i engelskan, *Thorsten Celander* 240
Fiasco, Alfred Stenhagen 243

Digitized by Google

Sid.

III. Diverse.

Argång XX, *Redaktionen* 1
Some Dozen Boys' once more, *Robert Palmgren* och *Daniel Elfstrand* 80
»Puritan England» m. m. i den engelska studentstilen, *Carl S. R. Collin* 242
Note, *G. E. Fuhrken* 110

IV. Översättningar och kommentarer m. m.

A. Studentexamen.

Uppsatser och översättningsprov.

V T. 1926, *S. J. Charleston — C. S. Fearenside — G. E. Fuhrken — P. Méaly — Virgile Pinot — Mme Ransson — Ernst A. Meyer — Edw. Th. Walter — A. Wolf* ..... 89—110
H. T. 1926, *S. J. Charleston — C. S. Fearenside — G. E. Fuhrken — P. Méaly — Mme Ransson — Ernst A. Meyer — Hans Pollak — Alfred Wolf* ..... 195—213

B. Realskoleexamen.

Översättningsprov och Reproduktionsprov.

V. T. 1926, *Ernst A. Meyer — A. Wolf — S. J. Charleston — C. S. Fearenside — G. E. Fuhrken* ..... 111—123
H. T. 1926, *Ernst A. Meyer — Hans Pollak — Alfred Wolf — S. J. Charleston — C. S. Fearenside — G. E. Fuhrken* ..... 213—222

V. Böcker.

G. E. Törnvall: Tyska skrivövningar till formläran och syntaxen I, II, *N. Otto Heinertz* 41
E. Frösell: Övningar till tyska formläran ..... }
E. Frösell: Övningar till tyska syntaxen ..... }
Arvid Smith: Övningsexempel till tyska grammatiken (företrädesvis syntaxen) ..... } *N. Otto Heinertz* 44
Henrik Schück: Allmän litteraturhistoria. Sjätte avdelningen, *Hilmer Gillqvist* 46
Edgar Jacot: La prononciation anglaise systematisée, *G. E. Fuhrken* 85
Viktor R. Löfberg och P. A. Fogelberg: Översättningsövningar till tyska för gymnasiet ..... } *N. Otto Heinertz* 87
Dito: Nyckel till dito ..... }
Ludwig Sütterlin: Neuhochdeutsche Grammatik, *Hans W. Pollak* 123
Några randanmärkningar till Hultenbergs skolupplaga av »A Study in Scarlet», *Carl S. R. Collin* 148
Några anmärkningar till den svenska skolupplagan av Wilhelm von Kügelgens »Jugenderinnerungen eines alten Mannes», *Theodor Hjelmqvist* 151
Philipp Aronstein: Englische Wortkunde, *Mats Redin* 154
F. G. Fowler & H. W. Fowler: The Pocket Oxford Dictionary of Current English, *Herbert Kalén* 156

Digitized by Google

H. W. Fowler: A Dictionary of Modern English Usage, *Mats Redin* 179
Bernhard P. MacDonald: English Speech To-day, *G. E. Fuhrken* 187
Karl Brandi: Deutsche Geschichte, *Carl Ernolv* 189
N. H. Evring och S. B. Liljegren: The Swiss Family Robinson, *Robert Palmgren* 191
Leon Kellner: Restoring Shakespeare, *Eilert Ekwall* 244

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XX. 1, 2. * MALMÖ * Februari 1926

ÅRGÅNG XX.

»Var plåga har sitt skri för sig
Men hälsan tiger still».

Under de kritiska första åren av Moderna Språks tillvaro firade redaktionen oftast årsskiftet med en behjärtad skildring av situationens krav och en passande vädjan till läsekretsen. Vi ha länge saknat anledning att kommentera utsändandet av en ny årgång, och det är utan förhävelse vi använda odalbondens ord som en förklaring till skillnaden mellan nu och förr. Det var långt mera bekymmersamt att leda i den steniga portgången, än det är att hålla i tömmarna ute på det goda föret. När vår tidskrift med detta nummer går in i sista året av sitt andra decennium, är det därför den nuvarande redaktionen en angenäm plikt att till dem, som började, uttala ett hjärtligt tack för all ospard möda. Men icke ringare är vår tacksamhetsskuld till de olika regeringar, som genom väl tillmätta anslag av statsmedel ha bidragit till ekonomiseringen av vår tidskrift. I sistnämnda hänseende är det dock en pålitlig prenumerantskara, den svenska manliga och kvinnliga språklärarkåren, som är och har varit Moderna Språks säkra stöd. Vi våga tolka vår lärarekårs fasthållande vid tidskriften som ett tecken på att den trots sina brister fyller ett verkligt behov. Att så är fallet, bevisas icke minst av den växlande skara medarbetare bland de svenska lärarna, som redaktionen har haft glädjen att få samarbeta med under de gångna åren. Utom den rent praktiska och mest påtagliga nytta, som Moderna Språk genom sina s. k. stilnummer bereder den bekymrade rättaren av examensskripta, torde tidskriftens väsentligaste betydelse ligga däri, att den produktiva läraren vet, att han i M. S. har ett svenskt organ, med vars hjälp han lätt får resultatet av sitt arbete framlagt för intresserade kolleger. Det vore inte svårt att ur de skilda årgångarna framvisa många exempel på att blotta befintligheten av organet uppenbarligen sporrar arbetslusten. Med tack till alla medarbetare går redaktionen alltså vidare med goda förhoppningar och goda föresatser.

Redaktionen.

Digitized by Google

BIDRAG TILL FRÅGAN OM FRANSK VERSBILDNING.

Nedanstående uppsatser[1] böra uteslutande betraktas som förstoringar och motiveringar av ett par noter i förra årgången av Mod. Språk (M. S. 1925, s. 48; ibidem s. 185). Liksom sagda noter framkallades av tillfälligheter, äro dessa blygsamma »bidrag» av nästan lika luftig art som snön som föll i fjol och förhålla sig till den stränga vetenskapen som tillfällighetsdikten till den höga poesien. Uppriktigt sagt är det endast en djärv eufemism, när jag beträffande vad som nedan avhandlas i uppsatsen om fransk prosodi (B. Stavelsetrycket) vågar tala om fjolårsnö; ty »många vintrar ha snögat», sedan i vårt land min vördade lärare Fredrik Wulff i en hel serie avhandlingar och uppsatser utredde det väsentligaste av frågan om det franska språkets prosodiska möjligheter[2]). Om jag inte desto mindre nu dristar mig att med några nya exempel lära ut vad gammalt och känt är, så sker det endast i den vällovliga avsikten att blåsa bort en del av det damm, som i våra stora bibliotekssalar höljer även »de ädlaste tankemödor», varom Wulff klagar i sina vackra minnesord om fostbrödralaget Axel och Gustaf Nyblæus.

* * *

I.

Franskans prosodiska möjligheter.

Till utgångspunkt för en orientering på detta område tar jag adj. *H. Gillqvists* ord sid. 172 i hans upplaga av *Mussets* Carmosine (Lund 1923): »Fransk vers är stavelseräknande, *syllabique*, ty de franska vokalernas kvantitetsolikheter äro ej utpräglade nog för att tillåta versmått som i latinet, ej heller äro skillnaderna i stavelsernas tryckstyrka så stora, att versmått som i de germanska språken bli möjliga». I en randanmärkning till detta ställe under titeln »Ytterligare till Carmosine» (Mod. Språk, s. 187 årg. 1924) tillät jag mig fråga adj. G., vad han menade med dessa ord, och försökte tillika i huvudsak göra gällande, dels att kvantitetsskillnaden mellan de franska vokalerna i vissa fall vore särdeles anmärkningsvärd, dels att den latinska versen inte byggdes enbart på *vokalernas* utan på *stavelsernas* kvantitet, och slutligen att även i den moderna franskan skillnaden mellan de enskilda stavelsernas *tryckstyrka* vore mer än tillräcklig för att uppbära en versbildning efter

[1]) Förf. har icke lyckats förverkliga sin ursprungliga avsikt att redan i detta nummer framlägga den tillämnade uppsatsen n:r 2 »Om alexandrinens cäsur», vilken alltså får ställas på framtiden.

[2]) Se t. ex. Några ord om aksent, Kristiania 1881; Om rytm och rytmicitet i värs, Köpenhamn 1892; Von der Rolle des Akzentes in der Versbildung, Lund 1892—94; Återverkande rytmisk och melodisk akcentuering, Kristiania 1898; La rythmicité de l'alexandrin français. Lunds Universitets årsskrift, T. 36; Det svenska språkets tjänlighet i antika metrar, Uppsala 1908.

Digitized by Google

germanska grunder, varvid ävenledes erinrades om satsaccentens allt avgörande betydelse. — I »Svar på en fråga» (Mod. Språk, s. 46, årg. 1925) anförde adj. G. källan till det av mig påtalade yttrandet samt hävdade med all rätt, att han i själva verket blott företrätt »den vedertagna franska» uppfattningen i detta stycke, tillspetsad i den av adj. G. till yttermera visso citerade satsen av *Doumic:* «Il n'existe pas de prosodie française» *(Hist. de la Littér. Française,* 18e édit. p. 113). Adj. G. efterlyste tillika en närmare precisering av min egen mening och var till och med nog vänlig att förutsätta, att ett par ord i denna fråga kunde ha någon nytta med sig. Det är också uteslutande dessa frågors betydelse för vissa sidor av elementarundervisningen i franska, som jag har i sikte, när jag nu skall försöka att närmare begrunda mina tidigare påståenden om *vokalkvantiteten* och *stavelsetrycket* i modern franska.

A. *Kvantiteten.*

Innan jag går vidare, må det tillåtas mig att redan från början ganska snävt avgränsa området för denna utredning. Jag åtager mig för ingen del att historiskt klarlägga uppkomsten av den franska versbildningen, än mindre påvisa de verkliga eller möjliga grunderna till att fransmännen valt just den metod att skriva vers på som de faktiskt använda. Här är förvisso många frågor att göra, och adj. G. framställer åtskilliga, till en viss grad vill det synas under min adress. Om allt detta skall jag emellertid hålla mig till den enkla och kloka Fridasångarens ord: »Lätt är frågor giva, svårt är svar att få!»

Jag lämnar alltså å sido för det första all utredning om den franska versens förhållande till den latinska. Den enda fråga, som i det sammanhanget intresserar mig här, är denna: Även medgivet, att den moderna franskans kvantitetsförhållanden icke utan onatur kunna uppbära en kvantiterande vers av klassiskt mönster byggd på fast och oföränderlig stavelsekvantitet, har man därför rätt att med *Doumic* säga, att det franska språket saknar prosodi? — Vad som i det följande kommer att sägas rörande fransk *kvantitet* är icke att betrakta som en polemik mot Gillqvists uttalande. Som man skall se, får mitt resonnemang huvudsakligen en pedagogiskt-fonetisk inriktning och har endast en indirekt betydelse för versläran.

I ett brev[1]) till M. Dacier skriver Fénelon: » ... nous n'avons point dans notre langue cette diversité de brèves et de longues qui faisait dans le grec et dans le latin la règle des pieds et la mesure des vers.» Denna sats låter för visso försvara sig, därest man noga sammanhåller dess båda led. Den utsäger då ingenting annat än att franskan saknar en absolut, d. v. s. av sammanhanget och den därpå grundade satsaccentueringen oberoende,

[1]) *Cit. av Wulff: Rythmicité de l'alex., p. 6.*

Digitized by Google

stavelsekvantitet. Någon annan innebörd ligger icke i följande ord av v. Wilamowitz-Mœllendorff rörande de antika versmåttens tillämpning i tyskan: »Da die Sprache (= tyskan) über wirkliche Kürzen und Längen nicht verfügte und genötigt war, die betonten Silben als Längen zu brauchen, konnte höchstens erzielt werden, dass der Leser einen ähnlichen Eindruck erhielt wie von dem lateinischen Verse, je nachdem er diesen las». [1]) Samma påstående om frånvaron av en fast och oföränderlig stavelsekvantitet kan med lika rätt framställas rörande svenskan och engelskan: härutinnan befinner sig alltså franskan icke alls i någon särställning gent emot de övriga språk, som utgöra vår modern-språkliga undervisnings föremål. — Vidare skall jag inte här beröra kvantitetsfrågan i dess sammanhang med den franska versbildningen.

En alldeles missvisande tes — vilken emellertid ingalunda framföres av Gillqvist — uppkommer genom en förenkling av ovanstående till påståendet, att det franska språket (eller något av de övriga nämnda språken) knappast räknar med långa och korta stavelser, eller långa och korta vokaler. — Jag skall i det följande hålla mig till vokalerna. — Icke desto mindre är det synnerligen lätt att även i mycket auktoritativ fonetisk litteratur finna belägg för påståendet, att särskilt i franskan vokalkvantiteten vore mer eller mindre en quantité négligeable. Så gör *Klinghardt* gällande, stödd på *Wagners* experimentalfonetiska undersökningar, varom mera nedan, i sin för övrigt ypperliga bok »Französische Intonationsübungen» (Klinghardt—de Fourmestraux, Fr. Int., Cöthen 1911), s. 13, att man vid tyska lärjungars undervisning i franska kunde låta sig nöja med att behandla franskans vokaler över en kam och jämnställa dem med tyskans korta vokaler. I den engelska bearbetningen av Klinghardt-Fourmestr. (French Intonation Exercises, Cambridge 1923) utförd av *Barker* är framställningen på denna punkt något dämpad, ehuru Barker å sin sida erinrar om vokalkvantitetens större betydelse i engelskan än i franskan och om fransmannen förmenar: »As a general rule he has rather vague ideas about the lengths of his vowels.» Ur *Nyrops* Manuel phonétique du français parlé, Copenhague 1914, (p. 89) citerar Barker: »l'attention médiocre que les Français accordent en général à la longueur de leurs voyelles». Det vore ingen svårighet att öka denna exempelsamling.

Var och en inser, att denna fråga ingalunda saknar betydelse för elementarundervisningen i franska. Med stöd av påståenden, sådana vi finna här ovan, skulle lätt på uttalsundervisningens område en praxis kunna utvecklas, som toge föga eller ingen hänsyn till de franska vokalernas behandling ur kvantitetssynpunkt. Ingen rök utan eld. Naturligtvis finns det visst fog för de iakttagelser, varpå från olika håll de ovan relaterade uttalandena stödja sig. Likväl anser jag det synnerligen befogat att varna mot en alltför

[1]) v. Wilamowitz- M.: Griechische Verskunst, Berlin 1921, s. 5.

Digitized by Google

hastig konklusion av de anförda uttalandena, då det gäller att överflytta teorierna till undervisningspraxis. Till att börja med torde det vara visst, att ovannämnda iakttagare och med dem liktänkande närmast gjort sina rön i sammanhang med åhörande av fransk flytande konversation. Därvid är emellertid först att märka, att *allt* utländskt tal förefaller den icke infödde hastigare än det vanliga tempot i hans eget tal. Därtill kommer i själva verket, att fransmannens livligare temperament de facto ger åt hans tal en fart, som i det stora hela är snabbare än de germanska folkens och att härvidlag de relativa differenserna mellan talets olika beståndsdelar (här närmast vokalerna) icke blott förskjutas utan också undandraga sig en noggrannare observation. Men är det detta taltempo, som skall läggas till grund för undervisningen i skolorna utanför Frankrike? Alla veta vi, att vi från undervisningens uppnåeliga mål måste resolut stryka förmågan av ledig konversation i infödingens snabba tempo. Vad vi på uttalets område däremot verkligen kunna bibringa våra lärjungar, det är ett korrekt återgivande av det främmande språkets ljud och en vårdad uppläsning av sammanhängande text. Godkänner nu fransmannen själv vid vårdad uppläsning ett föredrag, som utsuddar kvantitetsskillnaderna? Och saknar ens i vardagsspråkets hastiga taltempo frågan om kvantiteten verklig betydelse? Det är denna uppställning av frågorna, som i sista hand intresserar mig i egenskap av gammal undervisare i franskt uttal och fransk uppläsning och som jag nu skall försöka belysa med stöd av på olika håll föreliggande material, delvis lätt åtkomligt och lätt kontrollerbart. Jag betvivlar inte, att man ur franska ortoepiska handböcker kunde framdraga många erinringar om vikten av att noga iakttaga ett textmaterials kvantitativa valörer, men jag skall lika litet göra någon axplockning av sådan art som här upprepa de vanliga i alla fonetiska elementarböcker givna kvantitetsreglerna.

Det material jag skall hålla mig till föreligger i 1) vissa fonetiskt transkriberade texter av Passy, 2) till undervisningens tjänst utgivna grammofonskivor, 3) spridda experimentalfonetiska undersökningar.

1. *Transkriptionsmaterialets vittnesbörd.* Låt mig först med några ord karakterisera valet av mitt transkriptionsmaterial. M. *Paul Passy* behöver inte presenteras; inte heller kan någon ifrågasätta hans förmåga och vana av fonetisk självransakan. Ingen torde ha levererat en större mängd transkriberade texter, och som bekant bygger han alltid på levande material, sitt eget uttal, eller hos andra iakttaget. Inför en konservativ språkuppfattning står han som representant för en viss radikal benägenhet att inregistrera, om också icke direkt propagera, även vardagsspråkets djärva friheter. Med utomordentlig trygghet bör alltså Passy kunna godtagas, där han i sina transkriptioner träder in för ett uttal, som närmast kunde tänkas utmärkande för ett konservativt språkbruk.

Digitized by Google

I sin förträffliga bok »A French Phonetic Reader», London 1914 (anmäld av undertecknad i Moderna Språk 1915, s. 205) lämnar Passy prov på franska texter i fyra stilarter med motsvarande hållning i uttalsskicket, från den högtidligt deklamatoriska till den fritt och familjärt konverserande. Om denna senare säger han själv i Introduction, VI: »This style is not intended for the student to use himself ...; but a careful study of it will prove very instructive, and very helpful in understanding native Frenchmen when talking together in animated conversation.» Man måste medgiva, att en transkriberad text av denna beskaffenhet bör vara särdeles farlig för den, som önskar visa, att den moderna fransmannen inte försummar kvantitativa nyanseringar. Men just ur denna text (Le loup et les chevreaux) skall jag välja mina exempel. För att giva läsaren en föreställning om uttalets allmänna hållning i denna text må några enstaka prov[1]) givas: pɑ̃nɑ̃ (= pendant); il t ale (il est allé); ɛl tɛ blɑ̃:ʃ (elles étaient blanches); stɛ l lu (c'était le loup); lo:t sy l li (l'autre sur le lit); ɛ n savɛ pɑ s kj etɛ ari:ve (elle ne savait pas ce qui était arrivé); yn tit vwa (une petite voix). Som man ser, återges här en synnerligen långt driven vardaglighet, vilken emellertid, som vi också sett, av Passy uttryckligen framställes *ad observandum sed non imitandum*. Redan ett par av dessa transkriptioner intressera ur kvantitetssynpunkt. Märk att nasalvokalen i *blanches* behåller sin längd trots ordets förekomst i en fras, där tempot är så hastigt och talet så föga påpassat, att en eljest fulltonig stavelse (ze) synkoperas. Transkriberingen av *l'autre:* (lo:t) företer vardagstalets vanliga apokope av det vårdade talets *rə,* men vokalen i tryckstavelsen bibehåller sin längd. I *arrivé* (ari:ve) finna vi till och med, att författaren ger den talande tid att i hasten dock icke försumma förlängningen av en förtonig, i allmänhet som »halvlång», betecknad vokal. Att förteckna alla fall av typen *blanches* här ovan, d. v. s. sådana fall där ett ord i ett sammanhang, som genom transkriptionen i övrigt kännetecknas som vardagligt, bibehåller lång vokal, det skulle vara detsamma som att återge hela texten. Det kan vara av intresse att anteckna fallen *l'autre:* une chèvre (yn ʃɛ:v); l'autre (lo:t); un autre (œ̃n o:t); la mère chèvre (la mɛr ʃɛ:v)[2]; dans son ventre (dɑ̃ sɔ̃ vɑ̃:t); le ventre du loup (l vɑ̃:t dy lu); rempli le ventre de pierres (rɑ̃:pli l vɑ̃:t də pjɛ:r). Några av de ständigt och jämnt återvändande fallen av den s. k. halvlängden i förtonig stavelse (av Passy dessutom ofta markerad som tryckstavelse i anslutning till frasernas olika rytmik) må likaledes antecknas: ɛ:mɛ (aimait); ɑ̃:fɑ̃ (enfant), mɑ̃:ʒe (manger); ʒ m ɑ̃:ve (je m'en vais) ɑ̃:trɛ (entrait); dmɑ̃:de o:si (demandez aussi); bjɛ̃:to (bientôt); tru:ve (trouvé); so:ve (sauvés); bulɑ̃:ʒe (boulanger); kɔ̃:tɑ̃ (con-

[1]) Jag hoppar för enkelhetens skull över markeringen av trycket.

[2]) Detta exempel är av vikt för den, som till äventyrs kunde tro, att Passy *de parti pris* behandlar kvantiteten »selon les règles»; märk att det accentuellt undanhållna *mère* transkriberas med kort vokal.

Digitized by Google

tents); fõ:ten (fontaine), etc., etc. Med hänsyn till den sistnämnda gruppen exempel bör nämnas, att Passy i inledningen till sin bok särskilt framhåller, att han ägnat noggrann uppmärksamhet åt frågan om kvantiteten i obetonade stavelser. Vi ha sett, att han inte ens vid en så fördomsfri uttalsbehandling som i ovanstående text trott sig böra knappa in på denna omsorg.

I detta sammanhang kan det vara skäl att beröra ett uttalande, som av Passy gjorts i brev till Storm angående fransk kvantitet: »Il y a quelque temps, Darmesteter m'a prié de revoir avec lui la préface phonétique de son dictionnaire: nous avons tous deux été stupefaits de voir comme nous prononcions différemment» (Storm, Engl. Phil. I, s. 185). Detta uttalande citeras i den ovannämnda engelska bearbetningen av Klinghardt-Fourmestraux och användes där för att styrka fransmannens »vague ideas about the lengths of his vowels». Bemärkas bör emellertid, att Passy i de av Storm nämnda fallen angiver uttal med kort vokal, medan Darmesteter har lång, och att Storm för sin del yttrar: »Ich glaube, dass Passy's Aussprache hier die natürlichere ist, Darmesteter's eine mehr gelehrte» (Engl. Phil., ibid.). —

Det här anförda torde sålunda kunna summeras på följande sätt: Allt vad vi känna om Passy *borde* disponera honom för en relativt ringa observans av kvantitetsreglerna, därest likgiltighet för vokalernas kvantitet vore ett utmärkande drag för ledig och otvungen nutidsfranska. Den här speciellt valda texten *borde* på grund av dess språkliga stilart och en transkription, som i påfallande grad söker vara denna stilart trogen, vara särskilt ägnad att lämna bevis på en sådan kvantitetsgradernas utjämning. Vad transkriptionen däremot *i verkligheten* visar är, att i betonade huvudstavelser den traditionellt långa vokalen så gott som undantagslöst bibehåller sin längd, hur många uttalsfriheter än omgivningen lämnar prov på, ja, även i de ord, som själva uppträda i reducerad vardagsform; att vidare den förtoniga vokallängden i hög grad omhuldas. Den här givna karaktäristiken gäller i stort sett även transkriptionen i ett senare arbete av Passy: *Conversations Françaises,* London 1920.

2. *Grammofonskivornas vittnesbörd.* Hur levande ett språkmaterial transkriberat av en infödd iakttagare av Passys rang än må vara, så talar det dock icke direkt till vårt i detta fall avgörande språksinnesorgan, örat. Man skulle ju kunna avfärda transkriptionernas vittnesbörd med den anmärkningen, att en infödd språkbrukare, som därtill är en synnerligen lyhörd lyssnare, mycket väl kan i sitt tal använda och hos andra spåra bestämda kvantitetsskillnader, vilka äro skäligen litet framträdande för främlingen och därför i det stora hela mindre betydelsefulla. På grammofonskivorna kunna vi emellertid bekvämt avlyssna de kvantitativa valörerna och bedöma deras effekt. Här kunna vi först och främst fastställa språkmaterialets hållning i dess totalitet: textens stilart, den talandes uttalsstandard, talets tempo; vi kunna likaledes

Digitized by Google

med ledning av denna totalbild uppskatta detaljerna: talets enskilda delar framträda i sina givna relationer. Man må göra berättigade invändningar mot grammofonen som uttalslärare, då det gäller vissa ljudkvaliteter; för studium av talets rytm, ljudens kvantitet och den melodiska satsaccenten är detta redskap ovärderligt. — Det material, som jag avlyssnat med tanke på denna artikel, fördelar sig på följande stilarter:

a) *Vardagligt talspråk* i ganska snabbt tempo, en dubbelplatta ur serien *Un voyage à Paris,* Concert Record Gram.; G. C.— 2-4118-4119, Arrivée à Paris, A l'hôtel, texterna intalade av *Paul Passy.* Dessa båda stycken ingå med ringa textförändringar i ovan nämnda *Conversations Françaises,* där vi alltså finna Passys egen transkription av ungefär samma språkmaterial. Det ligger i stilartens natur, att kvantitetsskillnaderna icke alltför starkt framträda i de varandra avlösande replikerna och de korta förbindande satserna. Men det kan tryggt påstås, att den lyssnande utan svårighet med sin hörsel identifierar så gott som alla de »längder», som Passy har markerat i sin transkription. Detta gäller framför allt alla, eller i det allra närmaste alla, accentuellt framhävda huvudstavelser med traditionellt lång vokal. Här och var förekommer i den transkriberade texten en lång förtonig vokal, vilken knappast vid skivans uppspelning förefaller förlängd.

b) *Normalprosa* i berättande stil, med inströdd dialog, det hela framfört i vårdat föredrag av M. E. Stéphan vid Londons universitet. Den åsyftade texten innehåller på dubbelplatta ett stycke ur *Hugos* »Les Misérables» (ur Bödtker & Høsts franska lärobok) och ingår i de mycket förtjänstfulla grammofonskivor, som till skolornas bruk framställts på initiativ av adj. vid Lunds h. a. läroverk Sv. B. Th. Danielsson. Då samma text återfinnes i *Hultenbergs* »Premier Livre» och man alltså kan förmoda, att varje skola med självaktning och grammofon äger skivan i sitt fonogramarkiv, bör det vara särdeles lätt för mina svenska kolleger att med denna skivas tillhjälp bilda sig en mening om den franska uppläsarens tillvaratagande eller negligerande av vokalkvantiteten. Hör på de accentuella huvudstavelserna i *Delgrave, assez tard, sa chambre, heures, Madame Magloire, armoir, l'évêque, mise, peut-être, livre, lampe, grosse, vive, mince, frère, épaule, jours, l'autre, jaune, galères, lire, alcove,* etc., etc, etc; lyssna också till de förtoniga *manger, causait, passées, bâton, éclairait, effarée, destination, pensé, montré, chauffez-vous!* Man behöver inte vara någon utsökt lyssnare för att genast lägga märke till, att så långt ifrån att vara en quantité négligeable variationerna i vokalernas uttalslängd framträda som ett synnerligen karakteristiskt drag i uppläsningen och utgöra ett väsentligt moment i dess akustiska mosaik. Det finns all anledning för oss lärare i franska att vid inövning av denna text tillvarataga de resurser den erbjuder i berörda avseende. — Till en besläktad typ ur uttalets stilartssynpunkt ehuru litterärt sett stående närmre ledigt talspråk, kan

Digitized by Google

jag hänföra en skiva med två kända fabler ur Lafontaine: *Le Corbeau et le renard* och *La Cigale et la fourmi;* den talandes namn är inte angivet, men skivan tillhör en grupp framställd "unter der Leitung von Oberlehrer Wilh. Dœgen", Teubner, Leipzig. Ur *Le Corbeau* må bland annat påpekas, att alla rimmen på *age* markeras med tydligt långt **a**:; likaså **a**: i *renard* och *tard*; att i de inställsamma *bonjour* och *sans mentir* huvudstavelsernas vokaler under intrycket av affekten äro överlånga; att längden är starkt framträdande i *vous êtes*; att den är märkbart framhävd även i förstavelsen av *montrer*. I *La Cigale* må märkas vokallängden före det klingande *z* i *bise, prêteuse, emprunteuse, déplaise, aise*, m. m. m. m.

c) *Den stora stilen* i det klassiska och romantiska dramat föreligger i en dubbelplatta, G. C. n:r 36754—36755, innehållande *Hernanis* monolog ur första akten av V. Hugos drama och några Stances ur Corneilles *Polyeucte*, båda texterna intalade av *M. Jacques Fenoux* de la Comédie Française. Vi stå sålunda här inför den franska uppläsningskonsten i sin sublimerade gestaltning. Här sammanlöpa de krav, som ställas av den klassiska talscenens högt utvecklade teknik och tradition, de båda ifrågavarande dramernas markerade ställning inom den franska litteraturen och det starkt patetiska innehållet i de av framställaren valda partierna ur dessa dramer. Den akustiska effekten, särskilt av prologen ur Hernani, är också av en för oss nordbor så överväldigande styrka, ja våldsamhet, att man ständigt påminnes om den smala gränsen mellan det löjliga och det sublima. Alla talets ljudliga element utnyttjas till det yttersta, växlingar i tempo, i intensitet, i röstläge och först och sist i vokalernas kvantitet. Det är detta senare moment, som sätter sin allt avgörande prägel på monologens framförande. Härvid händer inte sällan under inflytande av affekten och den därav betingade intensiteten i trycket, att vokaler förlängas, som i allmänhet anses korta. Vill man emellertid höra effekten av till bristningsgränsen utdragna vokaler, må man då lyssna till M. Fenoux' ursinniga utslungande av monologens fyra slutrader, och alldeles särskilt till orden *vaines, l'âme, corps, veines, poignard, vainqueur, longtemps, prendre, cœur!* Jag kan inte tänka mig någon svensk uppläsare, som kunde åt det starkaste ordet i Runebergs *Vårt land*, det 15 gånger upprepade ordet *här*, förläna en kvantitetsgrad av den valör, som det ur fonetisk synpunkt ganska likartade franska *cœur* får sig tilldelad på denna grammofonskiva. — Jag skall inte närmare ingå på uppläsningen ur *Polyeucte*, om vilken likaledes gäller, att kvantitetsskillnaderna äro i yttersta grad påfallande: Till sist må endast erinras om en intressant jämförelse, som kan anställas mellan den franske skådespelarens sätt att framsäga Hernanis monolog och den store, nu bortgångne, engelske Shakespearetolkaren *Herbert Beerbohm Tree's* föredrag i

Digitized by Google

Hamlets *Soliloquy on Death* (G. C. 1312). Uppenbart är ju, att de båda texternas karaktär ställvis är mycket olika, men man kunde ju vänta, att isynnerhet det grubblande draget över Hamletmonologens början, framförd som den blir av engelsmannen i långsamt meditativt tempo, i väsentlig grad skulle komma till uttryck i stark förlängning av de långa vokalerna. Naturligtvis iakttager man, att de båda *be* i *"to be or not to be"* få mer än vanlig längd, men någon jämförelse med fransmannens sätt att betjäna sig av kvantitativa verkningsmedel skall man förgäves söka här.

Som en sammanfattning av vår analys av grammofonskivorna kunna vi konstatera, att samtliga undersökta stilarter låta vokalernas kvantitetsskillnader tydligt framträda för örat; minst sker detta givetvis (i franskan som i andra språk) i det lediga samtalets tempo, på ett avgörande sätt i det vårdade föredraget av normalprosa, och slutligen i den sceniskt klassiska diktionen såsom ett av de allra starkaste akustiska verkningsmedlen. Jag behöver inte tillägga, att jag ingalunda anser M. Fenoux' föredrag av Hernani som utslagsgivande i det sistnämnda fallet, och att en stor prutmån kan medgivas med hänsyn till detta prov.

3. *Experimentalfonetikens vittnesbörd.* I viss mån kan det naturligtvis sägas, att experimentalfonetikens vittnesbörd innebär ett ännu högre mått av objektivitet än till och med fonogrammet. Det senare vädjar till vårt öras subjektiva uppskattning; den med apparaten utförda mätningen ger oss ett exakt mått. Full objektivitet står emellertid icke heller på denna väg att vinna, för någon annan än experimentatorn själv. Kurvan talar sanning. Uppmätningen av densamma kan visserligen ibland vålla svårighet och föra även den undersökande på villovägar, men sådant kan kontrolleras och rättas. Den väsentliga bristen är emellertid den, att kurvan ingenting förtäljer för den utomstående (den studerande utanför laboratoriet) om den akustiska kvaliteten av den ljudmassa, för vilken den är ett uttryck. Då vi få mått på de enskilda ljudens uttalslängd, så önskade vi samtidigt veta, hur »det lät», när ljuden överfördes på apparaten. Idealet vore att få en grammofonskiva, med hjälp av vars kurvor resp. mätningar utförts. Men ett så kombinerat undersökningsmaterial i större utsträckning står så vitt jag vet icke till buds. Som det nu är, måste vi nöja oss med på olika håll av olika forskare med olika försökspersoner insamlat material, utan att det är oss möjligt att fullt uppskatta det relativa värdet av de erhållna måtten. För franskans del ha väl de mest systematiska kvantitetsmätningar utförts av *Wagner* i *Französische Quantität,* Phonet. Studien, B. VI, 1893. Wagners material, som vunnits med en 15-årig yngling från Paris som försöksperson, har i huvudsak tillåtit honom att bekräfta de av Passy, Vietor och Beyer i de vanliga fonetiska handböckerna framlagda kvantitetsreglerna för vokalerna. Wagner nöjer sig emellertid icke med de vanliga tre kvantitetsgraderna

Digitized by Google

utan urskiljer följande fem: überlänge, länge, kürze, halbkürze, unterkürze. Wagner själv varnar bestämt för ett godtagande av hans resultat som uttryck för allmängiltiga lagar, och det torde därför vara förhastat att taga de påfallande låga absoluta siffervärdena han erhåller till bevis för de franska vokalernas ringa absoluta mått. Sammanställer man exempelvis Wagners värde för lång fransk vokal, 0,15 sek., med Vietors uppgift (Elemente, s. 277) för kort vokal i hans eget tyska språk, likaledes 0,15 sek., så får man ingalunda med ledning därav uppställa som en allmängiltig lag, att franskans långa vokaler ha samma genomsnittsvärde som de tyska korta. Wagner säger visserligen, att hans kurvor framställa de enskilda ljudens kvantitet »meist bei mittlerer Sprechgeschwindigkeit», men man bör observera, att hans försöksperson var en 15-åring från Paris, och att han uttryckligen talar om *Sprech*-geschwindigkeit samt förklarar sig icke ha kunnat göra några undersökningar av förhållandena i det högre föredraget. Säkert är, att hans värden äro betydligt lägre än åtskilliga, som stamma från andra experimentella försök. Till 0,30 sek. uppskattas av *Rousselot—Laclotte*, Précis de pron. française, p. 88 [1]), deras s. k. öppna och slutna vokaler. *Vietor* anför i Elemente, s. 281, från mätningar anställda med M. Doutrepont, från trakten av Liège, i ordet *dinde* en längd av fulla 0,50 sek. Min egen erfarenhet av talrika mätningar av franska kurvor ge vid handen, att för franska s. k. långa vokaler i betonad ställning i isolerade takter värden på omkring 0,35 sek. ingalunda äro exceptionella.

Hur det nu än må förhålla sig med Wagners absoluta mått, så står det emellertid fast, att han experimentellt har kunnat påvisa en rik växling av vokalernas olika kvantitativa värden. En annan sak synes framgå ur Wagners — och även ur övrigas — mätningar, nämligen att den, om jag så får säga, ordinära korta vokalen och den ordinära långa — alltså med bortseende från de lägsta och de högsta värdena — ligga varandra relativt nära i franskan; enligt Wagners skala skulle dessa två steg förhålla sig som 6: 4. Detta stämmer också med *Storms* uppskattning (Engl. Phil., s. 183). Som ett väsentligt drag för fransk kvantitet framhåller Storm, att »die kürzen» i franskan äro mindre korta än i de germanska språken; t. ex. *e* i *net* icke så kort som i det tyska *nett;* »längen sind auch meist nicht so lang wie im Deutschen», fortsätter han. Storm anför också ett erkännande av Passy, att kvantitetsskillnaderna i franskan äro ringare än i de germanska språken. För min ringa del tror jag, att därest Storms uttalande angående de långa vokalerna i de resp. språken skall kunna godtagas, så får man väl begrunda ordet *meist,* och således vara beredd på överraskningar. Till sist må endast bemärkas, att experimentalfonetiken överallt visar, att begreppen långa och korta ljud i grunden äro ganska grova teoretiska schematiseringar av en i verkligheten mycket rik växling. Så vitt jag kan förstå, torde

[1]) cit. hos Vietor, Elemente, s. 281.

Digitized by Google

vi emellertid för närvarande beträffande den franska kvantitetsfråga, som här har sysselsatt oss, ha mera att lära av grammofonskivornas vittnesbörd än av gjorda experimentalfonetiska undersökningar.

B. *Stavelsetryck.*

Om framställningen i föregående kapitel endast hade frågan rörande den franska versbildningen till utgångspunkt och i sista hand blott avsåg att visa, att vokalkvantiteten alltjämt spelar en betydande roll i modern franska, så skall behandlingen av stavelsetrycket återföra oss till metriken. Men icke ens här skall jag söka lämna något verkligt positivt bidrag till en utredning av den franska versens väsen. Min tes är endast en negation till den av Gillqvist framförda franska ståndpunkten, som går ut på att det franska språkmaterialets brist på framträdande tryckstavelser icke skulle tillåta en fransk versbildning enligt germanskt system, och att denna accentuella labilitet sålunda skulle vara en av grunderna till att den franska versen kom att utveckla sig i annan riktning än den germanska. Gent emot denna ståndpunkt hävdar alltså min tes positivt uttryckt, att franskan i sin rytmiska struktur alltid har haft och alltjämt äger alla de resurser, som krävas för den germanska accentversen.

För mitt syfte är det lämpligt att först säga några ord om svensk vers. Låt oss taga till utgångspunkt de två första raderna av *Geijers* Nyårsnatten:

Ensam i bräcklig farkost vågar
Seglaren sig på det vida hav — — —.

Schemat (= den rytmiska *allmänbild,* som språkmaterialets växling av starka och svaga stavelser framkallar hos den lyssnande) är tydligen följande:

— ⏑ ⏑ / — ⏑ / — ⏑ / — ⏑
— ⏑ ⏑ / — ⏑ ⏑ / — ⏑ / — (⏑)

Om vi nu isolera detta schema från det språkmaterial, som har framkallat det hos oss, så få vi att göra med en abstrakt växling av starka och svaga taktdelar, där dels varje stark är lika stark och varje svag lika svag, dels den starka framträder som absolut stark och den svaga som absolut svag. Med andra ord: schemat som sådant exemplifierar alltid en hamrad, »skanderad» rytm. Gå vi nu omvänt från schemat till verstexten och tillse, hur det levande språkmaterialet i detalj motsvarar den abstrakta rytmen, så visar det sig genast, att språket icke tillhandahåller oss absoluta styrkegrader. Tag först den första radens tredje takt, utfylld av ordet *farkost.* Detta ord tillhör den grupp av tvåtrycksaccenten (gravis), som har en särskild spets på det bitryck, som är utmärkande för alla ord av grav accent, i Lyttk. & Wulffs beteckning 3—2+. Den ytterst ringa intensitetsskillnaden mellan stavelserna 3 och 2 +

Digitized by Google

är emellertid tillräcklig för att för vårt öra framkalla intrycket av en *troké*. En hastig blick på de övriga här förekommande tvåstaviga orden visar, att de samtliga tillhöra den grava accentformen (Lyttk. & Wulffs *Anna,* 3—2); den bitrycksförsedda andra stavelsen utfyller trokéernas svaga taktdelar på ett sätt, som tillfredsställer vårt öra ännu lättare än den nyss behandlade — *kost*. Det står alltså fast, att den rytmiska trokéverkan i alla här förefintliga fyra tvåstaviga takter åstadkommes av tvåstaviga ord, vilkas andra stavelse icke är helt trycksvag. I daktylen *Ensam i* (320) utgöres den svaga takthalvan av två stavelser med olika tryckstyrka (—20), den första = bitrycksstavelsen i det grava *ensam,* den andra = det logiskt undanhållna och därmed akcentuellt upphävda (»obetonade») *i*. Vårt öra protesterar inte mot den olika tryckstyrkan hos den svaga takthalvans två halvdelar utan låter *ensam i* passera som fullgod daktyl, därför att den starka taktdelen dock är utfylld av en stavelse, som är starkare än var och en av dem, som utfylla den svaga takthalvan. De övriga två daktylerna */seglaren/ sig på det/* äro av särskilt intresse. Det första ordets ordboksaccent är närmast 320, en tryckfördelning, som också alltid kan åtfölja ordets användning som logiskt huvudord i ett satssammanhang; vart och ett av de övriga är logiskt undanhållet i satsen och kan därför ur denna synpunkt behandlas som accentuellt upphävt (= tryckstyrka 0). Men i allt språkmaterial gör sig som bekant jämte den logiska accentprincipen också en rent mekanisk rytmisk princip gällande[1]). Denna kan kortast definieras som en tendens att variera tryckstyrkan hos bredvid varandra liggande stavelser[2]). I alla grava ord av typen 320 i ett satssammanhang ha vi i själva verket en viss böjelse att avlägsna 2:an både melodiskt och dynamiskt från det omedelbara grannskapet till 3:an och flytta den till en stavelse, som ligger längre bort. I en versrad sådan som vår prejudicerar, om jag så får säga, själva schemat stavelsen *sig* för 2:an, varigenom *seglaren* blir en renare daktyl; i själva verket torde vi därför utan den minsta onatur kunna läsa de sex stavelserna som regelrätta daktyler med tryckfördelningen 300, 200. Genom denna akcentuella procedur av rytmisk natur, som Lyttk. & Wulff benämna »akcentinfattning», har alltså den »av naturen» svaga stavelsen *sig* blivit relativt tryckstark och kan som sådan göra oklanderlig tjänst som stark taktdel i en daktyl. I verstexten är det sålunda över allt blott fråga om relativa styrkegrader: en i sig själv svag stavelse, som har fått en 2:a till låns, uppbär på ett ställe den starka taktdelen av en daktyl, medan som vi sett en »naturlig» 2 + på ett annat ställe spelar rollen av svag taktdel i en troké.

Verkan av tryckfördelningens rytmiska princip inskränker sig emellertid icke till att på en logiskt undanhållen stavelse över-

[1]) Se rörande hela detta resonnemang bl. a. Wulffs »Om undanhållna ord.»
[2]) Jmfr. P. Passy: Étude sur les changements phonétiques et leurs caractères généraux § 267.

Digitized by Google

flytta ett i närheten befintligt tryck: den rytmiska principen kan också verka därhän, att ett ords lexikaliska accent i satsen blir helt omkastad. Må det tillåtas mig att återupprepa det från Wulffs snart sagt alla rytmiska undersökningar klassiskt vordna exemplet ur Runeberg: »Om Dunkers eld, om kapten Malm»... Vi ha här att göra med en inte minst i de båda språk, som här sysselsätta oss, svenskan och franskan, utomordentligt vanlig företeelse, som av Wulff benämnes »rytmiskt återverkande bitryck». Ordet *kapten,* utanför sammanhanget en typisk jamb, blir som titel i första hand accentuellt upphävt, men kan få, och får också i vanligt tal, ett bitryck (tryckstyrka 1) på sin första stavelse, *om* nämligen det följande huvudordet, namnet, har starktonig första stavelse: av den ursprungliga jamben har alltså blivit en troké. I den här citerade versen är sålunda stavelsen *kap-* en fullgod stark taktdel i jamben */om kap-/.* Jämför liknande användningar av titelord ur *Fröding: kusin Ada, major Gyldenstorm, kapten Adelfeldt;* hit hör också det dråpliga *généralfältmarskalksstav.*

Låt oss analysera ännu några detaljer av en känd svensk stråf, den sista i *Dexippos.* Schemat är som bekant nedanstående:

— ⏑ / — ⏑ / — ⏑ / — ⏑ // — ⏑ / — ⏑ / —⏑ / — (⏑)

II »Ej vid Segerns stolta altar må hon firas, dagens bragd;
II, II blygsamt på barmhärtighetens våre offerkransen lagd,
III, II ty din miskund, höge fader, lät oss i en säll minut
II med en gudingiven barnlek plåna seklers nesa ut.»

Det första ordet i verstexten, som föranleder en kommentar, är det trycksvaga *må* [1]), som emellertid utfyller den starka taktdelen av den första trokén efter cäsuren (här heltaktspaus). Med Wulff kalla vi nu förhållandet mellan det rytmiska schemats takter å ena sidan och den faktiska verstextens fördelning av starka och svaga stavelser å den andra för versens »rytmicitet». Alltefter den olika graden av överensstämmelse mellan schema och verstext i det berörda avseendet åtskilja vi olika klasser av rytmicitet. Där vi konstatera fullständig överensstämmelse mellan schemats krav och verstextens — märk väl alltid *relativa* — tryckskillnader, föreligger rytmicitet av klass I. Om en isolerad *stark* eller *svag* taktdel utfylles av en resp. *svag* eller *stark* stavelse, föreligger klass II; så i citatets första versrad på grund av det svaga *må,* i andra versraden på grund av de svaga *på* och *va*(re), i tredje versraden på grund av det svaga *i,* i fjärde versraden på grund av det svaga *med.* Rytmicitet av klass III inträder, då bristande överensstämmelse mellan rytmiskt schema och verstextens tryckfördelning konstateras i två på varandra följande stavelser: så i citatets

[1]) Tecknet ⏑ över en vokal betyder att en svag textstavelse träffas av schemats iktus; ≍ betyder att en tryckstark textstavelse utfyller en svag takthalva.
De nedre tecknen ange alltså textens naturliga krav, de övriga det rytmiska schemats.

Digitized by Google

tredje rad, där naturlig uppläsning kräver, att den inledande konjunktionen är obetonad, medan däremot *din* i satsen är logiskt framhävt och sålunda betonat.

Ingen svensk torde finna det ringaste att invända ur rytmisk -metrisk synpunkt mot den stråf vi ha citerat. Betänka vi nu, att de isolerade inkongruenserna kunna uppträda var som helst i en versrad — utom naturligtvis i rimstavelsen — och att de inom samma versrad kunna förekomma i växlande antal, så kan med fog konstateras, att den germanska accentversen i själva verket tillåter en högst varierande rytmicitet, utan att vår rytmiska känsla det ringaste kränkes [1]).

Vari ligger nu förklaringen till att vi alls inte fastna på de isolerade inkongruenserna? Allmännast torde man kunna uttrycka orsaken härtill så: Det rytmiska schemat, en gång fött, fortsätter att leva sitt liv till en viss grad oberoende av verstexten. Den isolerade inkongruenta textstavelsen har alltid omedelbart bredvid sig textstavelser av förstklassig rytmicitet; därför hinner helt enkelt inte någon bristande överensstämmelse att konstateras, innan schemat å nyo identifieras. Även om två bredvid varandra inuti versraden liggande stavelser svära mot schemats krav (*jämförelsevis* ovanligt fall i svensk vers), så föregås dock den första och åtföljes den andra av första-klass-stavelser, varigenom en utjämning oftast kan åstadkommas, vilken tillfredsställer örat. Åtminstone gäller detta för tvåstaviga takter i flertalet fall. En verstextens starka stavelse, som står på stark plats i schemat, tillåtes framträda som starkare än en verstextens starka, som står på svag plats i schemat, likaså framträder en verstextens svaga, som står på svags plats i schemat, som ännu svagare än en verstextens svaga, som står på starkt plats i schemat. I citatets tredje rad föreligger en III:a redan i textens två första stavelser; *din,* som är oregelbundet stark, efterträdes omedelbart av den regelbundet starka *mis-,* och utjämning kan ske därigenom att schemats iktus tillåter den i sammanhanget starka stavelsen (mis) att framträda starkare än den oregelbundet starka (din), och därmed förhindras fortsättningen av den jambiska rörelse, som kunde ha väckts till liv av de två första stavelserna. Den isolerade första inkongruenta kan inte hinna desorientera vår rytmiska känsla i betraktande av den nästan omedelbart inträdande återställelsen av full balans.

Om vi nu försöka hopsummera, vad vi hittills ha konstaterat angående svensk versbildning, så torde följande satser kunna anses klara:

1. Verstexten, vars tryckfördelning bestämmes av satsaccentueringens logiska och mekaniskt rytmiska grunder, tillhandahåller icke absoluta styrkegrader. Satsens betonade stavelser äro ibland

[1]) Jämför även Adolf Lindgren: Satser i svensk verslära.

Digitized by Google

logiska huvudords verkliga accentstavelse[1]) (tryckstyrka 4, 3), ibland stavelser försedda med genom accentinfattning eller annan rytmisk påverkan förflyttade bitryck. Satsens obetonade stavelser utgöras dels av bitrycksförsedda stavelser i omedelbart granskap av huvudtryck, dels av logiskt undanhållna stavelser utan rytmisk påverkan.

2. Schemat är förnimmelsen av en på karakteristiskt sätt anordnad växling av starkt och svagt, som verstextens naturliga accenter framkalla hos vår rytmiska känsla. Ehuru väckt till liv av relativa styrkegrader, framträder schemat abstraherat från verstexten som en karakteristisk växling av absoluta styrkegrader.

3. Schemat en gång väckt har ett eget liv, som gör sig gällande på trots av verstexten i verser av rytmicitetsklasserna II och III.

Ett rytmiskt schema kan emellertid inte leva under vilka livsbetingelser som helst. För att kunna samgå med ett schema får versens rytmicitet i korthet sagt icke överskrida klass III, d. v. s. tre på varandra följande versstavelser få icke vara inkongruenta i förhållande till schemat. I en dikt på svenska alexandriner skulle vi ohjälpligt förlora förnimmelsen av schemat och känna oss desorienterade genom en verstext med följande tryckfördelning i en vershalva: titi /*tam* ti/ti *tam*/. Den redan i andra stavelsen upphävda jambiska rörelsen återställes varken i tredje eller fjärde, vi bli medvetna om den bristande överensstämmelsen, harmonien är bruten, schemats liv är på denna punkt kvävt.

I och med rytmicitetsklassen IV (= tre inkongruenta versstavelser i följd) ha vi överskridit gränsen för den germanska accentversen. För oss germaner har alltså schemat ett självständigt liv. Det är, för att nämna en aktuell parallell, med schemat som med rollen eller över huvud varje diktad karaktär. Sedan författaren väl har skapat sin figur, framträder skapelsen med sina givna förutsättningar eller, vilket är detsamma, med sin givna begränsning. Den ställer i kraft härav sina fordringar på sin egen upphovsman, som icke kan gå utanför den givna ramen utan att kränka berättigade krav. Vi älska icke en hamrad vers, i själva verket omöjlig att åstadkomma på svenska, som vi ha sett, på grund av vårt språks accentuella egenart, vi finna till och med föga behag i en alltför lång räcka av verser enligt första rytmicitetsklassen. Också håller sig nog flertalet svenska verser inom andra klassen, med en rikhaltig växling av inkongruensernas lägen. Ja, vi ha ingenting emot tredje klassens rytmicitet som ett avbrott på lämpliga ställen. Men de utvikningar verskonstnären kan tillåta sig önska vi alltid förnimma som en rörelsefrihet inom *lagens* gränser. Långt ifrån att sätta en tvångströja på diktaren blir schemat honom därför ett medel bland andra att förverkliga

[1]) Lyttkens & Wulff och Sv. Ak. Ordbok beteckna med siffran 4 huvudtrycket i ord av akut accentform, Hjalmar (40), med 3 huvudtrycket i ord av grav accentform, Anna (32).

Digitized by Google

den av germanismens store klassiker formulerade balansen mellan *Natur und Kunst:*

> . . . Es gilt wohl nur ein redliches Bemühen!
> Und wenn wir erst, in abgemessnen Stunden,
> Mit Geist und Fleiss uns an die Kunst gebunden,
> Mag frei Natur im Herzen wieder glühen . . .
> Vergebens werden ungebundne Geister
> Nach der Vollendung reiner Höhe streben . . .
> In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister
> Und das Gesetz nur kann uns Freiheit geben.

När jag nu efter denna hastiga — ehuru i detta sammanhang för visso oproportionerligt vidlyftiga — översikt av den svenska versbildningen, övergår till frågan om den franska, så skall jag genast medgiva, att användningen av Wulffs rytmicitetsklasser i sammanhang med detta material enligt min mening endast kan ifrågakomma som en arbetsmetod. Som sådan ha vi i denna klassificering ett ypperligt medel att undersöka i vilken grad ett franskt versmaterial motsvarar kraven på schematisk rytm enligt germanska begrepp.

Den germanska alexandrinska versraden består, som vi veta, av 6 jambiska takter med heltaktspaus i mitten. Pröva vi nu franska alexandriner med det germanska schemat som regulativ norm, så råka vi snart in på versrader av vad vi skulle kalla fjärde och femte klassens rytmicitet. Vad här gäller om alexandrinen, gäller givetvis i samma grad om varje annat schema. Men nu komma vi till den avgörande frågan. Kan nu frånvaron av ett levande *fast* rytmiskt schema bakom den franska versen förklaras därmed, att *det franska språket* icke tillhandahöll eller tillhandahåller ett material, med vars hjälp det var eller är möjligt att skriva accentverser inom omfånget av de tre första rytmicitetsklasserna?

Vid en undersökning av de franska tryckresurserna hålla vi oss först till de tvåstaviga orden. Vi veta, att fransk versbildning än i dag rör sig med accentuellt fonetiska förutsättningar från den tid, då alla *ə* voro hörbara. Sådana ord som *heure, tête, mère* uttalades alltså — och förutsättes ännu låta — som trokéer. Den första fråga, som man har rätt att ställa till dem, som i franskans brist på tydligt markerade tryckstavelser se anledningen till accentversens frånvaro, blir alltså i detta sammanhang denna: Om första stavelsen i ord av denna typ inte framträdde med vederbörlig styrka i förhållande till den andra, hur skall man då förklara, att med tiden andra stavelsen blev så trycksvag, att den till sist försvann? I stället för att begära svar på denna impertinenta fråga, kunna vi själva erinra om det faktiska förhållande, som var

Digitized by Google

man känner, att nämligen just på grund av första stavelsens (den latinska accentstavelsen) *dominerande tryckstyrka* den andra stavelsens vokal sjönk ned till mummelstadiet och att av samma anledning den nu, utom i den traditionella versen, är helt borta.

Nästa naturliga fråga med samma adress bör lyda så: Äro månne ord av denna typ ovanliga? Vi känna alla, att typen är enormt stor. Nu bli vi djärva och se en smula tillbaka på ett germanskt språk, vårt eget modersmål. För svenskans del föreligger endast i tvåstavingar av typen *Hjalmar* (40, akut accent) trokén i sin renhet, ehuru på grund av andra stavelsens ofta fulltoniga vokaler den trycksvaga stavelsen icke ens i denna vår för trokéer förstklassigaste tvåstaviga accenttyp på långt när framträder så svagt som den franska ə-stavelsen. Komma vi så till våra grava typer *Anna* (32) och *ankdamm* (3—2+), med sina starka bitryck, och därjämte besinna, att dessa äro utomordentligt rikhaltigt företrädda i vårt språk — den senare, den besvärligaste av alla trokéer, i de ojämförligt flesta sammansättningar av två enstaviga rotord —, så nå vi fram till det i sanning, med hänsyn till vår utgångspunkt, överraskande resultatet, att den svenska diktarens accentuella resurser, när det gäller att finna tvåstaviga ord av god trokétyp, äro synnerligen minimala i jämförelse med fransmannens. I förbifarten bara erinrar jag om den i engelskan ingalunda ovanliga typen av tvåstaviga ord med »level stress», vilka naturligtvis äro rytmiskt sett ganska motspänstiga.

Vi övergå nu till tvåstaviga ord av jambisk typ: Hit höra i franskan alla tvåstavingar, som icke sluta på *ə: ami, finir, parler.* Som vi veta, är likaledes denna typ oerhört rikt företrädd. Nu plägar man ju, som bekant, framhålla, att trycket visserligen i dessa ord, och i franska ord över huvud med sista stavelsen fulltonig, faller på sista stavelsen, men att det likväl ingalunda träffar denna lika tungt som accenten i de germanska språken träffar sin stavelse. Härtill är först att märka, att även om trycket i nutida franska är relativt svagt, ingenting antyder, att så varit fallet på det tidigare stadium, då man så att säga gjorde sitt val av verssystem. Men framför allt måste vi komma ihåg, att frågan här gäller *accentskillnader av tillräckligt påfallande natur för att kunna uppbära den germanska accentversens fordringar,* och som vi ha sett, nöja vi oss i schemats starka taktdelar även i verser av första rytmicitetsklassen till och med med ett bitryck av tryckstyrkan 1, medan schemats svaga taktdelar ibland få tolerera ett tryck av 2+ (*farkost* som troké). — Tilläggas bör, att ett mycket begränsat antal franska tvåstaviga ord kunna sägas ha »level stress», *maison, raison, bâton,* m. fl. — Hur är det nu med de germanska tvåstavingarna av jambisk typ? *Enkla rotord av denna typ saknas helt enkelt.* Vi få gå till sammansättningar, mest med obetonade förstavelser, för att hitta svenska jambiska ord: *bestå, beslut, förstånd, förtal.*

Det kan således utan paradoxmakeri sägas, att för de två-

Digitized by Google

staviga ordens del det franska språkets tryckfördelning erbjöd och erbjuder långt större rytmiska resurser än de germanska språken.

För de trestaviga ordens del kunna vi inskränka oss till den erinringen att om franskan saknar verkliga *daktyler,* de germanska trestaviga rotorden icke låta använda sig som *anapester.* Det kan ungefär vara hugget som stucket. Det tjänar emellertid ingenting till att fortsätta denna inventering av de franska *ordens* tryckfördelning och de takttyper, som därigenom komma till uttryck. Det är ju inte med ord utan med satser, som versen skapas. För franskan gäller här, att trycket i första hand blott framträder i sista stavelsen av en logiskt-accentuell enhet. Under inflytande av affekt eller av logiska grunder, exempelvis i antitesen, m. m., händer det emellertid som bekant ofta, att fransmannen flyttar trycket till en annan stavelse än den, som ordinärt uppbär detsamma. Att redan detta varierar de franska frasernas rytmiska användbarhet, är ju uppenbart. Därjämte torde särskilt böra observeras den av Wulff [1]) och andra så ofta påvisade rytmiska återverkan, som i franskan ger sig tillkänna med utgångspunkt från den sista betonade stavelsen och låter ett bitryck falla på stavelser, som äro »rytmiskt välbelägna» i förhållande till denna. Genom denna procedur förfogar satsen över ett betydligt rikhaltigare tryckförråd än summan av de enskilda logiska huvudordens tryckstavelser. Det är ju tydligt, att i första hand som fullgott bitryck får räknas den välbelägna huvudstavelsen av ett ord, som utgör biled i en akcentuell enhet, t. ex. stavelserna *teau* och *lais* i *château d'Espagne, palais de fées.* Men fullgoda bitryck äro också de kursiverade stavelserna i följande uttryck: le *lende*main matin, en *té*moignage, la *ma*jesté des saints; att märka är nämligen här, att *-main* och de båda *té* äro välbelägna i förhållande till sluttrycket, *len-* och *ma-* i förhållande till de närmast följande bitrycken. Att emellertid den rytmiska återverkan också träffar logiskt sett i blindo kan t. ex. ses av ett fall som följande lystringsrop [2]) av »les marchandes de fleurs»: 'døssu 'la: vjɔ'le:t, där det rytmiskt välbelägna men logiskt betydelselösa *la* är starkare än det betydelsefulla, men mindre välbelägna substantivet *sous.*

Denna korta översikt av franska språkets tryckförhållanden torde visa grundlösheten i den gängse föreställningen om franskans förmenta brist på sådan variation av tryck, som skulle kunna göra språket brukbart i accentuerande vers. Påståendet, i den mån det härrör från fransmännen själva, torde till icke ringa grad vila på bristande bekantskap både med de germanska språkens accentförhållanden och den accentuerande germanska versens struktur. Man tar nog inte miste, om man vågar förmoda, att föreställningen om den germanska diktens förhållande till det rytmiska schemat

[1]) Bl. a. i de båda Kristianiaföredragen och i »Rolle des Akzentes», se a. a. sid. 2.

[2]) Cit. med denna transkription av P. Passy i »Changements phonétiques», § 267.

Digitized by Google

på sina håll är mycket oklar, liksom också insikten i den germanska prosasatsens rytmiska byggnad. Härmed vare emellertid huru som helst: en känsla liknande förbluffelse måste man ovillkorligen gripas av inför den tankegång, som i de germanska språken med deras i stort sett fallande rytm och totala avsaknad av jambiska rotord finner naturliga redskap för en *jambiskt accentuerad alexandrin,* samtidigt som franskan med dess utpräglat stigande rytm och stora rikedom på rena jambiska ord anses obrukbart för en så beskaffad vers!

Rubbar redan en blick på franskans, i synnerhet tidigare, tryckförhållanden föreställningen om detta språks otjänlighet som underlag för en versbildning i germansk stil, så undanröjer ett närmare studium av den faktiskt föreliggande franska diktningen varje tvivel på *själva språkets möjligheter* i den vägen. Man måste ju nämligen medgiva, att därest en undersökning av själva versmaterialet förmår påvisa tillvaron av franska verser, som mätta med germanska mått oklanderligt hålla sig inom de av oss godkända rytmicitetsklasserna, påståendet om franskans obrukbarhet i detta sammanhang mister hela sitt underlag. Enligt Wulffs undersökningar [1]) av rytmiciteten i ett stort antal franska verser från medeltiden över Malherbe och Boileau till Rostand framgår tydligt, att av medeltidens och den klassiska tidens poesi ett mycket avsevärt procenttal håller sig inom klasserna I och II, ja, att om kl. III medräknas, de enligt germansk accentuerande versbildning *godtagbara* verserna befinna sig i majoritet. Naturligtvis kommer det vid en sådan undersökning alltid i viss grad an på, hur man läser versen. Wulff framhåller själv, att hans undersökningar givetvis icke utesluta subjektiva moment. Skulle alltså någon med annan uppläsning och rytmisering av samma versmaterial möjligen rubba procenttalen, så står det dock fast, att tillräckligt många verser av fullgod germansk rytmicitet av Wulff framlagts för att omöjliggöra varje upprätthållande av satsen om franskans förmenta otjänlighet i här berörda hänseende.

Då utgångspunkten för denna artikel var det påstående om den franska versbildningen, som fälldes i kommentaren till Mussets Carmosine, har det roat mig att ur de 116 första sidorna av Mussets Œuvres, Poésies I (Edition Charpentier 1884) plocka fram ur skilda dikter dels enskilda verser, dels verser i följd, som synas mig, vid en naturlig uppläsning och under berättigat tillvaratagande av frasernas accentuella möjligheter, fullrytmiska i germansk mening, och som sålunda supplera Wulffs bevismaterial. Jag anger rytmicitetsklasserna med romerska siffror i kanten av varje vers. Inkongruenserna markeras som tillförne med ⌣ och ⌢, varvid nedre raden betecknar *textens* faktiska svaga eller starka sta-

[1]) Se »Von der Rolle des Akzentes» och »La rythmicité de l'alexandrin français» (a. a. s. 2 av denna artikel).

Digitized by Google

velse, den övre *schemats* starka och svaga. Rytmiskt välbelägna stavelser av flerstaviga ord, som jag betraktat som fullkongruenta tack vare det bitryck, som utan onatur *kan* förlänas åt dem, äro i texten kursiverade.

Alexandriner ur *Don Paez II.*

II, II Comme il disait ce mot, il mit la dague au vent. —
II, II Étur est plus ardent, mais don Paez plus ferme. —
I Alors, chacun saisit au corps son *en*nemi, —
II Les mains avaient du fer, les bouches des morsures, —
II, II Je t'en ar*ra*cherai, quand j'en devrais mourir.

III.

(Cette pauvre maison ...)
II S'est *ac*croupie un soir au bord de ce chemin,
II C'est là que don Paez, le *len*demain matin,
(Se rendait ...)
II La nuit comme un serpent se roule autour des dômes —,
II, II La ville s'est changée en un palais de fées, —
III Oh! Comme à cet instant bondit un cœur de femme! —
II C'est plus aisé d'entrer que de sortir d'ici. —

Les marrons du feu.

Prologue
II N'allez pas nous jeter surtout des pommes cuites
II, II Pour mettre nos rideaux et nos quinquets à bas.

Scène III.

... embroche tout: ...
II Tes veaux, tes chiens, tes chats, ta femme et tes valets! —

Scène IV.

I Voyez qu'en tout lien, l'amour à l'un grandit
II Et par le temps empire, à l'autre refroidit. —
II C'est lui qui, triste ou fou, de face ou de profil.
II Comme un po*li*chinel me traîne au bout d'un fil. —
II, II, II Pardieu! voilà deux airs qui sont délicieux;

Digitized by Google

II La langue sans gosier n'est rien. — Voyez le Dante;
I Son *Sé*raphin doré ne parle pas, — il chante!
II, II C'est là musique, moi, qui m'a fait croire en Dieu.

Portia.

II L'église était déserte, et les flambeaux funèbres
II Croisaient en *chan*celant leurs feux dans les ténèbres, —
I Portia! flambeau du ciel! Portia, ta main; c'est moi. —
I C'est vous qu'ici j'invoque et prends en *té*moignage. —
II Nul bruit ne trouble plus, dans les palais antiques,
II La *ma*jesté des saints debout sous les portiques. —
II Portia, dès le berceau, d'amour en*vi*ronnée,
II Avait vécu comtesse ainsi qu'elle était née. — [1])

L'Andalouse. Schema: ⏑ – / ⏑ – / ⏑ – / ⏑ – / ⏑
⏑ – / ⏑ – / ⏑ – / ⏑ – /

I Av*ez*-vous vu, dans *Bar*celone.
I Une *An*dalouse au sein bruni?
II Elle est à moi, moi seul au monde. —

Le lever. Schema: ⏑ – / ⏑ – / ⏑ – / ⏑
⏑ – / ⏑ – / ⏑ – / ⏑

I Assez dormir, ma belle! —
IV (Vois bondir dans les herbes)
I Les *lé*vriers superbes,
I Les chiens trapus crier.
I En chasse, et chasse heureuse!
I Allons, mon *a*moureuse,
I Le pied dans l'*é*trier! [2])

[1]) Ingenting hindrar i själva verket att räkna denna vers till klass I: det logiskt undanhållna och i första hand accentuellt upphävda *était* kan mycket väl erhålla återverkande bitryck på första stavelsen: *était née* kan sålunda jämställas med »*kápten Malm*», liksom i versens början *avait vécu* med »*kaptén Melin*»; eftersom huvudordets tryck här ligger på behörigt avstånd, bevarar *avait* på sin accentuella huvudstavelse åtminstone ett bitryck.

[2]) Här alltså en hel stråf på 6 versrader, av vilka *fem* tillhöra första rytmicitetsklassen.

Digitized by Google

Madame la Marquise (Schema = L'Andalouse).

II Vous *con*naissez que j'ai pour mie

I Une *An*dalouse à l'œil lutin, —

II Et sur mon cœur, tout *en*dormie,

II La *ber*cerai jusqu' au matin.

II, II Car on connait que j'ai pour mie,

I Une *An*dalouse à l'œil lutin. [1])

Vilka slutsatser tillåter nu ett uppvisande av att franska språket som sådant inga hinder lägger i vägen för fullgod vers efter *germanskt* mönster, och att den franska poeten i själva verket icke sällan strör ut sådan vers i sin diktning? Att fransmannen månne i grunden instinktivt siktar mot ett fast schema av samma natur som det germanska och att det sålunda djupast sett icke är någon klyfta mellan germansk och fransk versbildning? Jag tror, att denna slutsats icke är tillåtlig. Först och främst bör observeras, att tredje rytmicitetsklassen åtminstone i svensk vers är *relativt* sällsynt och alltid inuti versen väcker känslan av en viss knagglighet, att denna klass däremot i franskan är *ytterst* vanlig; vidare att vi alldeles bestämt (i rytmiskt bunden vers) känna klass IV och därutöver som rena fel (där de icke av konstnärliga grunder med avsikt anbringas), medan fransmännen utan ringaste tvekan godtaga dessa klasser och över huvud väl ställa sig alldeles oförstående inför invändningar emot dem. Inför den ingalunda ringa procentsatsen av kl. IV och därutöver synes den slutsatsen oundviklig, att schemat av germansk struktur varken medvetet eller omedvetet är närvaravde för den franska diktarens skapande fantasi. Så mycket kan emellertid också med fullt fog påstås inför den avsevärda procentsatsen i den franska diktningen av en rytmicitet inom klasserna I—II, att en rytm i germansk mening åtminstone icke är motbjudande för den franska rytmiska känslan. Men framför allt — för att nu återvända till utgångspunkten — torde vad här har förebragts visa, att man i själva verket med full rätt kan invertera den av Gillqvist åberopade traditionella satsen och påstå, att *just på grund av franskans accentuella struktur* den franska diktaren skulle utsättas för en betydande svårighet, om han, exempelvis i alexandrinen, avsiktligt ålade sig att över allt undvika den germanska accentversen.

Djursholm den 11 febr. 1926. ***Herman Söderbergh.***

---

[1]) Hela *stråfen* fullt »germansk»; med ett schema ⏑ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ ⏑ – | kan i själva verket hela stråfen också läsas fullkongruent enligt första rytmicitetsklassen.

Digitized by Google

TILL DEN TYSKA GRAMMATIKEN.

I.

Fartygsnamn och den bestämda artikeln.

Den senaste skriftliga studentexamen (höstterminen 1925) förde för första gången på 25 år ett fartygsnamn in i det tyska översättningsprovet. Som bedömare av privatisternas tyska översättningar fick jag en bestämd uppfattning av osäkerhet hos de rättande lärarna med hänsyn till värderingen av studentaspiranternas något skiftande behandling av fallet ifråga. Åtminstone visade markeringen i marginalen varierande nyanser. En del följde strängt våra grammatikers och de i denna tidskrift publicerade översättningarnas fordran på bestämd artikel, andra anlade en mildare måttstock. Vid denna osäkerhet torde en utredning av förhållandena, sådana de träda oss tillmötes i den tyska litteraturen, ej kunna anses överflödig.

För ungefär ett år sedan hade undertecknad tillfälle att behandla vissa frågor beträffande tidningsnamn i tyskan, bl. a. med hänsyn till bruket av den bestämda artikeln. Jag framhöll då, att i rent litterära, vårdade texter utsättandet av artikeln torde få anses som regel, medan facklitteraturen (härvidlag tidningspressen) visserligen följde den litterära normen vid inländska tidningar, men intog en ganska fri ställning gentemot utländska. I någon mån enahanda äro förhållandena vid fartygsnamn.

Överallt, torde man kunna våga påstå, där fartygsnamn möta en i den litterärt vårdade stilen, träffar man dem tillsamman med den bestämda artikeln, naturligtvis med bortseende från fall som *der Kreuzer Emden*, där ett appellativ med den bestämda artikeln föregår och står som apposition till namnet[1]).

Några belägg ur litteraturen följa här. Frenssen skriver i *Hilligenlei:*

. . . lag die Klara auf dem Strom (s. 144).
Der Koch fuhr schon länger auf der Klara (s. 145).
Die Goodefroo hebt sich langsam und mächtig (s. 177).
Auf dem Deck des Goodemann liegt es voll von Raaen, Splittern und wirrem Tauwerk (s. 319).

---

1) Däremot heter det t. ex. *jene schwarze Kuff, der „Demant"* (Gorch Fock, *Fahrensleute* s. 168) jämte t. ex. *unsere gute Hamburger Bark „Kriemhild"* (ibd. s. 107). Det avgörande härvidlag är, om namnet fattas som apposition till appellativet eller tvärtom. I det förra fallet har namnet den bestämda artikeln. Därför kan man även finna fall som *mit dem entzückenden Interkolonialdampfer der Hapag, dem „Präsident"* (Ewers, *Mit meinen Augen* s. 208), *Ein solches Schiff ist der Interkolonialdampfer der „Hamburg-Amerika-Linie", der „Präsident"* (ibd. s. 214), *ein modernes englisches Linienschiff, der „Audacious"* (Tirpitz, *Erinnerungen* s. 114).

Digitized by Google

Da ging er ... nach Hamburg und nahm Dienst auf der Goodefroo (s. 189).

... eine schwere See ... warf die Goodefroo nach vorn (s. 173).

Die Fahrgäste auf der Deutschland (s. 313).

Max Eyth *(Hinter Pflug und Schraubstock)* skriver:

Der „Northern Whale" — der „Nordische Walfisch" — pfiff schon zum erstenmal (s. 27).

Seit einer Stunde sass ich ... auf dem Deck der „Pará" (s. 512).

... hatte ich die „Pará" gerade noch erreichen können (s. 514).

Strobl *(Gespenster im Sumpf)* erbjuder även ett par exempel:

Unweit der Liberty schwamm ... ein Dampfer von derselben Grösse wie die Liberty selbst (s. 31).

Ur Erwin Rosens bok *Der deutsche Lausbub in Amerika I* anför jag:

das Zwischendeck der Lahn (s. 30).

Während der Sam Houston sich durch das Hafengewirr schlängelte (s. 53.)

Auf der Gangplanke des Sam Houston (s. 60).

Hanns Heinz Ewers lämnar i sin reseskildring *Mit meinen Augen* en mängd exempel, av vilka jag här anför några. De skiftande böjningarna erbjuda även ett visst intresse:

auf dem ‚Prinz Eitel Friedrich' (s. 47).

auf dem ‚Prinzen Eitel Friedrich' (s. 51).

Wo liegt der ‚Cabo Penhas'? (s. 49).

die weitere Geschichte des ‚Cabo Penhas' (s. 53).

die Gangway zur „Valdivia" (s. 99).

Der „Präsident" ist ein Interkolonialdampfer (s. 131).

Das Bild der Einwohnerschaft des „Präsident" (s. 217).

ein Zahlmeister, wie der des „Präsidenten" (s. 216).

auf dem „Präsident" war kein solcher (s. 216).

den „Präsident" (s. 215).

... lief der „St. Jan" in die Bai von St. Thomas ein (s. 191).

Langsam fuhr die „Patagonia" in den Hafen ein (s. 221).

Gorch Fock, som själv var sjöman — han föll i Skageracklaget, och med honom förlorade Tyskland sin hittills största chans att få en litterärt värdefull sjölitteratur — använder likaledes alltid den bestämda artikeln i hithörande fall. Citaten äro hämtade från hans *Fahrensleute:*

Ich komme vom „Imperator" her (s. 75).

... bekam er die Steuermannsstelle auf der „Solea" (s. 79).

So dampfte der „Reiher" ... aus dem Alten Hafen (s. 97).

Hundert Tage hatte die „Elisabeth" ihn einst an bord gehabt (s. 54).

die hunderttägige Seefahrt mit der „Elisabeth" (s. 58).

Särskilt anmärkningsvärt är, att han även i folkspråket lå-

Digitized by Google

ter den bestämda artikeln komma till användning: *du sittst innen Dreugen as de Koptein vonnen „Fürst Bismarck"* (s. 78). Detta visar, var vi ha att söka källan till användningen av artikeln i hithörande fall.

Ett arbete, där det rent av vimlar av fartygsnamn med den bestämda artikeln, är Rudolf Herzogs *Hanseaten*. Exempel torde vara överflödiga, jag vill blott framhålla, att jag icke funnit ett enda fall, där artikel saknas, såvida icke ett appellativ står som apposition till namnet.

Om alltså tyskan från den litterära sidan erbjuder en fullständigt enhetlig bild av utsättande av bestämd artikel i här föreliggande fall, är förhållandet nästan direkt motsatt, när man går till den rent fackliga litteraturen, d. v. s. den sjömilitära.

En granskning av sådana arbeten som t. ex. amiral Dick, *Das Kreuzergeschwader* eller det tyska marinarkivets stora arbete *Der Krieg zur See 1914—1918,* i vilka hundratals fartygsnamn förekomma, ger genast vid handen, att (bortsett från ett speciellt fall, varom mera nedan) de ifrågavarande namnen så gott som undantagslöst sakna artikeln. Blott de obligata citationstecknen (vilka vid utsatt artikel ej äro nödvändiga, se t. ex. beläggen hos Frenssen) antyda, att vi ha att göra med fartygsnamn. Exempel äro fullständigt överflödiga, då alla satsdelar och alla kasus härvidlag äro fullt jämställda[1]).

Dock med ett viktigt undantag: i genitiv saknas aldrig den bestämda artikeln. Det heter således undantagslöst t. ex. *die Vernichtung der „Goeben"* (Dick s. 38), *die erfolgreiche Minenunternehmung der „Königin Luise"* (ibd.), *nach den Beobachtungen der „Emden"* (ibd. s. 46), *trotz der Unterlegenheit der „Hampshire"* (ibd. s. 47), *in Begleitung der „Titania"* (ibd. sid. 56), *der Kommandant der „Nürnberg"* (ibd. s. 64) osv. osv. För marinarkivets arbete räcker en hänvisning till registret sid. X—XVI, där redan ett 30-tal fall finnas. — Detta förhållande är naturligtvis av betydelse vid studentstilens uttryck "Emdens korta men lysande bana".

En särställning intaga sådana arbeten, som visserligen skrivits

1) En statistisk undersökning av sidd. 100—109 av Dicks arbete gav till resultat 30 fall utan artikel gentemot 3 fall med, till vilka ytterligare komma 4 genitiver. Jag har vid statistiken bortsett från sådana fall, där två eller flera fartygsnamn sammanställas, emedan under dylika omständigheter utelämnande av artikeln som bekant alltid är möjligt i tyskan. Naturligtvis ha ej heller exempel av typen *der Panzerkreuzer „Good Hope"* medtagits. Samtliga fallen gälla alltså ensamstående namn. — Emellertid är det av ett visst intresse att konstatera, att t. ex. Dicks arbete ej är genomgående konsekvent. Vissa partier erbjuda ett större procenttal av fall med den bestämda artikeln. Detta gäller särskilt hans översättningar av amiral Sturdees rapporter. Från en dylik på sidd. 170—171 ger statistiken till resultat 8 fall utan artikel gentemot 13 med, vartill kommer 1 genitiv, och på sidd. 201—202 finner man 9 fall utan och 15 fall med artikel; till den senare gruppen komma ytterligare 3 genitiver. Att härvidlag den engelska texten spelat in, behöver väl knappast påpekas.

Digitized by Google

av sjöman, men som ej direkt innehålla beskrivningar av sjömilitära operationer. De stå alltså närmare de rent litterära arbetena, och detta kommer även till uttryck i användningen av den bestämda artikeln vid fartygsnamn. Självfallet göra sig härvid olika grader gällande. Närmast de rent sjömilitära verken stå kapten[1]) v. Mückes båda böcker *Emden* och *Ayesha*. En summarisk undersökning av den sistnämnda bokens 49 första sidor efter förut omtalade principer gav följande resultat: *nom.* med art. 6 fall, utan art. 23; *gen.* med 18, utan 0; *dat.* med 10, utan 7; *ack.* med 6, utan 4. Ännu närmare den litterära typen står Tirpitz, *Erinnerungen*, där jag funnit ett par tjog fall av utsatt artikel gentemot blott 4 à 5 fall utan. Även här har genitiven undantagslöst den bestämda artikeln. I Paul Königs bok *Die Fahrt der Deutschland* har jag vid en hastig granskning funnit två exempel på utelämnande av artikeln: *Timmins* (nom.) och *mit „Timmins"*, båda å sid. 107 (jfr *vom Timmins* s. 87 och *der Timmins* ibd.). Att han vid *U-Deutschland* alltid utelämnar artikeln, är analogt med sådana fall som *Z VII, S 121*, varom se Calwagen-Nordgren § 139,4 märk 7 b (sid. 143).

Till slut några ord om fartygsnamn i tidningsspråket. De långa förteckningarna på dylika i tidningarna ha naturligtvis (liksom väl även är fallet med de talrika namnen i sjömilitära arbeten) öppnat väg för ett mera fritt begagnande av den bestämda artikeln. Därför har också Curme rätt i sitt uttalande i hithörande fall (§ 59 II E g Note): In the marine news of the North German newspapers it is quite common to drop the article before names of ships, thus treating them like names of persons: *Hannover* (ship) *ist gestern Kap Henry passiert.* Sannolikt gäller dock även här satsen, att genitiv fordrar utsättande av artikeln, men brist på belägg omöjliggör ett bestämt uttalande.

II.

Substantiverade språkadjektiv i tyskan.

Våra skolgrammatikers uppgifter om böjningen av substantiverade språkadjektiv kan jag knappast kalla tillfredsställande.

---

1) Hans tyska titel var *Kapitänleutnant*, vilket motsvarar vårt *kapten* vid flottan. En oegentlighet i studentstilen var, att von Müller på det andra stället kallades 'kapten', vilket även föranledde en hel del felöversättningar från studentaspiranternas sida. Bortsett från amiralitetsgraderna, vilkas titlar i tyskan och svenskan överensstämma, äro de svensk-tyska motsvarigheterna inom den sjömilitära titulaturen följande:

kommendör	=	Kapitän zur See.
kommendörkapten av 1 gr.	=	Fregattenkapitän.
» » 2 »	=	Korvettenkapitän.
kapten	=	Kapitänleutnant.
löjtnant	=	Leutnant zur See.
underlöjtnant	=	Unterleutnant zur See.

Digitized by Google

Calwagen-Nordgren anger som regel, att de böjas "omedelbart efter best. artikel", och samma uppgift lämna Låftman, Winell, Hjorth (i sin förkortade upplaga), Strömberg och Korlén, den senare med tillägget "stundom icke heller då"; han citerar nämligen ett exempel: *das Deutsch, das dieser Ausländer spricht, ist tadellos*. Blott Hjorth ger i de nyaste (18:e och 19:e) editionerna av sin stora grammatik i en not (sid. 41) närmare upplysning om förhållandet, i det han säger: "Om en bestämning tillkommer, förbli de dock oböjda, t. ex. *Das Deutsch Schillers. Das Zeitungsdeutsch. Im Deutsch des 18 Jahrhunderts.*" Att emellertid ej heller denna regel är fullt riktig, visa fall som *das Neuenglische, das Altschwedische, das Mittelhochdeutsche* o. a., vilka ha en bestämning liksom *Zeitungsdeutsch*.

Undertecknad har för åtskilliga år sedan i *Zeitschrift für deutsche Wortforschung* XIV sid. 285—304 (i det följande citerat ZfdWortf.) publicerat en undersökning av företeelsen ifråga, närmast med anledning av en uppsats av rektor C. E. Göransson över samma ämne i *Die neueren Sprachen* XIX sid. 295 ff. Jag skall nu till våra läroverkslärares tjänst i all korthet rekapitulera de resultat, till vilka jag vid min undersökning kom, varvid jag emellertid blott tänker beröra de moderna förhållandena. Dem, som intressera sig för bruket i äldre tid, hänvisar jag till uppsatsen i ZfdWortf. Detsamma gäller om beläggställena för därifrån hämtade citat.

I det följande kommer jag att något frångå den ordning, efter vilken jag i min förra uppsats behandlade mitt material, såtillvida, att jag först omnämner fallen med pronomen + språkadjektiv. Ordningen blir alltså följande:

1. Pronomen + språkadjektiv.
2. Artikel + enkla språkadjektiv.
3. Artikel + sammansättningar.
4. Artikel + språkadjektiv + inskränkning.
5. Artikel + attribut + språkadjektiv.

1. Pronomen + språkadjektiv.

I detta fall, liksom när det substantiverade språkadjektivet ej föregås av något bestämningsord överhuvudtaget, förblir det i allmänhet oböjt. I äldre tider var förhållandet annorlunda, men nuförtiden måste de fall, som (mycket sällan) kunna påträffas med böjt adjektiv, tillskrivas särskilda förhållanden. Så t. ex. torde den svaga formen *dieses Indogermanische* i följande belägg ur Sütterlin, *Die deutsche sprache der Gegenwart*[8] sid. 16: *Mit diesen seinen Verwandten macht das Germanische zusammen das Indogermanische aus. Dass dieses Indogermanische zuerst in Asien gesprochen worden sei, ist bis jetzt nicht bewiesen* bero på inflytande från det föregående *das Indogermanische*, som klingat efter i författarens hjärna. Andra exempel anföras i ZfdWortf. sid. 303.

Digitized by Google

2. Artikel + enkla språkadjektiv.

När ett enkelt språkadjektiv i substantiverad form blott föregås av den bestämda artikeln, kan man numera uppställa som regel, att böjning inträder. Dock ej undantagslöst. Redan E. A. Meyer har i Moderna Språk 1909 sid. 37 framhållit, att ordet *deutsch* självt i viss mån intar en särställning. De exempel han anför uppvisa visserligen alla blott sammansatta former, men även det enkla ordet förekommer oböjt, ehuru mycket sällan. Till de belägg, som jag anfört i ZfdWortf. sid. 290 kan jag numera lägga ytterligare ett par: *Er beherrschte das Deutsch vollkommen* (Polenz, *Thekla Lüdekind* sid. 337) och . . . *mit dem Deutsch Schwierigkeiten haben* (Aram, *Kusine aus Amerika* sid. 23). Emellertid har jag även funnit andra språkadjektiv i oböjd form. Av de fall som jag omnämnt i ZfdWortf., anför jag här ånyo ett av en Gymnasialdirektor Reinhardt: *Die Männer, die seinerzeit das Griechisch wieder eingeführt haben.* Likaså ett av Schrader i hans uppsats *'Deutsches Reich' und 'Deutscher Kaiser'* (*Wissenschaftliche Beihefte zur Zeitschrift des allgemeinen deutschen Sprachvereins* X sid. 161): *Den Gegensatz zur Thiudisca bilden alle fremden Idiome, das Latein, die lingua rustica Romana, im Osten des Sprachgebiets auch das Slavisch.* Jfr. även samme författares *Hiervon wird das Keltisch und Lateinisch betroffen* (*Sprachvergleichung und Urgeschichte*[3] sid. 65). De belägg, som jag funnit, sedan jag skrev min förra uppsats, äro följande:

Dann kam noch das Griechisch dazu (Ompteda, *Sylvester von Geyer* sid. 174).

Das Lateinisch war ihm so unsäglich langweilig geworden (ibd. sid. 197).

Darüber, wer den Brief geschrieben, konnte kaum Zweifel sein; so beherrschte das Französisch in der ganzen Klasse nur eine (Polenz a. a. sid. 36)

. . . *weil ihr von militärischen Dingen so viel versteht, wie ich vom Chinesisch* (Stratz, *Seine englische Frau* sid. 278).

Om jag till dessa exempel lägger ytterligare ett ur Bloem, *Sonnenland* sid. 14 *(beim Latein und Griechisch)*, som jag ej kan anföra in extenso, eftersom mitt exemplar av boken kommit bort, har jag anfört alla belägg på oböjda enkla språkadjektiv i denna ställning, som jag känner till. Att dylika fall av oböjdhet äro ytterst sällsynta, behöver väl ej särskilt framhållas, knappast heller, att överallt böjda former överallt varit möjliga.

Emellertid förefaller det mig — om nu en utlännings språkkänsla härvidlag kan tillmätas något värde — som om bakom de ovan anförda oböjda formerna låge en viss tendens, den nämligen, att uttrycka totalitetsbegreppet på detta sätt. I alla de anförda fallen kan man efter språkadjektivet tänka sig ett 'överhuvudtaget' eller 'i dess helhet'. Uteslutet är därför inte, att det bakom de oböjda formerna gömmer sig en parallell till fall som *das Blau des Him-*

Digitized by Google

mels, jämfört med *das Blaue des Himmels*. Det förra betecknar (den visserligen abstrakta) totaliteten av blått, det senare de mera konkreta, blåa delarna av himlen, sedda mot de icke blåa. Huruvida denna jämförelse träffar det riktiga, måste emellertid en infödings säkrare instinkt avgöra.

3. Artikel + sammansatta språkadjektiv.

Här måste man särskilja två grupper, alltefter den första sammansättningsleden är a) ett substantiv, b) ett adjektiv.

a) I denna grupp råder en bestämd tendens att låta språkadjektivet förbli oböjt. Man kan överhuvudtaget våga det påståendet, att det i dylika fall alltid kan förbli oböjt. Undantagslöst saknas böjningsändelse, om den första sammansättningsleden betecknar en person, som logiskt sett står i genitivförhållande till språkadjektivet. Det heter alltså uteslutande t. ex. *das Studentendeutsch, des Normannen-Französisch, das Indianerenglisch* o. s. v. Känslan av substantivering är här så stark, att man ibland, ehuru ytterst sällan, kan finna fall med genitivändelsen *-s*, se Scheffler i *Zeitschrift d. allg. deutschen Sprachvereins* 1893 sp. 148[1]).

Om substantivet icke betecknar någon person, kan genitivförhållandet bli mindre starkt framträdande. Man kan med andra ord likaväl fråga *var?* som *vems?* Detta gäller t. ex. vid ord som *Schriftdeutsch* och *Bühnendeutsch*. Här ligger det närmare att tänka sig platsen, där ifrågavarande språkart förekommer, än ett genitivförhållande. I själva verket överväga här också de böjda formerna vida över de oböjda, ja, av fall som *Schriftfranzösisch, Schriftenglisch* o. dyl. har jag efter artikeln blott funnit de förra.

Något annorlunda ställer sig saken vid ord av typen *Schweizerdeutsch*. Här ligger det minst lika nära att utgå från en uppfattning av ordet som beteckning för *das Deutsch der Schweizer* som från *das Deutsch in der Schweiz*. Detta förhållande framträder även i böjningen, där man i litteraturen finner såväl böjda som oböjda fall: *im Rüstringer Altfriesischen, des Schweizerdeutschen* men å andra sidan *im Pariserfranzösisch, aus dem Schweizerdeutsch, des Londoner Englisch*.

Av ord, som skulle kunna tänkas innebära svar å såväl frågan *var?* som *vems?* men för vilka jag blott känner oböjda former, nämner jag *das Zeitungsdeutsch, das Telegraphen- oder Depeschendeutsch*.

b) När den första sammansättningsleden är ett adjektiv, inträder så gott som undantagslöst böjning: *das Neuschwedische, das Altfranzösische* o. s. v. Ibland gör sig dock den ovan om-

1) Själv har jag icke funnit något sådant exempel av hithörande art, men väl ett med ett adjektiv som första led + *deutsch*, som jag emellertid tillåter mig anföra i detta sammanhang: *trotz des gespreizten Hochdeutschs* (Else Jerusalem, *Der heilige Scarabäus* sid. 639). Naturligtvis äro dylika böjningar ej efterföljansvärda.

Digitized by Google

nämnda, av E. A. Meyer påpekade tendensen att lämna ordet *deutsch* oböjt gällande. Till de av Meyer a. st., av Göransson i Neuere Sprachen XIX sid. 301 och av undertecknad i ZfdWortf. anförda exemplen (*das Hoch-, Platt-, Niederdeutsch* etc.) vill jag här lägga ännu ett par ur Popert, *Helmut Harringa* sid. 246: *Das Mädchen aber sprach das Hochdeutsch so, wie es die Schleswigerin spricht* och ur Hans F. K. Günther, *Rassenkunde des deutschen Volkes*[8] sid. 376: *Die Bezeichnung „Kolonialstil" ist für das Hochdeutsch aber dennoch nicht schlecht gewählt.* Ännu ett dylikt exempel finnes på samma sida, som därjämte uppvisar böjning i fall som *das Englische, das Norwegische* o. s. v.

4. Artikel + språkadjektiv + inskränkning.

Allt efter inskränkningens beskaffenhet kan man även i detta fall få fram olika grupper. Inskränkningen kan vara a) en genitiv, b) ett prepositionsattribut, c) en relativsats.

a) I detta fall framträder tendensen hos *deutsch* att förbli oböjt synnerligen starkt. Medan det är synnerligen lätt att finna exempel av typen *das Deutsch des 8. Jahrhunderts, das Oberdeutsch des Mittelalters* o. s. v., äro fall med böjt språkadjektiv i sådan ställning mycket sällsynta: i ZfdWortf. sid. 294 kunde jag anföra blott fyra exempel (ur ett material på ett par hundra) av typen *dem Norddeutschen des späteren Mittelalters.*

Vid andra språkadjektiv förekomma däremot böjning och ändelselöshet i ungefär lika antal. Man kan alltså finna å ena sidan *dem Französisch seiner Zeit, das Friesisch der älteren Rechtsquellen, das Italienisch der herumziehenden Hausierer, aus dem Englisch der niederen Klassen* och å den andra *das Griechische des Homer, im Gotischen des 3. Jahrhunderts, das Nordfriesische des Festlandes.*

b) Fall med prepositionsattribut efter språkadjektivet äro förhållandevis sällsynta. Dock finner man ibland dylika fall: *dem Zigeunerisch bei Bonav. Vulcanius, in dem Englisch von heute.* Naturligtvis finnas även exempel på böjning (*das Jonische in Kleinasien),* men även här gör sig den starka tendensen gällande att lämna *deutsch* med sammansättningar oböjt i konstruktioner av denna typ: *das Deutsch im Munde der Deutschen im Auslande, dem Deutsch von Dänen, dem Hochdeutsch am Schlusse des Mittelalters, das Mittelhochdeutsch um 1200* o. s. v.

c) Ännu sällsyntare äro belägg med en på språkadjektivet följande relativsats. I ZfdWortf. sid. 295 kunde jag blott anföra två exempel med oböjt adjektiv, båda betecknande nog med *deutsch*: *das Hochdeutsch, das von jedem Gebildeten gesprochen wird* och *das Deutsch, was man in Mösskirch oder in Heigerbach für gut deutsch hielt.* I Günthers ovan anförda arbete finnas på sid. 378 tre med varandra parallella exempel, av vilka jag här anför ett: *dasjenige Deutsch, das auf einem im grossen und ganzen vor-*

Digitized by Google

wiegend dinarischen Gebiet entstanden [ist]. Hit hör även det ovan anförda exemplet ur Korléns grammatik, vilket sannolikt går tillbaka till något litteraturbelägg, ehuru kanske i en form, som lämpats för en skolgrammatik.

5. Artikel + attribut + språkadjektiv.

Fall av denna typ äro synnerligen vanliga, och här kan man vanligen efter behag böja adjektivet eller lämna det oböjt. Hos en och samma författare kan man nämligen finna fall som t. ex. *das ältere Englische* jämte *das ältere Englisch, im älteren Alemannischen* jämte *im älteren Griechisch* o. s. v.

Med en utredning, som jag här förbigår, eftersom den skulle taga för stort utrymme i anspråk, ansåg jag mig emellertid i ZfdWortf. sid. 295 ff. kunna fastslå den tendensen, att språkbeteckningen förbliver oböjd i detta fall, om attributet i sig gömmer en verklig inskränkning eller, med andra ord om det kan tänkas utbytt mot en genitiv eller ett prepositionsattribut. Om däremot attributet blott fungerar som ett epitheton ornans, böjes det i regel. Sålunda kan *im amerikanischen Englisch* jämställas med *im Englisch der Amerikaner.* På tillvaron av en dylik tendens tyda följande parallellexempel, som två och två härröra från en och samma författare: *des wulfilanischen Gotisch* jämte *des nächstverwandten Nordischen; aus dem roman. Westfränkisch* jämte *des verwandten Niederdeutschen; des iberischen Romanisch* jämte *das kulturell ebensohoch oder höher stehende Griechische.* Under sådana förhållanden är det ingalunda uteslutet, att i uttryck som *das ältere Englische* attributet har tänkts mera som ett utsmyckande epitet, medan samma ord i *das ältere Englisch* kan ha uppfattats som en verkligen inskränkande bestämning.

Jag har vid upprepade tillfällen framhållit den av E. A. Meyer först påvisade möjligheten, att *deutsch* intager en särställning bland språkadjektiven, såtillvida att det med sina sammansättningar visar en starkare tendens än andra ord att förbli oböjt. ZfdWortf. sid. 299 sökte jag bekräfta riktigheten härav även med några exempel, där en oböjd form av *Deutsch* stod parallellt med böjda former av andra språkadjektiv. Av dessa exempel anför jag här ånyo: *Eine Abgrenzung zwischen dem Mitteldeutsch des Magdeburgers und dem Schlesischen des Breslauer Schreibers ist schwerlich durchzuführen.* Ett av mig senare funnet exempel visar med all önskvärd tydlighet denna tendens: *das Griechische zur Zeit des Perikles, aber auch z. B. das Deutsch zur Zeit Luthers* (Blümel, *Einführung in die Syntax sid. 90—91).*

I ZfdWortf. sid. 302 f. sökte jag även påvisa, delvis med stöd av äldre belägg, att en tendens förefinnes att böja språkadjektiven i gen. och dat., men lämna dem oböjda i nom. och ack.

Digitized by Google

Denna tendens är dock numera av mindre betydelse, varför jag här ej närmare ingår på den. Till de därstädes sid. 303 nämnda beläggen skulle jag emellertid vilja foga följande av R. Loewe (i *Indogerm. Forsch., Anzeiger* 16): *das gesamte Jüdischdeutsch* (sid. 44), men *im lit. Jüdischdeutschen* (sid. 46).

* * *

Det är, som man ser, en mycket brokig bild man får av litteraturen. I sin helhet uppvisar den blott tendenser, ej fasta regler. En annan sak är, att vissa författare (t. ex. Viëtor, se min sammanställning i ZfdWortf. sid. 304) äro mera konsekventa än andra, och efter deras språkbruk torde man böra uppställa våra grammatikregler. Dessa skulle då bliva: Substantiverade språkadjektiv böjas i enkel form och i sammansättningar, vilkas första led är ett adjektiv, efter den bestämda artikeln, såvida ej en inskränkande bestämning föregår (adj.-attr.) eller följer (gen.-attr.) språkadjektivet. Sammansättningar, vilkas första led utgöres av ett substantiv, förbliva alltid oböjda.

N. Otto Heinertz.

NÅGRA EXEMPEL PÅ HUNDERT OCH TAUSEND SOM BÖJLIGA ADJEKTIV.

Ett litet bidrag till tysk formlära.

Det är ingalunda sällsynt, ehuru den grammatiska litteraturen, såvitt jag vet, ingenting nämner härom, att finna *hundert* och *tausend* såsom böjliga adjektiv med bet. »hundratals», tusentals». Endast fall av stark böjning hava tills dato påträffats.

Av *hundert* har jag endast funnit ett fall:

1) ... *mit den kerndeutschen Schädeln, wie sie vor hundert Jahren waren und in hunderten Jahren sein werden* (Voss. Zeit. 7/9 1919, Karl Lahm).

Med *tausend.*

2) *Der Lärm von zahllosen Rädern und tausenden gleichzeitig gesprochenen Worten gab die Musik dazu* (Alice Berend, Frau Hempels Tochter 33, Fischers Romanbibliothek).

3) *Wogte und taumelte es nicht vor den Blicken durcheinander, als ob der ganze Äther erfüllt wäre von tausenden tanzenden, reigenschwingenden Lichtern* (Westermann's Monatsh. bd. 119, 917. Alfr. Böttcher).

4) *Doch aus den tausenden sorgsam gezüchteten Formen — und Farbenschönheiten ragen Spielarten hervor* (Berl. Tageblatt 14/6 1924).

5) *Ihre rotglühende Scheibe spiegelt sich grell in den tausenden Fensterscheiben* (Deutsche Rundschau bd. 37, 205, Major H. Piffl).

Digitized by Google

6) *Nur wenige von den tausenden Menschen, die alljährlich nach Salzburg fluten, kennen seinen* (näml. des kleinen Ortes) *Namen* (Prometheus bd. 26, 532 Dr. C. Mell).

Följande fall är naturligtvis analogt, ehuru »grossgeschrieben».

7) *Die endlosen Züge der Mehrheitssozialisten führten ausser grossen Bannern noch Tausende kleine schwarz-rot-goldene Fähnlein* (Berl. Tageblatt Wochenausgabe 7/9 1921).

Huruvida följande fall är »tänkt» med stor eller liten bokstav kan ju ingen veta:

8) *Viele Leute stürzten sich aus den Hochbahnzügen auf die Strassen hinunter. Hunderte Tote und Verwundete* (Dauthendey, Raubmenschen 89).

Ävenså med sammansättningen *zehntausend:*

9) *Zehntausende Kolonisten mussten über Nacht ihre Anwesen verlassen und ins Ungewisse hineinwandern* (Berl. Tageblatt. Woch. 4/1 1922).

Sedan ovanstående skrevs, har jag påträffat en gen. form av *hundert* i Prometheus XXVI, 636 (H. Krohn):

Die Seeschlange 2. B. ist sicher der Betrachtungsgegenstand hunderter achtbarer Männer . . gewesen und schliesslich doch nur die Beute von Witzbolden geworden.

Följande ex. med *Millionen* (borde rätteligen ha skrivits *millionen)* torde även höra hit:

Unsere Blicke schweifen weiter . . hinauf, zu den Millionen sichtbaren und ungezählten, unsichtbaren Welten. ib. 765 (Josef Rieder.)

Arvid Smith.

THE ETYMON OF THE WORD 'UMPTEEN'.

In the last December issue of the M. S. a subscriber to the review is interested to know the meaning and etymon of the word umpteen. Mr. S. J. Charlestone gives the meaning and origin of the slang-word in question, but leaves open the question of the etymon of the word. Mr. Earnest Baker, author of Cassell's New English Dictionary, states in the Supplement of his Dictionary, p. 1298, that it is derived from 'iddy umpty', the Morse expression for dot and dash [.—], and translates it with: any number of. The Fowler Brothers also have this word in their Pocket Oxford Dict. (Oxf. 1924), but as to the etymon of the word just refer to the suffix -teen (in thirteen etc.); they give the meaning of the word as: several, a good many.

In addition I take the liberty of quoting a few examples from post-war English.

»That will help to keep you fresh and cool, even if the thermometer should go up to *umpteen* degrees in the shade». (The Daily Mirror, 15/5. 25, p. 11.).

Digitized by Google

»He asked the Speaker if he was aware that the brain of the average woman was *umpteen* ounces lighter than that of the average man.»

(The Sunday Express 9/8. 25, p. 9).

Thorsten Celander.

UMPTEEN ONCE MORE.

This interesting colloquialism is rather often met with after the war. But whether this means that it was actually coined during the war or that it became popular in the army and afterwards spread at home, I am unable to tell. But it would not at all surprise me if a pre-war, American, instance of it should be found. It has to my ears exactly the ring of one of those numerous American coinages that spring from nothing but sheer phonetic joy in creating words out of fanciful sounds or soundgroups.

The spelling *umpteen* is phonetically natural but hardly the one I should adopt, if I were to give an idea of the pronunciation. The introduction of a *p* has an obscuring effect. *Umteen* would perhaps be preferable, or, in transcription, [m̩ti:n], which is the pronunciation that I am familiar with. I never saw an etymological explanation of it, nor did I ever ask for any, since the syllabic *m* seemed to provide one ready-made. The explanation that offered itself was this: the second syllable of the word is of course the *teen* that we have in thir*teen* etc.; the first syllable is nothing but an hesitating or unwilling grunt or drawl that might approximately be fixed as a syllabic *m* or possibly *n*, which is substituted for the exact figure, a sort of phonetic *x*, to which the suffix *teen* is added. One might render it *x:teen, x:ty,* or *blankteen, blankty,* words that from various associative reasons could not spring into use.

T. Hilding Svartengren.

NÅGOT OM INTERNATIONELLA FONETIKSÄLLSKAPETS MODIFIERADE TRANSKRIPTIONSSYSTEM.

Transkriptionsproblemet står återigen på dagordningen. Att det måste lösas, därom äro nog alla språkmän ense — men, i vilket tecken? Ämneskonferensen i engelska vid Högre real-läroverket på Norrmalm den 14 jan. 1926, har ju genom sitt cirkulär vidtagit en praktisk åtgärd till problemets lösning. Dess uttalande: »*Lättast torde en sådan enhetlighet ernås på basis av internationella fonetiksällskapets hjälpalfabet, hittills — med en och annan modifikation — använt i Jones' uttalsordbok, i åtskilliga svenska skoleditioner, liksom också i de lexikografiska arbeten, som f. n. äro under utarbetande*» ger ju en bestämd utgångspunkt.

Digitized by Google

Det torde ej vara allom bekant, att en del »modifikationer» i ovan anförda system vidtagits och sedan några år med framgång praktiserats av Prof. Jones m. fl. vid Londonuniversitetet. Till skillnad från det äldre systemet kallas detta »The International Phonetic Association's transcription for English-narrow form»; det gamla är nu »-broad form.»

Ett smidigt transkriptionsystem bör ju ha *ett tecken* för *varje ljud*. Det är detta mål, man strävat efter att uppnå genom att införa några nya tecken. De största förändringarna gälla några av vokalljudstecknen. De framgå av nedanstående tabell.

Vanlig stavning	Broad transkription	Narrow transkription
hard	ha:d	hɑd
cat	kæt	kæt
up	ʌp	ʌp
get	get	gɛt
see	si:	si
it	it	ɪt
saw	sɔ:	sɔ
hot	hɔt	hɒt
molest	mo'lest	mo'lɛst
too	tu:	tu
put	put	pʊt
bird	bə:d	bəd
above	ə'bʌv	ə'bʌv

De nya tecknen äro alltså ɪ (it) ɒ (hot) ʊ (put) samt ɜ (bird). Därjämte har e utbytts mot ɛ.

I och med tillägget av dessa nya tecken ha längdmarkeringarna frigjorts för sin egentliga uppgift, men de kunna på skolstadiet helt undvaras. Dessutom har man fått en exaktare ljudbeteckning, varigenom arbetet underlättas i hög grad. Ett exempel:

I de flesta system betecknas »vocal murmur» med ə. Men detta tecken för »vocal murmur» har hos många av eleverna blivit tecknet för ett *alldeles distinkt kort ö-ljud,* (märk obest. art. eller but!) helt enkelt därför, att vokalljudet i bird fonetiskt betecknats med ə:!

Eller, t. ex. i-ljudet, som ingalunda bara är kortare i it än i see. Både kvalitativ *och* kvantitativ ljudskillnad föreligger även i de andra fallen, jämf. saw — hot, too — put.

Utbytet av e mot ɛ tyckes däremot endast vara »a matter of taste.»

Dessa, i stort sett väl motiverade förbättringar synas därför värda ett beaktande, så mycket mera som de nya tecknen enligt säker uppgift komma att inflyta i andra upplagan av Jones' uttalslexikon. Förändringarna äro ju av den art, att de lätt skulle kunna genomföras vid korrekturläsningen av de lexikografiska arbeten, som f. n. äro under utarbetande i Sverige.

Digitized by Google

För ett närmare studium av systemet hänvisas till L. Armstrong: An English Phonetic Reader [University of London Press].

Ett utförligt försvar för modifikationerna förekommer även i »Le maître phonétique» september 1923.

Saltsjöbaden den 23 jan. 1926. *V. Areskog.*

TILL FRÅGAN OM DET FONETISKA TRANSKRIPTIONSSYSTEMET.

Några anmärkningar till konferensuttalandet vid Norra reallläroverket.

Vid sitt sammanträde den 14 jan. 1926 beslöt ämneskonferensen i engelska vid Norrmalms h. reallläroverk enhälligt att göra följande uttalande, som skulle omedelbart tillställas ämneskonferenserna i engelska vid övriga läroverk:

Konferensen finner sig böra göra ett uttalande i den genom skoleditionen av Walpole, Jeremy, ånyo aktualiserade transkriptionsfrågan. Det virrvarr, som f. n. råder i fråga om fonetiskt hjälpalfabet vid undervisningen i engelska, verkar i hög grad hinderligt både för språkundervisningen i skolan och för det engelska språkstudiet i vårt land överhuvud, och det synes konferensen av stor vikt, att enhetlighet åvägabringas. *Lättast torde en sådan enhetlighet ernås på basis av internationella fonetiksällskapets hjälpalfabet, hittills — med en och annan modifikation — använt i Jones' uttalsordbok, i åtskilliga svenska skoleditioner, liksom också i de lexikografiska arbeten, som f. n. äro under utarbetande.* Konferensen skulle finna det önskvärt, dels att ämneskonferenserna vid övriga läroverk ville stödja detta uttalande, dels också att från officiellt håll åtgärder läte sig vidtagas, som vore ägnade att bidraga till en stabilisering.

Det är ju närmast Rektor Redins recension av Fröken Areskogs skolupplaga av Walpole, Jeremy, samt Rektor Söderberghs därtill anknutna artikel i föreg. nummer av M. S., som ånyo aktualiserat transkriptionsfrågan för oss språklärare. Genom det av fröken Areskog nyintroducerade systemet måste frågan också anses ha bragts till en punkt, där kravet på en definitiv lösning i den ena eller andra riktningen framstår såsom allt oavvisligare, för så vitt icke, såsom Rektor Söderbergh framhåller, allt vad transkriptionssystem heter skall bringas i misskredit till obotlig skada för en realistisk och effektiv språkundervisning. Det är icke en förnuftig ekonomisering av krafter, att eleverna skola lära sig ett alfabet i 4:an, ett annat i 5:an och sedan kanske ytterligare ett eller två i övriga klasser, allt under det de i lexikonet finna ännu ett och helt artskilt system, som de väl nu sällan få systematisk övning i att tolka. Och hur många accentfel göra icke eleverna blott på grund av förvirring, då de finna accenten betecknad på direkt motsatta sätt i lexikon och läroböcker, såsom ej sällan är

Digitized by Google

fallet. Å andra sidan är det ej heller sympatiskt att vid fastställande av texter för läsåret blott för det använda transkriptionssystemets skull avstå från en text, som man annars gärna skulle välja.

I våra dagar är det för övrigt allt större skaror svenska medborgare i alla samhällsklasser, som uppta studiet av engelska. Dessa äro i stor utsträckning hänvisade till självstudier med sporadiska anvisningar av mer eller mindre sakkunniga personer. För dem skulle det obestridligen vara en stor fördel, om de funne samma fonetiska beteckningar i olika hjälpkällor och läroböcker. Det skulle också vara till engelskstudiets gagn, om alla, som lära sig språket, även finge lära sig att behärska detta enhetliga fonetiska system.

Om önskvärdheten av att den nuvarande förbistringen häves torde väl knappast heller meningarna vara delade. Men däremot upphör säkerligen enigheten, när det gäller att fastslå, vilket system som bör komma till användning och på vad sätt uniformitet skall vinnas. Att söka få frågan avgjord genom allmän omröstning bland landets språklärare, såsom från ett håll skriftligen har föreslagits mig, en omröstning, som då skulle gälla varje särskild detalj i systemet, torde knappast leda till målet, frånsett svårigheten att sätta en sådan apparat i gång. Kunde den centrala skolmyndigheten finna en form, varigenom ett sakkunnigt och auktoritativt förslag med dess stämpel utarbetades, torde detta förslag ha de största utsikterna att undan för undan tränga sig igenom hos författare och förläggare. Men det är därvid önskvärt, att denna myndighet äger en viss kännedom om uppfattningen bland landets språkmän, så att den icke framlägger ett förslag, som man på förhand kan säga kommer att röna ett bestämt och välmotiverat motstånd bland kanhända en stor kontingent av språklärare.

Det var dessa synpunkter, som bestämde konferensen att direkt och med eftertryck peka på en bestämd väg till frågans lösning och att vädja till övriga konferenser att stödja det gjorda uttalandet. I den mån andra uppfattningar råda inom språklärarkretsar, få de ju därvid tillfälle att också göra sig gällande, och skolöverstyrelsen har, om den sedan anser sig böra upptaga frågan, en viss förhandskännedom om opinionen i stort sett. För sin del var konferensen övertygad att internationella fonetiksällskapets alfabet i sina väsentliga drag betecknade både den bästa och den framkomligaste, sannolikt rent av den enda framkomliga vägen. Det förenar i den förenklade, av Jones och den moderna engelska fonetikerskolan använda formen, vilken närmast föresvävade konferensen, all nödig exakthet med enkelhet, är lätt både att skriva och . trycka, äger internationalitetens företräde och därigenom ett kunskapsvärde i sig själv, samt är redan inarbetat i vår språklärarvärld. Hela den unga generationen av språklärare är från universitetsstudierna förtrogen med detta system. Skulle Jones och efter honom övriga engelska fonetici definitivt övergå till den »narrow form», som fröken Areskog anteciperat i sin skolupplaga,

Digitized by Google

synes detta knappast förändra frågans läge. Ty såvitt jag förstår och såsom även rektor Redin framhåller, är det nya systemet onödigt invecklat för skolans behov och därmed *pedagogiskt* underlägset det gamla. Det är detta på ungefär samma sätt som den latinska dativformen *viro* i all sin enkelhet är trassligare än den engelska formen *to a (the) man*. Liksom det är enklare och klarare att ha *ett* uttryck för dativbegreppet *(to)* och *ett* för singularformen *(man)* än att knyta ihop dessa i en ändelse, som sedan växlar i olika deklinationer och genus, så är det också enklare och klarare att ha *ett* ständigt återkommande tecken för att beteckna vokallängden än att knyta ihop vokalkvalitet och vokalkvantitet till en symboliserad enhet. Det är sålunda betydligt svårare för eleven att komma ihåg, att *i* alltid betecknar långt i och ɪ kort, *u* långt *u* och ʊ kort, *ɒ* kort o (som i *not)* och *ɔ* motsvarande långa ljud, än att blott laborera med de tre tecknen *i, u,* och *ɔ* och få vokallängd direkt angiven för ögat med ett kolon, alltså *i:, u:, ɔ:,* eventuellt dubbelskrivning. Jag bortser då från den visserligen också mycket viktiga synpunkten, att flera av de gamla tecknen här användas i ny betydelse, vilket bidrar att försvåra en övergång, som under inga förhållanden kan ske annat än gradvis.

En annan synpunkt, som för konferensen spelade en stor roll, då den intog sin positiva ståndpunkt, var den, att i de lexikografiska arbeten, som f. n. äro under utarbetande, det förordade systemet kommit till användning. Då vissa partier redan föreligga stereotyperade, är det också under alla förhållanden för sent att där göra någon ändring. Den uppfattningen har också ej sällan gjorts gällande, att då vi få lexikon med modern uttalsbeteckning, dessa lämpligen böra bli normerande för övriga läroböcker, eftersom eleverna under alla förhållanden måste göras förtrogna med lexikonets ljudskrift. Då dessa lexikon startades, beslöts också under samarbete mellan fackmän — varvid i fråga om ljudbeteckningen särskilt Ivar Larsson var verksam — att välja just den form, som ansågs äga de största förutsättningarna att samla landets språklärare. Den enda egentliga avvikelsen från det internationella systemet var därvid att markera accenten genom ' *efter* den betonade stavelsens vokal, ett beteckningssätt, som äger gammal hävd i vårt land och psykologiskt-pedagogiskt också torde vara minst lika riktigt som de andra, vilka kunna komma ifråga.

Det är kanske lämpligast att här ge en översikt över det avsedda systemets detaljer.

Vokallängd markeras genom kolon[1]), och accent, såsom redan nämnts, med ' efter tonvokalen.

[1]) Om just denna detalj råda kanhända delade meningar bland språklärarna. Kolon synes mig avgjort vara att föredraga framför dubbelskrivning, dels emedan det är klarare — då många vokaler sammanstöta, vållar dubbelskrivningen lätt virrvarr, särskilt vid möte av samma vokaler, t. ex. *reiterate* (riil'təreit, jfr det tydligare ri:l'təreit) — dels emedan dess övre punkt ensamt kan användas för att i mån av behov beteckna halvlång vokal.

Digitized by Google

Vokaltecknen äro:

i:	t. ex.	[bi:t]	*beat*	u:	t. ex.	[fu:l]	*fool*
i	»	[bit]	*bit*	u	»	[ful]	*full*
e	»	[bet]	*bet*	ou	»	[nou]	*no*
ɛ	»	[bɛə]	*bear*	ɔ:	»	[bɔ:t]	*bought*
æ	»	[bæd]	*bad*	ɔ	»	[nɔt]	*not*
ɑ:	»	[hɑ:d]	*hard*	ʌ	»	[kʌp]	*cup*
ai	»	[bait]	*bite*	ə:	»	[bə:d]	*bird*
au	»	[haus]	*house*	ə	»	[bʌtə]	*butter.*

De speciella konsonanttecken, som behövas, äro blott:

þ	t. ex.	[þin]	*thin*	tʃ	t. ex.	[tʃə:tʃ]	*church*
ð	»	[ðis]	*this*	dʒ	»	[hedʒ]	*hedge*
z	»	[rouz]	*rose*	ŋ	»	[siŋ]	*sing.*
ʃ	»	[ʃi:]	*she*				
ʒ	»	[pleʒə]	*pleasure*				

Dessa konsonanttecken äro ju i det stora hela gemensamma för de olika systemen.

Inga förvirrande bågar förekomma, som särskilt äro ägnade att försvåra *aktiv* behärskning av alfabetet och även typografiskt äro en börda.

Även om man tänker sig, att detta alfabet antoges eller rekommenderades såsom det officiella, behövde det ju icke utesluta någon obetydlig variation i detaljer. Håller en författare eller förläggare ovillkorligen på att skriva e^{i} och o^{u} i stället för *ei* och *ou*, spelar det ju ej någon egentlig roll, då en övergång från det ena till det andra där inte vållar eleven några svårigheter. Finner man det överflödigt att markera olika *a*-ljud i *hard* och *house*, kan det ju också vara författarens ensak. Men i allt väsentligt bör det råda enhet, och kunde enheten bli absolut, vore det naturligtvis det mest önskvärda.

Konferensen ansåg sig icke böra uppta frågan om de övriga språkens hjälpalfabet, dels eftersom frågan för dessas vidkommande är av mindre central betydelse, dels emedan samma alfabet i det stora hela synes ha visat sig lämpligt även för dem. Skulle någon mindre detaljavvikelse därvid vara erforderlig eller anses önskvärd, är en sådan variation säkerligen mindre farlig än användningen av en mångfald system inom samma språk. Men den frågan kräver givetvis också beaktande vid ett avgörande.

Det har i dessa rader endast varit min mening att något närmare utveckla innebörden av det nyss citerade konferensuttalandet, vilket av naturliga skäl måste inskränka sig till att i tämligen allmänna ordalag peka på den riktlinje, som synes mest ägnad att någorlunda snabbt och effektivt leda ut ur snärjigt virrvarr till enkelhet och reda.

Stockholm den 26 januari 1926.

Karl Kärre.

Digitized by Google

LITTERATUR.

G. E. Törnvall. *Tyska skrivövningar till formläran och syntaxen.* I. För realskolor och kommunala mellanskolor. II. För gymnasiet. Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1925. Pris pr del 1: 25.

Den induktiva metoden tycks ha gjort bankrutt i vårt land, åtminstone om man får döma av d:r Törnvalls bok. På de första sidorna av dess del I återfinner man de gamla korta, föga varierade satserna av typen: *Läraren skänkte gossen ett äpple. Min fader skänkte mig i går en bok.* Och nästa rad uppvisar ånyo den givmilde fadern: *Min fader skänkte gossen en käpp,* följt av en förvånad fråga: *Varför skänkte du honom inte en bok?* Omedelbart därpå frågas: *Vad sade läraren åt gossen?* Det överraskande svaret blir: *Han sade ingenting åt honom, han gav honom en örfil.* Till och med *Den rike grevens vackra slott* saknas inte (s. 9). Samma sida uppvisar: *Min fader har sålt sitt hus. Ha dina föräldrar sålt sitt hus?* O. s. v.

Behöva nu verkligen sådana saker befordras till trycket? Det torde dock ej vara svårt för var och en att ur egen fatabur hämta dylika satser. Det enda, som skulle kunna anföras som försvar, vore väl, att de kunna tänkas som underlag för skrivningar. Men nyttan förblir även i detta fall dold för mig. När ett helt stycke ideligen erbjuder satser av en och samma typ, blir enligt min mening elevernas arbete mekaniskt. De äro inriktade på en och samma sak och insätta nästan maskinmässigt de riktiga formerna. Men erfarenheten har lärt mig, att dylikt ej är nödvändigt. Jag har själv låtit lärjungarna i 2:dra klassen översätta små sammanhängande omarbetningar av stycken ur deras läsebok, där varje sats innehåller något nytt. Att tankearbetet då blir vida intensivare, resultatet också vida mera givande, torde ej kunna betvivlas. Visserligen är *repetitio mater studiorum,* men detta får ej ske under själlösa upprepningar.

Det är emellertid blott de allra första sidorna i Törnvalls bok, som äro av detta slag. Från sid. 13 bli meningarna mera sammanhängande, för mig mera tacknämliga i stort sett. Dock kan jag ej annat än känna mig tveksam mot vissa satser. Att t. ex. i 2:dra eller 3:je klasserna upptaga satser av typen *De borde ha lytt hennes råd. De borde inte ha varit så envisa* (s. 13) torde väl trots hjälp i noterna till den första av dessa meningar ej vara lämpligt.

De små anekdoter m. m., som rymmas i den andra avdelningen av del I, erbjuda ingenting egentligen påfallande. Några av dem känner jag igen från annat håll, men de flesta äro nya för mig, varför man väl torde kunna säga, att boken härvidlag

Digitized by Google

erbjuder ett gott tillskott till vår tyska översättningslitteratur. Beträffande de till varje stycke givna gloserna har jag ingenting att anmärka.

Del II uppvisar en samling stilar av vanlig typ, avsedda för gymnasieringarna. Vad som i alldeles särskilt iögonfallande grad slår en vid dessa är, att utgivaren så gott som fullständigt bortsett från vår läroverksstadgas anbefallning, att "skildringar över det främmande landets natur, historia, folkliv och sociala förhållande i allmänhet ej heller må försummas". De föreliggande stilarna behandla nästan uteslutande ämnen, hämtade från *engelska* och *franska* förhållanden. Bortsett från de tre styckena 105—107 (vartill komma de två breven n:r 75 och 86 samt n:r 76 om kanonbåten Iltis, om vilka mera nedan) handla samtliga stilar om engelska eller franska personligheter, händelser och epoker från Englands eller Frankrikes historia m. m. dyl.

Jag har i min ägo en *Übungsbuch zum Übersetzen aus dem Deutschen in das Englische,* utgiven av Dubislav och Boek, där man kan finna motsvarigheter till en hel del av d:r Törnvalls stilar rörande engelska förhållanden. Redan del I har att uppvisa märkliga överensstämmelser, ehuru de där ej äro så fullt iögonfallande. Detta gäller t. ex. om Törnvalls n:r 39 (Solen och vinden), 40—41 (Australien), 43 (Borgarna i Calais), 46 (Angelsaxarna i England) och 47 (Danskarna i England). Ännu mera märkvärdig blir emellertid likheten i del II. De stilar, som ha att uppvisa nästan ordagranna motsvarigheter i Dubislav—Boeks bok, äro hos Törnvall följande: 55 (Robinson Crusoe), 56 (Nelsonkolonnen), 62—63 (Pesten i London), 65—66 (Prinsen av Wales), 70 (Edvard I och skottarna), 71 (Lagarna), 72 (Slavar i gamla England), 73 (Richard Lejonhjärta), 76 ('Iltis'), 84 (Slaget vid Trafalgar), 85 (Om Englands kolonier), 92—94 (Gordon), 100 (om drottning Viktoria), 108 (om drottning Elisabeth), 109 (Shakespeare). Brevet n:r 75 har likaledes en nästan ordagrann parallell, dock med den skillnaden, att det engelska York motsvaras av det tyska Eisenach, det engelska Fountainsabbey av det tyska Wartburg. Brevet n:r 86 uppvisar också en märkvärdig likhet i situation med ett brev hos Dubislav-Boek (s. 91), dock handlar detta senare om tennis, medan Törnvalls nämner fotboll.

Inalles har jag i Dubislav-Boeks bok funnit motsvarigheter till 21 av Törnvalls stilar, d. v. s precis en tredjedel. För de återstående två tredjedelarna (för Englands del huvudsakligen behandlande Dickens, Stuartarna, Cromwell, Wolfe, Franklin och spinnmaskinens uppfinning) känner jag ej någon motsvarighet, följaktligen ej heller för de stycken, som behandla franska förhållanden.

För att ge en föreställning om den stora likheten mellan Dubislav-Boek och Törnvalls bok skall jag här i parallelltext återge en stil (Pesten i London), varvid kursivering anger olikheter:

Digitized by Google

Några år efter det Karl II bestigit tronen, utbröt i London den fruktansvärda[1] pest[2], i[3] vilken inom kort tid mer än 100000 människor dogo. Då denna smittosamma[4] sjukdom rasade[5] som värst, skola *mer än* 1000 personer ha omkommit[6] [för][7] varje dag. Då någon fick[7] sjukdomen, ansåg honom var och en för förlorad. I[8] själva[8] verket[8] såg man knappt en enda bli frisk.[9] *Många blevo sjuka på gatan*[10] *och föllo omkull,*[10] *som om de blivit skjutna.*[11] Varje hus, i vilket en sjuk befann sig, stängdes[12]. Ett rött kors målades på dörren, och framför denna ställdes[13] en vakt,[14] som skulle förhindra, att någon gick ut eller in. Inga andra vagnar än *likvagnarna*[15] foro genom gatorna. Det fruktansvärda ropet: "För[16] ut[16] edra döda," hörde man varje natt på varje gata. Fruktansvärda[1] scener[17] kunde man se, då den dödes anhöriga[18] följde vagnen och sågo, hur man kastade liken[19] utan kista[20] i de stora *grifterna.*[21] Då vintern kom, blevo dödsfallen mindre talrika, men först den stora elden följande år gjorde[22] slut[23] på[22] pesten.

Wenige Jahre nachdem Karl II. den Thron bestiegen hatte, brach jene furchtbare Pest in London aus, an der in kurzer Zeit mehr als 100000 Leute gestorben sind. Als diese ansteckende Krankheit am schlimmsten wütete, sollen jeden Tag *an* 1000 Personen umgekommen sein. Wenn jemand die Krankheit bekam, hielt jeder ihn für verloren. In der Tat sah man kaum einen gesund werden. *Gewöhnlich erfolgte der Tod in wenigen Stunden.* Jedes Haus, in dem sich ein Kranker befand, wurde verschlossen. Ein rotes Kreuz wurde auf die Tür gemalt, und vor derselben ein Wächter aufgestellt. Derselbe sollte verhindern, dass jemand aus- oder einging. . . . Keine anderen Wagen als die *Totenkarren* fuhren durch die Strassen. . . . Den furchtbaren Ruf: „Bringt eure Toten heraus!" hörte man in jeder Nacht und in jeder Strasse. Furchtbare Szenen konnte man sehen, wenn die Angehörigen der Toten dem Karren folgten und sahen, wie man die Leichen ohne Sarg *und ohne Gebet und ohne dass die Glocken geläutet wurden,* in die grossen *Gruben* warf. Als der Winter kam, wurden die Todesfälle weniger zahlreich, aber erst das grosse Feuer des folgenden Jahres machte der Pest ein Ende.

[1] *furchtbar* [2] *Pest* f. [3] *an* [4] *ansteckend* [5] *wüten* [6] *umkommen* [7] *bekommen* [8] *in der Tat* [9] *gesund* [10] *hinfallen* [11] *erschiessen* [12] pass. av *verschliessen* [13] *aufstellen* [14] *Wächter* [15] *Totenkarren -*, m. [16] *herausbringen* [17] *Szene -n*, f. [18] *Angehörige[r]* m. (o. f.) [19] *Leiche -n*, f. [20] *Sarg* m. [21] *Grab -er* †, n. [22] *Todesfall -e* †, m. [23] *e-r* (dat.) *Sache ein Ende machen.*

De anförda texterna ge en god bild av förhållandet mellan de två böckerna: Dubislav-Boeks text är vanligen något längre, men där Törnvalls äger motsvarighet täcker den den förra nästan ord för ord. Även de hos den senare under texten givna glosorna finner man hos Dubislav-Boek.

Slutsatserna göra sig själva. Den stora mängden av fall bortelimінerar fullständigt möjligheten av tillfällighet. Törnvalls bok är för de här ifrågakommande stilarna blott en översättning av motsvarande partier hos Dubislav-Boek. Beträffande de övriga två tredjedelarna kan jag som sagt ej påvisa någonting.

Naturligtvis är ett dylikt tillvägagångssätt juridiskt tillåtet, så länge man håller sig inom de lagstadgade två tryckarken. *En annan sak är, om man ej bör i ett företal angiva källan, när det gäller en så kraftig exploatering.* Men — och här kommer jag in på vad som har större allmängiltighet än här föreliggande fall — stilar tyckas hos oss betraktas som allmängods. Hur ofta händer det ej, att man i översättningsövningar finner

Digitized by Google

stilar, som med en större eller mindre grad av omarbetning eller omformulering tagits ur andra samlingar, utan att förhållandet med ett enda ord antydes. Är detta egentligen riktigt honett? Har man ej därigenom i viss mån gjort intrång på annans mark? Naturligtvis finnas fall, där bearbetningen är så pass fullständig, att det blivit en helt ny version, och då låter sig saken bättre försvaras. Men man torde väl få uppställa den fordran, att det bör vara en bearbetning, som verkligen gör stilen till bearbetarens egendom.

Nycklarna till d:r Törnvalls skrivövningar har jag ej haft tillfälle taga kännedom om.

(Tillägg i korrekturet.) Sedan ovanstående skrivits och uppsatts till tryckning, har i Tidning för Sveriges läroverk publicerats dels d:r Lides recension av Törnvalls bok, dels den senares genmäle, vari han säger, att »stilarna äro, som man lätt förstår, huvudsakligen bearbetningar från tyska källor ... Slumpen ville emellertid, att ämnena härvid till stor del kommo att hämtas ur engelsk och fransk miljö».

Jag undrar, om termen 'bearbetning' härvidlag träffar det riktiga. Den kan vara tillämplig på brevet n:r 86 och för stilarna i del I, för övrigt icke. Visserligen förekomma här och var tillägg [1]) och ändringar av den typ, som exemplifierats i ovanstående parallelltext, men *i det stora hela* kan jag, åtminstone vad förhållandet till Dubislav-Boeks bok angår, ej kalla arbetet annat än en — jag medger gärna språkligt god — översättning från tyskan.

Även ordet 'slump' förefaller mig egendomligt. Det torde dock vara klart från första början, att i ett tyskt arbete av Dubislav-Boeks art materialet för de engelska stilarna skulle vara hämtat från England självt. Att en tysk pedagog skulle ha fallit på den idén att göra annat, vore lika otänkbart som att i Tyskland finna något förlag, som i så fall varit villigt publicera arbetet.

N. Otto Heinertz.

E. Frösell, *Övningar till tyska formläran.* 2:dra uppl. Stockholm, A.-B. Magnus Bergvalls förlag, 1925. Pris 1:25.

E. Frösell, *Övningar till tyska syntaxen.* Stockholm, A.-B. Magnus Bergvalls förlag, 1925. Pris 1:25.

Arvid Smith, *Övningsexempel till tyska grammatiken (företrädesvis syntaxen).* Stockholm, A. V. Carlsons Bokförlags-aktiebolag, 1925. Pris 1:50.

Adjunkt Frösells Övningar till tyska formläran äro uppdelade efter årsgrupper f. o. m. 2:dra t. o. m. 4:de läsåret. Överskriften över de olika styckena ange, vad dessa huvudsak-

[1]) Ett rätt lustigt fall erbjuder härvid stil 70: »Robert Bruce ... mötte honom vid Bannockburn, *en liten flod i södra Skottland*». Jag kom vid läsningen härav ovillkorligen att tänka på den klassiska historien om det westfaliska tidningstelegrammet angående arbetsnedläggelse »vid Kulmangel» med det parentetiska tillägget »en liten ort i södra Westfalen». Det hela visade sig vara

Digitized by Google

ligen äro inriktade på. Förf. har i allmänhet sökt ge små sammanhängande skildringar av situationer eller förhållanden, vilket naturligtvis haft till följd, att även sådant, som inte direkt faller inom överskriftens ram, här och var måst komma med. Som jag emellertid framhållit ovan i min anmälan av Törnvalls Skrivövningar till formläran, anser jag det vara en fördel, att elevernas uppmärksamhet ej blir mekaniskt inriktad på en och samma sak.

Även där förf. ej lyckats åstadkomma logiskt sammanhang mellan de olika punkterna, har han enligt min mening på det hela taget undgått banaliteter. I många fall få eleverna då till livs uttryck, som kunna tänkas i sin helhet komma till användning någon gång i det dagliga livets olika förhållanden.

Samme förf:s Övningar till tyska syntaxen äro enligt företalet avsedda "främst för klass 5 och 6 samt ring I och II vid de allm. läroverken och motsvarande stadier i andra skolor". Boken består av två avdelningar, en, som jag skulle vilja beteckna som systematisk, och en med blandade övningar. Den senare innehåller stilar av vanlig typ. Språket är här idiomatiskt och gör icke våld på svenskan för att pressa in så många grammatiska saker som möjligt, och de under varje stycke givna glosorna äro, såvitt jag kunnat finna, träffande och riktiga. Den systematiska avdelningen är ordnad efter de vanliga grammatikernas grupperingar, börjande med artikeln och slutande med ordföljden. På de flesta ställen har förf. lyckats på ett utmärkt sätt i logiskt sammanhang få in exempel på de olika reglerna. På några ställen (t. ex. vid poss. dativ eller vid konjunktiven) har detta ej lyckats, varför dessa stycken onekligen lida av en viss svaghet och ensidighet. Detsamma gäller även om den senare hälften av *skola, skulle,* där för övrigt de i noterna meddelade reglerna om dessa hjälpverb saklöst kunde ha varit borta. De äro knappast tillfredsställande, delvis rent av vilseledande (regeln, att *würde* användes i indirekt anföring, kan tänkas förleda eleverna till att tro, att *skulle* alltid skall heta *würde* i detta fall).

Som slutomdöme efter en visserligen ytlig granskning, som ej givit mig tillfälle att praktiskt pröva Frösells arbeten, skulle jag emellertid vilja säga, att de utgöra ett värdefullt tillskott till våra hjälmedel för tyskundervisningen inom de klasser, för vilka de äro avsedda. Jag tror mig kunna varmt rekomendera dem till vår lärarkår.

Lektor Smiths Övningsexempel till tyska grammatiken utgöra i viss mån en tillämpning av samma princip, som adjunkt Frösell följt i sin 'systematiska' avdelning. Men medan den senares arbete enligt förf. var avsedd för högst 2:dra ringen, vänder sig den

---

en dålig översättning av en dansk tidnings »ved Kulmangel» = 'på grund av kolbrist' + en svensk journalists 'förklaring'. Det förefaller mig dock, som om d:r Törnvall redan genom originalets »*bei* Bannockburn» borde ha varnats för sitt tillägg, även om han inte kunnat på en karta söka upp den lilla staden i närheten av Stirling eller slå upp ordet i Nordisk Familjebok.

Digitized by Google

förres till de högsta ringarna. Smiths bok skiljer sig även från Frösells däruti, att han på intet ställe sökt få sammanhang mellan de olika punkterna. Detta skulle i mina ögon ha varit en svaghet, om han ej motverkat ensidigheten genom att sammanfatta större grupper till ett. Sålunda utgöras de fem första styckena av tillämpningar på artikelläran, de sju följande behandla hela kasuslären o. s. v. Någon systematik för övrigt finnes ej: i kasuslären träffar man alltså på exempel på samtliga kasus om varandra. Eleverna kunna sålunda ej från början veta, vad punkten skall utgöra tillämpning på, utan ha att behärska ett jämförelsevis stort område. Detta uppväger i ganska hög grad det felande sammanhanget.

Därtill kommer, att det är ytterst lärorika, många gånger intressanta exempel Smiths bok bjuder oss. En stor del göra intryck av att vara direkt hämtade ur tysk litteratur. Vad det rent idiomatiska i språket angår, är det, som man kunde vänta sig av Smiths föregående böcker, höjt över allt beröm. Blott på ett enda ställe har jag reagerat. Det gällde hans exempel (s. 72): *Paris' intagande av tyskarna gjorde slut på tysk franska kriget.* För mig är detta ett slags germanism. Den äkta svenska ordföljden måste för mig vara: *Tyskarnas intagande av Paris* etc. Se f. ö. M. S. 1925, s. 20 ff.

Jag kan inte annat än på det varmaste rekommendera Smiths bok i de lärares åtanke, som i de högre klasserna vilja ge lärjungarna en intensiv träning i tysk grammatik. Jag är övertygad om att detta arbete måste medföra goda resultat med hänsyn till språklig säkerhet. Ja, jag kan t. o. m. tänka mig, att vissa partier av den skulle vara till nytta även som repetitorium till stilskrivningen i tyska vid universiteten.

N. Otto Heinertz.

Henrik Schück. *Allmän Litteraturhistoria.* Sjätte avdelningen. Romantiken. Stockholm, Hugo Gebers förlag.

Lärarna i moderna språk ha all anledning uppmärksamma prof. Schücks senaste arbete, Romantiken. Böjelsen att för textstudium då och då välja något av de gamla verken, som leva med oförminskad kraft tack vare sin konstnärliga fulländning eller författarpersonlighetens styrka och rikedom, skall väl alltid finnas, hur mycket än renodlade språksynpunkter i vår undervisning kunna kräva utrymme åt vår egen tids litterära produkter. Eller skall en undervisning i tyska någonsin kunna gå förbi Gœthe, Schiller, Kleist; den i franska Hugo, Musset, Mérimée; den i engelska Scott, Byron, Shelley, Keats? Uppsättandet av dessa namn såsom oundvikliga för en språklärare är visserligen delvis liktydigt med en önskan, att verslitteraturen icke måtte vara bannlyst i skolkurserna. Undertecknad har länge drömt om att i en väl kommenterad upplaga få läsa Scotts The Lady of the Lake med en begåvad klass. Naturligtvis kan versens

Digitized by Google

plats i språkundervisningen endast bli relativt liten, men den har en egenskap, som gör den verkningsfull i undervisarens hand: de bästa dikterna äro korta och ha ändå ett rikt eggande innehåll. De ovan anförda namnen måste naturligtvis utökas med många andra, och detta särskilt om också åt versen en plats gives på textlistan. För att blott taga ett exempel: Vigny, vars Le Cor, Moïse och La Mort du Loup av var och en, som känner till dem, måste anses vara utomordentlig skollektyr. Och vilket förträffligt ämne för några tyska timmar skulle icke loreleimotivet ge i dess tre berömdaste utformningar, hos Brentano, skaparen av denna saga "aus alten Zeiten," Eichendorff (Waldgespräch) och Heine.

Inte alla här nämnda och underförstådda namn möta oss i Schücks verk. Det är ju blott den litterära historien för 1800-talets tidigaste skede. Någon fortsättning, alltså någon sjunde del av Schücks Allmänna Litteraturhistoria är enligt författarens förklaring i slutet av denna del icke att vänta. De av Schück uteslutna delarna av 1800-talet erbjuda ett ofantligt rikt stoff. Förklaringen, att detta stoff ligger oss för nära för historisk bearbetning, synes mig knappast hållbar. En sådan mängd förarbeten äro redan gjorda, att utvecklingslinier och personligheter redan nu nog tydligt framträda, för att den insiktsfulle bör kunna ge en icke alltför oriktig skiss av de förra och analys och värdering av de senare. För språklärare är det i alla fall att beklaga, att just de områden, varifrån de hämta huvudparten av sitt material, ej skola komma under Schücks penna, som, vad man än må ha att anmärka, alltid bjuder en ovanligt underhållande läsning. Den stränghet i fordran på synens och omdömets riktighet, som kommit författaren att avstå från de på romantiken följande skedena ända till världskrigets år, kunde vid närmare övervägande kanske också hindrat honom från att gripa sig an med romantiken, vilket skulle ha varit stor skada. Ty Schücks senaste verk ger en hel del. Skäl nog att göra dess bekantskap. En annan sak är, att det ofta icke ger det väsentliga.

Vad som mer än annat skiljer den moderna mänskligheten från medeltidens är originaliteten, den stora differentieringen och individualiseringen i mänsklighetens själsliv, en process, som pågått och tillspetsar sig alltsedan renaissancens dagar. De metoder, som för forskaren i medeltidens litteratur visat sig tillräckliga, ja givit glänsande resultat, måste, använda på moderna företeelser och personligheter, förlora mycket av sin kraft, ty dessa kräva framför allt ett psykologiskt förfarande. Av ett inträngande på psykologisk väg i de olika diktarnaturellerna finns icke mycket i Schücks verk. Det innehåller en rikedom av yttre biografiska detaljer och redogörelser för de olika diktverkens innehåll, kritisk värdering av dem och deras skapare, och självklart är det lekande lätt för en lärd som Schück att sätta den enskilda företeelsen i ett större sammanhang. Men författaren ser huvudsakligen utifrån. Det finns naturligtvis moderna diktarpersonligheter, som

Digitized by Google

man kan komma åt på det viset. Scott t. ex., eller Mérimée, ja t. o. m. i stort sett en hel romantisk litteratur: den engelska. Ty ett inre i egentlig mening har blott människan, och, som Herford påpekat i The age of Wordsworth, saknade den engelska romantiken sinne för människans värld. På dess lott kom i stället att utvidga Rousseaus naturkänsla. I Tyskland stod människan i förgrunden, i Frankrike revolutionära konstteorier, uppväckta genom inverkan från engelska och tyska litterära förebilder. Det är icke svårt att förstå, att det schückska verkets största svaghet är den tyska delen av uppgiften. Men en man som Scott, denna beskrivandets, handlingens och berättandets man, skildras med en sympati och klarhet, som verkar ofantligt medryckande. Scott på Abbotsford är liksom den riktiga nyckeln till diktarens hela produktion, det yttre skymmer icke något inre utan klarlägger det. Visserligen åtnjuta sådana andra- eller tredjeklassgestalter som Southey och Thomas Moore nästan lika stor välvilja av författaren. Southey har väl sin lärdom och sin nobla personlighet, Moore sin litterära berömmelse under 1800-talets första tiotal att tacka för det stora utrymme, som hos Schück beskäres honom. Moore delade en gång äran att vara Europas berömdaste skald med Byron och Jean Paul. För den senare kommer visserligen icke i betraktande meriten att ha varit berömd som få. Han röner av Schück en behandling, som varje läsare av dennes Romantiken bör gottgöra genom att taga fram sin Jean Paul och läsa något av den geniale och bizarre mannen. Jag föreslår den sublima drömmen (i Siebenkäs) om den borttappade fadern — för att använda ett ord av Arne Garborgs prägling, — ett stycke, som under namnet "Jean Pauls dröm" bland annat spelade en betydande roll i Frankrikes litterära värld i början av 1800-talet. Över huvud tyckes det mig, att Schück vid tanke på de många betydande män, som tagit djupa intryck av Jean Paul, något bort misstro sin egen uppfattning. I Volkelts utormordentliga Zwischen Dichtung und Philosophie finns en analys av Jean Paul, visserligen ur en alldeles speciell synpunkt men icke desto mindre i hög grad befordrande en verklig förståelse av mannen som den svenske litteratur forskaren är så skarp emot. Moores Irish Melodies prisar han utan förbehåll. Deras konstnärliga stil påminner mig alltid om Jenny Nyströms kända barnbilder. För övrigt ser han sann poesi även i Schillers Die Glocke. Emellertid läser man med nöje, vad Schück skriver, även i sådana fall. Det är honom en glädje att berätta, lika gott om vad, blott anknytningspunkter finnas till hans egna intressen. Men om en diktare så att säga icke råkar ha något yttre utan blott en samling dikter att göra sig gällande med, dessa må vara aldrig så fulländade och rika, så nämner Schück honom blott i förbigående. Jag tänker på Mörike, Uhland, Eichendorff, Kerner. Alla dessa voro stilla anspråkslösa vandrare, och endast få sågo det kungliga under tig-

Digitized by Google

garmanteln, för att använda ett uttryck av Vischer om Mörike. Schücks redogörelse för dessa skalder är som tagen ur någon tysk litteraturhistoria från ett gott stycke före sista sekelskiftet. Då hörde det till god ton att i enlighet med Scherer, upphovsmannen till den litteraturhistoriska metod, som Schück hos oss så glänsande representerat, anse den tyska litteraturens utveckling avslutad med Gœthe och Schiller och behandla de följande som epigoner utan egentligt värde. Nu veta tyskarna bättre. Vischers syn på Mörike har slagit igenom; Uhlands rykte som balladdiktare, kärt för "die vaterländische Gesinnung," har bleknat inför äktheten och den monumentala enkelheten av hans kärnlyrik; Eichendorff, som var ämbetsman och inte godsägare, betraktas med rätta som en av de originellaste och spontanaste lyriska begåvningar som funnits; och Kerner, om han också starkt närmade sig det pekorala i sina sämsta stunder, erkännes i sina bästa ha givit sitt land ett större antal som folkvisor av obekant författare sjungna dikter än någon annan tysk skald. Dessa mäns alstring kunde väl ha förtjänt en modern litteraturhistorikers närmare uppmärksamhet. Men Schück ägnar dem sammantagna blott en liten bråkdel av det utrymme, som t. ex. hans utredning av Byrons förhållande till sin syster upptager. Trots incestmotivets uppdykande i den romantiska litteraturen är denna utredning av mycket litet intresse för litteraturhistorien som sådan. Men hur oändligt tacksammare för en epiker är icke Byron än Uhland och de andra nämnda. De yttre författarbilderna, Schück ger, äro förvisso ofta glänsande och roliga. Se bilderna av Wordsworth och Hugo. Ingendera göres dock full rättvisa. Den förres makalösa förmåga att teckna naturföremålen, hans naturmystik, hans känsla för människans (ej blott eget) värde, som trots hans senare ställning till franska revolutionen lät honom bibehålla en sann demokratisk sinnesförfattning, hans språkliga mästerskap äro fullt tillräckliga att göra honom till en betydande människa och stor skald men få under Schücks penna, så munter i skildringen av skaldens personliga svagheter, ej det eftertryck de förtjäna. Och bakom det myckna löjliga i Hugos liv, åt vilket Schück ger en sådan relief, ligger något, som han har gemensamt med alla de betydande skalderna i tidskedet mellan rationalismens och realismens, känslan av att vara profet, uppenbarare av livets hemligheter och därur härledd föreställning om ett honom pålagt ledarskap till mänsklighetens tjänst. Vigny och Lamartine hade samma känsla. Den är en fullt naturlig reaktion mot det bankrutta 1700-talsförnuftet och borde framhållas. Det tidspsykologiska har försummats av författaren. Att så skett hindrar icke, att kapitlen om Hugo äro utmärkta, icke minst de avslutande betraktelserna över Hugo som primitiv människa. Jämförelsen med Strindberg är kanske ett lyckligt grepp. Det förtjänar emellertid framhållas, att redan Doumic betraktar sin store landsman som

Digitized by Google

primitiv skald, satt mitt ini en tidsålder av tänkande, positiv vetenskap, historia, kritik. Han är primitiv, säger Doumic, ty han innesluter idéer och hypoteser om tingen i magnifika symboler, han ger intensivt uttryck åt sin vision av det osynliga och ger mörkret och mysteriet en tunga, han frambesvärjer det förflutna med makt och naivitet och ådagalägger en kraft i invektiven, som är omöjlig för en kulturmänniska. Ungefär dessa synpunkter gå igen hos Schück.

Det fanns hos Strindberg något demoniskt i Gœthes mening, som saknas hos Hugo, och jag tror Schück förbiser denna skillnad, då han jämför dem. Detta demoniska har intet att göra med primitivitet. Tvärtom, dess förutsättning är den ovanberörda differentieringen i mänsklighetens själsliv. Det är resultanten av det varje analys trotsande kraftspel i en genial människas själ, vilket gör henne till en i allt egenartad personlighet. Schück anar knappt dess tillvaro, vilket förklarar mycket av hans syn på Gœthe. Innan jag går in på det kapitlet, skall jag dröja vid Schücks redogörelse för The ancient mariner av Coleridge, ett prov på författarens styrka men också på hans begränsning i de stycken, som just nu sysselsätta oss. Schück talar om dikten, full av medryckande beundran: han har en klar förståelse för den hänförande berättarkonsten. Diktens enda svaghet, säges det, är själva inledningen: sjömannen hejdar mitt på gatan en bröllopsgäst, som har bråttom, och släpper honom ej, innan han fått berätta sin historia. Så gör han med andra tid efter annan. Detta förklaras vara psykologiskt omotiverat. Men det är just det, som av anekdoten gör ett gripande mänskligt dokument. Skuldmomentet, den skjutna albatrossen, höjes upp i det symboliska. Hur mången har icke en skjuten albatross, en förseelse mot något heligt, på sitt samvete. Medvetandet härom skärper känsligheten hos honom för innebörden i händelser, handlingar och ord och kan skärpa den ända till den besatthet, som kräver meddelande för att undgå förintelse. Hur mänskligt sant är förövrigt icke detta närmande mellan två världar, som ligger uttryckt i den statuariska gruppen av sjömannen och bröllopsgästen, orons och kvalens värld sida vid sida, ja mitt uppi lyckans och den bekväma säkra alldaglighetens. Schück ser i dikten äventyret, icke upplevelsen och ännu mindre det symboliska.

Men det finns en besatthet av högre ordning, den, som är bestämmelse, såsom hos Moses i Vignys dikt Moïse. Det var den Gœthe avsåg i sitt yttrande, att varje betydande människa har något demoniskt över sig. Han tänkte därvid också på sitt eget liv. Vill man förstå Gœthe och Schiller såsom den tyska nyhumanismens representanter och som sådana skiljande sig från romantikerna, så är här startpunkten. Att tala om bestämmelse för människan var romantikerna en styggelse. En sådan innebar för dem en andlig snöpning — ej blott för Fr. Schlegel, som skrev lättjans lov, ej blott för diktarne med sina

Digitized by Google

taugenichtstyper utan även för Schleiermacher. Bestämmelse var liksom kännetecknet på den klassiska människan. Hur har nu Schück klargjort detta kapitel, så viktigt för uppfattningen av Gœthe och Schiller?

Man märker icke blott i kapitlen om den tyska romantiken utan ock här och var eljest, med vilken styrka den mogne och åldrade Gœthes mäktiga bild med sin air av Geheimrat och olympier gjort intryck på författaren. Denna Gœthes tillsnördhet och korrekthet äro osympatiska för Schück, som har en djupt mänsklig förståelse för naturer, vilkas lidelse ger deras verk glöd, om den också samtidigt pressar ned dem själva i svaghet och förvillelser. Hur vidhjärtat skriver han icke om Shelleys tragiska upplevelser med Harriet, vilken förståelse har han icke för Musset. Men geheimrådet och olympiern Gœthe! Han sättes i motsats till den unge Gœthe, Götz' och Werthers författare: »horisonten har blivit trängre i stället för att vidgas». Men om Schück funnit anledning — vilket han icke har — att tala om samtalen med Eckermann och Gœthes brevväxling, så undrar jag, huruvida orden om den trängre horisonten någonsin nedskrivits och huruvida myten om olympiern Gœthe icke även för Schück visat sig som den är — just en myt. Geheimrådet och olympiern, det är utsidan till nyhumanisten Gœthe, om vi få tro Schück som, sedan han sagt, att en läsare känner sig kall inför Iphigenia, gör den något ironiska reservationen: »åtminstone en läsare, som icke är tysk». Då han vill förklara det nyhumanistiska livsidealet, sådant det representeras av Gœthe, säges det gå ut på mat, dryck, bostad, kläder, vänner, kvinnokärlek, bildning, konstsinne, anseende, inflytande. Med den synen på saken förringas dess betydelse i det tyska andelivets utveckling. Detta är för Schück icke utan en viktig konsekvens i totaluppfattningen av den tyska andliga rörelse, som skildras. Sturm und Drang och den s. k. romantiken rycka varandra närmare. De båda företeelserna, som i tyska litteraturhistorier behandlas som skilda, sättas i ett naturligt inbördes sammanhang.[1]) Här bör dock påpekas, att de senare årtiondenas tyska litteraturhistoriska forskning — utgångspunkten är väl Ungers Haman — redan före Schück resolut brutit med vanan att isolera romantiken såsom något för sig, en felsyn, som hade sin grund i Hayms bekanta arbete, där romantiken nästan blir en uppfinning av Schleglarne. Men själva den springande punkten i denna omredigering av den tyska romantikens historia, dess framställande som en speciellt osttysk rörelse med allt vad däri ligger av kulturell och religiös predestination, saknas hos Schück, som i det stora hela dock följer traditionen från Haym. Därför

[1]) Det av Schück införda namnet »nyromantiken» har det emot sig, att i Tyskland finns en »neuromantische Bewegung,» daterande sig från början av 1900-talet.

Digitized by Google

blir bl. a. kapitlet om Kleist så ytterst otillfredsställande[1]) och, som ett andra exempel, otillfredsställande blir också kapitlet om romantikens politik. Kleist kan jag gå förbi, då jag redan flera gånger varit inne på honom i denna tidskrift. Vad den romantiska politiken beträffar, var den ingalunda identisk med den heliga alliansens. Fr. Schlegels och Adam Müllers politiska åsikter kändes av Metternich såsom en fara, hans ståndpunkt var den svarta reaktionens, deras saknade icke, trots det fantastiska betonandet av den katolska kyrkans överhöghet, beröringssynpunkter med den frambrytande demokratien. Redan Haym insåg förövrigt, att romantik icke var liktydigt med politisk reaktion.

En vidgad syn på romantiken bör leda och har i Tyskland lett till en djupare uppfattning av nyhumanismen. Väl anses dess ideal vara ett av tysk ande endast med främmande hjälp uppnåbart, i det tysk ande, som följer sina egna lagar, nödvändigtvis är romantisk ande (F. Strich: Deutsche Klassik und Romantik), men det är därför icke ett på allt sant liv blottat ideal, som även om det klädes i konstens mest förlockande dräkt (Iphigenia), lämnar oss kalla och oberörda. Kleist kommer till korta hos Schück, därför att denne i sin uppfattning av romantiken är alltför traditionsbunden, hans redogörelse för den andre av de båda mest betydande gestalterna vid sidan av Gœthe och Schiller och samtida med dem, Hölderlin, stannar vid utanverken, därför att författaren ej trängt till botten av vad tysk nyhumanism är. En verklig oriktighet har det också dragit med sig. Då om Empedokles säges, att han är fylld av »ett glödande hat till kulturen», så står det som ett vittnesbörd om Hölderlin såsom en av Sturm und Drang, dit Schück räknar honom. I själva verket är det den i nyhumanistisk mening fulländade människan, som Empedokles »hatar.» Empedokles har i sitt liv förverkligat den klassiska människan i Gœthes mening, känner detta som en skuld och bringar sin fulländning som ett offer åt Dionysos, befriaren ur ändlighetens, begränsningens och mångfaldens värld. Hölderlin är knappast en Sturm und Drang-figur, han utgår åtminstone från nyhumanismen och känner just i sitt sista verk romantiken som den enda sanna och nödvändiga livsformen. En motsatt utveckling hade de senare diktarne Mörike, Platen och Grillparzer, alla mycket betydande, den sistnämnde en av alla tiders störste dramatiker. Med undantag för Mörike, som omnämnes på en halv rad, går Schück alldeles förbi dessa arvtagare till den gœtheska nyhumanismen.

Romantiska levnadslopp finner man blott bland de tyska romantikerna. Även antikens inflytande i England och Frankrike begränsades till konstens område, tyskarne omsatte intrycken från Hellas i

[1]) På tal om prinsens von Homburg dödsfruktan framhålles, att man däri velat se ett konstnärligt misstag av Kleist. Schück säger, att enligt hans mening detta drag i prinsens karaktär är ett beundransvärt påhitt av diktaren. Det har den tyska kritiken i stort sett tyckt i snart tjugo år.

Digitized by Google

liv och lära. Naturligtvis förblev samtidigt icke konstuppfattningen oberörd, men förändringen i denna är i Tyskland ej det väsentliga, och Schück ställer med rätta genast, då han i redogörelsen för det antika inflytandet kommer till Gœthe, dess betydelse för Gœthes livsgestaltning i förgrunden. Så också i kapitlet om Schiller. För båda de stora männen blev den övertygelsen avgörande, att det högsta är »den egna personlighetens fria harmoniska, framför allt estetiska utbildning». Och Schück fortsätter: »Goethes personlighetsideal var mer marmorkallt, mer kyligt och mer själviskt, Schillers mera varmt, mera fyllt av denna översvallande rika känsla för mänskligheten, som kommit fram i dikten An die Freude». Ännu strängare än här karakteriseras i kapitlet Gœthes Storhetstid dennes humanitetsideal: »det är dock i grunden självt ... det låder något smått vid det». Och så utlägger författaren det som blott ett vackert namn för materiellt och ideellt välbefinnande. Det är bilden av geheimrådet och olympiern Gœthe, som föresvävar författaren, då han skriver detta, det är bildens makt över tanken.

Först är att anmärka, att den världsuppfattning, som lägger huvudvikten på utbildning av människans inre till harmoni och möjligaste fullkomning, har sin grund i Rousseau, vars Emile vältaligt riktade världens uppmärksamhet på detta som det enda nödvändiga. Och det är åtminstone tänkbart, att Kant, vars intresse för Emile Schück omnämner, av denna bok fick en stark impuls till sin lära om människan, som själv i sig bär åskådningens former, förståndets kategorier och sedlighetens princip. Personlighetens inre utveckling stod på dagordningen. Winkelmanns tolkning av den antikt grekiska människotypen som fulländad harmoni och klarhet gav blott vissheten om det möjliga i ett livsideal, som hägrade för de bästa viljorna på den tiden. Det var Schillers ideal såväl som Gœthes och W. v. Humboldts. För Schiller ställer Schück desillusionen efter världsförbättringsförsöken som bakgrund till tron på det frälsande i den egna personlighetens utveckling. Men att det var en övertygelse, oberoende av ett tillfälligt yttre läge, därom vittnar t. ex. ett brev till Karoline v. Wolzogen, där Schiller säger, att "jede einzelne, ihre Kraft entwickelnde Menschenseele mehr ist als die grösste Menschengesellschaft, wenn ich diese als ein Ganzes betrachte.» Efter Don Carlos träder reformatorn tillbaka för nyhumanisten, vilket naturligtvis inte hindrar, att Schillers liv och arbete alltjämt gick ut på allmänmänskligt väl. Vem vill frånkänna Gœthes liv och verk samma ideella avsikt? Schück säger visserligen, Gœthe skrev blott för fåtalet. Emellertid läte det sig nog diskuteras, vem av de två varit den störste folkuppfostraren.

Båda avstodo från att direkt påverka massorna. Detta ord har modern färg, men passar icke illa, och de sågo, för att fortfarande modernisera, massornas frälsning ej i agitation utan i en under självverksamhet vunnen fördjupning och utveckling av varje

Digitized by Google

enskilds själsliv. Ha inte vi återkommit till den ståndpunkten? De fattade personlighetens fullkomning var på sitt vis. Och på den punkten gäller det att klargöra, om man verkligen vill förstå varderas liv och produktion. Ty en syn utifrån ger ett osäkert och trevande resultat ja, ett oriktigt, eftersom undersökningen aldrig når själva den punkt, varifrån allt annat bestämmes. Det etiska patos, som gått Schiller i blodet under hans långa kamp mot yttre förtryck och nöd, lämnade honom icke. Då materiella sorger ej längre ansatte honom, sörjde sjukdom för att hans liv ända till det sista blev en hjältes. Kants kategoriska imperativ behärskar Schillers liv från den första ungdomen ända till graven; svärmerierna om ett idealt samhälle avlösas av förvissningen om det sedligas översinnliga värld, dit människan inför den yttre undergången med en upphöjd gest flyr och bevarar sin frihet. Detta det sedligas av allt yttre oberoende verklighet, i vilken vår frihet har sin säkra grund, var Kants av Schiller anammade lära men synes för den, som känner Schillers liv, nästan utan förmedling av någon filosofi direkt framsprungen ur sammanstötningen mellan skalden och hans öde. Men för tillvaron av ett radikalt ont, som Kants stränga formulering av sedebudet inbegriper och som han tillskriver en sådan makt i vårt liv, att endast den ovilligt gjorda handlingen kan vara verkligt moralisk, hade Schiller intet sinne. Här verkade på honom alltjämt 1700-talsuppfattningen om människonaturens godhet. Denna brist i hans andliga mognad skänker den värme åt hans vers, som Schück gläder sig åt, då han kommer från marmorkylan i Gœthes atmosfär. Schiller kände ingen tvedräkt inom sig själv och kunde därför icke gestalta någon sådan i sin konst. Därför bli aldrig hans dramer en strid mellan principer. Schück kallar visserligen Wallenstein ett principdrama, det första historiska principdramat, ty, säger han, Shakespeares historiska dramer äro blott krönikor, och Julius Cæsar har ej historisk innebörd. Mot Schücks uppfattning av Shakespeare kan man anföra Schiller själv, som önskade se den store brittens historiedramer från Richard II till och med Richard III kväll efter kväll uppförda på Weimarteatern (de uppfördes, som Schiller tänkt sig det, långt efter hans död) och därav lovade sig det högsta tänkbara tragiska intryck. Och vad Julius Cæsar angår, synes mig den historiska innebörden ligga i öppen dag. Men Schillers hjältar, även Wallenstein, falla för intriger och tillfälligheter, och diktarens enda avsikt är att visa huru de, ansatta till döds, bejaka döden och rädda sig över i frihetens sanna värld. De äro alltid starkare än sitt öde. Jungfruns av Orléans öde — jag tager det exemplet, ty Schücks utläggning synes mig här särskilt otillräcklig — var att hon trots sin kvinnlighet fick en mans uppgift på sina skuldror. Den uppgiften kom till henne som ett yttre bud från himmelen, och i början av sin bana är hon blott en marionett i Guds hand. Men kvinnonaturen, det mänskliga, tager ut sin rätt i scenen med Lionel.

Digitized by Google

Är det ett syndafall, som måste sonas? Det är framför allt en frigörelse ur det övernaturliga greppet, en väg tillbaka till det rent mänskliga, som saknar gudomsstyrkan men i stället har friheten att välja. Skall hon bevara troheten mot fäderneslandet eller följa individuella önskningar? Väljer hon det förra, gör hon det med vetskap om att som rätt och slätt kvinna icke vara vuxen de yttre farorna utan hemfalla åt dem, åt undergång och död. Med jubel bejakar hon denna död för sedebudets skull och bevarar harmonien i sitt väsen bortom det i världslig mening möjligas gräns. Efter Lionelscenen är jungfrun i Schillers mening »erhaben». Hebbel har formulerat tesen i detta Schillers verk så, att då försynen bland människorna väljer ett redskap för sina planer, är den likväl oförmögen att skydda detta redskap från att krossas under den världsliga nödvändighetens makt. Men det specifikt schillerska är just människoandens kraft att trots denna makt följa sedebudet och därmed bevara sin inre frihet. Schiller menade icke, att jungfrun genom sitt lidande och död sonade sitt avfall. Detta »avfall» var inseglet på hennes människovärde, det gjorde av marionetten en personlighet.

Emellertid, patoset i Schillers dramer är på en sida blott, men det naturliga dramat kräver ett motpatos. Han själv är medveten om detta och använder just termen »naturlig» om det drama, från vilket hans eget skilde sig. För att dölja bristen spann han händelsernas trådar på det konstfullaste. Som ingen hade Schiller spårsinne för betydelsefulla historiska lägen, men såg i dem blott ett medel till att väcka medkänsla för sin hjälte. Som han insåg, att medkänslan blev starkare, ju mera oundviklig hjältens undergång framstod, tog han till slut sin tillflykt till det antika ödet, som från att i antiken ha varit en över världsordningen svävande makt, inför vilken mänsklig styrka bryter samman, i Schillers hand blott blir ett knep att framkalla en djupare rörelse hos åskådarne och att ge hjälten tillfälle att visa sin själsstyrka och själsadel. Denna strävan är vad som ger Schillers senare dramatik dess inre form. Schücks alla utredningar om Schillers ställning till antiken lämna ingen antydan härom. Kort sagt: nyhumanismens ideal i sin etiska utformning dugde icke som utgångspunkt för verklig dramatik. Schück kallar Gœthe en dålig dramatiker, och hans omdöme, att Schiller är den större skalden, grundar sig på Schiller som dramatiker. Men den nyhumanistiska ståndpunkten inverkade icke mindre på Schillers dramatiska verk än på Gœthes.

Schillers nyhumanistiska ideal är der erhabene Mensch. Den var människans bestämmelse enligt hans mening. Schiller var en heroisk karaktär. Goethe hade, vad Schiller aldrig fick: en tragisk upplevelse. En mäktig oändlighetslängtan härskade över Gœthes ungdom. Det är symboliskt för skillnaden mellan Gœthe och Schiller, att den senare låter sin hjälte redan i förstlingsverket döda sig själv som ett sonoffer åt den av

Digitized by Google

honom kränkta lagbundenheten, under det Gœthe låter Faust gå sin väg vidare efter förbrytelsen mot Margareta utan några följder för honom. I ena fallet en från början klar känsla av sedelagens bud, i det andra en allt övermäktig lidelse. Så kom en vändpunkt i Gœthes liv. En tysk målare, Hans von Marée, uttryckte en gång med ett resignerat tonfall önskan att kunna måla ett träd med naturföremålets egen självklara realism. Spinozas Etik uppenbarade för Gœthe kosmosets eviga nödvändighet, inför vilket all individuell lidelse och längtan måste tiga. Gœthe upplevde den tragiska motsättningen mellan den kosmiska nödvändigheten och den mänskliga individualiteten. Han stod inför ett val. Hans levnadsöden underlättade det för honom. I Weimar lärde han underordna sig ett större helt, och i Italien såg han en konst, vars lagbundna harmoniska form uteslöt all individuell måttlöshet. Hovmannen Gœthe finner icke nåd för Schücks ögon, och han kan icke taga Tassos förbrytelse mot prinsessan på allvar. Att kalla den ett brott mot god ton och att uppfatta prinssessans »was sich ziemt» som liktydigt med sällskaplig konvention är att helt missuppfatta Gœthe. Hovordningen och prinsessans ord äro för honom uttryck för en högre nödvändighet. Med försakande av subjektiva önskningar bestämde Gœthe sig för de objektiva lagar, som av kaos gör en värld, av det formlösa form. Värld, form var det nödvändiga, att anamma detta, att mer och mer stämma sin naturliga människa i samklang med detta, som enligt Spinoza ingenting annat är än Gud själv, var Gœthes bestämmelse. Däri låg *hans* nyhumanism. Den var religiös till sin grundkaraktär. Den var köpt för försakelse, ett tragiskt drag ligger över den, och endast en fullständig oförståelse för vad den innebär, kan kalla den marmorkall, självisk. Gœthes rörliga skaldetemperament gjorde icke ståndpunkten lätt för honom under någon tid av hans liv. Man kunde säga, att han ständigt gick på gränsen till en tragisk upplösning. Därför skydde han att i fantasien följa tragiska fall. Han skriver till Schiller, som arbetar på Wallenstein: »Ich kenne mich zwar nicht selbst genug, um zu wissen, ob ich eine wahre Tragödie schreiben könnte, ich erschrecke aber bloss vor dem Unternehmen, und bin beinahe überzengt, dass ich mich durch den blossen Versuch zerstören könnte». Budet att försaka står i medelpunkten i alla Goethes verk. Wilhelm Meister, Thoas, Faust lära sig försaka; andra ha redan bragt offret av sin längtan och äro fulländade: Iphigenia; andra gå under, därför att de icke kunna bringa offret: Tasso; och först i döden finna Edvard och Ottilia ro i sina hjärtan.

Hur mycket man än inför stämplandet av Gœthes livsuppfattning som självisk känner sig hågad att betona självövervinnelsen som dess förutsättning, så är det icke desto mindre klart, ett en lyckliggörande tro var dess egentliga grund: tron, att en överensstämmelse trots allt finnes mellan människohjärtats djupaste behov och universums egna mål. Denna tro var också den

Digitized by Google

schillerska livsåskådningens grund. Den har väl delats av andra än dessa båda geniala tyskar. Men aldrig har den så genomsyrat hela personligheten, som hos dem, aldrig uppenbarat sig i en sådan följd betydande verk som deras. Däri ligger den tyska nyhumanismens originalitet och betydelse. Vördnaden inför livet och dess yttringar, sådan som Gœthe ägde den, och det ideella livspatos, som ur människosjälen lockar fram dess bästa krafter, vilket karakteriserar Schiller, "diesen heiligen Menschen," äro grundvillkoren för all mänsklig strävan i detta livs tjänst. Men den harmoni, de båda tyska klassikerna lärde, är till slut blott en tro, som kan omfattas eller bestridas. Den kan bestridas i och för sig, vilket Hebbel i medveten motsats till Gœthe gjorde med sin pantragismus; den kan ock bestridas i sina praktiska följder för uppfattningen av de problem, som varje tidsläge förelägger den i detsamma levande mänskligheten. Schillers ståndpunkt, vars konsekvenser utlösa sig först på det rent ideella planet, äro oangripligare än Gœthes. Båda leddes med nödvändighet till att anse idyllen som den högsta konstformen. Men under det att Schiller umgicks med planer att skildra idyllen i Elysium, skrev Gœthe Herman och Dorothea. Oppositionen mot Gœthe vaknade också redan tidigt. Alltifrån Menzels och Börnes dagar har det funnits antigœtheaner. Till dessa sällar sig nu Schück. Prof. Böök har i en tidningskritik talat om dennes modiga omvärdering av Gœthe. Ack, Schück är blott den siste i en lång rad.

Vid en granskning av Schücks Romantiken tvingas man hart när att dröja så länge, som här gjorts, vid Gœthe och Schiller. Helst om man som undertecknad avser att visa, hur den metod, författaren arbetat med, är otillräcklig inför de betydelsefullaste företeelserna i den moderna litteraturhistorien. Bland enskildheterna har jag blott dröjt vid sådana, som osökt läto sig anknytas till huvudtanken och i sin mån belyste denna. Andra måste jag lämna åsido. Men jag kan icke underlåta att uppmana till en jämförelse mellan Schücks uttalanden om Gœthes prosa och prof. Böös klarsynta och dock av beundran burna karakteristik av samma prosa i en av hans senaste tidningsartiklar: Gœthes självbiografi och Egmont. Även vill jag fråga, varför Novalis' religiösa diktning helt lämnats ur räkningen av författaren, liksom de dikter av samme skald, i vilka han visar sig som en alltigenom sund, levnadsglad människa. Novalis påminner i flera stycken icke litet om Paul Flemming: det borgar för en intressant personlighet. Att han har större lyrisk kraft än denne säger mycket om hans rent kostnärliga styrka. Till sist, varför innehåller artikeln om Lamennais blott dennes strid för och mot påvlig auktoritet utan att nämna något om hans slutliga ställning till kristendomen? Han förordnade om att ingen präst fick nalkas hans grav och intet kors läggas på hans kista.

Och så, trots det myckna, som man anser borde varit annorlunda i Schücks Romantiken — vilken mängd sidor läser man

Digitized by Google

icke med tacksamhet och beundran! Min beundran gäller den andliga livaktigheten hos denne åldrade vetenskapsman, som med ungdomlig glöd förnyar bekantskapen med de store skriftställarnes verk. Min tacksamhet gäller mannen, som givit oss språklärare en god hjälp i vårt arbete.

Hilmer Gillqvist.

Röhr's Boktryckeri, Malmö 1926.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XX. 3. * MALMÖ * Mars 1926

IMPERFEKT INDIKATIV I TYSKA VILLKORSBISATSER.

En villkorlig satsfogning i egentlig bemärkelse motsvarar inom logiken ett hypotetiskt omdöme, det vill säga, det logiska predikatet tänkes såsom följd i förhållande till det logiska subjektet såsom grund t. ex.: Om A är, så är B. Villkorsbisatsen (i logiken kallad: försatsen) innehåller ett antagande, som utgör grund eller förutsättning för huvudsatsens innehåll. Vad som utsäges i ett hypotetiskt omdöme är konsekvensen eller det logiska sammanhanget mellan försatsen och eftersatsen. Denna hänvisning till logiken må vara nog för att fastställa en normal villkorlig satsfognings verkliga karaktär. Genom en villkorsbisats uttrycker den talande således blott något hypotetiskt. Han kan i en sådan sats framställa något såsom overkligt eller ovisst eller möjligt, men han kan aldrig framställa något såsom faktiskt genom en villkorsbisats. Det är fullkomligt uteslutet, eftersom det skulle strida mot villkorsbisatsens väsen. Språket erbjuder många utvägar och många olika slags satser för uttryckande av en verklighet, ett faktum; det finns mycket att välja på, men villkorsbisatser duga icke för detta ändamål. Ävenledes bör det framhållas, att villkorsbisatsens innehåll naturligtvis kan vid en senare företagen undersökning visa sig vara med verkligheten överensstämmande. När man säger: »Om isen är stark, så får du åka skridsko», så framställes i bisatsen en möjlighet. Efteråt kan det emellertid visa sig, att isen verkligen är stark, vilken omständighet ingalunda inverkar på det i bisatsen framställda förhållandet och icke heller på något sätt rubbar det ovan sagda. Icke ens ett sådant adverb som »verkligen» kan skänka fakticitet åt en villkorsbisats.

När man försöker vinna någon inblick i de förhållanden, som reglera modusvalet i tyska villkorsbisatser, särskilt med det målet för ögonen att om möjligt giva svar på frågan, när

Digitized by Google

imperfekt indikativ uppträder i dessa satser, finner man snart, att indikativiska satsfogningar, i vilka bisatsen är en villkorsbisats, kunna hava flera olika funktioner. De kunna alltså vara av flera olika slag och måste allt efter sitt funktionssätt behandlas såsom olika fall. De flesta tyska uppslagsböcker lämna åtskilliga upplysningar om förekomsten av imperfekt konjunktiv i villkorsbisatser men iakttaga i allmänhet en försiktig tystnad i fråga om uppträdandet av imperfekt indikativ i dessa satser. En del nämna något om faktiskt eller verkligt innehåll och äro därmed inne på orätt väg.

Här nedan meddelar jag de olika fall av imperfekt indikativ i villkorsbisatser, som jag funnit. I flera belägg uppträder i villkorsbisatsen pluskvamperfekt indikativ, vilket tempus kommer till användning, när handlingen ligger i tiden bakom den, som uttryckes genom imperfekt indikativ i angränsande sats. I ett sammanhang skall jag till slut skärskåda de olika fallen från en gemensam synpunkt.

I.

Wenn ich stumm blieb, geschah es nur, weil ich über ein Rätsel nachgrübelte. (G. Curme: A Grammar of the German Language 600).

Wenn ich mein Haus und meiner Eltern Namen verbarg, o König, so war es Verlegenheit, nicht Misstrauen. (Goethe, cit. Sanders: Hauptschwierigkeiten 76).

Und wenn es wirklich manchmal schien, als ob Bruno nur seiner schönen Cousine zu Liebe dem Einsiedlerleben entsagt habe, so konnte dies um so weniger auffallen, als Alle mehr oder weniger seit der Reise sich verändert hatten. (F. Spielhagen: Problematische Naturen I 427).

I dessa satsfogningar utgör bisatsens innehåll icke förutsättning eller grund för det som utsäges i huvudsatsen. »Min tystnad» i det första beläggets bisats är ju icke förutsättning för det som skedde i huvudsatsen. I stället är förhållandet här omvänt. Bisatsens innehåll »min tystnad» är i själva verket en följd av »mitt funderande över en gåta». I logiskt hänseende avvika alltså dessa satser från de normala villkorliga satsfogningarna, eller med andra ord: här föreligga inga hypotetiska omdömen.

Vid genomläsandet av satser sådana som de ovanstående får man först det intrycket, att författaren velat framställa ett faktum i bisatsen. Någon eftertanke giver emellertid vid handen, att så icke kan ha varit fallet. Om författaren till det första beläggets verkligen hade velat framställa ett faktum, hade han valt ett annat uttrycksätt, t. ex.: *Ich blieb stumm, weil ich über ein Rätsel nachgrübelte* eller något liknande; det finns, som sagt, mycket att välja på. När nu författaren faktiskt har valt en villkorsbisats, så har han säkert haft ett skäl därtill. Det har synts

Digitized by Google

honom önskvärt att mildra ett tvärsäkert, osympatiskt eller stötande faktum. Han har därvid valt den förträffliga och fyndiga utvägen att tvinga in omdömet just i en sådan sats, som icke kan hysa ett faktum. När omdömet nu uppträder i en villkorsbisats, har det förlorat sin egenskap av hårt, osympatiskt eller sårande faktum, det framstår såsom något osäkert, ovisst. Vad som nyss var skrämmande kategoriskt, ter sig i den nya dräkten lugnande hypotetiskt. Vi ha således här att göra med en retorisk vändning. Satser av detta slag andragas ofta som stöd för den gängse missuppfattningen, att villkorsbisatser skulle kunna uttrycka något faktiskt. Det förhåller sig tvärtom så, att författaren valt en villkorsbisats såsom form för sin tanke, just emedan denna sats icke kan uttrycka ett faktum.

II.

Wenn etwas das Schicksal entwaffnen konnte, so war es diese Frage. (R. Stratz).

Icke heller här föreligger ett logiskt hypotetiskt omdöme. Huvudsatsen meddelar nämligen icke följden av antagandet i bisatsen.

Vid ett försök att analysera innebörden i det ovanstående belägget är det lämpligt att jämföra det med ett kategoriskt omdöme, som till innehållet så nära som möjligt ansluter sig till detsamma. Ett sådant kategoriskt omdöme som *Nur diese Frage konnte das Schicksal entwaffnen* äger en oomtvistlig fakticitet och säger oss därför icke detsamma som vårt belägg. Författaren har genom att använda den villkorliga formen vunnit en avgjord fördel. Han har här liksom i föregående avdelning genom villkorlig form dämpat ett tvärsäkert påstående. Men han har också vunnit något annat. Han har framhävt just en viss faktor (i vårt belägg: *diese Frage)* och visat, att denna faktor var av ojämförligt större betydelse för situationen än alla andra faktorer. Det är givet, att den »framhävda faktorn» i andra sammanhang eller situationer kan utgöras av en person eller sak eller omständighet vilken som helst. Hur kan författaren genom att välja en villkorlig form nå det målet att framhäva en viss faktor? Enligt min mening förhåller det sig härmed på följande sätt. I villkorsbisatsen får läsaren veta, att det var osäkert, om någon möjlighet alls fanns till »ödets avväpnande». Förhoppningarna eller utsikterna att finna någon eller något, som kunde utföra detta avväpnande, voro icke stora. Läsaren erhåller med andra ord i bisatsen den uppfattningen, att en svårighet var förknippad med handlingens utförande, eftersom ju utsikterna därtill voro ovissa. När läsaren sedan övergår till huvudsatsen, erfar han, att en enda faktor dock hade större utsikter än alla andra. Denna faktor kommer då på grund av den med handlingens utförande förbundna svårigheten att för läsaren te sig såsom i något avseende ojämförligt

Digitized by Google

framstående. Författaren har genom ett enkelt medel lyckats poängtera en viss faktors stora företräde framför alla andra. Men naturligtvis har författaren icke uttalat, att den framhävda faktorn verkligen utförde den ifrågavarande handlingen.

III.

Sein erstes dramatisches Hauptwerk war „Minna von Barnhelm". Hatte er in seinen Kritiken die französische Theaterliteratur bekämpft, so zeigte er durch „Minna von Barnhelm" und die nachfolgenden Bühnenstücke den Weg, auf welchem man zu einer echten dramatischen Poesie gelangen könne. (Hentschel-Linke: Kleine Literaturkunde 33).

Wenn der Frühling in Berlin nur eine Fabrikarbeiterin im Sonntagsstaat gewesen war, wenn er in den Vororten selbstgefällig war wie eine Frau Rechnungsrat, so war er hier wie eine junge Schlossherrin. Hier arbeitete man nicht . . . (G. Hermann: Einen Sommer lang 57).

. . . wusste es gestern herrliche Spiele zu beginnen, so schuf es vollends heute die anmuthigsten Wunder. (E. T. A. Hoffmann, cit. Paul: D. Gr. IV § 467).

Satsfogningar av ovanstående slag uppfylla icke de logiska krav, som ställas på ett hypotetiskt omdöme. Bisatsens innehåll utgör ju ingen förutsättning för huvudsatsens. Man kan väl säga, att dessa satser beteckna en motsättning, »å ena sidan . . . å andra sidan» eller dylikt. Om man söker en annan konjunktion, som här skulle kunna komma i fråga, så ligger väl *während* närmast till hands. Författaren till det första belägget skrev emellertid icke: *Während er in seinen Kritiken die französische Theaterliteratur bekämpft hatte, so zeigte er durch „Minna von Barnhelm" den Weg . . .*, utan han valde i stället den konjunktionslösa villkorsbisatsens form. Om han hade inlett sin bisats med *während*, så hade därigenom fakticiteten framhävts. Men just detta önskade författaren tydligen undvika. Genom villkorsbisatsen åter fick han fram en annan stilistisk effekt, framställningen blev mjukare och lättare.

IV.

Wenn dies geschehen konnte, was war dann noch unmöglich? (F. Spielhagen: Problematische Naturen I 443).

Hithörande satsfogningar äro formellt sett stympade så till vida, som en logisk eftersats saknas. Huvudsatsen har av stilistiska skäl erhållit formen av en frågesats, som skenbarligen icke står i något följdförhållande till bisatsen. Bristen är emellertid, som sagt, av formell natur, och den kan lätt avhjälpas genom en omredigering av huvudsatsen (frågesatsen), så att den logiska innebörden blir klar. Efter en sådan förändring skulle belägget

Digitized by Google

kunna få denna form: *Wenn dies geschehen konnte, dann war nichts unmöglich.*

Beträffande den effekt, som åstadkommes genom att giva huvudsatsen formen av en frågesats, vill jag framhålla, att en frågesats vädjar till läsarna och söker vinna deras deltagande uppmärksamhet och intresse på ett helt annat sätt än en påstående sats.

Jag vill här precisera min uppfattning om de i de fyra första avdelningarna behandlade satserna. Sedan nu ett antal exempel blivit framlagda och dryftade, låter sig detta lättare göra. De i dessa avdelningar uppträdande satsfogningarna äro, såsom redan påpekats, icke hypotetiska omdömen. Detta betyder icke, att konjunktionen *wenn* här skulle ha en innebörd eller betydelsenyans, som avviker från den i hypotetiska omdömen vanliga. Icke heller avviker själva *wenn*-satsen (bisatsen) vare sig till form eller innehåll från försatsen i ett hypotetiskt omdöme. Jag ber läsaren att översätta det första belägget inom varje avdelning till svenska och gärna också till andra språk. Beläggen upprepas här:

Wenn ich stumm blieb, geschah es nur, weil ich über ein Rätsel nachgrübelte (I).

Wenn etwas das Schicksal entwaffnen konnte, so war es diese Frage (II).

Wenn er in seinen Kritiken die französische Theaterliteratur bekämpft hatte, so zeigte er durch „Minna von Barnhelm" . . . den Weg . . . (III).

Wenn dies geschehen konnte, was war dann noch unmöglich? (IV).

Den konjunktion, som vid en sådan översättning framkommer, visar, att bisatserna äro villkorsbisatser och icke till äventyrs förstuckna tidsbisatser eller orsaksbisatser eller någonting annat.

Först när man övergår till huvudsatsen i de nu behandlade fyra satsfogningarna (jag kallar dem icke normala villkorliga satsfogningar, men jag kallar bisatserna för villkorsbisatser), märker man, att likheten med formeln »Om A är, så är B» alldeles upphör. Man saknar den konsekvens mellan bisats och huvudsats, som utgör kriterium på ett hypotetiskt omdöme och varom jag har talat i inledningen. På grund av frånvaron av denna konsekvens äro de nu i fråga varande fyra satsfogningarna inga hypotetiska omdömen. Däremot är *wenn* i våra bisatser den vanliga villkorskonjunktionen, och själva bisatsen i och för sig är en vanlig villkorsbisats. Det logiska begreppet »hypotetiskt omdöme» täcker icke begreppet »villkorsbisats + huvudsats». Det förra begreppet utgör blott en del av det senare.

Läsaren av de fyra satsfogningarna får i bisatsen kännedom om ett villkor, ett antagande, men om följden erfar han intet, ty på den plats, där följden brukar meddelas, d. v. s. i huvudsatsen, ha författarna trollat in något helt annat, i den lovvärda avsikten att åstadkomma en intressant eller originell stilistisk

Digitized by Google

effekt. Dessa satsfogningar hava olika funktioner tack vare förknippandet av villkorsbisatser med olika slags huvudsatser, som icke innehålla en följd. Själva villkorsbisatsen, såsom ingående i satsfogningen, bidrager till att skapa den speciella funktionen i varje särskilt fall.

Jag har uppehållit mig så länge vid denna detalj, emedan jag önskat bemöta den nära till hands liggande förmodan, att dessa bisatser icke skulle vara »riktiga» villkorsbisatser.

V.

Kamt ihr nicht, so war ich verloren. (Dominik: Die Macht der Drei 70, cit. N. Otto Heinertz: M. S. 1925 sid. 23).

Wahrscheinlich lebte er noch, wenn er fortfuhr, mittelmässige Verse zu machen. (Goethe, cit. Sanders: Hauptschwierigkeiten 77).

Wir Engländer, waren wir allein, bei Gott, wir hätten Orleans nicht verloren. (Schiller, cit. Sanders: Hauptschwierigkeiten 77).

Vi finna, att de nyss anförda satserna äro hypotetiska omdömen. De äro såtillvida normala, formellt sett normala, som bisatsens innehåll utgör en förutsättning för det som utsäges i huvudsatsen. Däremot äro de till sin innebörd synnerligen märkliga. Imperfekt indikativ har här inträtt i stället för pluskvamperfekt konjunktiv. Innebörden i det första belägget är därför: *Wenn ihr nicht gekommen wäret, so wäre ich verloren gewesen.* Imperfekt indikativ med denna funktion kan uppträda i den villkorliga satsfogningens båda satser eller i endera.

Genom att välja imperfekt indikativ i stället för pluskvamperfekt konjunktiv flyttar författaren den i bisatsen skildrade tilldragelsen från overklighetens avlägsna område och för denna tilldragelse närmare läsaren. Händelseförloppet blir genom detta närmande påtagligare. Även i detta fall föreligger sålunda en stilistisk finess.

I modern litteratur är detta uttryckssätt mindre vanligt. Däremot är det i allmänhet uppmärksammat i grammatiska uppslagsböcker. Jag hänvisar den intresserade särskilt till N. Otto Heinertz' uppsats om det nu ifrågavarande fallet i Moderna Språk 1925 sid. 23, varifrån jag har tillåtit mig att låna det första belägget.

I samband härmed vill jag nämna, att jag hyser en avvikande mening beträffande en punkt i Holmboes (av Heinertz på den nyss angivna sidan citerade) karakteristik av den nu behandlade företeelsen. Holmboe framhåller bl. a., att genom valet av imperfekt indikativ målas inför våra ögon det i verkligheten icke inträffade, "als ob es wirklich eingetreten wäre." Efter vad jag ovan, särskilt i inledningen, andragit, torde det vara tydligt, att villkorliga satsfogningar aldrig under några omständigheter kunna framställa någonting såsom "wirklich eingetreten».

Digitized by Google

VI.

Sie schwieg. Sie hatte Angst, irgend etwas zu verraten, wenn sie noch weiter widersprach. Als sie miteinander die Treppen hinabstiegen ... (R. Stratz: Du Schwert an meiner Linken 131).

Es war ein stummes, unauffälliges Spiel zwischen ihnen, und man musste schon ziemlich grobe Nerven haben, wenn man seinem Zauber verschlossen blieb. (G. Hermann: Einen Sommer lang 127).

Allein und ungeschützt hatte er sich mitten unter sie gewagt. Sie konnten sich an ihm vergreifen, wenn es im Plan des Höchsten lag. (H. Mann: Der Untertan 63).

... schwirrten die Töne eines seltsam-primitiven Marsches, urtümlich in seinen harten Tonbildungen, und den man nie vergessen konnte, wenn man ihn einmal gehört hatte. (G. Hermann: Einen Sommer lang 141).

... bat sie ihn so dringend, ihr die Noten selbst zu bringen, dass der Doctor, wenn er es darauf angelegt hatte, einen günstigen Eindruck auf die junge Dame zu machen, mit seinem Erfolge ganz wohl zufrieden sein durfte. (F. Spielhagen: Problematische Naturen I 421).

Dessa satsfogningar äro hypotetiska omdömen. Det logiska förhållandet mellan försats och eftersats är oklanderligt. Villkorsbisatsens innehåll framställes av författaren såsom ovisst. Det första beläggets bisats meddelar ju ingalunda, att damen i fråga verkligen »gjorde invändningar». Satsen innehåller alltså intet faktum.

Det nu behandlade fallet kan i jämförelse med de föregående betecknas såsom det normala. I de fem första fallen hava framträtt speciella betydelser av mycket skiftande beskaffenhet, vilka varit så utpräglade, att de lämpligen kunna karakteriseras såsom särskilda funktioner hos respektive satsfogningar. I denna sjätte avdelning åter uppträder ingen sådan speciell bibetydelse, alltså ingen annan funktion än den för hypotetiska omdömen normala.

Eftersom den moderna tyskan använder konjunktionen *wenn* både i tidsbisatser och villkorsbisatser, kan man förstå, att gränsen mellan dessa två slag av bisatser icke är skarp och att följaktligen många av *wenn* inledda satser kunna tolkas samtidigt såsom tidsbisatser och villkorsbisatser. Det följande är ett i nämnda hänseende dubbeltydigt belägg: *Wenn dieser Mann bat, wurde sie ein hilfloses Kind* (R. Stratz: Alt-Heidelberg, du Feine 460). Exemplen härpå kunna lätt mångfaldigas. Vid insamlandet av excerpt för denna undersökning fann jag ett avsevärt antal, som jag måste förkasta, just emedan de kunde tydas även som tidsbisatser.

Digitized by Google

VII.

Des Nachts war es unsicher auf den Strassen, denn wenn auch die Gefahr eines Überfalles durch Strassenräuber nicht gross war, so konnte man doch stets Gefahr laufen, sich in einer der vielen Gruben die Beine zu brechen. (E. A. Meyer: Moderna Språk 1924 sid. 127).

Aber wenn es auch nicht gerade den Anschein hatte, dass Daniel ihr auswich, so redete er doch nur das Notwendige mit ihr. (J. Wassermann: Gänsemännchen 229).

Er hatte ihr verboten, an die Türe zu schleichen und zu fragen, ob er nicht bald käme, wenn es auch noch so spät wurde. (Ibidem 224).

Felix selbst empfand dies einigermassen, und wenn ihm der Knabe auch nicht gefährlich erschien, so war er ihm doch im hohen Grade unbequem. (F. Spielhagen: Problematische Naturen I 484).

Dazu kam, dass er die Zurücksetzung, welche die Tochter von Seiten der Mutter erfahren hatte, sehr wohl empfand, wenn er auch zu schwach gewesen war, Massregeln dagegen zu ergreifen. (F. Spielhagen: Problematische Naturen I 469).

Såsom beläggen i detta fall visa, ha vi här att göra med villkorliga koncessivsatser. Bisatsen innehåller en förutsättning, som icke upphäver huvudsatsens giltighet. Huvudsatsen innehåller således här icke någon följd av antagandet i bisatsen, utan huvudsatsen uttrycker ett faktum, som gäller oberoende av bisatsens innehåll. Det första beläggets huvudsats omtalar sålunda, att man faktiskt under alla förhållanden kunde riskera att bryta benen av sig, oberoende av hur det förhöll sig med faran för stråtrövare. Bisatsens innehåll är däremot ovisst.

Det torde vara vanligt, att indikativen i dessa satser förklaras genom en hänvisning till att *wenn auch* är liktydigt med *obgleich*. I det första belägget kan, säger man, *wenn auch die Gefahr . . . nicht gross war* utan skada för sammanhanget ersättas med *obgleich die Gefahr . . . nicht gross war*. Detta är oriktigt. I den av *obgleich* inledda bisatsen meddelas ett faktum, men i den av *wenn auch* inledda finnes endast ett antagande.

De villkorliga koncessivsatserna förhålla sig med avseende på modusvalet på samma sätt som normala villkorliga satsfogningar och uppvisa sålunda ofta konjunktiv, t. ex. *Wenn er auch ein grosses Vermögen hätte, so wäre er doch nicht glücklich* (Morén: Tyskt konstruktionslexikon 712).

VIII.

Ställföreträdande framställning.

Sie war erquickt und neu gekräftigt von der würzigen Kühle. Ausserdem würde John Henry sie in ihrem Heim suchen, wenn er hier blieb. Aber er blieb ja nicht! Sie schüttelte im Gehen den Kopf. (R. Stratz: Alt-Heidelberg, du Feine 406).

Digitized by Google

Freilich ... sie konnte ihm schreiben! Sie wollte es ja ohnedies! Gleich morgen früh! Aber wenn nun keine Antwort kam? Und wenn sie dann vielleicht nach einem Jahr in einer Zeitung von seiner Verlobung las, mit irgend einer Unbekannten, dann blieb ihr nur der eine grausame Trost ... (R. Stratz: Alt-Heidelberg, du Feine 458).

„Soll ich das sein?" ... Sprachlos betrachtete sie lange das Bild, und zwar mit dem Gefühl eines Menschen, der nicht weiss, ob er sich freuen oder ärgern soll. Wenn sie wirklich so aussah, dann hatten alle Spiegel unten gelogen, und nur dieser Mensch hatte sie richtig erfasst. (M. Kretzer: Berliner Skizzen 17).

„Ich bin ganz zufrieden", sagte sie ... und holte ihr Portemonnaie hervor. Am liebsten hätte sie diesen kleinen Mann mit steifem Arm emporgehoben und ihn durch das Atelierfenster auf das Dach gesetzt, aber es war jedenfalls besser, wenn sie sich beherrschte. Wenn man einmal Dummheiten gemacht hatte, so behielt man sie am besten für sich. (M. Kretzer: Berliner Skizzen 18).

Vid ett flyktigt betraktande förefalla dessa villkorliga satsfogningar att vara överensstämmande med dem, som behandlades i avdelning VI. De överensstämma emellertid icke fullständigt, de avvika tvärtom i ett viktigt avseende. I denna åttonde avdelning användes nämligen ett helt annat framställningssätt. I de villkorliga satsfogningarna här talar författaren å någon annans vägnar, i någon annans ställe, och framlägger en skildrad persons tankar medelst ett uttryckssätt, som jag har kallat »ställföreträdande framställning». Det första belägget *ausserdem würde John Henry sie in ihrem Heim suchen, wenn er hier blieb* motsvarar hos den skildrade personen ett *ausserdem wird John Henry mich in meinem Heim suchen, wenn er hier bleibt.*

Det bör betonas, att vi i denna avdelning icke ha att göra med någon ny funktion, utan att det här blott är frågan om ett annat framställningssätt än det, som förekommit i det föregående. I själva verket förhåller det sig så, att åtskilliga retoriska eller stilistiska vändningar och syntaktiska förhållanden, som ovan blivit påvisade inom olika avdelningar, kunna återgivas medels »ställföreträdande framställning».

I följande belägg t. ex. finna vi den företeelse, som har behandlats i avdelning IV, återgiven genom »ställföreträdande framställning».

Heute erfüllte die Erinnerung an sie seine Seele mit Trauer und Schmerz. Warum hatte sie ihn so unendlich glücklich gemacht, wenn ihre Liebe doch nur die souveräne Laune eines Augenblicks war? (F. Spielhagen: Problematische Naturen I 517).

Und in welchem Lichte musste er selbst ... vor ihr erscheinen, wenn er nicht sorgfältig auch den Schein vermied, als dränge er sich ... wieder ein? Wenn sie ihn entbehren

Digitized by Google

konnte, durfte er sich merken lassen, wie schmerzlich er sie immer noch entbehrte? — Er riss sein Pferd so jählings an den Zügeln zurück, dass es stille stand . . . (P. Heyse: Im Paradiese II 32).

Och här nedan återgives medels »ställföreträdande framställning» samma syntaktiska företeelse, som vi förut sett i avdelning VII.

Aber dann wurde sie ernst. Vor diesem Rahmen der Eitelkeit Fratzen schneiden, das war eines neuen Weibes wenig würdig, auch wenn es von Natur wohlgestaltet war. (R. Stratz: Alt-Heidelberg, du Feine 116).

* *
*

Sammanfattning.

Det ofta hörda påståendet, att imperfekt indikativ står i villkorsbisatser, som uttrycka något verkligt, är tydligen alldeles oriktigt. Detta torde nogsamt framgå av vad som här har andragits. Enligt mångens mening har det kanske till och med alltför mycket framhävts, men det har gällt att utrota en gammal villfarelse, vilken kommit till uttryck även i ledande grammatiska arbeten.

Hur skall då imperfekt indikativ i dessa satser förklaras? frågar man sig. Finns det möjligen något fel, någon lucka i den gängse regeln om konjunktiv i villkorsbisatser? Svaret blir jakande. Det finns en lucka där. Jag skall icke här citera alla möjliga olika formuleringar av denna regel, det skulle vara av föga gagn för utredningen. Det må anses tillräckligt, om jag i stället sammanfattar vad som för vår fråga är av vikt, så att alla känna igen det. En acceptabel sammanfattning av konjunktivregeln är väl följande: »Då det uppställda villkoret är overkligt eller ovisst, begagnas imperfekt konjunktiv och pluskvamperfekt konjunktiv i villkorliga satsfogningar». Det påstås här med andra ord, att både imperfekt konjunktiv och pluskvamperfekt konjunktiv kunna uttrycka något »overkligt» och något »ovisst». Men så förhåller det sig icke. Pluskvamperfekt konjunktiv i villkorsbisatser kan endast uttrycka något »overkligt». Här ha vi luckan. En författare, som beskrev en situation i förfluten tid sålunda: *Die Lage war eine sehr kritische, wenn es den Russen gelang, den rechten Flügel zurückzuwerfen,* kunde i bisatsen icke använda imperfekt konjunktiv *gelänge*, ty imperfekt konjunktiv betecknar närvarande tid[1]). Innehållet i bisatsen var icke »overkligt», och därför kunde författaren icke heller använda pluskvamperfekt konjunktiv *gelungen wäre*, vilket i villkorsbisatser endast uttrycker

[1]) Att imperfekt konjunktiv kan beteckna förfluten tid i indirekt anföring och därmed besläktade satser, bortser jag nu ifrån. Vi hava ju här icke med indirekt anföring att göra.

Digitized by Google

något »overkligt». Bisatsens innehåll var däremot »ovisst», och för att beteckna denna ovisshet valde författaren det enda möjliga: imperfekt indikativ.

En korrekt konjunktivregel kan i största korthet exemplifieras sålunda: I villkorsbisatser uttrycker imperfekt konjunktiv en overklighet t. ex. *Wenn ich an Ihrer Stelle wäre, täte ich es* (Morén: Tyskt konstruktionslexikon 712) eller en ovisshet t. ex. *Wenn du das tätest, so würde es mir lieb sein* (Ibidem). Pluskvamperfekt konjunktiv uttrycker i dessa satser endast en overklighet t. ex. *Wenn ich das gewusst hätte, so wäre ich gekommen* (Ibidem).

På dessa tre konjunktiviska exempeltyper måste varje oklanderlig formulering av en ny konjunktivregel bygga. Vid formulerandet av en regel äro naturligtvis många olika vägar framkomliga. En ny, korrekt konjunktivregel kan t. ex. se ut på följande sätt: — I villkorliga satsfogningar användes imperfekt konjunktiv, när bisatsens i närvarande tid liggande innehåll är overkligt eller ovisst. I dessa satsfogningar användes pluskvamperfekt konjunktiv, när bisatsens i förfluten tid liggande innehåll är overkligt.

Efter denna utflykt på konjunktivens område återvända vi till ämnet. Utflykten har varit alldeles nödvändig, ty den har möjliggjort en lösning av den föreliggande uppgiften. Vi kunna nu från en enda gemensam synpunkt betrakta mina åtta fall och därvid göra den viktiga iakttagelsen, att i dem alla framställes i bisatsen något, som inträffade i förfluten tid och som icke var overkligt och naturligtvis icke heller faktiskt utan ovisst. Såsom en konsekvens härav framgår följande generella uttalande:

Villkorsbisatser med ovisst innehåll hava verbet i imperfekt indikativ, när händelseförloppet ligger i förfluten tid.

Ett påpekande, som troligen är onödigt, får här komma med för fullständighetens skull: Eftersom »förfluten tid» kan återgivas både genom imperfekt och perfekt, är det icke alldeles omotiverat att nämna, att uttrycket »förfluten tid» i den nyss givna regeln avser en framställning, hållen i imperfekt.

Beträffande tempusföljden i de här berörda indikativiska satsfogningarna böra kanske till slut ett par ord yttras. Vi ha oftast funnit imperfekt i båda satserna. Flera gånger ha vi också sett pluskvamperfekt i bisatsen. Detta inträffar, när det »ovissa» innehållet i bisatsen ligger i tiden bakom den genom imperfekt indikativ uttryckta handlingen i angränsande sats.

I det följande föreligger ett annat tidsförhållande:

Dieses rothe Gold — es brennt in meiner Hand wie glühende Kohlen. Lassen Sie mich, wie Sie mich fanden! Wenn das arme schmucklose Mädchen Ihre Liebe gewinnen konnte, so sehen Sie ja selbst, dass Armuth und Dürftigkeit sich recht gut mit Liebe verträgt. (F. Spielhagen: Problematische Naturen I 456).

Na, und Kaiser Wilhelm der Grosse! Von dem bitte ich

Digitized by Google

es mir ganz energisch aus! Wenn der kein Werkzeug Gottes war, dann weiss Gott überhaupt nicht, was ein Werkzeug ist. (H. Mann: Der Untertan 165).

Här se vi en framställning, hållen i presens indikativ, i vilken uppträder en villkorsbisats med imperfekt indikativ. Det »ovissa» innehållet i denna sats ligger i tiden bakom den genom presens indikativ uttryckta handlingen i angränsande sats.

I femte avdelningens tredje exempel och i åttonde avdelningens första och tredje exempel uppträda dessutom tre andra slag av tempusföljd, på vilka det torde vara överflödigt att i detta sammanhang närmare ingå.

Emil Låftman.

ARTIKEL ELLER EJ VID *KAPSTADT* OCH *KAPLAND?*

En av Moderna Språks läsare har till Red. riktat en anhållan, att den måtte »från auktoritativt håll» inhämta upplysningar, hur det förhåller sig med utsättandet resp. utelämnandet av bestämd artikel vid *Kapstadt* och *Kapland.* Red. har hänskjutit saken till tidskriftens tyska medarbetare, vilkas svar här nedan följa. D:r E. A. Meyer har därvid lämnat en längre utredning, som följer som en särskild uppsats.

Red.

* *
*

Man sagt, so gut wie immer, *das Kapland,* aber sowohl *Kapstadt* als auch *die Kapstadt.* Beide Formen von *Kapstadt,* mit und ohne Artikel, werden von Geographen gebraucht; doch dürfte heute die Form ohne Artikel bereits überwiegen. Auch Duden hat nur *Kapstadt.* Also »in Kapstadt».

E. Th. Walter.

* *
*

Zu *Kapland* und *Kapstadt.* Setzung oder Auslassung des Artikels hängt davon ab, inwieweit die Wörter schon völlig zu Eigennamen geworden sind oder das Appellativum des Grundwortes noch durchklingt (Paul, *Deutsche Gr.* Bd. 3, S. 183, sowie auch Bd. 2, S. 162).

Die Entscheidung, ob man *Kapland* und *Kapstadt* nur mehr als starre Eigennamen oder in gewissem Sinne mit Durchklingen des Grundwortes noch als Appellativa auffasst (= das Land, die Stadt am Kap der guten Hoffnung), ist natürlich zuletzt eine willkürliche und eine Frage des persönlichen Stiles. Ein archaisierender Stil wird vielleicht den Artikel vorziehen, der Stil der modernen Amts- und Geschäftssprache dagegen die Artikellosigkeit. Auf jeden Fall ist Paul's Behauptung (Bd. 3, S. 162), dass

Digitized by Google

Ländernamen auf *-land* jetzt durchaus als Eigennamen aufgefasst d. h. ohne Artikel gebraucht werden, für *Kapland* nicht zutreffend.

Für mich stellt sich die Sache so, dass ich wohl bei *Kapland* den Artikel als ohne weiteres möglich (wenn auch nicht unbedingt nötig) empfinde, bei *Kapstadt* aber doch schon die Setzung des Artikels mir veraltet vorkommt. Dasselbe sagen zwei deutsche Freunde.

In einer »Handelsgeographie» vom Jahre 1920 sehe ich aber folgendes: bei *Kapland* unter 7 Fällen 6 mit dem Artikel gebraucht, einer *(aus K.)* ohne Artikel; bei *Kapstadt* (gegen meinen persönlichen Sprachgebrauch) unter 5 Fällen 3 ohne Artikel, 2 dagegen mit Artikel *(die Bedeutung der K., in der K).* Der Grund des Schwankens liegt natürlich darin, dass der an den Gegenstand fremd Herantretende das Wort nach der modernen Regel nur als Eigennamen auffasst, während in der traditionellen Literatur wohl noch die ältere Auffassung fortlebt. Auf jeden Fall ist aber artikelloser Gebrauch von *Kapstadt* und Gebrauch von *Kapland* mit Artikel korrekt und untadelhaft. *A. Wolf.*

DER ARTIKEL BEI LÄNDERNAMEN AUF *-LAND* UND STÄDTENAMEN AUF *-STADT.*

Eine Anfrage bei der Schriftleitung dieser Zeitschrift über den Gebrauch des bestimmten Artikels bei *Kapland* und *Kapstadt* bildet den Anlass zu den nachfolgenden Ausführungen. Dass ich bei der Beantwortung der Frage den Rahmen etwas weiter gespannt habe und die Verwendung des Artikels auch bei anderen Ländernamen und Landschaftsbezeichnungen auf *-land*, wenngleich durchaus nicht erschöpfend, behandle, wird hoffentlich nicht als unwillkommen betrachtet werden, da die grammatische Litteratur sich über diese Frage sehr summarisch auszulassen pflegt.

Ländernamen auf -land.

Die in schwedisch-deutschen Grammatiken übliche Regel lautet: »Namn på länder, städer och orter sakna artikel, om de äro neutra, ha artikel, om de äro maskulina, feminina eller stå i pluralis», so Hjorth[19] 120 und ähnlich Winell, Korlén und Låftman. Da die Ländernamen auf *-land,* dem Genus dieses letzteren Wortes entsprechend, Neutra sind, so sollten sie also nach dieser Regel stets ohne Artikel gebraucht werden. Dass dem nicht so ist, dass vielmehr eine Menge derartiger Ländernamen entweder regelmässig oder wenigstens vorzugsweise oder häufig den Artikel aufweisen, ist natürlich Hjorth wie den anderen Verfassern schwedisch-deutscher Grammatiken wohlbekannt gewesen, eine absichtliche Beschränkung auf die in der Praxis häufigst vorkommenden Fälle, wie sie bei einer kurzen Schulgrammatik verständlich ist, hat offenbar zur Abfassung der Regel in der angeführten

Digitized by Google

Form geführt. Einen Hinweis auf »Ausnahmen» bietet, soviel ich sehe, nur Calwagen-Nordgrens *Tysk språklära,* wo es in einer Anmerkung heisst: »Artikeln utsättes, om namnet icke är officiell benämning på ett rike: *im Frankenreiche* (men *in Frankreich), Bayern* men *das Baierland;* vacklande i *in* och *im Somaliland* och andra nyare exotiska länder, bildade av folkslags namn och *Land*». Auch diese Regel deckt sich nicht völlig mit den Tatsachen, denn einerseits sind ja beispielsweise weder *Deutschland* noch *Grönland* »offizielle Bezeichnungen eines Reichs» *(Deutschland* ist ein geographisch-geschichtlicher Begriff, die offizielle Bezeichnung des Reiches ist »*Deutsches Reich*»*),* werden aber doch stets ohne Artikel gebraucht [1]), andererseits finden sich, wie wir unten im einzelnen sehen werden, in Menge Bezeichnungen nicht nur exotischer, sondern auch deutscher Landschaften auf *-land,* bei denen der Gebrauch des Artikels schwankt.

Dass deutsche Ländernamen vom Typus *Hessenland, Schwabenland* bald mit, bald ohne Artikel auftreten, erwähnt wohl Curme, *A Grammar of the German Language*[2] (1922) 67 (wie schon Matthias, *Sprachleben und Sprachschäden*[3] 121), auch gibt er, gleich Matthias, als Grund für die Setzung des Artikels an, dass in diesen Fällen »*-land* is felt as a common name», ausführlicher aber geht er auf die Frage, insbesondere auch die der Behandlung nichtdeutscher Ländernamen, nicht ein [2]). Blatz, *Neuhochdeutsche Grammatik*[3] (1895, 96) bietet ebensowenig etwas wie die mir zugänglichen deutschen Schulgrammatiken (Heyse-Lyon, Sütterlin u. a.). Selbst in Pauls grosser *Deutscher Grammatik* (1916 ff.) sucht man vergebens Rat. In III, § 118 heisst es dort: »Jetzt haben die Bezeichnungen mit *-land* wie die mit *-reich* ganz den Charakter von Eigennamen angenommen», woraus also zu folgern wäre, dass diese sämtlichen Bezeichnungen nunmehr nur ohne Artikel verwendet würden. Behaghel widmet in seiner *Deutschen Syntax* (1923) dem Plane des Werkes gemäss — »Eine geschichtliche Darstellung» — seine Aufmerksamkeit mehr den älteren Perioden des Deutschen und Kontinentalgermanischen, wobei das Nhd. in vielen Fällen — so auch in unserem hier — in unerwünschter Weise zu kurz kommt.

Bevor ich auf die nhd. Behandlung der Ländernamen auf *-land* eingehe, seien kurz die Verhältnisse in der älteren Sprache gestreift. Die Ländernamen vom Typus *Franken, Bayern, Schweden* sind bekanntlich aus dem Dat. Pl. der Volksnamen entstanden. Aus Ausdrücken wie *da ci Frankin* (Annolied 561), *da ze(n) Burgonden (dâ zen Burgonden so was ir lant genant* Nib. 5,3) =

[1]) Von den Fällen, wo Ländernamen infolge einer genitivischen oder anderen spezialisierenden Bestimmung mit Artikel erscheinen — *das Deutschland des 17. Jahrhunderts, im modernen Schweden* usw. — sehe ich hier und im folgenden ab.

[2]) Curmes Angabe, wiederum wohl auf Matthias zurückgehend, dass *Samland* ohne Artikel gebraucht werde, ist irrtümlich (s. unten).

Digitized by Google

da bei den Franken, Burgunden wurde frühzeitig der Dat. Pl. als selbständige Bezeichnung des Landes herausgelöst: *Ez wuohs in Burgonden ein schœne magedîn* Nib. 2,1, *daz gemüet in Sahsen vil manic wætlîchez wîp* ebd. 193,3 (schon ahd. *Reit her thara in Vrankon Ingagan Northmannon* Ludwigslied 28). Manche solcher in alter Zeit geläufigen Landesbezeichnungen sind uns heute verloren gegangen und durch andere Bildungen ersetzt worden: *dô kom von Tenen Fruote* Gudr. 470,4, *von Schotten künic Wahsmuot* Engelhard 2680, *von Riuzen künic Hertnît* ebd. 2690, *Sigehêr von Walâchen* Klage 174, noch bei Fischart, Gargantua (1590) *Salmenrucken auss Schotten* Hallescher Neudr. 81 — jetzt *Dänemark, Schottland, Russland, Walachei* [1]). Dass diese Landesbezeichnungen ohne Artikel verwendet werden, ist in Anbetracht ihrer Herkunft ohne weiteres verständlich. Ausser auf diese Weise werden aber Länder — im Volksepos mit besonderer Vorliebe — durch Gen. des Volksnamens + *lant* (und *rîche*) bezeichnet, wobei der Volksname mit oder — weit häufiger — ohne Artikel steht: *si wolden rîten in Burgonden lant* Nib. 169,3, *die im komen solden in der Burgonden lant* 260,4, *nider durch Beier lant* 1235,1, *durch der Beier lant* 1540,3, *von Sahsen landen* 236,3, *ûz Hiunen lande* 1106,3, *ûz der Hiunen lant* 1130,3. Die Fälle, in denen der Gen. mit Artikel versehen ist, sind offenbar gewöhnliche lose Verbindungen von Substantiv und attributivem Genitiv. Bei den Fällen mit Gen. ohne Artikel dagegen dürfte der Gen. schon eine engere Verbindung mit *lant* eingegangen sein, und deutlich vollzogen erscheint die Vereinigung der beiden Glieder zu einem echten Kompositum in den gleichfalls schon früh auftretenden Fällen von Zusammenschreibung, zumal wenn hier der erste Bestandteil

[1]) *Deutschland* und *Welschland* nehmen bekanntlich unter den Ländernamen eine isolierte Stellung insofern ein, als der erste Bestandteil hier nicht auf den Volksnamen, sondern auf das attributive Adjektiv *deutsch* und *welsch* zurückgeht. Im Mhd. war *in tiuschen landen* der gewöhnliche Ausdruck, die Herausbildung des Kompositums *Deutschland* vollzieht sich (nach Kluge, Et. Wb.) im 15./16. Jahrh. Noch Luther schwankt zwischen den Formen *im deutsch Lande* und *in Deutschland, in deutschen landen, in Deutschenlanden, in Deutschlanden.* Ein eigentümlicher Ausdruck *in deutschenn* = in Deutschland kommt in Luthers Streitschrift *An den christl. Adel deutsch. Nation* vor (Weimarer krit. Ausg. 6, 455): ... *sol der Bapst ... den Behemen zulassen, einen Ertzbischoff zu Prag auss yhnen selbs zurwelen, wilchen bestetige der Bischoff zu Olmutz in Mehren, odder der Bischoff zu Gran in Ungern, odder der Bischoff zu Magdeburg in deutschenn.* Die vorausgehenden *Mehren, Ungern, Polen* möchten fast den Verdacht nahelegen, dass es sich hier bei *in deutschenn* wie bei jenen um eine Verwendung des Dat. Pl. des Volksnamens zur Bildung des Landesnamens handelte. In Wirklichkeit liegt aber natürlich eine — freilich m. W. einzigdastehende — Ellipse aus dem sonst ja Luther geläufigen *in deutschen Landen* vor (ein blosser Druckfehler dürfte kaum anzunehmen sein); man vergleiche die im Mhd. häufiger auftretende Ellipse *in tiuschen* (näml. *zungen*) = in deutscher Sprache, z. B. in Konrad Flecks Flore und Blanscheflur hrsg. v. Sommer) 145. Den Anlass zu der Ellipse aber in eben diesem Zusammenhange dürfte jedenfalls, psychologisch gesehen, das Gefühl der morphologischen Identität von Völkernamen und Ländernamen, wie sie bei *die Mähren, in Mähren* usw. vorliegt, gebildet haben.

Digitized by Google

endungslos auftritt: *Irinc von Tenelant* Nib. 1995,1, *ûzer Ungerlande der fürste Blœdelîn* 1313,1, *der von Stîrerlant* Virginal (Kü. Nat.-Litt. 9,192), *in Burguntrîche* Engelh. 221. Ein auf das regierende Substantiv *(lant)* bezogener Artikel fehlt in älterer Zeit in allen diesen Fällen. Erst im älteren Nhd. erscheinen neben den artikellosen Formen solche mit Artikel: *D. Faustus ist ... kommen gen München ins Beyerland* Volksb. v. D. Faust, Hall. Neudr. 63 (aber: *ist er auch in Morenland kommen* 68), *mit den Hechssen im Lappenland* Fischart, Garg. 355, *Wann die Weiber im Hessenland ihre weinende Kinder stillen wollen* Schuppius, Freund i. d. Not (Neudr.) 36.

Was nun die Verhältnisse im heutigen Deutsch anbelangt, so lässt sich wohl als Hauptregel die aufstellen, dass bei den Ländernamen auf *-land* die artikellose Form gebraucht wird, wenn mehr an einen politisch-geographisch scharf umschriebenen Bezirk gedacht, der Ländername also als wirklicher, an einer »einzigartigen Grösse» haftender Eigenname empfunden wird, die artikelhafte Form dagegen, wenn der Ausdruck mehr oder weniger deutlich als appellativische Bildung, die Verbindung der beiden Bestandteile als okkasionell gefühlt wird, als eine Bildung, die jeweils auch neu vollzogen werden könnte.

Völlig durchsichtig ist dieses Verhältnis vor allem bei denjenigen Ländernamen auf *-land,* denen solche auf den Dat. Pl. des Völkernamens zurückgehende (*Sachsenland, Hessenland — Sachsen, Hessen* usw.) oder auch Bezeichnungen zur Seite stehen, die aus der Stammform des Volksnamens + *-land* bestehen (*Friesenland — Friesland, Lappenland — Lappland,* so auch *Frankenreich — Frankreich*): *Sachsenland, Hessenland* usw. wird jetzt als ein Ausdruck für den Vorstellungskomplex *Land, wo die Sachsen, Hessen usw. wohnen* empfunden, nicht als Landesbezeichnung im politischen Sinne. Die politische Entwicklung kann dazu führen, dass sprachlich scheinbar gleichbedeutende Ausdrücke (Sachsenland — Sachsen) in Wirklichkeit geographisch völlig getrennte Gebiete bezeichnen. Das *Baier(n)land* deckt sich wohl, geographisch gesehen, der Hauptsache nach mit dem Gebiet, das wir jetzt politisch als *Bayern* bezeichnen, immerhin umfasst dieses letztere aber auch Gebiete, die von Franken und Schwaben bewohnt sind. *Sachsen* und das *Sachsenland* liegen dagegen räumlich völlig auseinander: unter letzterem verstehen wir das Gebiet, das von den alten Sachsen bewohnt wurde, also etwa Nordwestdeutschland bis zur Elbe, eventuell einschliesslich Holsteins und Mecklenburgs, unter *Sachsen* dagegen das frühere Königreich, jetzt der amtlichen Bezeichnung nach Freistaat oder Land Sachsen, dessen Gebiet bekanntlich südlich der Grenze des alten Sachsenlandes liegt.

Die Bezeichnungen vom Typus *Hessenland, Friesenland* werden, wie gesagt, der Regel nach mit dem Artikel gebraucht, die vom Typus *Hessen, Friesland* stets ohne Artikel. Ich führe einige weitere derartige Paare von Ausdrücken an: *Böhmerland —*

Digitized by Google

Böhmen, Holstenland — Holstein, Masurenland — Masuren, Pommerland — Pommern, Preussenland — Preussen, Schwabenland — Schwaben, Thüringerland — Thüringen, Ungarland (*Ungerland*) — *Ungarn, Westfalenland — Westfalen, Wurstenland* (*Wurstnerland*) — *Wursten* (Prov. Hannover, nordöstl. der Wesermündung); *Irenland — Irland, Schottenland — Schottland.* Eine Ausnahme bildet hier die Gruppe *Wendland—Wendenland.* Beide Ausdrücke, auch der erstere, werden mit Artikel gebraucht. Ähnlich wie *Sachsen — Sachsenland* bezeichnen sie zwei durchaus verschiedene Gebiete. Das *Wendland* liegt in der Prov. Hannover, in altsächsischem Lande, und hat seinen Namen nach den Drawäno-Polaben, einem »wendischen» Volksstamm (die Slaven wurden früher allgemein als »Wenden» bezeichnet), der sich bei dem grossen Slavenvorstoss nach Westen um das 7. Jahrhundert herum dort niedergelassen hatte und seine Sprache bis in das 18. Jahrh. hinein bewahrte. Ihre politische Selbständigkeit büssten sie, ringsum von Sachsen umgeben, bald ein, die Bezeichnung *Wendland* wurde daher als blosser Landschaftsname (Land, wo Wenden sitzen) empfunden, daher der Artikel. Unter dem *Wendenlande* dagegen versteht man das Land, wo die »Wenden» einstmals in geschlossener Masse sassen, also hauptsächlich das Land östlich der Elbe.

Hier und da treten uns freilich auch heute noch Landschaftsbezeichnungen wie *Pommerland* ohne Artikel entgegen, nicht selten vor allem in der Poesie, die in dieser Hinsicht zum Teil den Sprachgebrauch älterer Zeit weiterführt, so beispielsweise in einem vielgesungenen Kinderreim:

Marienwürmchen, fliege!
Dein Vater ist im Kriege,
Deine Mutter ist in Pommerland,
Pommerland ist abgebrannt,
Marienwürmchen, fliege!

Wenn es in E. M. Arndts Vaterlandslied heisst: *Was ist des Deutschen Vaterland? Ist's Preussenland? Ist's Schwabenland?* und weiter: *Ist's Bayerland? Ist's Steierland? ... Ist's Pommerland? Westfalenland?* so spielt hier ausser rhythmisch-stilistischen Gründen sicher auch das Moment der Aneinanderreihung sinnverwandter Wörter, das ja auch sonst vielfach Wegfall des Artikels bewirkt (*zwischen Rhein und Elbe*), eine entscheidende Rolle. Das Gleiche gilt wohl auch schon für frühere Zeiten, so wenn Fischart in seinem Gargantua (Neudr. S. 112) in ergötzlicher Weise das Idealbild eines Jungfräuleins malt:

Den Kopff von Prag, die Füss vom Rein,
Die Brüst auss Osterrich im schrein,
Auss Franckreich den gewelbten Bauch,
Auss Baierland des Buschlein rauch usw.

Digitized by Google

(*Baierland* hier ohne Artikel gegen *im Niderland* ebd. 32, *im Lugerland* 39, *im Lappenland* 355).

Bei den übrigen deutschen Landschaftsbezeichnungen auf *-land,* die nicht mit einem Volksnamen zusammengesetzt sind oder, wenn dies der Fall ist, nicht einen auf den Dat. Pl. des Volksnamens zurückgehenden Landesnamen neben sich haben, ist der Gebrauch des Artikels fest: *das Saterland* östl. der Ems, *das Sauerland* im Süden Westfalens, *das Münsterland* um Münster in Westfalen, *das Norderland, das Harlingerland, das Wangerland* im Norden von Ostfriesland, *das Vieland* östl. von Bremen, *das Hollerland,* 1106 von Holländern urbar gemacht, *das Blockland* und *das St. Jürgensland* westl. von Bremen, *das Butjadingerland* zwischen Jade und Weser (*buten Jade* ausserhalb der Jade), *das Havelland, das Vogtland* nördl. vom Fichtelgebirge, *das Rheinland* usw.

Auch *das Samland,* in Ostpreussen zwischen Frischem und Kurischem Haff gelegen, wird trotz Matthias und Curme (s. oben) der Regel nach mit Artikel gebraucht, dagegen bildet *Erm(e)land,* die alte Bezeichnung für den südwestlichen Teil Ostpreussens, eine Ausnahme, indem es häufig ohne Artikel erscheint.

Ich habe mich die Mühe nicht verdriessen lassen, einige geographische und andere Arbeiten auf die sprachliche Behandlung eben von *Samland* durchzugehen, um zu sehen, ob sich in ihnen für die Setzung bzw. Nichtsetzung des Artikels Gründe erkennen lassen. Die Arbeiten sind folgende: A. Scobel, *Geogr. Handbuch,* 5. Aufl., Lpz. 1909; A. Philippson, *Europa,* 2. Aufl., Lpz. 1906; W. Ule, *Das Deutsche Reich,* Lpz. 1915; Kutzen-Steinecke, *Das deutsche Land,* 5. Aufl., Breslau 1908; W. Mitzka, *Ostpreuss. Niederdeutsch nördl. vom Ermland,* Deutsche Dialektgeographie VI, 1920. Bei Scobel, Philippson, Ule, Kutzen-Steinecke wird *Samland* durchweg mit Artikel gebraucht (zusammen 11 Fälle), nur bei letzterem 1 mal *auf Samland* (S. als Halbinsel betrachtet). Bei Mitzka kommt *Samland* 5 mal mit Artikel vor: *sie sind besonders im S. zu treffen* 253, *Gerade das S. galt noch lange als undeutsch* 273, *dass man gerade vom S. solches erzählte* 274 usw.; 8 mal ohne Artikel: *darum erscheint der Wechsel in S. im Sprachatlas besser* 253, *die Nehrung, die in ihrem Südabschnitte zum Hauptamt Schaaken gehörte und damit zu S.* 277, *Die Hauptkarte ist für S. fast vollständig bis zur Deime ausgeführt* 284 usw. Das häufigere Auftreten der artikellosen Formen bei Mitzka hängt sichtlich damit zusammen, dass in seiner dialektgeographischen Arbeit das Samland mehr als sonst als ein scharf umgrenztes Gebiet, sozusagen als ein geographisch- und sprachpolitisches Individuum hervortritt, in seinem Gegensatz zu anderen Gebieten vorgestellt wird, wie dies auch die angeführten Beispiele deutlich zeigen (im ersten Beispiel kommt ein rein stilistischer Grund hinzu: Vermeidung zweier kurz aufeinanderfolgender *im*).

Dass *Ermland* mit Vorliebe ohne Artikel gebraucht wird

Digitized by Google

(*Durch den Thorner Frieden kam E. . . . unter polnische Herrschaft* Brockhaus' Konv.-Lex., Art. Ermland, *Mauritius Ferber, der . . . den Nichtkatholiken den dauernden Aufenthalt in E. verbot* ebd., *Das Gebiet von E. . . .* ebd.), ist wahrscheinlich eine Folge davon, dass das Bistum Ermland, weit länger als Samland, eine selbständige politische Rolle spielte und noch heute in kirchlich-politischem Gegensatz zu den übrigen Landschaften Ostpreussens steht (Ermland ist katholisch, das übrige Ostpreussen evangelisch).

Die pluralischen Bildungen, wie *Rheinlande, Niederlande,* werden bekanntlich stets mit Artikel gebraucht.

Was aussereuropäische Länder betrifft, so kommen Namen auf *-land* vor allem in Afrika vor, dessen Teilgebiete im Süden vorzugsweise nach den sie bewohnenden Völkerschaften benannt werden. Eine Durchsicht geographischer Sammelwerke und Einzelarbeiten (Sievers-Hahn, *Afrika,* 2. Aufl., Lpz. 1901; H. Meyer, *Das Deutsche Kolonialreich,* Bd. 2, Lpz. 1910; K. Hassert, *Deutschlands Kolonien,* 2. Aufl., Lpz. 1910) ergibt, dass der Gebrauch des Artikels bei diesen Namen zwar schwankt, die Formen mit Artikel aber im allgemeinen vorherrschen, falls die Namen nicht irgendwie gruppenweise vorkommen (oft findet sich der Artikel aber auch in diesem Falle). Einige Belege aus Sievers-Hahn: *Die ostafrikanischen Ebenen vom Massailand bis zum Somaliland* 270, *1869 wurde das Basutoland . . . der Kapkolonie angegliedert* 217, *Bis jetzt ist Nyassaland von dem Maschonaland noch durch . . getrennt* 228. L. Schultze bei H. Meyer gebraucht so gut wie ausschliesslich den Artikel: *über das Herero- und Amboland* 137, *zeichnet sich das Damaraland auch durch das Auftreten neuer, dem Namalande fehlender Bäume aus* 158. *die Pockenpest im Gross-Namaland* 135 (18 notierte Fälle mit Artikel gegen 1 Fall ohne solchen, letzterer bei Aufzählung). Schenck (Bemerk. z. geol. Karte) bei H. Meyer scheint *Gross-Namaland* vorzugsweise artikellos, andere Namen gern mit Artikel zu verwenden: *an der Küste von Gross-Namaland*; *ein Grenzgebiet zwischen dem Damara- und dem Amboland.* Wie hier *Gross-Namaland* tritt, wie es scheint, auch *Klein-Namaland* bei anderen Autoren gern ohne Artikel auf, seltener dagegen *Namaland.* Die Einschränkung des Hauptbegriffes durch *Gross-* und *Klein-* und die damit verbundene schärfere Individualisierung des Begriffs dürfte die Artikellosigkeit in diesen Fällen bedingen. Hassert verwendet, soviel ich sehe, stets Artikel: *im Namalande* 82, *im Ovambo- und Okavangolande* 93 usw.

Kapland scheint so gut wie ausschliesslich mit Artikel gebraucht zu werden, wenigstens den Fällen nach zu urteilen, die ich mir aus der Litteratur aufgezeichnet habe (L. Schultze, Engler, Weule bei H. Meyer, ferner Scobel, Sievers-Hahn, Hassert, Brockhaus' Konv.-Lex.): *Die Hottentotten des Kaplandes* Schultze 2,203, *in dem zum Kapland gehörigen Gebiet* Engler, Bem. z. Veget.-Karte, *die aus dem Kapland herübergewanderten Gunnu* Weule,

Digitized by Google

Bem. z. Völkerkarte, *Man unterscheidet im Kapland drei Arten von Wäldern* Sievers-Hahn 219 usw. Artikellosigkeit tritt aber natürlich, wie gewöhnlich, bei Aufzählungen ein: *Da viele Arten bis nach Kapland, Transvaal, Rhodesia ... verbreitet sind* Engler.

Aus Südamerika gehört noch der Name der Inselgruppe im äussersten Süden des Landes, *Feuerland,* hierher. C. Martin, *Landeskunde von Chile,* 2. Aufl., Hamburg 1923 gebraucht bei häufigem Vorkommen den Namen stets mit Artikel: *diesen Teil des Feuerlandes* 138, *westlich vom Feuerlande* 217 usw. Ebenso habe ich nur artikelhafte Formen in Brockhaus' Konv.-Lex. (Art. Chile, Feuerland, Patagonien) angetroffen, desgleichen bei Ritter, *Geogr.-statist. Lex.,* 9. Aufl., Lpz. 1910 und bei Scobel, *Geogr. Hdb.* W. Sievers, *Süd- und Mittelamerika,* 2. Aufl., Lpz. 1903 weicht indessen von den ebengenannten Werken dadurch ab, dass er die artikellosen Formen entschieden bevorzugt: 19 notierten Fällen ohne Artikel (*die Ausbildung der Oberflächenformen Feuerlands* 322, *die kultivierte Fläche betrug in Feuerland* 331, *auf dem Meere, namentlich um Feuerland* 331 usw.) stehen 5 Fälle mit Artikel gegenüber (*die Berge des Feuerlandes* 322, *im Süden trennt die Magalhãesstrasse ... das Feuerland und die südlichen Inseln ... von dem Festlande ab* 49 usw.). Dass hier die artikellose Form die Oberhand erhalten hat, mag damit zusammenhängen, dass häufig der Ausdruck *auf Feuerland* verwendet wird, bei dem ja das Fehlen des Artikels natürlich ist (vgl. oben *auf Samland*), und dass ferner der Name oft mit Patagonien vergesellschaftet auftritt (*P. und F.*).

In reicher Zahl kommen endlich Namen auf *-land* bei den Nord- und Südpolarländern vor. Ich führe keine Belege an, sondern verweise beispielsweise auf die Artikel Nordpolarländer und Südpolarländer in Brockhaus' Konv.-Lex. Der Gebrauch des Artikels schwankt hier stark. Da diese Gebiete häufig den Charakter von Halbinseln oder Inseln haben, ist das Auftreten artikelloser Formen nach Analogie sonstiger Inselnamen nicht weiter erstaunlich.

Ortsbezeichnungen auf -stadt.

Bei den Ortsbezeichnungen auf *-stadt* liegen die Verhältnisse einfacher als bei den Ländernamen auf *-land.* Bezeichnet der Ausdruck eine Stadt in ihrer Gesamtheit, so wird er ohne Artikel gebraucht: *in Cannstadt, Duderstadt, Friedrichstadt* (Schleswig), *Altstadt* (Mähren) usw. Bezeichnet der Ausdruck dagegen nur einen Teil einer Stadt, so ist der Artikel notwendig: *Während an Alt-Berlin sich ... die Arbeiterviertel im Norden und Osten anschliessen, öffnet sich die Friedrichstadt nach dem reichen Westen und geht im Süden und Südosten nur allmählich in die Industriegebiete der Luisenstadt über* E. Stutzer, *Die deutsch. Grosstädte usw.,* Bln. 1917, 114. *Altstadt* und *Neustadt* werden ja, wenn sie Stadtteile bezeichnen, als Appellativa gewöhnlicher Art (*die alte*

Digitized by Google

Stadt, die neue Stadt) empfunden. Indessen liegt ein eigenartiges Verhältnis bei dem als *Neustadt* bezeichneten Stadtteil von Dresden vor, indem hier nicht selten, der sonst streng beobachteten Regel entgegen, die artikellose Form aufzutreten scheint. So wechseln in dem Artikel Dresden in Brockhaus' Konv.-Lex. die Formen mit und ohne Artikel, ohne dass ein äusserer Grund dafür zu erkennen wäre, während die sonstigen Stadtteile (Altstadt, Friedrichstadt, Albertstadt usw.) stets mit Artikel gebraucht werden: *die Albertbrücke ... verbindet die Pirnaische Vorstadt mit Neustadt* 429, *der Palaisgarten in der Neustadt* 429, *In Neustadt sind hervorzuheben ...* 432, *das Königl. Gymnasium in der Neustadt* 433 usw. Die Erklärung für dieses eigentümliche Schwanken in der Verwendung des Artikels dürfte vielleicht die Geschichte Dresdens liefern: der rechtsufrige Teil Dresdens, der jetzt als Neustadt bezeichnet wird, bildete ursprünglich den ältesten, von Slaven bewohnten Teil der Stadtanlage, erhielt 1403, nachdem auf dem linken Elbufer schon lange eine deutsche Schwesterstadt emporgewachsen war, eigenes Stadtrecht und bewahrte diese seine Selbständigkeit bis 1550, wo Alt- und Neudresden zu einer Gemeinde vereinigt wurden. Ein grosser Brand zerstörte 1685 das rechtsufrige Alt-Dresden vollständig, das dann 1732 als »Neustadt« wiederaufgebaut wurde. Es scheint mir nicht unmöglich, dass die Erinnerung an die alte Selbständigkeit des jetzigen Stadtteils »Neustadt« dem artikellosen Gebrauch des Ausdrucks zugrunde liegt. Ausgeschlossen wäre es freilich nicht, dass eine Ellipse aus dem ja regelrecht artikellosen Ausdruck *Dresden-Neustadt* dahintersteckt; bei Gegenüberstellungen wie *ich wohne in Dresden-Altstadt, er in Dresden-Neustadt* liegt es nahe, bei dem zweiten Ausdruck das *Dresden* wegzulassen, so dass ein *in Neustadt* übrig bleibt. Ein Beispiel wie das folgende spricht unstreitig für die Möglichkeit dieser Erklärung: ... *erblicken wir vor uns die Martin-Luther-Kirche in Dresden-Altstadt, die Dreikönigskirche in Neustadt* ... Sturmhoefel in H. Müller-Bohn, *Das Deutsche Vaterland* (1913) II, 302.

Von der Regel, dass Ortsnamen auf *-stadt,* die eine Stadt in ihrer Gesamtheit bezeichnen, ohne Artikel gebraucht werden, kenne ich nur eine Ausnahme: (*die*) *Kapstadt.* Die Formen mit und ohne Artikel gehen auch in Arbeiten der letzten Jahrzehnte und selbst bei demselben Schriftsteller scheinbar unterschiedslos nebeneinander her. Die Verwendung des Artikels stellt aber zweifellos das ältere Stadium dar, und aus Gründen der Analogie mit sonstigen Städtenamen auf *-stadt* wird wohl aus dem gegenwärtigen Kampf der beiden Formen in Zukunft die artikellose siegreich hervorgehen. Ich gebe ein paar Belege: *die auf die Umgebung der Kapstadt beschränkten Baumarten* Sievers—Hahn, *Afrika* 219, *die Völkermischung in der Kapstadt* ebd. 221, *an den deutschen Konsul in der Kapstadt* ebd. 231; *an den deutschen Konsul in Kapstadt* L. Schultze bei H. Meyer (s. oben) 138, *von der Buren-*

Digitized by Google

miliz der Kapstadt ebd. 135, *in der Einnahme Kapstadts* ebd. 139; *Die wichtigste Eingangspforte für Südafrika ist die Kapstadt* Scobel (s. oben) 2,266, *nordöstlich von Kapstadt im Zentrum des* ... ebd. 266; *Das Buschland mit der Kapstadt und Umgebung* Brockhaus' Konv.-Lex., Art. Kapkolonie, *In Kapstadt residiert ...*, *Kapstadt hat ... Einwohner* ebd. Art. Kapstadt. Dass der Gebrauch des Artikels bei diesem Stadtnamen sich bis auf den heutigen Tag gehalten hat, dürfte darauf beruhen, dass durch den Gegensatz zu *Kapland* die appellativische Natur dieser relativ jungen Namensbildung im Sprachbewusstsein noch ziemlich deutlich vorhanden ist: *das Land am Kap, die Stadt am Kap.*

Ernst A. Meyer.

'SOME DOZEN BOYS' ONCE MORE.

In the December issue of Moderna Språk for 1925 I took the liberty of pointing out that the example 'some dozen boys' in D:r Elfstrand's English Grammar is wrongly interpreted, as it means 'about a dozen boys' and not 'several dozen boys', which latter interpretation is implied in the rule given by D:r Elfstrand on page 9 in Kortfattad engelsk grammatik and on page 10 in An English Grammar. I further ventured to say that »*some* is an adverb qualifying dozen in the sense of 'twelve'".

In his reply, which appears in the same number, D:r Elfstrand admits that he has misunderstood the expression 'some dozen boys', but then he hastens to prove that my analysis of the phrase is incorrect. To that end he compares 'some dozen boys' with such Swedish expressions as 'nå'n mil', 'några' dussin', and concludes that, as 'nå'n, några' cannot be analysed as adverbs, it would evidently be incorrect to set down 'some' in the example above as an adverb. He adds that »the same consideration applies as a matter of course to such phrases as 'some sixty' (= något sextiotal)".

First of all, I should like to say that I consider D:r Elfstrand's comparisons with Sw. 'nå'n, några" quite irrelevant. It would be more to the point to compare 'some' in this instance to the French 'quelque', which offers an analogous case. Petit Larousse Illustré says, "*Quelque* est adverbe et invariable quand il précède un adjectif numéral et qu'il signifie *environ:* cet homme a quelque cinquante ans". Cf. 'some sixty' above.

Further, it is surprising that D:r Elfstrand should so emphatically contradict what he himself asserts in the unabridged edition of his English Grammar, § 270, p. 68. There he states that 'some' is used *adverbially* before cardinal numbers, and gives the following example: "A woman of some [= cirka] forty years of age". Cf. 'some sixty' above.

Digitized by Google

Engelsk grammatik av Hammarberg & Zetterström contains a rule to the same effect: "Såsom adverb användes även *some* (i betydelsen 'omkring', 'en'). This train travels at the rate of some fifty miles an hour".

But now it remains for me to show that 'dozen' really can be used and is used and understood as an 'adjectif numéral', i. e. as the equivalent of the numeral 'twelve'. That this must be so, is quite obvious to every observant reader of English literature, who not infrequently comes across such phrases as the following quotation from Tit-Bits, December 12th, 1925: »Then I don't think you should have made three mistakes in *these dozen letters*".

If "we have further need of witnesses", I beg to refer to H. Poutsma, A Grammar of Late Modern English, Part II. On page 1197 we learn that "As an adverb *some* is found chiefly in the meaning of *about*. In this sense it now mostly modifies a cardinal numeral, less frequently a noun denoting a definite number (*dozen, score*). — There are now *some dozen* schools in London where clogs begin to be regarded as almost decent articles of clothing." As regards 'dozen' Poutsma points out, on page 1229, that "the collective nouns *dozen* (*half-a-dozen*), *half-dozen, score* (*half-a-score*) *and half-score* are on a par with such numerals as *hundred, thousand,* and *million,* when they stand without partitive *of*. — Drive *these dozen* sheep into the barn-porch." It is also greatly interesting to note his remark about 'dozenth' on page 1255: "In colloquial language we not seldom find such formations as *dozenth and half-dozenth,* the result of the collective nouns *dozen* and *half-dozen* being sometimes used in a way which makes them practically ordinary numerals. — I am to-day just out of bed after another, about *the dozenth,* severe fit of spasms."

Having now to a certain extent exhausted the subject in question I regret to say that, though entertaining feelings of the most profound respect for my opponent, I find it impossible to make the least change in my original opinion.

Robert Palmgren.

* * *

As Mr. Robert Palmgren has done me the honour — in the current issue of M. S. — of paying attention to a statement of mine in the December issue, I do not mind taking advantage of the opportunity offered me by the courtesy of the editors of coming back immediately to the controversial point of English grammar raised by Mr. Palmgren.

Let me say first that it would seem that, after my admission and explanation in the December issue, my contradiction of what I had once stated not only in § 19,2 of my »Kortf. eng. gram.», but also in § 270 of the first ed. of my »An Engl. Gram.» —

Digitized by Google

similarly, of course, in § 201 of »Eng. gram.» — need no longer »surprise» Mr. Palmgren, as this contradiction follows as a matter of course from the explanation referred to.

I am, however, very glad, indeed, to have had such excellent company in my old delusion as that of H. Poutsma, to whose admirable grammar Mr. Palmgren is kind enough to draw my attention. I may say, by the way, that I am aware of having been in the past in the same boat as some other very good company as well, as regards this particular matter. Yet, in spite of all this weighty evidence adduced against me, I cannot, in the hardness of my heart, abjure the heresy of which I am guilty in Mr. Palmgren's eyes, and I do not mind confessing that I feel very much indebted to Mr. Palmgren himself for this late conversion.

For, indeed, it was Mr. Palmgren's first comment on »Some dozen boys» that set me thinking the matter over again—and thinking hard, I may say — and the comparison with the Swedish idioms »nå'n mil», »någe' dussin» naturally suggested itself. The next step was to find out what that excellent little dictionary »The Concise Oxford Dictionary» had to say under »some», and though its explanation cannot be said to be quite explicit, yet it certainly goes to show that »some» in the phrase »waited some 20 minutes», etc. is to be set down as an adjective, as an adverb (»slang») again in such a phrase as »he seemed annoyed some».

Next I turned to »A New English Dictionary», and there I found this description under the general head *adjective:* »Used with numbers to indicate an approximate amount or estimate, and passing into an adverb with the sense of about, nearly, approximately». Under the general head *adverb* there is, again, a reference to this very description.

This seemed somewhat perplexing, but my conclusion was this: to call an adjective an adverb simply because its meaning can be *explained* with the help of an adverb or adverbial phrase cannot be correct, for if it were, then »någe'» in »någe' dussin eller så» would certainly also be an adverb as it means »vid pass», »så där omkring». But, as we all know, it is not, as attested inter alia by the fact that it has its regular adjectival plural form »några».

At this juncture it occurred to me also to consult Jespersen's great new English Syntax, and there in § 17, 151 I found this statement: »When *some* is used to indicate approximation, chiefly before a numeral, it *must* [1]) also be termed an adjunct (Jespersen's term for adjective), though it approaches the *function* [1]) of a subjunct» (= adverb).

Well, after this pronouncement followed by a good many examples I considered myself fully justified in sticking to the

[1]) Italics by the undersigned.

Digitized by Google

heresy that had crept into my mind, and, moreover, I still venture to think that there is complete analogy between the Swedish »nå'n mil, några mil» and the English »some mile, some miles» meaning »så där omkring en mil», »några mil». So I fail to see why this comparison should be more irrelevant than Mr. Palmgren's comparison with the French adverb *quelque.*

In concluding I again protest my indebtedness to Mr. Palmgren for leading me on to this heresy — in very good company again, as I hope he will admit, even though I am afraid I cannot have the pleasure of reckoning him as a co-heretic.

Djursholms-Ösby, March 1926. ***Daniel Elfstrand.***

FAIRE SOM ANFÖRINGSVERB.

Verbet *faire* användes ibland, som bekant, i den inskjutna mellansatsen för att angiva, vem det är som talar. Vad det strängt taget här betyder eller huru över huvud taget detta verb utvecklat sig till anföringsverb, därom lämna emellertid inte lexika eller grammatikor någon upplysning. Nu översättes väl *fit-il* vanligen med »sade han», och man tänker inte vidare på hur betydelsen utvecklat sig från »göra» till »säga». Kanske *fit-il* närmast skulle kunna återges med »inföll han».

Den enda upplysning, som lämnas om *faire* i den inskjutna satsen, är, att det i denna användning har ett visst familiärt eller gammalmodigt drag över sig. Det förekommer emellertid i modern franska, till och med i den allra modernaste. Om dess frekvens och bruk mellan 1100-talet, från vilken tid Littré anför ett exempel, och vår tid kan jag inte yttra mig. Ser man däremot verbet *faire* och dess förekomst som anföringsverb uteslutande från modern synpunkt, tyckes dess ställning vara sådan, att den låter en ana, vilka faktorer som medverkat vid övergången från betydelsen »göra» till betydelsen »säga.» De exempel jag samlat — och det vore inte svårt att mångdubbla deras antal — peka alla åt ett bestämt håll. Följande dessa riktlinjer, har jag kommit fram till ett förklaringsförsök, som jag ber att få framställa.

Man träffar ibland sådana meningar som denna: *il fit oui de la tête,* Pesquidoux, *Sur la Glèbe,* sid. 255; Louis Hémon, *La belle que voilà,* sid. 200: *Tom fit oui de la tête; Le Rire* för den 23 januari 1926, sid. 12: *M Gnaf disjoignit ses mains, regarda sa femme et fit non de la tête.* Här har verbet *faire* sin ursprungliga betydelse och säger så mycket som: han gjorde ett ja(-kande tecken) med huvudet. En sådan sats säger i all sinkorthet, vad Dumas uttrycker med en fylligare form i *Joseph Balsamo* III, sid. 43: *le cardinal fit de la tête un signe annonçant qu'il y consentit;* l. c., sid. 283: *Le maréchal fit de la tête un signe qui signifiait: oui, c'est lui.* Sådana vändningar tyckas

Digitized by Google

ha stått modell för och givit uppslaget till bruket av *faire* som anföringsverb. Från sådana satser är det inte långt till sådana som denna: *oui, oui, fit le baron,* Dumas l. c., sid. 183. För vissa författare tycks det vara likgiltigt, om *faire* står före anföringsverbet eller om det är inskjutet efter ett par ord. Gaston Chérau, *La prison de verre,* skriver sid. 37: *Le docteur Métayer faisait: Si! si! de la tête;* sid. 100 heter det: — *Si, si! faisait-il, entêté.*

Ser man nu efter, vilka anförande det är som föranleda en författare att använda *faire,* finner man, att det framför allt är sådana, som börja med interjektioner, dessa må nu tillhöra språkets fasta tillgångar eller vara improviserade alltefter den talandes temperament, handlingens miljö eller situationens krav. Ibland behövs det bara ett vanligt verb, men *faire* antyder då, att den talande för tillfället är stämd i en patetisk tonart.

Jag skall nu be att få anföra några exempel på *faire* efter interjektioner eller därmed jämnställda uttryck. Gaston Chérau, *La prison de verre,* sid. 85: *ces messieurs faisaient — Hé, hé!;* l. c. sid. 88: *Émile jurait toujours entre ses dents, tandis que Poulain faisait en s'étirant: — Ah! fi d'loup! c'que j'vas dormir;* l. c., sid. 101: *Chaque fois il faisait: "Ah!" paisiblement, sans s'excuser, sans protester;* l. c. sid. 126: *elle cligna des paupières et, le plus aimablement qu'elle put, fit: — Vous ne savez pas?;* l. c. sid. 136: — *Mais si, faisait Antonine, je veux vous accompagner;* l. c. sid. 190: — *En somme, faisait-il, qu'est-ce qu'il a dit au juste, cet énergumène?* l. c. sid. 199: *Mme Chevallier faisait: "Ah! ... ah! bien!;* l. c. sid. 208: *M. Aristide faisait: "pfffuu", Mme Aristide: "Ah, mon Dieu!";* l. c. sid. 216: — *J'espère! ... j'espère! ... faisait Mme Aristide;* l. c. sid. 226: *Antonine faisait: Non, non, ... non!* l. c. sid. 232: *Mon cher, faisait la voix de Belloche, il ne s'agit pas de vous rouler;* Les Annales politiques et littéraires 1904, sid. 137: *Monsieur, je ne puis vous payer, me fait l'employé;* Martial Piedchaud, *La dernière auberge,* sid. 275: — *Ah? ... fit-elle simplement;* Dumas, *Joseph Balsamo* III, sid. 275: *Psit! psit! fit-il.* Skillnaden mellan *fit-il* och *dit-il* torde vara den, att det förra är uttryck för en viss nonchalans och en frigjordhet från alla hänsyn; jfr. Dumas, *Joseph Balsamo* 111, sid. 273: — *Sire, dit la princesse. — Ah! fit le roi.*

Det tempus, som vanligen förekommer vid bruket av *faire* som anföringsverb, är väl passé défini. Men presens och imperfektum äro heller inte sällsynta. Ju mer känslobetonat interjektionsuttrycket är, desto större torde anledningen till imperfektum vara; t. ex. Georges de Labruyère, *Chantereine,* sid. 285: — *Ah ... ah! ... ah! ... ah! ... faisaient les chouans, en mélopée, frappant la mesure avec leurs paumes.*

Alfred Stenhagen.

Digitized by Google

LITTERATUR.

Pronunciation and Phonetics. La Pronunciation anglaise systématisée: Essai de systématisation de la lecture de l'anglais et méthode d'annotation phonétique de textes anglais. Par Edgar Jacot. Neuchatel. Fr. 1: 20.

The little pamphlet of 32 pages comes opportunely in reply to Mr H. V. Groves' interesting article in the February number of «Modern Languages», entitled «Can Phonetics be taught without Symbols?» Mr Groves contends that the international phonetic alphabet may lead to errors that are not easy to eradicate, and that they arise from the fact that it was drawn up by men whose interest was in the pure science of sound-production rather than in educational problems. He gives, as one example, the following: «if a boy has become accustomed to reading lə as 'le' and le as 'les', the tendency to continue reading 'le' as 'les' is too strong for him when reading from French script. Confusion arises this way with a whole series of words — e. g., de, ce, se, me, te, etc. It will be realized that such mistakes as these involve very important grammatical rules.» Mr Groves arrives at the conclusion that French spelling should be used throughout, and that italics, marks under letters, and similar devices should be used to make this spelling itself phonetic. «It sounds», he continues, «as if this would be a complicated system, but I was very agreeably surprised to see how simply it worked out in practice.»

The protest involved in the article just referred to, is backed by some very delightful badinage contained in the Letters of Sir Walter Raleigh, just published in two volumes. On the subject of English spelling the great scholar wrote, "Phonetic spelling is an absurdity, because it assumes a uniformity which does not exist and must not be created. You must teach people a pronunciation harder and clearer than is needed for daily speech. Then let them soften the edges to taste." Again, "Phonetic spelling, or any spelling which it may be sought to impose by the authority of experts, is an unwarrantable infringement of liberty." Raleigh would have liked to advocate Free Spelling. He gives as an example: "The cheif vertew of my reform is that it makes the spelynge express the moode of the wryter. Frinsns, if yew fealin frenly, ye kin spel frenlylike. Butte if yew wyshe to indicate that yew are compleatly atte one wyth the aristokrasy you canne double alle youre consonnantts." Sir Walter is, of course tilting against the aesthetic deficiencies of a phonetic spelling, while Mr Groves is concerned with its scientific shortcomings. A solution of the problem thus raised is furnished by Professor Jacot in his able little brochure. He maintains that the chief difficulty in reading an English text correctly is furnished by the representation of the vowel-sounds. This at first sight would appear to be

Digitized by Google

based on no system whatever; in point of fact, things are not nearly so bad as they seem. In open syllables,[1]) if we class 'y' under 'i', we shall find that the simple vowels have the values assigned to them in the English alphabet, (ei, i:, ai, ou, ju:); in closed syllables the corresponding values are (æ, e, i, ɔ, ʌ.) As examples he gives: *fate, me, bite, go, tube, fat, met, bit, hop, tub.* Combinations of vowels have their values assigned to them: thus, 'oo' is (u:), as in *boot* except before 'k', when it is (u), as in *book.* In sound-junction with 'r' a number of new values arise, and are given in a table at the end of the pamplet. The cases are also given where deviations may be regularly assumed owing to the presence of certain consonant sounds preceding or following the vowel. Once this synoptic table has been mastered, it only remains to mark deviations from the rule by means of some simple devices, and to put occasional stress-marks, which often serve a double purpose. Prof. Jacot's discovery that the English names of the figures 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, embody nine different vowel-sounds, and that $^1/_2$ and $^1/_3$ supply two more, enables you to add these easily inserted symbols wherever they may be required in an ordinary printed text with traditonal spelling. The value given to '0' is the English telephone-number value, i. e. (ou). The three missing vowel-sounds, (u), (ɔ), and (ɛə), can be indicated by the simple device of underlining the 2 and the 4 to represent the long sounds, and leaving the figures untouched for the short sounds (u) and (ɔ); the vowel (ɛə) can be represented by an underlined 7. Examples of stressed vowels with the key figure after them are: scourge$^1/_3$, clerk$^1/_2$, son^1, put^2, shoe^2, key^3, shone^4, pour^4, eye^5, build^6, bury^7, pear^7, great^8, snow^0, sew^0. Unstressed vowels being usually short and obscured, it is only necessary to mark those that clearly approximate to (i) or (ə); for the former a single dot under the letter, for the latter a double dot, serves; thus, palace, because, minute, captain, Christmas, Milton, adopt. In six pages or so of illustrative texts, the only words for which Prof Jacot found a transcription requisite were: *business, soldiers, pleasure, towards,* and *answered.* The consonants are easily disposed of.

Any pupil with some elementary knowledge of English can easily master Prof. Jacot's system and apply it, with the aid of a teacher, to any printed text of English. The system is so simple and practical that it is worth taking into serious consideration.

G. E. Fuhrken.

---

[1]) To which must be added those ending in mute 'e' after a single consonant.

Digitized by Google

Viktor R. Löfberg och **P. A. Fogelberg.** *Översättningsövningar till tyska för gymnasiet.* Stockholm, Norstedt & Söner, 1925. Pris 1: 20.

Viktor R. Löfberg och **P. A. Fogelberg,** *Nyckel till Översättningsövningar till tyska för gymnasiet.* Under medverkan av *Martin Tamsen.* Stockholm, Norstedt & Söner, 1925. Pris 5: —.

Bland den långa raden av översättningsövningar till tyska, som på sista tiden sett dagens ljus, vill jag rikta intresserades uppmärksamhet på ett arbete med ovanstående titel, utgivet av tvänne av mina kolleger vid Södermalms läroverk. Det utgör i viss mån en fortsättning av Löfbergs bekanta Översättningsövningar till tyska för realskolan, såtillvida att de här föreliggande stilarna, som titeln angiver, äro avsedda för gymnasiet.

Stilarna bestå dels av brev, dels av anekdoter av välkänd form. Materialet till dessa har (enligt förordet) tagits dels ur dagspressens småhistorieavdelningar, dels från tyska och engelska anekdotsamlingar, dels slutligen äro vissa stilar »bearbetningar av stycken i engelska översättningsövningar».

Som sammanfattande intryck av stilarna vill jag framhålla deras starkt grammatikaliska läggning. Det torde utan överdrift kunna sägas, att de innehålla — ofta i koncentrerad grad — tillämpningar i rikt mått på alla de svårigheter, som i studentstilen kunna erbjuda sig för lärjungarna. De torde följaktligen vara utmärkta som förberedelser till studentexamensuppgiften.

Författarna försäkra i sitt förord, att de bemödat sig om att undvika s. k. »temasvenska». Jag kan just inte säga, att denna deras strävan överallt lett till ett lyckligt resultat. När man rör sig i så stor utsträckning med ack. med inf.-konstruktioner och med passiva verbformer med dativen som subjekt, kan det nog ej undvikas, att svenskan här och var blir något mindre naturlig. Men även ställen av annat slag kunna vara påfallande. Här ett par exempel. I en sats som den följande (st. 32): [Doktor Johnsons ordbok] *hälsades med en sådan hänförelse, som icke något liknande verk någonsin uppväckt* skulle nog en god svenska bl. a. fordrat antingen en *att*-sats i st. f. *som*-satsen (med ty åtföljande omformulering) eller också framflyttande av *sådan* (: sådan som . . .). — St. 45 erbjuder följande sats: *Då för någon tid sedan den yngre av bröderna sjuknade, sköttes han av den äldre med all den omsorg, denne var mäktig, men en vacker dag fanns han liggande död i trappan.* Språkkänslan för här ovillkorligen det sista *han* (liksom det första) till *den yngre av bröderna,* men sammanhanget visar, att det tänkes syfta på *den äldre.* — Min egen språkkänsla tillåter väl användningen av prep. *i* i uttryck av typen *han stannade där i två månader, han blev borta i fem år,* däremot ej i satser som *han stannade där en månad, han blev borta ett år.* I dylika uttryck är *en, ett* vanligen obetonat, medan *två, fem* osv. alltid äro betonade, och antagligen beror utelämnandet av prepositionen

Digitized by Google

framför *en månad, ett år* därpå, att man ej vill ha två obetonade ord efter varandra. Jag kan därför ej gilla t. ex. st. 44: [jag] *beger mig till Goslar för att stanna där i en månad.* — Särskilt den sista stilen erbjuder en lång rad exempel på »temasvenska». Bortsett från denna stil äro emellertid de fall, där svenskan ger anledning till anmärkningar, förhållandevis så pass sällsynta och stilarna i grammatiskt hänseende så givande, att boken torde utgöra ett utmärkt hjälpmedel för de tysklärare, som vilja ge sina elever en grundlig förberedelse i tysk stilskrivning till studentexamen.

Vid utarbetandet av nyckeln ha författarna haft hjälp av Skolöverstyrelsens tyska assistent, d:r Tamsen. Översättningen med varianter tar uppenbarligen i huvudsak sikte enbart på de möjligheter, som lärjungarnas skripta kunna erbjuda: vad jag vid ett föregående tillfälle (M. S. 1924 sid. 192) betecknat som litterära omskrivningar saknas så gott som alldeles, ett förhållande, som jag ingalunda vill beteckna som någon brist.

Visserligen kan jag icke säga, att de föreliggande varianterna även med denna inskränkning äro uttömmande, ej heller vill jag påstå, att jag överallt skulle valt samma ordningsföljd mellan olika möjligheter som författarna: här och var skulle jag nog degraderat den första översättningen, vilken väl i allmänhet bör anses som den bästa, till andra eller tredje plats. Men vad översättningen bjuder av positiva varianter och varningar för felmöjligheter förefaller mig riktigt och tillförlitligt, och i stort sett är nyckeln ett gott arbete, som väl i sin mån kommer att bidraga till bokens spridning.

N. Otto Heinertz.

Malmö 1926. Röhr's Boktryckeri.

Digitized by Google

UNIVERSITY OF LONDON.	UNIVERSITY OF OXFORD.
HOLIDAY COURSE FOR FOREIGNERS	**VACATION COURSE FOR FOREIGN STUDENTS**
July 16 to August 12, 1926	August 12 to 28, 1926.

Prospectuses, forms of application for admission & accommodation, and further particulars can be obtained, post free, from

Dr Fuhrken, Olivedalsgatan 4, Göteborg

Those who wish to attend the London University Course are advised **to apply early:** more than 200 applications were refused last year.

TIMM KRÖGER,

Die alte Truhe und andere Erzählungen.

Mit Anmerkungen herausgegeben von N. OTTO HEINERTZ. Lund, Lindstedts moderna texter II. Pris 1:75.

„(Novellerna) synas mig alla litterärt värdefulla; dock intresserar i detta sammanhang ej så mycket den frågan, huruvida boken är en *édition d'un chef d'oeuvre* som fast mera det faktum, att den är *un chef d'oeuvre d'édition* genom den gedigna och sakrika kommentar utg. försett den med."

"När man läser en så utförlig, kringsynt och i bästa mening filologisk kommentar, ser man bäst, vilketmaktpåliggande arbete en sådan är och hur mycket som utan den skulle bli oklart och oförstått."

Claës Oldin i Moderna Språk 1919 s. 33 f.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅKS FÖRLAG

kommer att utgiva en serie för skolbruk lämpade texter på de moderna språken. Början är gjord med den av Professor E. A. Kock och Rektor Chr. Thorn utgivna

RAINBOW ISLAND

av LOUIS TRACY

(Andra upplagan)

Denna text, som av kritiken mottagits synnerligen gynnsamt, är nu utkommen och erhålles hos alla bokhandlare samt från Moderna Språks Förlag, Malmö. Telefon 2092.

Kartonnerad pris 3 kr.

Utdrag ur »Pedagogisk Tidskrift»:

»Avsedd för det tidigare gymnasialstadiet och är utan tvivel för detsamma särdeles lämplig. För femton- å sextonåringar måste denna fintligt hopkomna sammansättning av »spännande robinsonad, svart intrig och solskimrande romantik» (utg. i förordet) utgöra en i hög grad begärlig läsning». — »Förhållandet mellan hjälten och hjältinnan är verkligen vackert skildrat — karakteristiskt engelskt i sin förening av sedlig renhet, hurtighet och sentimentalitet. Närmast kommer man vid bokens genomögnande att tänka — utom naturligtvis på den odödlige Robinson Crusoe — på den som skoltext rätt mycket använda Treasure Island av R. L. Stevenson. Som skolbok ger anmälaren Tracys arbete företrädet. Treasure Island måste visserligen erkännas stå litterärt något högre — även om anm. för sin del har svårt att fatta den stora popularitet, arbetet lär åtnjuta i England — men andan däri är betydligt råare än i Rainbow Island, och det romantiskt nobla elementet saknas alldeles i Stevenson's robinsonad. Därtill kommer, att ordförrådet i R. I. är mera omväxlande än i T. I., där speciella sjötermer spela en rätt stor roll; språket är lika lättflytande och naturligt.»

Lektor E. EDSTRÖM
(I Pedagogisk Tidskrift, rec. av 1:a uppl.)

DOKTORSAVHANDLINGAR

för disputationer i **Lund**
tryckas bäst och billigast å

RÖHR'S BOKTRYCKERI, MALMÖ

TELEFON 2092.

Infordra offert!

Spikning å Universitetet och därmed förenade besvär ombestyras av tryckeriet. Vår personal äger stor vana vid sättning av alla främmande språk.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XX. 4 * STOCKHOLM * April 1926

STUDENTEXAMEN V. T. 1926.

Första skrivningsdageu.

Uppgifter för uppsats på *engelska* eller *franska* för *real*-gymnasiet.

1. John Ericsson.
2. Den ärorika revolutionen i England (1689).
3. Sagan om Askungen.

Engelskt översättningsprov för realgymnasiet.

År 1883 utbröt ett allvarligt uppror i Egypten. Då vände sig egyptiska regeringen till England med begäran om råd och hjälp. Några trupper ville engelska regeringen icke sända, men den sände i stället vad som nästan uppvägde en armé, en stor krigare, som tillika var en stor man, Charles Gordon. Han åtog sig att försvara staden Kartum, som hotades av de upproriska. Gordon hade bakom sig en lysande bana. Som ung officer hade han utmärkt sig på Krim och i Kina. Som ståthållare i Sudan hade han arbetat för slavhandelns undertryckande och för den infödda befolkningens bästa och förvärvat sig folkets kärlek och förtroende. Men han hade icke av den egyptiska regeringen fått det understöd han behövde, varför han efter ett par år nedlagt sitt ämbete.

Åtföljd endast av en brittisk officer, begav han sig genom öknen till Kartum, lyckades uppnå staden, innan den blivit fullständigt innesluten, och hade på några veckor satt dess försvar i sådant skick, att den ett helt år trotsade alla fiendens försök att taga den. Med spänning följde man i England belägringens gång, och när bud kom, att staden fallit och Gordon stupat, var sorgen djup och allmän i hela landet.

Digitized by Google

Franskt översättningsprov för realgymnasiet.

Marskalken av Frankrike Nicolas de Catinat promenerade en dag på sin lantegendom, enligt sin vana mycket enkelt klädd. Då mötte han en ung man från Paris. Denne tilltalade honom utan att taga av sig hatten, medan marskalken, artigt hållande sin hatt i handen, lyssnade till hans ord. Den unge parisaren sade: »Jag vet inte, vem den här egendomen tillhör, men säg i alla händelser till ägaren, att jag tänker taga mig friheten att jaga på hans mark.» Några bönder, som befunno sig i närheten och hört samtalet, skrattade åt den unge jägaren. Denne frågade dem i högdragen ton, vad de skrattade åt. »Åt Er oförskämdhet mot marskalk de Catinat», svarade de. »Om han hade ropat på oss, skulle Ni ha fått känna på våra nävar.» Den unge mannen sprang efter marskalken och bad om ursäkt. »Om jag hade känt Er, herr marskalk, skulle det här inte hava hänt.» — »Jag kan inte finna», svarade marskalken, »att man behöver känna en person för att taga av sig hatten för honom.»

A Stockholm Version.

In [1] /the year/ 1883 a serious [2] (grave) rebellion [3] (revolt, insurrection) broke out in Egypt (there broke out a . . . . in E., there broke out in E. a . . . .). The Egyptian government then (Then the E. government) approached (turned to, appealed to, applied to) England with the (a) request for advice (counsel) and help (assistance, succour) [asking for (requesting) . . .]. The English government would not [did not wish [4] (want) to] send any troops [5], but instead they (it) sent (dispatched, despatched) what [6] was almost (nearly) equivalent [7] to [almost (&c) compensated for] an army [8] — a great [9] soldier (warrior), who was also (at the same time, as well, moreover, withal) a great man, Charles Gordon. He undertook [10] (engaged himself) to defend the town of Khartum (undertook the defence of the town of K.), which was threatened by the rebels (insurgents). Gordon had behind him a brilliant (splendid, illustrious) career (had a . . . . . behind him). As a [11] young officer he had distinguished himself [gained (won) distinction] in the [12] Crimea and /in/ China. As /the/ Governor-General [13] of the [14] Sudan he had worked for the suppression (suppressing, abolition) of the slave trade (slave-trade) and for the welfare [15] (good) of the native population (inhabitants) and /had/ gained (earned, won, acquired [16]) the people's love (affection) and confidence (the . . . . . of the people). But he had not obtained (got, received) from the Egyptian government the support (help, aid, assistance) he required [needed, had (stood in) need of], so that (and so, and therefore, for which reason) he had resigned (given up, retired from) his office (post, official duties, position) after a couple of (one or two) years.

Accompanied by (In the company of) a (one) single (only one) British officer (one B. officer only) he set out (off) (proceeded, made his way) through (across) the desert to Khartum, succeeded in

Digitized by Google

reaching the town before it had been completely (entirely, absolutely) surrounded (invested, hemmed in, encircled, enclosed), and had in (within) a few (some) weeks put (placed) its defence in such /a/ condition (state) that for (during) a whole year it defied all the attempts of the enemy [17] (all the enemy's attempts) to take (capture) it.[18] In England the course (progress) of the siege (investment) was followed with suspense (excitement, eager expectation) (In England they [19] followed &c), and when the news [the (a) message (intimation)] came (arrived) that the town had fallen (capitulated, been taken) and /that/ Gordon /had been/ [20] killed (slain), /the/ [21] grief (sorrow) was profound (deep) and general throughout the [over the whole (all the)] country (land).

Notes.

[1] Preposition necessary. — [2] »earnest» impossible. — [3] Not »mutiny». — [4] If the meaning of the Swedish is »vägra», as I should think, these variants will not do. — [5] The Swedish word-order cannot be retained. — [6] I should not say »that which». — [7] A literal translation such as »balanced, counter-balanced» would not do. — [8] To my mind the dash is necessary here. — [9] Not »large, big». — [10] Not »took upon himself», which would imply a certain presumption. — [11] Article necessary. — [12] Article necessary. — [13] Gordon's actual title. — [14] Article necessary. — [15] Not »best». — [16] I do not care for this variant. — [17] Not plural. — [18] The Swedish word-order is almost unthinkable in English. — [19] »one» impossible. — [20] These words must be included unless the preceding verb contains »been». — [21] Since »throughout the country» must be considered as an adverbial, this »the» would be preferably omitted, but the point is not easy to decide.

S. J. Charleston.

»Chinese Gordon.»

A Stockholm Version.[1]

In /the year/ 1883 a serious rising (insurrection, rebellion, revolt)[2] broke out (took place, occurred) in Egypt [there broke out a serious rising *etc.* in Egypt (in Egypt a serious rising)]. The [Thereupon (On this) the][3] Egyptian Government (government) [the Government (government) of Egypt] applied (appealed) [addressed itself (themselves)][4] to England (Great Britain) /with a request/[5] for advice (counsel) and help (aid, assistance) [asked (begged) England *etc.* for advice and help, requested (begged) advice and help from England]. The British (English) Government (government) would not [refused (declined) to] send [> did not wish (want, desire, care) to send][7] /out/ troops[6] (military forces, an army), but it (they) sent instead[8] [> but in lieu (instead) thereof it (they) sent] what (something that, that which) was worth almost (almost worth) more than (was almost more than equal to, was almost equivalent to, was almost as good as, was almost better than) [almost exceeded (excelled, surpassed, transcended)][9] an army, /namely/ a great warrior

Digitized by Google

(soldier) /,/ who was at the same time (also, besides, moreover) a great man, Charles Gordon. He undertook (engaged, pledged himself)[10] to defend the town of Khartum (Khartoum), which[11] was threatened (menaced) by the insurgents (rebels, > revolutionaries).

Gordon had a brilliant (dazzling, splendid, illustrious)[12] career behind him [had behind him[13] (had had) a brilliant *etc.* career]. As (When) a[14] young officer, he had distinguished himself [he had won (gained, attained) distinction] (> he became distinguished)[15] in the Crimea[16] and /in/ China. As /the/[14] Governor (Governor-General) of the Sudan (Soudan)[16] he had worked (striven, laboured) for the suppression (abolition, > suppressing)[17] of (to suppress, > for suppressing) the slave trade (the trade in slaves) and for the welfare (good, weal)[18] of the native (indigenous) population (the natives, the inhabitants) and had acquired (won, gained, attached to himself)[19] the love (affection) and confidence (trust) of the people (> the people's love and confidence). But he had not got (received, obtained)[19] from the Egyptian Government the support (backing) /that (which)/ he required (needed, > wanted)[20], and for that (this) reason (so, therefore, consequently) he retired from (resigned, gave up, threw up) his post (office)[21] after about a couple of years (a year or two, one or two years).

Accompanied (Attended) only by a (only by one, by only one)[22] British officer, he started (set out, set off) for [betook himself (made his way) to][23] Khartum across (through, over) the desert (across *etc.* the desert to Khartum), was successful (succeeded) in gaining (reaching) [managed (contrived) to gain (reach)] the town before it had been completely (entirely) surrounded (enclosed, invested), and had in a few weeks (and in a few weeks had) put the defences of the town in such a condition (state) [had so organized (ordered, arranged) the defence of the town] that for a whole twelvemonth (year) it defied (braved, baffled, bade defiance to, set at defiance) all the attempts (endeavours, efforts) of the enemy (all the enemy's attempts) to take (capture, storm) it. The course of the siege was followed in England [People in England (In England they) followed the course of the siege] with great excitement (interest); and when /the/ news (intelligence, information, word) [the message] came (arrived) that the town had fallen (been taken, > surrendered, > capitulated)[24] and that Gordon had been slain (killed) [had fallen], there was deep (profound) and widespread (general) sorrow (grief) [/the/[11] sorrow (grief) was deep and general] over the whole (all over the, throughout the) country (land)[25].

Notes and Comments.

[1] The text provides one or two difficulties of a not purely grammatical kind. For instance, it might be argued that the Mahdi's rising did not take place in Egypt at all, though at that time the distinction between Egypt proper and its recent acquisitions on the Upper Nile was probably not so sharply observed as now. As regards the translation of *ståthållare i Sudan*, apparently Gordon was only *Governor* of the Equatorial Provinces

Digitized by Google

during his first term of office and *Governor-General* both of the Equatorial Provinces and of the Sudan in his second term of office, which is not here referred to. — I have never encountered the spelling of the name Khartum with *K* instead of *Kh;* but both the old spelling in *-oum* and the modern spelling in *-um* survive side by side. — The same applies to Sudan. This last word is pronounced either with (a:) or (æ) in the second syllable but probably the latter is the more common; for instance, Kipling makes it rime with »man» in his Barrack-Room Ballad »Fuzzy-Wuzzy», describing the re-conquest of the Sudan in the decade following Gordon's death. That ballad, Conan Doyle's »Tragedy of the Korosko», and Steevens's »With Kitchener to Khartum» are all eminently readable things about the re-conquest of the Sudan; but I cannot recall any striking piece of literature about Gordon's governorship or his heroic defence of Khartum, which, however, are fully dealt with in scores of accessible books, textbooks and works of reference. The best life of Gordon is said to be that by Sir W. F. Butler. — [2] *Serious rising.* Hardly »grave», and certainly not »earnest» — however »earnest» or »in deadly earnest» the Mahdi and his followers may have been. »Rising» and »insurrection» are rather milder expressions than »rebellion» or »revolt», which latter two rather emphasize the idea that the movement was against lawful authority and a determination to set up a new authority. — [3] *Thereupon* etc.: these translations are clumsy and unnecessary; but in any case they are distinctly better than »then», which word in any position would more naturally express »afterwards» than «at that time». — [4] *Applied to:* not »turned to» when it is a matter of a first application not of a second application after the first has broken down. Such words as »Government» are (despite frequent protests) commonly treated as plurals. — [5] *With a request:* not »demand» (too strong and too suggestive of authority); the indefinite article before *request* is necessary; the preposition is »for» not »of». — [6] *Troops:* possibly preceded by »any» if the word is put after the verb, but not if it is placed in the forefront of the sentence, as in the Swedish. — [7] *Would not send:* the alternatives in square brackets are given because they are in themselves possible translations of the Swedish expression, but they do not give the sense required here, as the ywould imply mere unwillingness, not downright refusal. — [8] *Instead:* not »instead of them» as Gordon was not sent as a substitute for any definite troops, but as a substitute for sending troops, hence the »thereof». — [9] *Worth more:* none of the obvious renderings — such as »counterbalance», »outweigh», »compensate»— seem to me to make any sense here, nor indeed any of the scores of words given under similar headings in Roget. It would take too long to give reasons. — [10] *Undertook:* not »took upon himself», which implies officiousness. — [11] *Town of K., which:* the preposition is practically essential, and the relative »that» is not customary in modern English in such a sentence as this, which is clearly not restrictive. — [12] *Brilliant, dazzling:* this preference is confirmed by the use of these adjectives in Ramsay Muir's account of Gordon in his excellent »Short History of the British Commonwealth»; »splendid» is rather an outworn word, and »illustrious» strikes me at least as involving a somewhat wider fame than, so far as I know, Gordon enjoyed until his later days. — [13] *Behind him:* possibly not very English, but not so completely out of the question as »behind himself». — [14] *A young officer:* the inde-

Digitized by Google

finite article is necessary here, whereas in the following sentence the definite article is purely optional; and in the last sentence the question of inserting a definite article before »sorrow» is most safely solved by evasion — my own leaning being against it in any literal translation of the Swedish. A large collection of unconscious translations would be helpful here. — [15] *Distinguished himself:* the reflexive form is infinitely the best here, as Gordon was himself the creator of his own distinction. — [16] *The Crimea ... The Sudan:* So far as I know (I have no time to look up the matter), these are not amongst the regional names where the article has come to be dropped. As the Crimea is a peninsula, and one of considerable size, not an island, I should regard »in» as a more natural preposition than »on». — [17] *Suppression:* the word commonly used in this connection, whereas »abolition» was the word commonly used in connection with the long struggle early in the nineteenth century to make the slave-trade illegal for British subjects. — »Slave-trade», not »slavery»; the article before »slave-trade» is essential, as it is clearly not a universal abstract. — [18] *Welfare, good:* not »best». — [19] *Acquired:* not »received», as that would not imply any deserts on the part of Gordon. In the following sentence the various alternatives are all possible, varying in meaning according to whether the Egyptian Government is conceived as acting, or not acting, voluntarily or under pressure. — [20] *Want* is somewhat old-fashioned in this meaning. — [21] *Resigned* etc.: not »left the service». — [22] *Accompanied* etc.: the alternatives within brackets imply that the Swedish *en* is stressed and is a numeral not an indefinite article. If the English article is used, it means that Gordon's sole companion was the officer; if »one», he may have had other companions. My books are oddly silent on this point, but the Dictionary of National Biography Summary implies that he had two companions. — The word-order *only accompanied by* etc. occurs in ordinary speech, but is logically improper. — [23] *Set off* etc.: as the next clause deals with the actual arrival in Khartum, the verb used in this first clause would more appropriately express the beginning of the journey, with the objective expressed by »for», than by verbs covering the whole journey (objective expressed by »to»). — [24] *Had been taken:* evidently far more appropriate than the second pair of alternatives, as the town did not make a formal treaty of capitulation, but was taken by assault, assisted by treachery within the walls. — [25] *Country:* possibly the emotional »land» is out of place in this prosaic text.

C. S. Fearenside.

A Gothenburg Version.

In 1883 a serious rebellion (revolt, insurrection) broke out in Egypt. The Egyptian Government (g-) then turned (applied) to England with a request for advice (counsel) and help (assistance). The English Government would not send any troops (Troops the E. G. would not send), but sent (but it sent, but they sent) instead what was almost the equivalent of an army, a great soldier who was also (at the same time, moreover) a great man, Charles Gordon. He undertook to defend the town (city) of Khart/o/um, which was threatened by the rebels (insurgents). Gordon had behind him

Digitized by Google

(could look back upon) a brilliant (splendid, an illustrious) career. As a young officer he had distinguished himself (gained distinction, been distinguished) in the Crimea (in Crimea) and in China. As governor of the S/o/udan he had worked (laboured) for the suppression of the slave-trade and for the welfare (good, interests) of the native population, and had gained the love and confidence of the people. But he had not received from the Egyptian Government the support (help, assistance) he needed (required), for which reason (and so, and therefore, on account of which) he /had/ resigned his appointment (position, post) after a few (a couple of) years.

Accompanied only by a British officer he made his way (set off, proceeded) through the desert to Khartum, succeeded in reaching the town before it was completely surrounded (invested), and in a few weeks he had put its defences into such /good/ order (a good state) that for a whole year it defied every attempt of the enemy (on the part of the enemy) to take it. The course of the siege was followed in England with suspense (excitement, eager expectation), and when the message (the news, news) came (arrived) that the town had fallen and Gordon had been killed (slain), there was deep and universal grief (sorrow) throughout the country.

G. E. Fuhrken.

Thème.

Le maréchal de France, Nicolas de Catinat, se promenait un jour dans sa propriété (ses propriétés)[1] (se promenait un jour sur ses terres), très simplement habillé (habillé très simplement) suivant (selon) son habitude. Il rencontra alors (Alors il rencontra) un jeune homme de Paris. Celui-ci lui adressa la parole (l'interpella) sans ôter son chapeau (se découvrir), tandis que le maréchal, le chapeau à la main, écouta poliment le jeune homme (les paroles du jeune homme)[2] [tandis que le maréchal écouta le jeune homme (les paroles du jeune homme) en tenant poliment son chapeau à la main]. Le jeune Parisien lui dit: «Je ne sais pas à qui appartient cette propriété (ce domaine), mais dites (vous pouvez dire) en tous cas au propriétaire que je pense prendre (je prendrai) la liberté de chasser sur ses terres.» Quelques paysans qui se trouvaient dans le voisinage (près de là) et /qui/ avaient entendu ces paroles[3] rirent du jeune chasseur. Celui-ci leur demanda d'un ton hautain de quoi ils riaient. «De votre insolence envers le maréchal de Catinat», répondirent-il. «S'il nous avait appelés, vous auriez pu sentir nos poings.» Le jeune homme courut après le maréchal et lui fit des (ses) excuses (lui présenta ses excuses). «Si je vous avais connu, Monsieur (monsieur) le maréchal, ceci ne serait pas arrivé.» — «Je ne puis pas trouver (être d'avis, estimer) qu'on ait besoin (qu'il soit nécessaire) de connaître une personne pour ôter son chapeau (se découvrir) devant elle [qu'on ait besoin de connaître quelqu'un pour ôter son chapeau (se découvrir) devant lui].»

Digitized by Google

Notes.

[1] *à la campagne* serait un pléonasme, *une propriété* ne désignant jamais dans la langue courante un immeuble à la ville. Quant à *propriété rurale*, c'est un terme didactique complètement impossible ici. — [2] Il est impossible de traduire mot à mot: «tandis que le maréchal, tenant poliment *son* chapeau à la main, écouta *ses* paroles», puisque le même pronom (*son, ses*) se rapporterait à deux personnes différentes. — [3] *la conversation* serait en réalité un terme impropre ici, puisque le texte ne rapporte que la déclaration du jeune Parisien et qu'il ne semble pas y avoir eu échange de paroles entre les deux personnages.

P. Méaly.

Thème français.

Le maréchal de France Nicolas de Catinat (N. de C. maréchal de Fr.) se promenait un jour dans sa propriété (son domaine), très simplement vêtu (habillé, mis) comme à l'ordinaire (suivant son habitude). Il rencontra alors un jeune homme de Paris. Celui-ci l'aborda (lui adressa la parole) sans ôter son chapeau, tandis (alors) que le maréchal l'écouta /en/ tenant poliment son chapeau à la main. Le jeune Parisien lui dit: «Je ne sais pas à qui appartient ce domaine, mais en tout cas dites au propriétaire que j'ai l'intention (je compte bien) prendre la liberté de chasser sur ses terres.» Quelques paysans qui étaient (se trouvaient) à proximité et qui avaient entendu la conversation éclatèrent de rire au nez (se mirent à rire à la barbe) du jeune chasseur. Celui-ci leur demanda avec hauteur (d'un ton hautain) ce qu'ils avaient à rire (pourquoi ils riaient) ainsi. «C'est à cause de votre impertinence (insolence) à l'égard du maréchal de Catinat, répondirent-ils. S'il avait fait appel à nous (S'il nous avait appelés) vous auriez fait connaissance avec nos poings (c'est à nos poings que vous auriez eu affaire).» Le jeune homme courut après le maréchal et se confondit en excuses (le pria de l'excuser). «Si je vous avais connu, cela ne serait pas arrivé, M. le maréchal». — «J'ai peine à croire [Je ne puis penser (admettre)], répondit le maréchal, qu'il soit nécessaire (que l'on ait besoin) de connaître une personne pour se découvrir devant elle.»

Virgile Pinot.

Le maréchal de France (français), Nicolas de Catinat, se promenait un jour dans sa propriété (son domaine, château) selon (suivant, d'après) sa coutume (son habitude, comme à l'ordinaire) très simplement vêtu (mis, habillé). Il rencontra [Voilà qu'il rencontre (qu'il se trouve en présence d')]un jeune Parisien (jeune homme de Paris). Celui-ci l'aborda (lui adressa la parole, s'adressa à lui, l'accosta, l'apostropha) sans ôter (enlever) son chapeau (sans se découvrir), tandis (pendant) que le maréchal, tenant poliment son chapeau à la main, l'écoutait (prêtait l'oreille à ses paroles). Le jeune Parisien dit: «Je ne sais /pas/ à qui appartient cette propriété (quel est le propriétaire de ce domaine), mais dites

Digitized by Google

(veuillez dire), en tous cas, au propriétaire (possesseur) (veuillez informer le p.) que j'ai l'intention de (je vais, je compte) prendre la liberté de (me permettre de) chasser sur ses terres». Des paysans qui se trouvaient (tenaient, étaient) tout près (dans les environs, dans le voisinage, près de là), se mirent à rire (se moquèrent) du jeune chasseur. Celui-ci leur demanda d'un ton rogue (arrogant, hautain, fier, suffisant) (avec hauteur, arrogance) pourquoi (de quoi) ils riaient [la cause (raison) de leur hilarité]. «De votre impertinence (insolence, effronterie, impudence) envers le (vis-à-vis du) maréchal de Catinat, répondirent-ils (fut la réponse). S'il nous avait appelés, vous auriez senti (tâté de) nos poings (notre poigne)». Le jeune homme courut (s'élança) après le maréchal et lui demanda pardon (le pria de l'excuser) [lui fit (lui présenta) ses excuses (se confondit en excuses)]. «Si je vous avais connu (Si j'avais su qui vous étiez), monsieur le Maréchal, ceci ne serait pas arrivé (n'aurait pas eu lieu, cela ne se serait pas produit ainsi)». — «Je ne puis (peux) pas trouver, répondit le maréchal, qu'il soit nécessaire de (qu'on doive, qu'on soit obligé de, qu'il faille, qu'on ait besoin de) connaître une personne (quelqu'un) pour lui ôter son chapeau [se découvrir devant elle (lui)].»

M. Ransson.

Andra skrivningsdagen.

Uppgifter för uppsats på *tyska* eller *franska* för *real*-gymnasiet samt på *tyska* eller *engelska* eller *franska* för *latin*-gymnasiet.

1. Hindenburg.
2. Ur nordiska gudasagan.
3. Mot nordpolen.

Tyskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

När en resande lämnar Medelhavet för att genom Gibraltar sund komma ut på Atlanten, när han far förbi Herkules stoder, vilka för de gamle utgjorde den kända världens gränser, då erinrar han sig måhända den gamla legenden om Atlantis, ön, som för alltid försvunnit. Där, under de blå vattnen, sova kanske ruiner av längesedan sjunkna städer. Sagan om detta land berättas först av Platon. Den grekiske filosofen talar om en stor ö i havet utanför Gibraltar sund, skild från fastlandet genom andra mindre öar och bebodd av ett krigiskt folk, styrt av mäktiga härskare. Atlantis' innevånare, säger han, voro talrika och tappra och gjorde erövringståg till Medelhavets kuster. Själva atenarna hade trots sitt hjältemodiga motstånd måhända dukat under, om icke en förfärande katastrof inträffat, varigenom Atlantis med ens uppsluka-

Digitized by Google

des av havet. Denna Platons berättelse har under senare århundraden tolkats på olika sätt, och geografer och historiker ha sökt bestämma Atlantis' läge. Bland annat har det antagits, att Madeira, Azorerna och Kanarieöarna skulle utgöra de sista resterna av den försvunna ön. Den senare tidens forskning har, efter vad det synes, givit ganska goda skäl för att denna åsikt kan vara riktig.

Engelskt översättningsprov för latingymnasiet.

När talmannen i underhuset blivit vald, skall han enligt gammalt bruk begiva sig till överhuset för att av lordkanslern mottaga konungens sanktion. Traditionen bjuder, att han vid detta högtidliga tillfälle skall underdånigt framhäva sitt ämbetes svårigheter, och hur litet skickad han är att fylla det. Hittills har det hänt endast två gånger, att konungen vägrat att giva sin sanktion. I ena fallet tog konungen, som synbarligen hade ett visst sinne för humor, den nyvalde talmannens ursäkter på allvar och befriade honom från att övertaga ämbetet. I våra dagar skulle naturligtvis en sådan vägran från konungens sida vara otänkbar.

Många av de högsta engelska ämbetsmännen ha storartade ämbetsbostäder, men ingen går upp emot talmannens. Han har nämligen sin bostad i själva parlamentshuset. Från denna begiver han sig varje eftermiddag, medan parlamentet är samlat, ned till sammanträdet, klädd i full skrud. Framför honom bäres underhusets spira. I sin ämbetsbostad giver han också sina officiella mottagningar, vilka i etikettens stränghet icke stå konungens efter. Talmannens ämbete har ett mycket högt anseende. Vid sin avgång får talmannen vanligen en pension och blir upphöjd i adligt stånd.

Franskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Ingen av Frankrikes konungar har åtnjutit så stor popularitet som Henrik IV. Detta beror icke bara på hans egenskaper såsom konung och på vad han under sin regering uträttade för Frankrike. Det beror lika mycket på hans personlighet, särskilt på hans glada lynne och hans lustiga skämt. Många äro de historier, som berättas om honom. Här är en av dem. Om den inte är sann, så kunde den åtminstone vara det. — Henrik höll på med förberedelserna till en viktig expedition. Han hade icke anförtrott sina planer åt någon, men alla framkastade en mängd gissningar. En hovman, som var djärvare än de andra, vågade sig på att fråga konungen. »Kan Ni bevara en hemlighet?» sade denne. »Jag skulle hellre låta slita mig i stycken än tala om ett enda ord», svarade hovmannen. »Precis på samma sätt är det med mig», sade Henrik, »och därför tänker jag inte säga Er någonting».

* * *

Digitized by Google

Wenn ein Reisender das Mittelmeer (Mittelländische Meer) verlässt, um durch die Strasse (Meerenge)[1] von Gibraltar in den Atlantischen Ozean [in das (ins) Atlantische Meer] hinauszukommen[2] (hinauszugelangen), wenn er an den Säulen[3] des Herkules (an den Herkulessäulen) vorbeifährt (vorüberfährt), die für die Alten die Grenzen der bekannten Welt bildeten (bezeichneten)[4] (an den S. des H., die . . . bildeten, vorbeifährt), dann (da)[5] erinnert er sich (gedenkt er) vielleicht der alten Legende (Sage) von der[6] Atlantis, der (jener) Insel, die für (auf) immer verschwunden ist. Dort[7] unter den blauen Fluten (dem blauen Wasser)[8] schlummern (ruhen, schlafen) vielleicht Ruinen längst (schon lange)[9] versunkener[10] Städte.[11] Die Sage von diesem Lande wird zuerst[12] von Plato/n/ erzählt. Der griechische Philosoph spricht[13] von einer grossen Insel in dem Meere vor (jenseits)[14] der Strasse von Gibraltar, von dem Festland/e/ geschieden (getrennt) (geschieden v. d. F.) durch andere kleinere Inseln (Eilande) und von einem kriegerischen Volk/e/ bewohnt (bewohnt v. e. kr. V.), das von mächtigen Herrschern regiert wird.[15] Die Einwohner (Bewohner) der Atlantis, sagt er, waren zahlreich und tapfer und unternahmen (machten) Eroberungszüge nach den Küsten (Gestaden) des Mittelländischen Meeres. Selbst (Sogar) die Athener [Die Athener selbst (sogar)] wären trotz (ungeachtet) ihres heldenmütigen (heldenhaften) Widerstandes (trotz ihrem heldenmütigen Widerstande) vielleicht unterlegen[16] (erlegen) (würden . . . unterlegen sein), wenn nicht eine entsetzliche (furchtbare, schreckliche) Katastrophe eingetroffen wäre (unterlegen, wäre nicht eine e. K. eingetroffen), wodurch die Atlantis plötzlich (auf einmal, mit einem Male) vom Meere verschlungen wurde.[17] Diese Erzählung Plato/n/s ist in späteren Jahrhunderten (während späterer Jahrhunderte) auf verschiedene (in verschiedener) Weise (Art) (verschiedenartig) gedeutet (ausgelegt) worden (hat man . . . gedeutet), und Geographen und Historiker (Geschichtsforscher) haben die Lage der Atlantis zu bestimmen versucht (gesucht). Unter anderem hat man angenommen (ist[18] angenommen worden), dass Madeira, die Azoren und die Kanarischen Inseln[19] die letzten Reste (Überreste) der verschwundenen Insel bildeten (darstellten, ausmachten).[20] Die Forschung der letzten (jüngeren, späteren) Zeit hat, wie es scheint, (hat dem Anschein nach) ziemlich gute Gründe dafür gegeben, dass diese Ansicht richtig sein kann.

Anmerkungen.

[1] Weniger gebräuchlich: *den Sund von G.* — [2] Nicht: *auszukommen.* — [3] Nicht: *Statuen* oder *Standbilder;* auch nicht üblich: *an des Herkules Säulen.* — [4] Auch wohl möglich: *ausmachten.* — [5] *da* etwas weniger gebräuchlich als *dann.* — [6] *Atlantis* mit Artikel gebräuchlich, offenbar weil es als eine Art Appellativum empfunden wird (*terra* oder *insula* zu ergänzen?). — [7] Nicht so gut: *da.* — [8] Wohl nicht völlig unmöglich, aber jedenfalls ungewöhnlich: *unter den blauen Wassern.* — [9] Auch möglich: *seit lange/m/;* unmöglich natürlich: *lange her.* — [10] Nicht: *gesunkener;* möglich auch: *untergegangener.* — [11] Nicht gut: *von längst versunkenen*

Digitized by Google

Städten. — [12] Nicht: *erst.* — [13] Nicht: *redet.* — [14] Wohl auch möglich: *hinter.* — [15] Partizipialapposition (*Volk, regiert von* usw.) nicht unmöglich, aber unschön wegen der vorausgehenden Partizipialappositionen. — [16] *unterliegen* hier richtigerweise mit *sein* zu konstruieren, was auch PAUL, Dtsch. Wb. betont; HEYNE, Dtsch. Wb. gibt *unterlegen sein* und *unterlegen haben* scheinbar als gleichwertig an, bei SANDERS-WÜLFING, Hwb. d. dtsch. Spr., heisst es: »*unterliegen (sein; seltener: haben)*». *unterliegen* in der hier fraglichen Bedeutung ist zweifellos perfektiv, nicht durativ, bezeichnet ein fortschreitendes Geschehen im Hinblick auf den Moment des Abschlusses, weshalb *sein* das gegebene Hilfsverb ist. — [17] Unmöglich: *würde.* — [18] Falsch: *ist es.* — [19] Auch, wenngleich weniger gebräuchlich: *Kanarien* und *Kanaren.* — [20] Auch möglich: *bilden sollten*, unmöglich dagegen: *bilden würden.*

Ernst A. Meyer.

Wenn[1] ein Reisender das Mittelmeer[2] verlässt, um durch die Strasse[3] von Gibraltar auf den Atlantischen Ozean[4] hinauszukommen, wenn[1] er an[5] den Herkulessäulen[6] vorüberfährt, die für die Alten die Grenzen der bekannten[7] Welt bildeten[8], dann erinnert er sich[9] vielleicht der[10] alten Legende[11] von der Atlantis[12], der Insel, die für immer[13] verschwunden ist. Dort unter den blauen Fluten[14] schlafen vielleicht Ruinen längst[15] versunkener Städte. Die Sage von diesem Lande wird zuerst[16] von Plato erzählt. Der griechische Philosoph spricht von einer grossen, im Meere draussen vor der Strasse von Gibraltar gelegenen[17] Insel, die[17] vom Festlande durch andere kleinere Inseln getrennt und von einem kriegerischen, durch[18] mächtige Herrscher regierten[19] Volke bewohnt war[20]. Die Bewohner der Atlantis, sagt er, waren zahlreich und tapfer und unternahmen[21] Eroberungszüge nach den Küsten[22] des Mittelmeeres. Selbst die Athener wären trotz ihres heldenmütigen Widerstandes vielleicht unterlegen, wenn nicht[23] eine entsetzliche Katastrophe eingetreten wäre, wodurch die Atlantis mit einem Male vom Meere verschlungen wurde[24]. Diese Erzählung Platos[25] ist während[26] der späteren Jahrhunderte[27] in verschiedener Weise[28] gedeutet[29] worden[30], und Geographen und Historiker haben die Lage der Atlantis zu bestimmen gesucht[31]. Unter anderm ist angenommen worden[32], dass Madeira, die Azoren und die Kanarischen Inseln[33] die letzten Reste[34] der verschwundenen Insel bildeten[35]. Die Forschung der neueren Zeit hat, wie es scheint[36] recht gute[37] Gründe dafür geliefert[38], dass diese Ansicht richtig sein kann[39].

Anmerkungen.

[1] Nur so! — [2] Auch »das Mittelländische Meer». — [3] Auch »die Meerenge», doch ist »Strasse von Gibraltar» der übliche Ausdruck. — [4] Auch »das Atlantische Meer». — [5] Auch »bei» wäre nicht falsch. — [6] Auch »den Säulen des Herkules» kommt vor. — [7] Nicht »*ge*kannten». — [8] Auch »ausmachten» geht an, ist aber weniger gut. Oder »die für die A. . . . . waren». — [9] Auch »gedenkt er . . . der . . » liesse sich sagen. — [10] Besser

Digitized by Google

als »erinnert er sich an». — [11] Eigentlich ist hier »Legende» unrichtig. Legende ist eine poetische Darstellung einer kirchlichen Überlieferung im Gegensatze zur Geschichte oder zur weltlichen Sage. Auch »Märchen» passt keineswegs. Unter Märchen versteht man Volkserzählungen, die unwirkliche, nicht an historische Örtlichkeiten oder Personen geknüpfte Begebenheiten schildern, in denen das Phantastische, Wunderbare vorwiegt und die Naturgesetze durch Feen, Tiere, ja leblose Gegenstände aufgehoben werden. — Das richtige Wort wäre hier im Deutschen »*Sage*». — [12] Nur so! Also mit dem Artikel. — [13] Auch »für alle Zeit». — [14] Auch »Wassern», poetisch! Nicht aber »Wässern». — [15] »seit langem» auch »lange» passen auch. — [16] Nur so! Nicht »erst». »Zuerst» = Plato war der erste, der davon erzählte. »Erst» = Erst zu einer so späten Zeit etc. — [17] Nur durch die Hinzufügung des »gelegenen» und die Auflösung der Partizipien in eine Relativkonstruktion erhält man eine stilistisch erträgliche Übersetzung. Wörtlich und richtig, aber überaus schwerfällig, würde der Satz lauten »Der griechische Philosoph P. spricht von einer grossen, vom Festlande durch andere kleinere Inseln getrennte und von einem kriegerischen, von mächtigen Herrschern regierten Volke bewohnten Insel draussen vor der Strasse von G.» — [18] Oder »von»; »durch» ist nur gewählt, um die Wiederholung des »von» zu vermeiden. — [19] Oder »beherrschten». — [20] Auch »gewesen sei» liesse sich denken und rechtfertigen als Modus der indirekten Rede, zu welcher der Übergang in diesem Satze gar nicht übel wäre. — [21] Besser als das farblose »machen». — [22] »An die Küsten» ist auch möglich. — [23] Nur so! das »nicht» kann nur an dieser Stelle stehen. — [24] Auch »worden sei» wäre nicht unmöglich. Begründung wie unter 20. [25] Auch »von Plato» könnte man hier verantworten; »von» = Urheber, Verfasser. — [26] Auch »in den späteren J.» — [27] Oder »während späterer Jahrhunderte». Das »senare» hier anders (= letzteren) aufzufassen will mir persönlich gar nicht gefallen. — [28] Oder »auf verschiedene Weise». — [29] Wohl auch »ausgelegt», aber auf keinen Fall »dolmetschen», was nur 'aus einer Sprache in eine andere übertragen' bedeutet. — [30] Oder »man hat gedeutet». — [31] Auch »versucht». Stellung auch »haben versucht . . . zu bestimmen». — [32] Oder »hat man angenommen». — [33] Man könnte auch sagen »Madeira, Azoren und Kanarische Inseln». — [34] Zur Not auch »Überbleibsel». — [35] Nicht »bilden sollten», falsch! »Bildeten» wird als Konjunktiv empfunden und deutet so das Unsichere der Annahme an. Aber auch »bilden», also der Indikativ, und als solcher gefühlt, ist nicht anzutasten. — [36] Auch »allem Anscheine nach». — [37] Nicht »sehr». Wohl aber ev. »ziemlich». »Recht» hebt, »ziemlich» senkt den Grad des »annähernd-Guten». — [38] Wohl gebräuchlicher als »geben» in diesem Zusammenhange. — [39] Auch »könnte» wäre nicht abzuweisen.

Edw. Theodor Walter.

Wenn ein Reisender das Mittelmeer (Mittelländische Meer) verlässt, um durch die Strasse von Gibraltar[1] auf[2] den Atlantischen Ozean[3] hinauszukommen, wenn er an[4] den Säulen des Herkules[20] vorbeifährt, welche für[5] die Alten die Grenzen der bekannten Welt darstellten (vorstellten, waren, bildeten)[6], da erinnert er sich vielleicht an die alte Sage (der alten Sage)[7] von[8] Atlantis[9], der Insel, die für (auf) immer verschwunden ist. Dort, unter den blauen

Digitized by Google

Wassern[10], schlafen vielleicht die Ruinen längst[11] versunkener Städte. Die Sage von diesem Lande wird zuerst[12] von Plato erzählt. Der griechische Philosoph spricht (berichtet)[13] von einer grossen Insel im Meere jenseits[14] der Strasse von Gibraltar, die[15] vom Festlande (vom festen Lande) durch andere kleinere[16] Inseln getrennt[17] gewesen[18] und von einem kriegerischen Volke bewohnt worden sei[18], das[19] mächtige Herrscher regierten.

Die Einwohner von[20] Atlantis, sagt er, seien[21] zahlreich und tapfer gewesen und hätten[21] Eroberungszüge an die (nach den) Küsten des Mittelmeers unternommen (gemacht).[22] Selbst die Athener wären[23] trotz ihres[24] heldenmütigen Widerstandes vielleicht unterlegen, wenn nicht eine entsetzliche Katastrophe eingetreten (hereingebrochen) wäre[23] (sich ereignet hätte), durch die[25] Atlantis auf einmal (mit einem Male) vom Meer verschlungen[26] wurde.[27] Diese Erzählung Platos ist während der letzten Jahrhunderte (in den l. Jahrhunderten) verschieden [auf verschiedene Weise (Weisen[28])] gedeutet (ausgelegt, interpretiert) worden, und Geographen und Historiker haben die Lage von Atlantis[20] zu bestimmen gesucht (versucht). Unter anderm hat man angenommen,[29] dass Madeira, die Azoren und die Kanarischen Inseln die letzten Überreste[30] der verschwundenen Insel vorstellen (bilden, sind).[31] Die Forschung der letzten Zeit (Jahre) hat, wie es scheint (allem Anschein nach), recht triftige (gute) Gründe dafür beigebracht (geliefert, an die Hand gegeben), dass diese Ansicht richtig sein kann.

Anmerkungen.

[1] Dies der geographische Name; ev. noch *die (Meer)enge von G.*; nicht »den Sund v. G.», weil »Sund» niederdeutsches Lehnwort ist und deshalb nur bei Meerengen der nördlichen Meere (genauer wohl nur der Ostsee) steht: Strelasund, Fehmarnsund, Alsensund, Öresund. — [2] *auf* hier durchaus am Platze; vgl. »aufs hohe Meer hinauskommen»; nicht so gut, aber möglich: *in*. — [3] *Atlantisches Meer* (Auerbach) heute schon weniger gebräuchlich. — [4] Ev. noch möglich *bei*; der früher noch mögliche blosse Dativ: *einem Berge vorbeikommen* (Heyne, nach Paul, D. Wb. *vorbei*) heute in Prosa nicht mehr statthaft. — [5] *für* nötig (»nach der Anschauung, im Sinne d. A.»). — [6] Nicht eigentlich *ausmachten*, das 'zur Wirkung haben', 'als Resultat ergeben' (Paul) bedeutet; *utgöra* ist nicht selten am besten mit *sein* zu übersetzen. — [7] *Legende* heute nur = Heiligengeschichte. — [8] Nicht *über*. — [9] Auch mit Artikel möglich, dann = das *bekannte* mythische Fabelland. — [10] Pl. *Wässer* besser auf 'Arten von Mineralwasser' (Duden) beschränkt. — [11] *vor langer Zeit, vor langen Jahren* führt zur Aufeinanderfolge von zwei Präpositionen (»von vor langen Zeiten v. St.»), die nach einer etwas pedantischen Regel im geschriebenen Deutsch vermieden werden soll. — [12] Nicht *erst*, das »nicht früher als» im Sinne eines nach langer Erwartung endlich eintretenden Ereignisses bedeutet. — [13] Sonst auch *erzählt*, hier als Wiederholung nicht so gut. — [14] *vor der Strasse* würde an einem vor der Strasse gelegenen Gegenstand ungefähr gleicher Grössenordnung denken lassen, was hier nicht zutrifft; *ausserhalb* bezieht sich auf einen Flächenraum oder eine einen solchen irgendwie repräsen-

Digitized by Google

tierende Grenzlinie. — [15] Auflösung des Partizips in einen Relativsatz ist stilistisch besser und entspricht der Regel, nach der freistehende, appositive Partizipien eigentlich auf den Subjektsnominativ bezogen werden müssten; Beispiele für das Gegenteil sind allerdings, besonders in der Poesie, nicht selten. — [16] Noch im 18. Jhdt kommt *minder* in der Bedeutung *kleiner* vor; heute ungebräuchlich. — [17] Ein wenig gehobener, hier gut möglich: *geschieden*. — [18] Der Konjunktiv nicht unbedingt nötig; dann: *getrennt war und ... bewohnt wurde*. — [19] Siehe N:o 15; ev. *von einem von mächtigen Herrschern regierten Volke bewohnt wurde* (vgl. auch N:o 27); *beherrscht* für *styrt* wegen des Gleichklangs besser zu meiden. — [20] So wohl besser als das weniger gebräuchliche *der Atlantis; Atlantis' Einwohner* ist zu vermeiden, wenn es sich auf Fälle wie *nach Aulis Strand* [Schiller] u. a. (Paul, D. Gr. II. Bd. S. 162, § 117, A 2) berufen kann (vgl. auch Duden, S. XXXIV: *Graudenz, Argolis*). Der Apostroph hilft natürlich nichts, weil er nicht gehört wird. Selbst die von Duden S. XXXIII bei Personennamen noch erlaubten Fälle wie *Horaz' Oden, Lutz' Briefe* scheinen mir unerträglich und werden auch in süddeutschen Grammatiken geradezu verboten. Nur bei Namen auf *-us* scheint mir die Fügung mehr eingebürgert zu sein: *Tacitus' Germania, Claudius' Werke, Musäus' Märchen* (vgl. auch Paul, Bd II, 165). — [21] Auch Indikativ möglich: *waren* und *unternahmen;* unmöglich natürlich: *wären* und *unternähmen*, weil der formell so genannte conj. impf. seiner Funktion nach durchaus ein conj. präsentis ist. — [22] Nicht *getan*. — [23] Hier wegen des irrealen Bedingungssatzes der Konjunktiv notwendig. — [24] Paul Wb: »Statt des ursprünglichen Dativs bei *trotz* ist der Genitiv allmählich das Häufigere geworden», dagegen Duden »*trotz dem Regen* (besser als: *trotz des Regens*)» = landschaftliche Unterschiede. — [25] Besser als *wodurch*, das die Beziehung zweideutig lässt: auf »das Eintreffen der Katastrophe» oder auf »die Katastrophe». — [26] *verschluckt* banaler, derber, aber auch anschaulicher. — [27] Abwechslung zwischen konjunktivischer und indikativischer Darstellung aus stilistischen Gründen vielfach üblich und oft erwünscht; wenn Konjunktiv, dann *worden sei*, nicht *worden wäre*, weil der Konjunktiv des Impf. — entgegen dem Sprachgebrauch besonders norddeutscher Autoren — besser so viel als möglich für Fälle konditionalen Sinnes reserviert bleibt. — [28] Wenn der schwedische Text bedeuten soll »einmal so, das andere mal anders», dann nicht *verschiedentlich*, das (Paul Wb.) früher (18. Jhdt) auch noch den Sinn 'getrennt, unterschieden' hatte, jetzt aber ausschliesslich = »bei mehreren Gelegenheiten, mehrmals» bedeutet. — [29] Ersetzung des im Schwedischen häufigeren Passivs durch das Aktiv zu empfehlen; wenn das Passiv beibehalten wird, dann *Unter anderm wurde angenommen* ohne *es*, das nicht, wie etwa bei *es gibt*, zur Phrase selbst gehört, sondern nur bei Anfangsstellung im Satze erscheint. — [30] Auch *Reste;* nicht *Rückstände*, das nur im chemischen Sinne gebraucht wird. — [31] Indikativische Fügung ist bei *annehmen*, wo es nicht den Sinn einer willkürlich, nur beispielsweise gemachten Annahme hat, wie z. B. in der Geometrie, durchaus am Platze und auch hier wohl das Natürliche. Will man den Konjunktiv ausdrücken, dann natürlich *vorstellten, seien, bildeten, bilden sollen* nicht ganz unmöglich, aber schwerfällig.

A. Wolf.

Digitized by Google

A Stockholm Version.

When the Speaker of the House of Commons[1] [Lower House (Chamber)] has been elected[2] (chosen, selected, fixed upon), he must[3] (has to, is supposed to), in conformity[4] with (in accordance with, according to) /an/ ancient (old) custom[5] (usage), proceed (go, betake himself) to the House of Lords[1] [Upper House (Chamber)] /in order/ to receive the King's (king's) sanction from (of[6]) the Lord Chancellor. Tradition bids (imposes, directs, demands, commands[7]) that on this solemn (ceremonious) occasion he[8] shall[9] humbly[10] (obediently) point out [emphasise, lay stress (emphasis) upon] the difficulties of his /high/ office and how little (ill) fitted (qualified, equipped) he is to fill it. Hitherto [Up (Down) to the present, Up to now] it has only happened (occurred) twice[11] that the King (king) has refused[12] (declined) to give his sanction. In one[13] case the King (king), who evidently (obviously, clearly) had (possessed) a certain sense of[14] humour, took the excuses (pleas) of the newly[15] elected (&c) Speaker [the newly elected (&c) Speaker's &c] seriously (in earnest[16]) and exempted[17] him from assuming (taking) /the[18]/ office (taking over[19] the office). To-day (Today, In our own days, Now-a-days) such a refusal on the part of (from[20]) the King (king) would naturally be unthinkable.

Many of the highest English dignitaries[21] (office-bearers, officials) have splendid (fine, magnificent) official residences[22], but none[23] of them match (can compare with) that of the Speaker (the Speaker's). For[24] he has his residence in the Houses[25] of Parliament themselves (the very Houses of Parliament). From there (here, them) he sets out (proceeds, sets forth, starts) every afternoon when Parliament is sitting[26] (assembled, gathered) down to the sitting (meeting, assembly, session) attired (dressed) in full dress[27] (attire, array, costume). In front of (Before) him is carried (borne) the Mace[28] (mace) of the House of Commons. It[29] is in his official residence, too (also), that he holds (gives) his official receptions, which in /the[30]/ strictness of /the, their[30]/ etiquette do not lag behind[31] (are not inferior to) those of the King (king) [the King's (&c)]. The Speaker's office (office of Speaker) enjoys[32] very high esteem (repute, prestige, consideration). Upon his retirement (resignation) the Speaker generally receives (gets) a pension and is raised[33] (elevated) to the (obtains a) peerage (is made a peer).

Notes.

I have found this piece none too easy to translate and have been driven to consult such books as I have at hand (in the wee, small hours) that deal with the matter, in order to check the terminology. In some cases I am hoping that the other translators have been happier than I have. As usual, however, I have tried — by diligent reference to the dictionary — to anticipate the difficulties of the candidates for the examination and the mistakes they may fall into. This seems more helpful than racking

Digitized by Google

my brains and searching through books of reference in order to produce an imposing array of variants.

[1] We almost invariably say »House of Commons» and »House of Lords», though in theory I cannot see any objection to the alternatives. I have no distinct recollection of having encountered these variants, though one modern book I have looked in speaks of »the two Chambers». — [2] I do not see how any schoolboy can know which of these words to select. I have found both »elect» and »choose». — [3] The translation of »skall» gave me pause. »is supposed to» would rather imply that, occasionally at any rate, he does not. »is said to» would imply too much uncertainty. »shall» would be the phraseology of a rule or ordinance. I am doubtful whether I should like to reject »is to», though it does not strike me as likely. If either of the alternatives given is used, the phrase »in conformity &c» must come before the »to». — [4] Not »as per» which smacks too much of business correspondence. — [5] Of course not »habit». — [6] I do not care for this, but, e. g., in receipting a bill we say »received of». — [7] I am doubtful about this variant. — [8] The word-order cannot follow the Swedish here. — [9] I have no hesitation in using »shall» after a verb like »bids». — [10] Not »subserviently». See any book on synonyms. — [11] »two times» is unusual to say the least. — [12] Not »denied». — [13] Not the definite article before »one», but I do not think it very serious. — [14] Of course not »for». — [15] I do not think »new-elected» is very English, but we have such words as »new-born», and how is a beginner to know? — [16] I am doubtful. — [17] The only satisfactory word I could think of. »freed» might do. — [18] Preferably without article. — [19] This variant rather implies that the Speaker »takes over» from someone else, which as a matter of fact he does not. I need hardly say that »overtakes» is impossible. — [20] »refusal from the King» is not very likely. »from the side of» is not English. — [21] This word presented difficulties. »officials» to my ear implies *permanent* officials. — [22] »official residence» is the current expression, though logically I suppose other words could be used for »residences». — [23] Fortunately the number does not matter here, as I have inserted »can». — [24] »Namely» is of course impossible; the word might be omitted. — [25] I have never seen anything but the plural in such a connection. But how is a boy to know? — [26] Does this refer to the part of the year when Parliament is working, or does it mean that, when the members have assembled for their day's work, *then* the Speaker appears? The repetition of »sitting» is of course not pleasing. — [27] I have found both »full dress» and »full costume». Verbs and substantives must be arranged so as not to clash. — [28] Mostly with a capital letter. — [29] Unless we use »it is . . . that . . .» we shall have to revise the order of the words. — [30] I should prefer these words omitted: if omitted in one place they should also be omitted in the other. — [31] I am not happy about this translation: there should be something closer. — [32] I could not bring myself to use »has» here. — [33] These are the current expressions. »Ennobled», »made a noble», »knighted» &c would not fit.

S. J. Charleston.

Digitized by Google

»The First Commoner of the Realm.»[1]

A Stockholm Version.

When (After) the Speaker (>speaker)[2] of the House of Commons (>the Lower House) has been elected (chosen)[3], he [The Speaker of the House of Commons, after (when) he has been (on being, after being, after having been) elected (chosen),] (After being elected *etc.*, the Speaker of the House of Commons) has, in accordance (conformity) with (according to) /an/ old (ancient) custom (usage, use, practice), to repair (proceed, go, betake himself) to the House of Lords (>the Upper House) /in order/ to (in order there to) receive (for the purpose of receiving) from (from the mouth of, at the hands of) the Lord Chancellor the King's approval (approbation, sanction)[4] [the approval *etc.* of the King] (to receive the King's approval *etc.* from the Lord Chancellor). Tradition (Precedent) lays /it/ down (requires, demands) that on this ceremonious (ceremonial, solemn) occasion he should (must, has to, shall) /very/ humbly [in (with) all (great) humility] point out (dwell on, lay stress on, emphasize, emphasise) the difficulties of his office (post) and his own unworthiness [and how little qualified (fitted) he is (he is qualified)] to fill it. So far (Hitherto) [Up (Down) to the present /time (day)/] it has only twice[5] happened (occurred, befallen **A**) [it has happened (occurred) only twice (only happened *etc.* twice)] that the King has refused (declined) to give his [that the Crown has refused to give its] approbation *etc.* (to confirm the appointment). In /the/ one case the King, who evidently (clearly, plainly, manifestly, obviously) had (possessed) a certain (a, some) sense of humour [was a bit of a humorist (wag)], took the newly-elected[6] (recently chosen) Speaker's excuses (pleas) seriously and relieved (released) him from assuming (taking up) the office (duties, post). In our /own/ days (times, day), of course, such a refusal on the part of the King (on the King's part) would [such a refusal on the King's part would naturally (, of course,)] be inconceivable (unthinkable, impossible, out of the question) [Of course, in our own days . . . . . inconceivable] [Of course, such a refusal . . . . . inconceivable in our own days] [In our own days such a refusal . . . . . inconceivable, of course].

Many of the highest English officials (the holders of the highest public offices in England) have magnificent (splendid, stately, imposing, sumptuous) official mansions[7] (residences), but none of them is (are) to (can) be compared with (come/s/ up to, equal/s/) that of the Speaker (the Speaker's). In /point of/ fact (Speaker, for) he has his dwelling (abode, house) [he lives] in the actual[7] Houses of Parliament[7] (parliament buildings) [in the parliament building itself]. From it (From there, Thence) he passes (goes, proceeds) to the House (place of assembly, chamber) every afternoon while Parliament (parliament) is sitting (is in session, is assembled) [during the parliamentary session], clad in his robes of office [arrayed (habited, dressed) in full dress]. In front of (Be-

Digitized by Google

fore) him is borne (carried) the mace of the House of Commons [the mace of the House of Commons is carried (borne)]. In his official residence (the Speaker's House) too (also) he (he also) holds (gives) his official receptions, which in strictness of etiquette (in the matter of strict etiquette) do not fall short of (are only equalled by) the King's (those of the King himself, the King's own) [which do not fall short of the King's *etc.* in strictness of etiquette]. The Speaker's office [The office of Speaker (>the Speaker's)] is held in the greatest esteem (enjoys a very high reputation). On his retirement (resignation, >withdrawal) [On retiring, On resigning, On relinquishing his office] (When he retires *etc.*), the Speaker usually (commonly, ordinarily) receives (is usually *etc.* given) a pension and a peerage (a patent of nobility) [receives a pension and is elevated (raised) to the peerage] (is created a peer, > is ennobled) [When he resigns *etc.*, a pension and a peerage are usually bestowed upon him, A pension and a peerage are usually bestowed on the Speaker at his resignation].

Notes and Comments.

[1] This is a text on which I should dearly love to spread myself, but I dread the editorial blue pencil. Suffice it to say that many of the technical expressions required can be found in Jespersen-Rodhe, »The England and America Reader» (XXIII) and in Björkelund-Danielsson, »Engelsk Läsebok för Realskolor» (§§ 75—82). Teachers who wish to follow up the translation of this text by a talk on the subject will find a brief but authoritative account in Sir Courtenay Ilbert's little book on »Parliament» in the »Home University Library», which contains an excellent short bibliography. A readable popular book, not quoted there, but containing hundreds of useful pictures and a couple of chapters devoted to the Speaker, is »Parliament Past and Present» by Arnold Wright and Philip Smith. — [2] *Speaker:* Ilbert, who cheerfully spells »parliament» and »house of commons» with small initials (he was himself the chief official of the house under the Speaker), religiously gives a capital initial to the Speaker. Speaker *of*, not *in*. The House of Commons is not called »the under house» nor, usually, »the second chamber» — that description being usually given to the Upper House. — [3] *Elected:* that is nowadays the regular procedure; when the election is confirmed by the King, he may be said to be *appointed;* and in early days he was practically *nominated* by the King. — [4] *Approval, Approbation* appear to be the regular words: I have found no instance of »sanction» being used in this connection, and indeed I do not see how the King or anyone else can »sanction» a person, though he might sanction his appointment. — [5] *Only twice:* I can find no reference to the humorous King of the first occasion, but the second occasion was in 1679, when King Charles II rejected the Commons' choice, Sir Edward Seymour, and got his own way. — [6] *Newly elected:* the form »new-elected» seems too poetical here. — [7] *Mansion:* its official title is »The Speaker's House», and the regular title of the whole building is »The Houses of Parliament» (hence the treatment of *själva* in Sentence 7).

C. S. Fearenside.

Digitized by Google

A Gothenburg Version.

There is an old custom that when the Speaker of the House of Commons (the Lower House) has been elected (chosen), he shall go (betake himself) to the House of Lords (the Upper House) to receive the King's sanction from the Lord /High/ Chancellor. Tradition directs (orders, commands) that on this solemn (ceremonious) occasion he shall humbly point out (call attention to) the difficulties of his office, and how little he is qualified (fitted) to fill it. Hitherto (Up till now, So far) it has only happened twice that the King has refused to give his sanction. In the one case the King, who evidently had a (some) sense of humour, took the newly-elected Speaker's excuses seriously, and relieved (freed) him from accepting the office. In our /own/ day such a refusal on the King's part would of course be inconceivable (unimaginable).

Many of the highest English officials (public functionaries, civil servants) have magnificent (grand, splendid) residences, but none of them come (comes) up to (equal/s/) the Speaker's. For his residence is actually in the Parliament buildings (Houses of Parliament). From this he goes down to the assembly every afternoon while parliament is sitting (is in session), dressed in full attire. Before him is borne (carried) the mace. In his official residence he also holds his official receptions, which in the rigour (strictness) of their etiquette do not yield to the King's. The Speaker's office enjoys a very high reputation. On retiring (On his retirement) the Speaker usually receives a pension and is raised to the peerage (a pension and a peerage).

G. E. Fuhrken.

Thème.

Aucun des rois de France n'a joui [Il n'y a pas un des rois (un roi) de France qui ait joui] d'une aussi grande popularité qu' (que) Henri IV. Cela ne tient pas seulement à ses qualités de roi et à ce qu'il a fait, pendant son règne, pour la France. Cela tient tout autant à sa personnalité, surtout (spécialement, notamment) à son caractère gai [sa nature (son humeur) gaie] et à ses joyeuses (amusantes) plaisanteries. Nombreuses sont les histoires qu'on raconte sur lui. En voici une. Si elle n'est pas vraie, elle pourrait du moins (du moins pourrait-elle) l'être. — Henri IV était occupé à (en train de) préparer une expédition (campagne) importante. Il n'avait confié ses plans à personne, mais tout le monde faisait une foule de conjectures (suppositions). Un courtisan, /qui était/ plus hardi que les autres, osa interroger le roi. «Pouvez-vous garder un secret?» lui dit celui-ci. — «Je me laisserais plutôt mettre en pièces que de (d'en) dire un seul mot (que d'en souffler mot) à quelqu'un (personne),» répondit le courtisan. «Il en est exactement de même de (avec) moi (C'est tout à fait la même chose avec moi), répondit Henri IV; aussi (, et c'est pourquoi) je pense ne rien vous dire (je ne pense pas vous dire quoi que ce soit).»

P. Méaly.

Digitized by Google

Thème français.

Aucun roi de France (Aucun des rois de Fr.) n'a joui d'une aussi grande popularité que Henri IV. Cela ne tient pas seulement à ses qualités de roi, et à ce qu'il fit pour la France au cours de son règne. Mais il faut l'attribuer également à sa personnalité, notamment à son caractère joyeux et à ses amusantes plaisanteries. Nombreuses sont les histoires que l'on raconte à son sujet. En voici une. Si elle n'est pas vraie (authentique) elle serait du moins digne de l'être. Henri IV était occupé à préparer une importante expédition. Il n'avait confié ses plans à personne (qui que ce soit, âme qui vive) mais tout le monde faisait une quantité de suppositions (hypothèses). Un courtisan qui était plus audacieux que les autres osa poser directement la question au roi: «Pouvez-vous garder un secret? lui demanda le roi (celui-ci). — J'aimerais mieux me faire couper en /petits/ morceaux plutôt que d'en souffler mot, répondit le courtisan. — Eh bien, c'est la même chose (il en va de même) pour moi, dit Henri IV, et c'est la raison pour laquelle je ne veux rien vous dire.»

Virgile Pinot.

Aucun (Pas un) des rois de France n'a joui d'une aussi grande popularité (n'a été aussi populaire) que Henri IV. Ceci (Cela) ne tient pas seulement (uniquement) à (ne dépend pas purement et simplement de) ses qualités comme roi (monarque, souverain) et à (de) ce qu'il a fait (accompli, effectué, exécuté) pour la France durant (pendant) son règne. Cela dépend tout autant (également) de (vient de, tient à) sa personnalité (sa personne, son caractère), surtout de sa bonne humeur (de son caractère gai, de sa nature enjouée, de sa belle humeur) et de ses joyeuses plaisanteries (amusantes facéties, railleries comiques, badinages divertissants). Nombreuses sont les histoires (anecdotes) qu'on raconte (relate, rapporte, cite) de lui (sur son compte) [On raconte sur lui une quantité d' (une foule d', un grand nombre d', plusieurs) histoires]. En voici une (Voici l'une d'elles). Si elle n'est pas vraie (véritable, véridique, authentique), elle pourrait au moins (du moins) l'être. — Henri s'occupait des préparatifs d'une (était en train de préparer une) expédition (entreprise) importante (considérable). Il n'avait confié (communiqué) (Il ne s'était ouvert de) ses plans (projets, intentions, desseins, vues) à personne, mais tous (chacun) émettaient (hasardaient) (émettait *etc.*) une foule de conjectures (suppositions). Un courtisan /qui était/ plus hardi (audacieux) que les autres, osa (se permit de, se risqua à, se hasarda à, s'aventura à) questionner (interpeller, interroger) le roi. »Pouvez-vous (Etes-vous capable de, en état de) garder un secret», lui dit (demanda) celui-ci (ce dernier)? — »Je me laisserais couper en morceaux (mettre en pièces) plutôt que de dire (prononcer) un seul mot (une seule parole)», dit le courtisan. »Précisément (Tout à fait, Absolument)

Digitized by Google

comme moi [Exactement mon cas, Il en est exactement ainsi (de même) avec moi, Précisément la même chose avec moi], dit Henri. et par conséquent (en conséquence, c'est pourquoi, voilà pourquoi) je n'ai l'intention de rien vous dire (je ne songe pas à vous dire quelque chose, je ne vous dirai rien)».

M. Ransson.

Note.

It may interest teachers of modern languages to know that in the Report of the Sub-committee appointed by the Modern Languages Association to inquire into the Regulations and Syllabuses of the Higher School Certificate Examination, the examination corresponding to the Swedish »Realskolexamen» is called *The General School Examination*, while the one corresponding to the »Studentexamen» is called *The Higher School Certificate Examination*. These may therefore be accepted as the official renderings.

G. E. Fuhrken.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XX. 5 * STOCKHOLM * Maj 1926

REALSKOLEXAMEN V. T. 1926.

Tyskt översättningsprov.

En äldre man kom till en prästgård och vände sig till frun i huset, som var bekant för sin välgörenhet. »Ursäkta, att jag besvärar frun», sade han. »Jag kommer från byn, där jag besökt en familj, som lever i stor nöd. Fadern har nyligen dött, modern är för sjuk för att kunna arbeta, och de fem barnen svälta. Om några dagar måste de lämna sin bostad, om inte någon barmhärtig människa hjälper dem med hyran, som inte blivit betald på utsatt tid. Det rör sig om hundra mark. Jag tänkte, att de kanske skulle få hjälp här.» »De stackars människorna!» utbrast frun medlidsamt och frågade sedan främlingen, vem han var. Denne svarade med oskyldig min: »Jag är deras värd.»

Tyskt reproduktionsprov.

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysningar: *sich ereignen* = hända; *Ohrfeige* = örfil; *Weidenbaum* = pilträd.

Es war einmal ein Bauer, welcher träumte, er solle auf eine gewisse Brücke in der Nähe seines Hofes gehen, dort werde ihm etwas Gutes und etwas Schlechtes geschehen. Am nächsten Morgen ging er auf die Brücke und wartete, was geschehen würde. Er hatte schon sehr lange gewartet, aber es hatte sich nichts ereignet. Gerade wollte er ungeduldig davongehen, da kam ein fremder Mann zu ihm und fragte ihn, warum er an einem Arbeitstage so faul auf der Brücke stände. Der Bauer erzählte ihm seinen Traum. Da gab der Fremde ihm plötzlich eine Ohrfeige und sagte: »Du Narr, das ist die Strafe dafür, dass du an Träume glaubst. Auch ich habe einmal so einen dummen Traum gehabt. Ich träumte, dass unter dem grossen Weidenbaum, den du da hinten am Bache siehst, ein Schatz vergraben läge. Ich bin aber nicht so töricht

Digitized by Google

gewesen, dahinzugehen und nachzugraben, denn ich weiss ja, dass die Träume lügen.» So sprach er und ging fort. Der Bauer aber merkte, dass sein Traum doch nicht gelogen hatte, denn ihm war ja etwas Schlechtes geschehen in der Ohrfeige, die er bekommen hatte, aber auch etwas Gutes in der Mitteilung von dem Schatz unter der Weide. Denn dieser Baum stand auf seinem eigenen Grund und Boden. Er grub also unter der Weide und fand auch wirklich den Schatz.

Ein älterer Mann kam auf (in) einen Pfarrhof (in ein Pfarrhaus) [zu einem Pfarrhof (Pfarrhaus/e/)][1] und wandte sich an die[2] Frau des Hauses[3], die wegen ihrer (durch[4] ihre) Wohltätigkeit bekannt war. »Entschuldigen (Verzeihen) Sie (/Um/ Verzeihung)[5] [Ich bitte um Entschuldigung (Verzeihung)], dass (wenn) ich Sie belästige»[6], sagte er. »Ich komme von dem (vom) Dorf/e/ her (aus dem Dorf), wo ich eine Familie besucht habe, die in grosser Not lebt. Der Vater ist neulich (kürzlich, vor kurzem) gestorben, die Mutter ist zu krank, um arbeiten zu können (als dass sie arbeiten könnte) (zu krank zum Arbeiten), und die fünf Kinder hungern. In einigen (ein paar) Tagen [Binnen (Innerhalb) einiger Tage[7]] müssen sie ihre (die) Wohnung räumen (verlassen)[8], wenn ihnen nicht ein barmherziger Mensch (wenn nicht ein b. M. ihnen) mit der Miete hilft, die nicht zur festgesetzten (bestimmten, rechten) Zeit (rechtzeitig) bezahlt worden ist. Es handelt sich um[9] /ein/hundert Mark. Ich dachte (hatte /mir/ gedacht), dass sie vielleicht hier Hilfe bekommen (erhalten) würden (könnten, möchten)[10].» »Die armen Leute (Menschen)!» rief[11] die Frau mitleidig aus und fragte dann den Fremden[12], wer er sei (wäre)[13]. Dieser antwortete mit unschuldiger Miene: »Ich bin ihr[14] Wirt.»

Anmerkungen.

[1] Auch: *auf* (seltener wohl: *in*) *eine Pfarre.* — Weniger gut: *nach einem Pfarrhof* (*Pfarrhaus*). — [2] Nicht: *zu der Frau.* — [3] Weniger üblich: *vom Hause;* nicht ausgeschlossen: *im Hause.* — [4] Auch möglich, wenn auch weniger üblich: *für.* — [5] Auch: *Um Entschuldigung*, dagegen nicht blosses: *Entschuldigung.* — [6] *bemühe* nicht gut, weil man bei diesem Verb an eine Arbeit denkt, die der Gebetene verrichten soll. — [7] Auch der Dativ ist hier schon vielfach üblich: *binnen* (*innerhalb*) *einigen Tagen:* bei Verwendung von *ein paar* wird der Dativ heute entschieden vorgezogen (*binnen* od. *innerhalb ein paar Tagen*), der bekannten Regel gemäss, wonach bei Präpositionalausdrücken der Dativ statt des Genitivs eintritt, wenn dieser nicht durch die Flexion des Substantivs oder des Attributs als solcher deutlich gekennzeichnet ist. — [8] Auch: *aus der Wohnung ausziehen;* umgangssprachlich auch: *müssen aus ihrer Wohnung heraus.* — [9] Möglich auch: *Es dreht sich um*, nicht aber: *es handelt von, es bezieht sich auf* (Auerbachs Wb.). — [10] Nicht ausgeschlossen auch: *sollten.* — [11] Nicht: *brach aus.* — [12] Zu gewählt: *Fremdling.* — [13] Umgangssprachlich auch Indikativ: *war.* — [14] Auch: *deren.*

Ernst A. Meyer.

Digitized by Google

Ein älterer Mann kam nach[1] einem Pfarrhof[2] und wandte[3] sich an die Frau des Hauses,[4] die wegen[5] ihrer Wohltätigkeit bekannt war. »Verzeihen Sie,[6] dass[7] ich Sie[8] belästige»,[9] sagte er. »Ich komme aus[10] dem Dorfe, wo ich eine Familie besucht habe, die in grosser Not lebt. Der Vater ist kürzlich[11] gestorben, die Mutter ist zu krank, um[12] arbeiten zu können, und die fünf Kinder hungern. In[13] einigen Tagen müssen sie ihre Wohnung[14] verlassen[15], wenn ihnen nicht ein[16] barmherziger Mensch mit der Miete hilft, die nicht zur festgesetzten[17] Zeit bezahlt worden[18] ist[19]. Es handelt sich[20] um hundert Mark. Ich dachte, dass sie vielleicht hier Hilfe bekommen[21] könnten[22].» »Die armen Menschen[23]!» rief[24] die Frau mitleidig aus und fragte[25] dann[26] den Fremden[27], wer er sei[28]. Dieser antwortete[29] mit[30] unschuldiger Miene: »Ich bin ihr[31] Wirt[32].»

Anmerkungen.

[1] Oder vielleicht noch besser »in einen Pfarrhof», da der Mann ihn ja wirklich betritt und mit der Frau spricht. Aus diesem Grunde wäre auch »zu» schlecht, da in ihm »der örtliche Grundbegriff des Annahens» vorwiegt. — [2] So besonders auf dem Lande auch für das allgemein gebräuchliche »Pfarrhaus». Nicht »Pfarrgut». Darunter würde man das zur Pfarre gehörige »Landgut», die eigentliche »Landwirtschaft» verstehen. — [3] In Preussen und Bayern die häufigere Form. Doch ist »wendete» ebenfalls richtig. — [4] Auch »die Frau vom Hause», selbst »Frau im Hause» kommt vor, wenn auch meist mit der Nebenbedeutung »die im Hause zu bestimmen hat». Auch die »Hausfrau» könnte man gelten lassen. Im diesem Worte kommt der Begriff »die im Hauswesen schaltende und waltende, sorgende Frau» mehr zur Geltung. — [5] Oder auch »für ihre Wohltätigkeit», wie es ja auch immer heisst »er ist dafür bekannt, dass . . .». — [6] Auch kurz »Verzeihung, dass . . .» oder »Um Vergebung, dass . . .». — [7] Vergl. die folgende Anmerkung. — [8] Wollte der Mann sich sehr höflich ausdrücken, so könnte er auch sagen: »Verzeihung, wenn ich die Frau Pastor (oder Frau Pfarrer) belästige»; also »Frau» mit dem hier passenden Titel; nicht aber ohne diesen, also nicht »die Frau». — [9] Das in dieser üblichen, abgeschliffenen Entschuldigungsformel meist gebrauchte Wort ist wohl »stören»; also »Verzeihen Sie, wenn ich störe»; »belästigen» ist schon ernsthafter gemeint. — [10] So unbedingt besser als »von», das den Ursprung mehr hervorhebt und darum zweideutig werden kann. Doch kann man auch sagen »wenn der Vater von der Stadt kommt, feiern wir seine Heimkehr». — [11] Wollen wir besonders ausdrücken, dass es noch nicht lange her und darum die Not besonders gross ist, so ist »kürzlich» oder »vor kurzem» besser als »neulich». Der Zusatz »erst» wäre dann ganz besonders angebracht, also »erst kürzlich» oder »erst vor kurzem». — [12] Auch richtig, wenn auch unnötig umständlich, ist ein Satz mit »dass» und dem Konjunktiv, also »als dass sie arbeiten könnte». — [13] Auch »binnen einiger Tage». — [14] Dieser Ausdruck ist der richtige. »Wohnung» bezeichnet die Räumlichkeit, »Wohnstätte» mehr allgemein den Ort, wo man seinen Aufenthalt, seine Wohnung genommen hat. — [15] Nur dieses Wort! — [16] »Irgend ein» wäre nicht falsch; da aber dadurch gewissermassen die Gleichgültigkeit des »einen» (= ganz gleich wer) hervorgehoben würde,

Digitized by Google

hier im Zusammenhange weniger angebracht. — [17] Auch »bestimmt» geht an. Bei Auerbach steht unter »utsatt» die Bedeutung »ausgesetzt» mit Hinweis auf »utsätta». In der hier in Frage kommenden Bedeutung ist »ausgesetzt» unmöglich. Statt »zu» lässt sich zur Not auch »auf» denken; vergleiche das gebräuchliche »er trifft stets auf die Minute ein». — [18] Nicht ohne »worden». Der Zusatz »zur festgesetzten Zeit» hebt den beschreibenden, schildernden Charakter hervor, der durch das »worden» zum Ausdruck kommt. — [19] Die Weglassung des »ist» wäre tadelnswert. — [20] Nur diese Wendung wird dem »det rör sig» gerecht. — [21] Oder »erhalten»; nicht das dialektisch nachlässige, wenn auch in der Umgangssprache viel gebrauchte »kriegen». — [22] »Bekämen» ist natürlich wörtlich richtig, »bekommen könnten» aber entschieden sinnentsprechender. »Bekämen» würde so aufzufassen sein, als meinte der Mann, der Pfarrhof wäre der Ort, wo die Leute Hilfe zu bekommen pflegten. — Leichter und gewandter wird der Satz ohne »dass»; also »ich dachte, sie könnten hier vielleicht Hilfe bekommen». — [23] Auch »Leute» gebraucht man viel in solchem Sinne. — [24] Auf keinen Fall »ausbrechen»! Diesen Ausdruck kann man nur mit zugehörigem »in etwas» anwenden; also »in Gelächter, in Rufe, in Tränen etc. ausbrechen». — [25] »Weit verbreitet, aber falsch gebildet und daher zu verwerfen sind die Formen: du frägst, du frugst, du frügest usw»; Duden, pg. 144 unter »fragen». Es giebt aber auch Leute, welche diese Formen bewusst und absichtlich gebrauchen, um »den Formen- bzw. Lautreichtum der Sprache zu fördern». — [26] Oder »darauf». — [27] »Fremdling» nicht falsch, aber doch weniger gut, da man meist den Begriff »einer, der sich fremd fühlt» damit verbindet. — [28] Auch »wäre». Der Indikativ wohl nicht unmöglich, aber hart und gezwungen. Der Inhalt der Frage soll doch angegeben werden; also indirekte Rede! In der heutigen Umgangssprache bringt aber abgestumpftes Sprachgefühl oft genug auch in solchen Fällen den Indikativ an. — [29] Möglich, aber weniger gut »erwidern», in dem schon etwas von »Gegenrede» liegt, was in »entgegnen» scharf hervortritt, während es sich ja hier nur um ein »Bescheid geben» handelt. — [30] Mit »einer unschuldigen Miene» ist hier undeutsch. Der unbestimmte Artikel wird aber auch von Deutschen in solchen Fällen fehlerhaft viel gebraucht. — [31] Das »ihr» genügt; »derselben» wäre schwerfällig und schlecht. — [32] Auch »ihr Hauswirt», oder »der (nicht »ihr») Hausbesitzer». Nicht »Hausherr».

E. Th. Walter.

Ein älterer[1] Mann kam auf (in)[2] einen Pfarrhof[3] und wandte sich an[4] die Frau des Hauses (Hausfrau)[5], die wegen[6] ihrer Wohltätigkeit[7] bekannt war. »Verzeihen (Entschuldigen)[8] Sie, dass (wenn) ich Sie[9] störe (belästige)», sagte er. »Ich komme aus[10] dem Dorfe, wo ich eine Familie besucht habe[11], die in grosser Not lebt. Der Vater ist vor kurzem[12] gestorben, die Mutter ist zu krank, um arbeiten zu können, und die fünf Kinder hungern. In einigen Tagen[13] müssen sie ihre Wohnung räumen (verlassen)[14], wenn nicht /irgend/[15] eine barmherzige Seele (ein barmherziger Mensch)[16] ihnen mit der Miete hilft, die nicht zur festgesetzten Zeit bezahlt wurde (bez. worden ist)[11]. Es handelt sich um hundert Mark. Ich dachte, dass sie vielleicht hier Hilfe bekommen könnten

Digitized by Google

(würden)[17].» »Die armen Menschen!» rief die Frau mitleid/s/voll (mitleidig, voll/er/ Mitleid) /aus/[18] und fragte dann den Fremden[19], wer[20] er sei[21]. Dieser antwortete mit unschuldiger Miene: »Ich bin ihr Hausherr.»

Anmerkungen.

[1] Wörtliche Übersetzung im Gegensatz zum Englischen durchaus möglich und das Gegebene. — [2] »Zu einem Pfarrhof»: »zu» bedeutet ausser vor Personennamen eigentlich »in die Nähe eines Gegenstandes», also »vor den Pfarrhof» u. dgl. (»es bezeichnet nicht immer das Gelangen bis zu einem gegebenen Punkte, nur die Richtung, in der sich etwas bewegt». Paul, Wb.). Hier also aus inhaltlichen Gründen unnatürlich. — [3] Besser als »Pfarrhaus», das die ländliche Umgebung nicht zum Ausdruck bringt. »Pfarrei» süddeutsch, daher meist katholisch (auch = Pfarrbezirk). — [4] Nicht »sich wenden *zu*», das »sich jemandem zuwenden, zukehren» (rein örtlich) bedeutet, wobei der Betreffende schon als in der Nähe befindlich, anwesend gedacht wird. Auch nicht »angehen», das nur mit einer näheren Bestimmung gebraucht werden kann: »jmd mit einer Bitte angehen» oder dgl. — [5] Auch »Frau vom Hause»; »im» betont nur das rein lokale Verhältnis und ist in dieser attributiven Verwendung ungebräuchlich. — [6] Nicht »für». — [7] »Mildtätigkeit» = innere Eigenschaft, »Wohltätigkeit» = auch die daraus fliessenden Handlungen. — [8] »Nehmen Sie mir es nicht übel, seien Sie mir nicht böse» (Auerbach), familiärer, hier zu familiär. — [9] »Frun» am besten gar nicht übersetzt; »gnädige Frau» fällt aus dem dörflichen Milieu heraus, eher »Frau Pastor, Frau Pfarrer», natürlich als Vokativ. — [10] »Von» bezeichnet (als Korrelat zu »zu») im speziellen Sinne einen Gegenstand, der dem Ausgangspunkte der Bewegung nahe liegt, jedoch auch allgemeiner einfach den Ausgangspunkt der Bewegung: »ich komme von Berlin». Daher »vom Dorfe» auch möglich. — [11] Auslassung des »habe» nur im höheren Stil zulässig, nicht im Gesprächsdeutsch; im Nebensatze ist auch Imperfekt möglich. — Das deutsche »besuchen» drückt wohl stärker als das schwedische »besöka» das Vorhandensein von gesellschaftlichen Beziehungen aus; so auch noch »bei jemandem vorsprechen», das das konventionelle Element noch stärker betont. Im Gesprächsdeutsch würde man wohl einfach sagen: »wo ich bei einer Familie war». — [12] Auch »neulich», obwohl ein kleiner Bedeutungsunterschied vorliegt. »Neulich» = »(einmal) vor nicht zu langer Zeit», wenn die genauere Zeitangabe eigentlich als unwesentlich angesehen wird; dagegen »vor kurzem» mit ausdrücklicher Betonung des Zeitpunktes und daher im allgemeinen wohl als näher an die Gegenwart herangerückt empfunden. — [13] »Binnen einigen Tagen, innerhalb einiger Tage» korrekt, wenn auch mehr aus der juristischen Sprache als aus dem Gesprächsdeutsch stammend. — [14] Natürlich nicht »lassen, zurücklassen»; »scheiden von» zu pathetisch; auch »aus der Wohnung ausziehen». — — [15] Die Regel der schwedischen Grammatik (Hjorth S. 61) würde »kein» nahelegen, was hier jedoch unbedingt nicht am Platze wäre, denn die Negation bezieht sich hier auf den ganzen Satz = »wenn nicht der Fall eintritt, dass irgend ein Mensch . . .» Die Übersetzung mit »kein» würde die Negation auf den Begriff »barmherziger Mensch» beschränken und ihn in seinem ganzen Umfang negieren = »von allen barmherzigen Menschen keiner», also so viel als »wenn der Fall eintritt, dass kein barmherziger

Digitized by Google

Mensch . . . sich annimmt». Dafür wäre nötig, dass der Begriff »alle barmherzigen Menschen» ins Bewusstsein tritt, was hier natürlich nicht zutrifft. — [16] »Mensch» hier möglich, weil es sich in der unbestimmten Ausdrucksweise auf beide Geschlechter beziehen kann. Würde es sich jedoch nur auf eine Person weiblichen Geschlechtes beziehen, so wäre »barmherzige Seele» besser am Platze, weil man es vermeidet, »den Singular von 'Mensch' bloss auf eine Person weiblichen Geschlechtes zu beziehen, wenn ein bestimmtes Einzelwesen gemeint ist» (Paul Wb.). Hon är en förtjusande människa = Sie ist eine reizende Frau, eine reizende Person. — [17] *So* wörtlich; stilistisch besser vielleicht »dass ihnen vielleicht hier geholfen werden könnte;» nicht »sollte/n/». — [18] »Ausbrechen» nur wenn die Äusserung des Affektes angegeben wird: »in Tränen, Klagen ausbrechen» u. dgl. — [19] »Fremdling» zu pathetisch, dichterisch. — [20] »Welcher» natürlich unmöglich. »Wer» fragt hier nach den näheren Bestimmungen eines schon bekannten Individuums, bei »welcher» ist dagegen immer ein allgemeiner Begriff mit seinen Bestimmungen oder eine Gruppe gegeben, und es wird nach dem Individuum gefragt, auf welches die Bestimmungen sich anwenden lassen (Paul Wb. »welcher»). — [21] Oder »wäre»; nicht Indikativ.

A. Wolf.

Engelskt översättningsprov.

London den 2 april 1926.

Käre Tom!

Jag måste berätta dig om en intressant utfärd uppåt Temsen till Richmond, som jag gjorde med farbror John i går eftermiddag. Vi reste dit med en ångbåt, som avgick kl. 3 från Westminster Bridge. Den gick rätt långsamt, så vi voro inte framme förrän vid halvsex-tiden, då vi kände oss ganska hungriga. Sedan vi druckit en kopp te på ett konditori, strövade vi omkring i staden. Slutligen kommo vi till en hög terrass, från vilken det var en hänförande utsikt över floden och landsbygden milsvitt omkring. Farbror sade, att den utsikten är en av de vackraste i England, och att Walter Scott ger en utmärkt skildring av den i en av sina romaner. Vi stannade där, tills solen gått ned. Senare på kvällen skjutsade en vän till min farbror oss hem i sin bil (*motor-car*).

Din tillgivne

Robert.

Engelskt reproduktionsprov.

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysningar: *Boer* = boer; *righteous* = rättfärdig; *platform* = estrad (för talare); *cheers* = hurrarop; *uproar* = larm, oväsen; *disguised* = förklädd; *freedom of a city* = värdighet som hedersborgare.

During the South African war Mr Lloyd George, the famous statesman, was one of the most unpopular men in England. He held the opinion that the war against the Boers in South Africa was not a righteous war and even dared to say publicly: "We

Digitized by Google

ought to stop this war!" Most Englishmen, however, thought that the war was necessary.

In 1901 Mr Lloyd George went to Birmingham to make a speech. The people of that city considered him unpatriotic and, when they heard that he was coming, determined to give him a warm reception. Accordingly, when Mr George stepped on to the platform of the Town Hall, he saw in front of him a sea of angry faces. Instead of the usual cheers which greet a speaker on entering, loud voices cried: "Down with Lloyd George!" "You're the enemy of England!" He began to speak, but his voice was drowned in the uproar. Finally, the angry audience stormed the platform and Mr Lloyd George, seeing that nothing was to be gained by remaining there, went out through a door behind him.

Once outside, he sought the protection of the police, was provided with a policeman's uniform and, thus disguised, made his way to the railway-station.

Twenty years later, after the Great War, the citizens of Birmingham invited Mr Lloyd George to come and receive the freedom of the city.

London,
2/nd/ April (April 2/nd/) 1926.

/My/ Dear Tom[1],

I must[2] tell you[3] about an interesting outing (trip, excursion) up the /river/ Thames to Richmond that[4] (which) I made[5] with Uncle John yesterday afternoon[6]. We went (travelled[7]) by[8] a[9] steamer which started[10] from (left) Westminster Bridge at[11] 3 (three) o'clock (started at 3 o'clock from W. B.; left W. B. at 3 o'clock). It went (steamed) rather (quite, fairly, pretty[12]) slowly, so that we did not arrive (were not there) [get there, reach our destination (journey's end)] until (till, before) about (towards) half-past five (5:30) (so that it was in the neighbourhood of... before we ...), when we felt[13] rather (quite, fairly, somewhat, pretty[14]) hungry. When we had had (taken, drunk) a cup of tea [/After/ Having had (&c) a cup of tea] at[15] a confectioner's (pastry-cook's) /shop/ (tea-shop), we strolled (wandered, rambled, roamed[16]) about (/a/round) in the town. At last[17] (Finally) we came to (arrived at[18], reached) a high terrace, from which there[19] was a charming (lovely, delightful) view[20] (prospect) over the river and the country /-side/ for miles /a/round. /My/ Uncle said /that/ the (that) view (&c) is one of the most beautiful [the finest (fairest, prettiest, nicest)] in England and that Sir Walter Scott gives an excellent (a splendid, a first-rate, a capital) description of it in one of his novels (romances[21]). We stopped (stayed, remained, tarried[22]) there until (till) the sun had gone down (set, sunk). Later /on/ in[23] the evening[24] a friend of[25] my Uncle/'s/[26] drove (took, conveyed[27]) us home in his motor-car.

Yours /ever/ [Your affectionate, Yours affectionately (sincerely, truly)]

Robert.

Digitized by Google

Notes and Comments.

[1] Not an exclamation mark after *Tom.* — [2] Not *have to.* — [3] A verb like *narrate, relate* would require *to you* and would give a clumsy sentence. — [4] No comma before the relative. — [5] Not *did.* — [6] Not *evening,* which I should place as beginning after the tea meal. — [7] Rather unlikely. *Voyaged, journeyed* would not apply to such a short trip. — [8] Not *with.* — [9] But for the following relative sentence the article would be omitted. — [10] Not *went of,* which suggests a firearm. — [11] Preposition necessary. — [12] A trifle colloquial. — [13] Not *felt ourselves* or *felt us.* — [14] See note 12. — [15] Not *on.* — [16] The verb *rove* most unlikely. — [17] Not *Lastly* or *Last.* — [18] Not *to.* — [19] Not *it.* — [20] Not *scene.* See dictionary. — [21] We generally speak of the *novels* of Sir W. S., but *romances* is appropriate, in view of his share in creating the romantic novel. — [22] Rather stilted in a letter. — [23] Not *on.* — [24] By this time the afternoon has passed. — [25] Not *to.* — [26] The possessive case is preferable. — [27] Stilted.

S. J. Charleston.

An Outing on the Upper Estuary of the Thames.[1]

A Stockholm Version.

London, 2/nd/ April (April 2/nd/) 1926.

My dear (Dear, Dear Old) Tom (Tommy),

I must (> have to)[2] tell you /all/ about an interesting trip (excursion)[3] up the Thames to Richmond, which I made (did **F**)[4] [outing up . . . Richmond, which I had] with Uncle (my uncle) John (Johnny, Johnnie, Jack) yesterday afternoon (> in the afternoon of yesterday). We went /there/ [> journeyed (travelled) thither **A**] by a steamer (steamboat),[5] which (a steamer that) left (started from)[6] [by steamer, leaving] Westminster Bridge at 3 o'clock (at 3 p.m., at three in the afternoon). It went (travelled) rather (pretty) slowly (slow),[8] and so (so that) [; so] we didn't get there [did not arrive (reach our destination)] till (until) about half-past five (half six **Sc**),[7] when we felt (were) rather (very, quite, a bit) hungry (peckish **F**). After having (having had, drinking, having drunk, > taking, > having taken) [After (When) we had had (drunk, > taken)] a cup (dish **A**) of tea [After we'd had /our/ tea (teas)] at a tea-shop (tea-house, a confectioner's), we took (went for) a stroll (strolled, wandered, sauntered **A**, roamed, mouched **F**) round the town. At last (At length, In the end, Finally, Ultimately, Eventually)[9] we got (came) to (reached) a high (high-lying, elevated, lofty) terrace, from which there was (we had) a most glorious (splendid, magnificent) view over the river and the countryside (country, landscape) for miles around (round). Uncle (My uncle) said (told me) that that view (prospect **A**) is (was) one of the most beautiful (finest, prettiest, fairest **A**) in England, and that Walter Scott gives (had given) an excellent (a capital, an exquisite, a splendid) description of it in one of his novels (roman-

Digitized by Google

ces).[10] We stayed (stopped, remained) there till the sun went down [had gone down, /had/ set] (till sunset, till sundown). Later in the evening a friend of Uncle's (of my uncle's) [one of my uncle's (of Uncle's) friends] drove (motored) us home in his car (motor-car, motor, auto **Am.**, > automobile).

Yours ever (Yours affectionately),
Robert (Bob, Bobby, Bobbie, Rob **Sc**).

Notes and Comments.

[1] This text bears a general resemblance to the Isle of Man text set a few years ago (VT. 20), and, like that, should be translated in a simple and natural style. Hence most of the alternatives marked with a capital **A** are really out of place, unless, of course, one wishes to represent the boy as writing in a priggish manner — as the unlifelike nature of the original rather tempts one to do. The vocabulary of the text will be found in any description of Richmond or the River Thames, of which kind of thing many examples are contained in the London anthologies edited by A. H. Hyatt (familiar to many of my Lund students), Mr and Mrs Melville and Wilfred Whitten (»John o'London»). As the compiler of the text may be supposed to have been influenced by the passage from Scott, to which he vaguely refers [»The Heart of Midlothian» (1818), Ch. XXXVI], and as that book may not be available in all schools, the passage may as well be quoted *verbatim*. The Duke of Argyle is taking his poor native countrywoman, Jeanie Deans, to her famous interview with Queen Caroline at Richmond. »The carriage rolled rapidly onwards through fertile meadows, ornamented with splendid old oaks, and catching occasionally a glance of the majestic mirror of a broad and placid river. After passing through a pleasant village, the equipage stopped on a commanding eminence, where the beauty of English landscape was displayed in its utmost luxuriance. Here the Duke alighted, and desired Jeanie to follow him. They paused for a moment on the brow of a hill, to gaze on the unrivalled landscape which it presented. A huge sea of verdure, with crossing and intersecting promontories of massive and tufted groves, was tenented by numberless flocks and herds, which seemed to wander unrestrained and unbounded through the rich pastures. The Thames, here turreted with villas, and there garlanded with forests, moved on slowly and placidly, like the mighty monarch of the scene, to whom but all its other beauties were but accessories, and bore on his bosom an [*sic*] hundred barks and skiffs, whose white sails and gaily fluttering pennons gave life to the whole.» — [2] *måste*. The natural word here is »must», as the word refers to a kind of obligation which the writer feels that he must perform immediately; but »have to» makes some sort of sense — though it has an unfortunate suggestion of external compulsion — and, considering the great difficulties attaching to *måste*, might be allowed to pass muster. — [3] *utfärd*. Though »outing» is in itself a better word, being almost free from the taint of the somewhat boisterous holiday making of the »tripper» and the »excursionist», it does not appear to me to go so well as the other words with prepositions implying motion, like »to» and »into» or »up». — [4] *gjorde*. Here, as in the subsequent instances of the Swedish *imperfektum* in this piece, the English requires the simple past (or, in some cases,

Digitized by Google

an *-ing* substitute), not the past imperfect. — [5] *med en ångbåt.* Not »with» — which would rather express »simultaneously with» and »alongside of» — but possibly »in» (as sailors say) or »on» (as landsmen say) and as is also intrinsically more appropriate here as uncle and nephew would naturally stay on deck »to see the sights go by». The article seems to me essential here, as »by steamer» would express the mode of locomotion — like »by road, by river or by rail» — and not, as is clearly meant here, this particular boat. In the variant in which the article is omitted, the participle »leaving» etc. would, to my mind, refer back to the »we», not to the »steamboat». Contrast the phrase »by /the/ steamer from Liverpool» in the Douglas text cited above. — [6] *avgick.* The official word is »departed», but this is much more unusual in ordinary talk or writing than the corresponding official word »arrive». Hence it is not very likely to occur in such an everyday text, but it is not any more inappropriate than most of the **A** variants actually given. The time phrase would hardly be inserted in English — except quite parenthetically, after the manner of Henry James in the position which it occupies in Swedish. — [7] *halv sex.* As the writer has the rather Scottish name of Robert, it would not be improper to attribute to him the Scottish locution of »half six». — [8] *långsamt.* The adverbial »slow» is idiomatic enough, but it would probably be shunned by many people nowadays for fear of the imputation of vulgarity. — [9] *slutligen.* The two first alternatives mean something different from the others, but are probably just as appropriate: not »Lastly». — [10] *romaner.* Scott's prose fictions are commonly spoken of as »The Waverly Novels», but nearly all of them belong to the class which is now generally distinguished from »the novel of contemporary life» under the heading of »romances».

C. S. Fearenside.

A Gothenburg Version.

London, April 2nd, 1926.

.Dear (My dear) Tom,

I must tell you about an interesting trip (excursion) up the Thames to Richmond that I made with Uncle John yesterday afternoon. We went there by a steamer[1] that left (started from) Westminster Bridge at 3 o'clock. It went rather (very) slowly, so that (and) we did not get there (arrive) until about half-past five, when we felt quite (very, rather) hungry. After taking a cup of tea (After we had had some tea) at a café (confectioner's), we strolled about in (strolled round) the town. Finally (At last) we came (got) to a high terrace, from which (where) there was a lovely (delightful, charming) view of the river and the country for miles around. Uncle said that the view is one of the finest in England, and that Walter Scott gives an excellent (admirable, splendid) description of it in one of his novels.[2] We stayed (stopped) there till the sun had set (gone down). Later in the evening a friend of /my/ Uncle's (one of Uncle's friends) drove (took) us home in his motor-car.

Yours ever,
Robert.

Digitized by Google

Notes and Comments.

[1] On the river they are referred to as »steamers» (not »steamboats»), or occasionally »omniboats». [2] In »Heart of Midlothian».

G. E. Fuhrken.

Engelskt översättningsprov

för engelska försökslinjen vid högre reallläroverket i Göteborg.

Vid mynningen av ån Esk i Yorkshire ligger den lilla staden Whitby. Dess äldsta del är täckt belägen i åns dalgång, och över den reser sig en brant höjd, vars topp krönes av de ärevördiga ruinerna av ett gammalt benediktinerkloster. Detta grundades ursprungligen på 600-talet och blev då hemvist för Cædmon, den förste engelske skald, vars namn bevarats till eftervärlden. Det förtäljes om honom, att han först varit koherde och alldeles okunnig i skaldekonsten. Men när han en natt insomnat i ladugården, drömde han, att en främling bad honom kväda någon sång. Då Cædmon svarade, att han ej kunde sjunga, sade mannen, att han ändå skulle göra det, och bad honom besjunga (*sing*) världens skapelse. Han började nu föredraga verser till Guds lov, och när han vaknade, mindes han tydligt, vad han diktat i drömmen. Då abbedissan i Whitby erfor hans underbara gåva, lät hon honom ingå i klostret, och han ägnade sedan sitt liv åt att författa religiös poesi.

The Poet of Monkshaven or the Skald of Streoneshalh.[1]

A Stockholm Version.

At the mouth of the River (> river) Esk in Yorkshire /there/ lies (> stands) the little town of Whitby [The little town of Whitby is situated (lies, stands) at the mouth of the River Esk in Yorkshire]. Its oldest (most ancient) part (The oldest part of it) is prettily (beautifully) situated in the valley of the river [the glen (dale, ravine, > gully, > gulch) formed by the river], and above (over) it /there/ rises a steep (precipitous) height, whose summit (top) [the summit (top) of which] is crowned (surmounted) by the venerable (noble) ruins of an old Benedictine monastery (abbey). This was originally founded (founded originally) in the seventh century (in the six-hundreds, in the 600's) and at that time became (was) an abode (home) for Cædmon, the first English poet (scop, skald, bard, maker) whose name has come down to (been preserved for) posterity. It is told of (about) him [The story (legend) goes (runs)] that at first (to begin with, at the outset) he was a cowherd (neatherd, herd, herdman) and was quite ignorant of [unversed (unskilled, unschooled, unpractised) in] the art of poetry (poesy, verse, versemaking) [the poetic art]. But one night (One night, however), when he had fallen asleep in the byre (cowshed, barn, stables, stalls), he dreamed (dreamt) that a stranger bad (bade) him [told (asked) him to] sing a song (lay). When Cædmon answered (replied)

Digitized by Google

[On Cædmon (Cædmon's) answering (replying)] that he could not [was not able (was unable) to] sing, the man (stranger, visitant) said that he should (was to, must, had to, would)[2] do it all the same (none the less) [he should *etc.* nevertheless do so], and bad him (told him to) sing the creation of the world (the beginning of /created/ things). He now (then) began to compose verses in praise (honour) [to the glory] of God, and when he awoke (woke, awaked, awakened, waked, woke up) [on awaking *etc.*] he remembered clearly (> he clearly remembered) what he had composed in his dream/s/. When the Abbess of Whitby heard (was told, learnt) of his wondrous (wonderful, marvellous, miraculous) gift, she caused[3] him to enter the monastery and he devoted the rest (remainder) of his life to composing (the composition of) religious poetry (verse).

Notes and Comments.

[1] A full description of Whitby will be found in the opening pages of Mrs Gaskell's masterly "Sylvia's Lovers", where she calls the place Monkshaven. — The story of Cædmon will be found in translations of Bede and in innumerable adaptations of that story in text-books of English history and literature. There is a particularly vivid version in Green's "/Short/ History of the English People". Naturally such re-telling tends to be archaic in language. — [2] The Swedish version does not strike me as suggesting that the nightly visitant was Christ: hence it appears to me that the ambiguous *skulle* might express mere prophecy about the future ("would") and not the infinitely more dramatic authoritative expressions to which precedence has here been given. — [3] Hild presumably did not merely passively 'let' or 'allow' him to take the vows (he was already a lay-brother), but insisted on it — not, presumably, aginst his will, as could be implied by using "made him".

C. S. Fearenside.

A Gothenburg Version.

At the mouth of the River Esk in Yorkshire lies the little town of Whitby. The oldest part of it is prettily situated in the dell (glen) of the river, and over it rises a steep height, the crest (top) of which is crowned by the venerable ruins of an old Benedictine abbey (monastery). This was originally founded in the seventh (7th) century, and in it lived Cædmon, the first English poet whose name has been handed down to posterity. It is related (told) of him that he was first a cowherd (herdsman) and quite ignorant of the art of poetry (of the art of writing poetry, ignorant of poetics). But one night when he was asleep in the cow-house, he dreamed (dreamt) that a stranger bade him (asked him to) chant (sing) a song. When Cædmon answered that he could not (was not able to) sing, the man said that he was to do so for all that, and bade him (told him to) sing of the creation of the world. He now began to recite (declaim) verses in praise of the Lord, and when he awoke (woke up) he clearly remembered what he had composed in his (the)

Digitized by Google

dream. When the Abbess of Whitby was informed of (heard of) his wonderful gift, she let him enter the monastery, and he then (afterwards, subsequently) devoted his life to composing (writing, the composition of) religious poetry.

G. E. Fuhrken.

LITTERATUR.

Ludwig Sütterlin, Neuhochdeutsche Grammatik mit besonderer Berücksichtigung der neuhochdeutschen Mundarten. Erste Hälfte. Einleitung, Lautverhältnisse, Wortbiegung. München, 1924, C. H. Becksche Verlagsbuchhandlung Oskar Beck. XXII + 504 Seiten [»Handbuch des deutschen Unterrichts an höheren Schulen», begründet von Adolf Matthias, II. Band, 2, 1].

Von Ludwig Sütterlin liegt die erste Hälfte einer grossen neuhochdeutschen Grammatik vor, die sich in Inhalt, Aufbau und Umfang wesentlich von seinem bekannten Buch »Die deutsche Sprache der Gegenwart» unterscheidet. Schon der bereits erschienene Teil ist erheblich umfangreicher als das ältere Werk, denn er umfasst nicht nur ein halbes Hundert Seiten mehr als dieses, sondern hat auch viel grösseres Format.

Während S. »Die deutsche Sprache der Gegenwart» mit einem Kapitel über Begriff und Wesen der Sprache im allgemeinen eröffnet hat, geht er hier sogleich auf das Neuhochdeutsche ein. Nunmehr sind auch der Entwicklung der Schriftsprache, der Abgrenzung des deutschen Sprachgebiets und der Übersicht über die Mundarten 58 Seiten gewidmet, während früher diese Fragen nur ganz kurz abgetan wurden. Eingehend bespricht S. »die lautlichen Grundbedingungen des heutigen Deutschen». Nach dieser Einleitung» folgt (S. 109—310) als »erster Teil» die Lautlehre, hernach als zweiter Teil die Darstellung der Wortbiegung, welche diesmal somit in einem selbständigen Hauptteil behandelt wird. In der »Deutschen Sprache der Gegenwart» hingegen ist die Lehre von der Wortbiegung nach der »Wortbildung» der Wortlehre als zweiter Hauptabschnitt eingefügt.

Das Werk ist, wie man sieht, recht breit angelegt. Es enthält ein überaus reiches Material und tritt als dritte Grammatik grossen Stils neben die bekannten Arbeiten von Wilmanns und Paul. Ein Unterschied sei jedoch sogleich hervorgehoben. S. zieht zum ersten Mal in weitem Ausmasse die Mundarten heran. Nun hat jüngst ein namhafter Mundartenforscher, Anton Pfalz, vom Standpunkte des Bairisch-Österreichischen aus zu dem Werke Stellung genommen (»Die neueren Sprachen», XXXII, S. 395 ff.). Pfalz weist S. in der Einleitung und der Lautlehre eine Reihe von Irrtümern und Mängeln nach und meint: »Der Versuch, die mundartlichen Erscheinungen historisch zu beleuchten ist fast nirgends mit Glück unternommen». Diejenigen unter den Einwänden von Pfalz, die ich nachzuprüfen vermag, scheinen mir allerdings begründet zu sein. Vielleicht — und dies möchte ich mit aller Be-

Digitized by Google

scheidenheit äussern — liegt die Sache so, dass S. seinen Versuch noch etwas zu früh unternommen hat. Wohl weht in der deutschen Mundartenforschung gerade jetzt ein frischer Wind, aber vielleicht ist noch eine Fülle von Einzelarbeit zu leisten, ehe man aus dieser Werkstätte die nötigen Stützen für einen Neubau der deutschen Grammatik beziehen kann.

Um ein Beispiel für die Darstellungsweise Sütterlins zu geben, greife ich die Stelle heraus, wo er über die Dauer der Vokale spricht (S. 64 f.). Er unterscheidet 7 Arten: 1.) Überlänge (*Tat*), 2.) Länge (nordd. *müde*), 3.) Halblänge (nordwestd. *Rute*), 4.) Kürze (*Fass*), 5.) Halbkürze (*Weinfass*), 6.) Unterkürze [oder Überkürze] (*ich will es*), 7.) Gleitvokalkürze [Svarabhaktikürze] (nürnbergisch *pauer* »Bauer«). Es werden dann die Ergebnisse experimentalphonetischer Untersuchungen verwertet und einige Mundarten herangezogen. Aber ein klares Bild davon, wie es mit diesen feineren Abstufungen der Vokaldauer in den Mundarten und Verkehrssprachen des gesamten deutschen Sprachgebietes steht, erhält man aus dem Abschnitt nicht, weil offenbar vor der abschliessenden Behandlung dieser Frage noch viele Vorarbeiten zu leisten wären. Anderseits sieht man aus diesem Beispiel, wie S. darauf aus ist, die grosse Fülle der tatsächlich vorhandenen sprachlichen Erscheinungen aufzuzeigen.

Man muss es ihm ferner anderen Werken gegenüber als Plus buchen, dass er den lautphysiologischen Grundlagen der deutschen Sprechweise genauer nachgeht und dabei auf landschaftliche Unterschiede Rücksicht nimmt. Schliesslich sei auch darauf hingewiesen, welche Unsumme von mundartlichen Beispielen er zusammengetragen hat. Auch die Umgangssprache der Gebildeten wird vielfach berücksichtigt.

Ein anderer Vorzug des Buches scheint mir darin zu liegen, dass S. die semologische Wirkung gewisser Lautübergänge besonders klar herausgearbeitet hat. So vergleiche man, was er über die heutige Bedeutung des i (j)-Umlauts sagt (S. 128 f.): »Hand in Hand mit den lautlichen Fortschritten und Ausgleichungen verschiebt sich auch die Bedeutung des Umlauts. Ursprünglich bestand er darin, dass sich ein vorausgehender Vokal einem folgenden etwas anglich ... Er war also eine rein lautliche Folgeerscheinung ... Allmählich wurde er aber der Träger einer Bedeutung, das Ausdrucksmittel für einen Gedanken. Er gibt zwar keinen einzelnen bestimmten Begriff wieder — so weit, dürfen wir vielleicht sagen, ist die Entwicklung noch nicht — sondern er dient vorläufig noch mehreren Zwecken zugleich, allerdings in verschiedenem Umfange. 1. Am schärfsten prägt er sich aus in der Flexion, vor allem des Hauptworts. Denn in der Deklination ist er — bei umlautsfähigen Stämmen — nicht blosse Begleiterscheinung geblieben, zufällige Nebensache neben einer die Hauptsache ausmachenden Endung wie noch in den Pluralen *Därme* ... oder *Löcher* ..., sondern er hat die Endung völlig ersetzt in Fällen wie *Väter*, *Vögel*. Beim Zeitwort wird er wichtig für die Bildung des Optativs des Präteritums, in der Einzahl

Digitized by Google

(*wäre*, neben *war*) wieder weniger als in der Mehrzahl (*wären*); dagegen bildet er eine eigentlich unnötige Zugabe bei der 2. 3. Person des einzahligen Präsens in einem Falle wie *trägst*, *trägt* . . . 2. In der Wortbildung . . .» usw. — Man sieht: mögen die Tatsachen auch allbekannt sein, die Darstellung ist trefflich.

Ein guter Gedanke ist es wohl auch, eine Reihe von Lautübergängen als »Störungen durch gedankliche Entgleisung» zusammenzufassen. Es befremdet aber, dass dieser Gesichtspunkt nur auf Konsonanten angewendet wird. Ausserdem ist es wohl gewagt, bei allen Fällen von Konsonanten-Assimilation im Deutschen, also, um ein von S. angeführtes Beispiel heranzuziehen, etwa auch bei dem Übergang von *Siebener* (»7») in österreichisch *sibma*, eine Unregelmässigkeit in den dem Sprechen zugrundeliegenden Denkvorgängen anzunehmen. —

Im folgenden seien noch einige von den Stellen hervorgehoben, die mir bei der Lektüre des Buches aufgefallen sind.

Für den schwedischen Leser dürfte z. B. das Kapitel über den Wortton (S. 90 ff.) sehr wertvoll sein, in dem er an der Hand zahlreicher Beispiele aus allen Teilen des deutschen Sprachgebiets erfährt, dass in zusammengesetzten Wörtern das zweite Glied weit öfter betont ist, als man nach der allgemeinen Regel erwarten sollte. —

Welchen Unterschied S. zwischen den Ausdrücken *Beugung* und *Biegung* macht, die er hier wie in der »Deutschen Sprache der Gegenwart» nebeneinander verwendet, kann ich nicht verstehen. —

In dem Abschnitt über den Gebrauch der »Vergangenheit» — so nennt S. das Präteritum, z. B. *kam*, *sagte* — und der »vollendeten Gegenwart» (= Perfekt, z. B. *ist gekommen*, S. 445 ff.) scheinen mir zwei Gesichtspunkte zu fehlen, die allerdings nur beschränkte Bedeutung haben. Den einen hat Paul (»Deutsche Grammatik» IV, § 374 [S. 154]) erwähnt. Er meint dort, dass manchmal das Präteritum statt des umschriebenen Perfekts verwendet werde, weil man mit diesem keine zweckmässige Wortfolge erzielen könne. Vgl. bei Schiller: *Wir waren Troer! Troja hat gestanden.* Dieses Beispiel erwähnt S. bloss als Beleg für dichterische Freiheit. Nur um der Wortstellung willen hat auch Paul dem Titel seines Habilitationsvortrags die Form gegeben: *Gab es eine mittelhochdeutsche Schriftsprache?*

Aber noch etwas anderes scheint mir von Bedeutung zu sein. Man betrachte einmal den Schluss von Goethes »Werther»: ». . . *Der Alte folgte der Leiche und die Söhne, Albert vermocht's nicht. Man fürchtete für Lottens Leben. Handwerker trugen ihn. Kein Geistlicher hat ihn begleitet.*» S. interpretiert hier das Perfekt ganz so, wie dies seit Wilmanns üblich ist (s. z. B. auch Paul): Es »steht Folgenschweres, Wichtiges . . . . in der vollendeten Gegenwart, Nebensächliches, Begleitumstände in der Verg.» Gewiss, dass sich der Geistliche von der Bestattung des Selbstmörders fernhielt, wollte Goethe betonen. Aber der wichtigste Umstand in dem ganzen Kapitel, in dem sonst überhaupt kein Perfekt vorkommt, ist dies nicht. Man achte jedoch einmal auch auf den Klang!

Digitized by Google

Ein Satz wie *Kein Geistlicher begleitete ihn* könnte schon aus rhythmischen Gründen nicht am Ende stehen. Ein wie schöner rhythmischer Abschluss kommt aber zustande durch die Worte *hat ihn begleitet!* So meine ich denn, dass mitunter gerade der Rhythmus den Ausschlag gibt. —

Im Abschnitt 108,2, b (S. 447) hat S. aus der deutschen Umgangssprache Beispiele zusammengestellt, in denen das Präteritum auftritt, obwohl man das Präsens erwarten sollte, also Fälle, die an schwedische Wendungen des Typus *Det var roligt* erinnern. Vgl. *Sie bekamen wohl Kaffee?* in dem Sinne: Sie haben wohl Kaffee verlangt und sollen ihn jetzt bekommen? —

Nicht recht befreunden kann ich mich mit dem Abschnitt 120: »Verlauf der Handlung (Aktionsart)» (S. 463 f.). S. meint dort unter 2: »nach ihrer Dauer ist eine Handlung ... entweder kurz (Augenblickshandlung; Augenblicksbezeichnungen: *erblicken*, *sterben*, *stechen*) oder lang (Dauerhandlung; Dauerbezeichnungen, Durative: *anstarren*, *lieben*, *schlafen*)» und unter 5: »eine Handlung lässt ... entweder an einen Abschluss denken (Abschlussbezeichnungen, Perfektive: *ausschlafen*, *durchlesen*) oder nicht (Imperfektive: *lesen*, *schnarchen*)». Dagegen sei geltend gemacht, dass es bei Verben wie *anstarren*, *lieben*, *schlafen* nicht auf die Dauer ankommt (vgl. *Er schlief nur wenige Sekunden, dann wurde er geweckt*), sondern darauf, dass man sich bei ihnen einen gleichmässig vor sich gehenden Vorgang ohne Rücksicht auf den Zeitverlauf vorstellt. Darum ist *lesen* von *schlafen* nicht zu trennen und bei *schnarchen* könnte man höchstens überlegen, ob man es nicht zu den Iterativen stellen soll. Aber irgendeinen Unterschied zwischen Durativen und Imperfektiven kann ich nicht wahrnehmen. Ferner erscheint mir die Definition der Perfektiven als Verba, bei deren Handlung man an einen Abschluss denkt, als ein Rückschritt gegenüber der, die Streitberg schon vor 35 Jahren (Paul u. Braunes Beiträge, XV, S. 70 ff.) aufgestellt hat (»Die perfektive Aktion ... bezeichnet ... die Handlung ... im Hinblick[!] auf den Moment der Vollendung»). — Wenn schliesslich S. die Resultativen wie *erraten*, *umhauen*, *verspielen* als Verba bezeichnet, deren Handlung »einen Erfolg, ein Ergebnis mit einbegreift», so ist das ein wenig ungenau. Es sind vielmehr Verba, welche die Erreichung eines Ergebnisses am Objekte mit Hilfe der im Simplex ausgedrückten Tätigkeit wiedergeben. Dieses Ergebnis ist aber die Hauptsache. So bedeutet *erraten* »durch Raten auf etwas kommen», *umhauen* »durch Hauen umwerfen», *verspielen* »durch Spiel verlieren». — —

Wer das Werk schon kennt, wird vielleicht finden, dass hier nur einige Stellen willkürlich herausgegriffen wurden. Aber im Rahmen einer kurzen Besprechung ist es anders kaum möglich. So darf ich denn wohl zufrieden sein, wenn es mir gelungen ist darzutun, dass eine Arbeit vorliegt, mit der sich jeder ernste Germanist auseinandersetzen sollte.

Hans W. Pollak.

Stockholm 1926. P. A. Norstedt & Söner 261361

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XX. 6. * MALMÖ * September 1926

PASSÉ DÉFINI ET IMPARFAIT.

Le passé défini a aujourd'hui disparu de la langue parlée au moins dans le Nord et le Centre de la France. Mais il subsiste dans la langue écrite: on l'emploie d'une façon courante, non seulement dans les œuvres d'un caractère littéraire, mais même dans les journaux pour peu qu'ils soient rédigés avec quelque soin. Toutes les fois qu'il s'agit de présenter un exposé clair et ordonné d'une suite d'événements quelconques, le français est bien obligé, en effet, de recourir à ce temps qui est par excellence le temps de la narration historique.

Or dans un grand nombre de langues et, en particulier, dans les langues germaniques, il n'existe pas de temps correspondant au passé défini. Un seul temps, l'imparfait, joue tout ensemble le rôle du passé défini et de l'imparfait français. Les distinctions que le passé défini permet d'introduire dans le récit sont exprimées par des tournures auxiliaires ou bien elles sont simplement négligées. De là, une difficulté considérable pour l'étranger: il ne possède pas le même mécanisme d'analyse du passé que le français d'origine, il doit imaginer laborieusement ce que l'instinct et l'usage ont appris dès l'enfance à celui-ci. Son embarras est particulièrement grand quand il doit traduire en français un texte de sa propre langue, car, dans ce cas, il lui faut de toute nécessité ajouter au texte certaines précisions qui n'y sont pas contenues ou qui ne le sont qu'en puissance. La tâche du traducteur ne se borne donc pas ici à transcrire le texte dans une langue étrangère, elle réclame en outre un véritable effort d'interprétation, souvent même de création.

Ce sont les principes de cette interprétation qu'on a tenté de fixer dans les pages qui vont suivre. Souvent, en effet, les grammaires ne fournissent en cette matière qu'une série de préceptes qui ont été rassemblés d'une façon tout empirique, sans qu'on puisse découvrir toujours les raisons générales qui les expliquent et les justifient. Nous pensons que ces raisons existent et

Digitized by Google

même qu'elles sont assez simples; mais, pour bien les mettre en lumière, il convient d'abandonner momentanément le terrain de la grammaire pour se placer en face du problème même de la mémoire envisagé sous sa forme la plus générale. S'il est vrai, comme on l'a dit avec justesse, que »le langage est une psychologie pétrifiée», il n'est pas inutile de revenir de temps en temps aux réalités psychologiques vivantes qui sont à l'origine du langage et qui ne cessent pas de lui donner à chaque instant sa signification.

Or, si nous considérons notre mémoire dans son exercice le plus ordinaire, nous constatons que le passé peut se présenter à nous de deux manières différentes. Dans un premier cas, nous ne sortons pas du présent et nous contemplons le passé tel qu'il nous apparaît du point de vue de ce présent. Dans le second cas, au contraire, nous sortons du présent pour nous transporter par l'imagination au sein même du passé. Nous contemplons le passé du point de vue du passé lui-même. Essayons de préciser les différences qui séparent ces deux procédés fondamentaux de la mémoire.

Dans la première forme de la mémoire, le passé nous apparaît comme une sorte de squelette de notre vie antérieure. Les événements tendent à se dépouiller de leur contenu et ils se ramènent à une notion abstraite qui les résume et les exprime d'une façon schématique. En revanche, et par suite de cette simplification même, nous pouvons découvrir leurs relations les uns avec les autres. Nous pouvons leur assigner une place dans une série ordonnée et mesurer les intervalles qui les séparent. Le temps est déroulé devant nous comme une bobine de fil qu'on aurait dévidée et les événements s'y discernent comme des noeuds sur une corde. Le fondement de cette opération est donc le suivant: il est possible de substituer à un état psychologique quelconque un équivalent simplifié qui le représente symboliquement, mais qui peut entrer en composition avec d'autres équivalents analogues pour composer la chaîne du passé. Cette chaîne du passé peut être parcourue par le regard intérieur dans un sens quelconque, soit du passé vers le présent, soit du présent vers le passé, et, dans les deux cas, avec une vitesse arbitraire. Ses divers chaînons arrivent ainsi à nous paraître simultanés et c'est pourquoi ils peuvent entrer dans une intuition globale qui nous permet de les saisir d'une seule vue sans sortir du présent.

Dans la seconde forme de la mémoire, au contraire, nous négligeons les diverses relations que les événements peuvent soutenir entre eux: nous les considérons en eux -mêmes. Jusqu'à un certain point, nous voyons se reconstituer en nous l'état psychologique dans lequel nous nous trouvions au moment où ils se sont accomplis. En d'autres termes, la mémoire, se fixe en une certaine partie du passé; là, elle se dilate et tend à nous identifier avec le passé lui-même. Dans une mesure limitée qui lui est propre, elle retrouve alors ce que nous trouvons au sein de tout présent: d'abord un cadre extérieur permanent au milieu duquel

Digitized by Google

notre vie se développe; ensuite un ensemble d'idées ou de représentations par lesquelles nous concevons les faits généraux ou habituels de notre expérience, tout ce qui en elle n'a pas une attache rigoureuse avec un moment déterminé du temps; puis les actions que nous pouvons entreprendre avec les motifs qui les expliquent et les sentiments qu'elles font naître en nous tandis qu'elles s'accomplissent; enfin les actions qui se déroulent parallèlement aux nôtres: bref, tout ne qui constitue notre vie au moment où nous la vivons, où elle est en train de se dérouler. Par l'ampleur qu'elle peut ainsi prendre, on conçoit qu'une telle représentation du passé nous oblige à nous détacher du présent et qu'en même temps elle nous masque tout ce qui n'est pas elle. Elle nous enfonce dans un coin du passé, mais par là même elle nous empêche d'en voir la place dans le reste du temps.

Il n'est pas inutile de s'arrêter un instant sur cette dernière différence La première forme de la mémoire nous représente le passé dans son ensemble, la seconde ne nous en représente qu'une partie. Dans ce dernier cas, nous sautons par dessus l'intervalle qui nous sépare de l'époque rémémorée, nous négligeons la connaissance acquise des événements postérieurs pour nous refaire l'âme ignorante de l'avenir que nous avions avant leur réalisation. Si l'on veut bien nous permettre d'appeler avenir du passé, ce qui est postérieur à un événement du passé, dans la première forme de la mémoire, on tient compte de l'avenir du passé, dans la seconde, on élimine la connaissance que nous pouvons en avoir acquise. Cette remarque nous facilitera l'explication de certaines règles de grammaire qui prêtent trop souvent à confusion.

Deux comparaisons éclaireront les distinctions que nous venons de poser. Nous emprunterons la première à un sens qui est comme une illustration de la mémoire, le sens de la vue. La seconde sera tirée d'une invention mécanique dont le but même est l'enregistrement des actions passées: le cinématographe.

Supposons que nous ayons fait une promenade et qu'arrivés en un lieu élevé, nous nous retournions pour contempler le chemin parcouru. Nous découvrirons alors les divers obstacles qui ont jalonné notre route et qui l'ont divisée en un certain nombre d'étapes. Nous pourrons mesurer de l'oeil chacune de ces étapes et les comparer les unes avec les autres. En somme, nous apercevrons une sorte de trace de notre promenade dans le panorama qui s'étendra sous nos yeux. Mais il est évident que ce ne sera qu'une trace. Du haut de cet observatoire, je ne pourrai pas retrouver tel ou tel coin de paysage que j'avais observé chemin faisant, je ne pourrai pas *voir* mes visions passées et je ne pourrai non plus *voir* les sentiments que j'ai éprouvés au cours de ma promenade, l'allégresse du départ ou la lassitude de la fin. Mon regard ne pourra atteindre que les lieux où je me trouvais lorsque j'ai découvert ces paysages successifs ou éprouvé ces divers sentiments. Imaginer ces paysages ou ces sentiments est le propre d'une

Digitized by Google

mémoire ailée qui me transporte aux lieux mêmes où je les ai connus: telle est précisément la seconde forme de la mémoire que nous avons décrite. La première, au contraire, n'est qu'une extension de ce que la vue nous livre, c'est une vision panoramique du passé.

Dans le cinématographe, on peut distinguer le film, c'est à dire la bande composée par la série des photographies, et d'autre part la projection successive de ces photographies sur l'écran. Sur le film sont notées par des repères les différentes coupures de l'action représentée, il est possible de compter ces coupures et de mesurer les intervalles qui les séparent. Mais nous ne voyons pas le détail des photographies et nous n'éprouvons pas l'illusion de la vie que nous aurons tout à l'heure lorsqu'on projettera le film sur l' écran. C'est seulement lorsque le film est projeté successivement qu'on peut découvrir ce détail et avoir l'impression de la mobilité avec tous les sentiments qu'engendre cette impression. La première forme de la mémoire est comparable au film: le passé y est inscrit avec ses distinctions, sa durée, en résumé, sa chronologie, mais il n'est enregistré que sous la forme d'une bande où son contenu n'est pas visible. La seconde forme de la mémoire serait une projection de ce contenu, les détails s'y discerneraient et en même temps, elle comporterait le sentiment de la vie dans sa mobilité. La première forme de la mémoire serait au passé ce que le film est pour l'opérateur qui l'a établi et qui le manipule, la seconde serait au passé ce que le film vu dans la salle est aux actions qu'il représente.

Il va sans dire que dans tout acte concret de la mémoire, ces deux procédés fondamentaux interviennent tous les deux. Notre attention se transporte incessamment du présent au passé qu'elle essaye d'atteindre et de pénétrer, et du passé au présent qui lui permet de dominer le temps écoulé. La suite des événements, leur enchaînement et leur durée ne nous apparaissent que du présent, mais c'est dans le passé que résident les motifs et les causes qui permettent d'en rendre raison comme les images qui peuvent servir à l'illustrer. Le voyageur qui contemple le chemin qu'il vient de parcourir ne se sert pas seulement de ses yeux, mais aussi de son imagination. L'opérateur du cinéma surveille à la fois l'écran et la bobine de film qu'il est en train de faire passer devant l'appareil à projection. La première forme de la mémoire fournit au passé l'armature qui lui donne une figure définie, la seconde permet d'étoffer cette armature, de l'asseoir dans la réalité et de communiquer la vie à notre représentation du passé.

Revenons maintenant au passé défini et à l'imparfait. Si les observations que nous avons présentées sur la distinction des deux mémoires sont exactes, il est légitime de supposer que cette distinction s'est traduite dans le langage. Elle aura alors engendrée une dualité de formes dans ces éléments du discours qui sont destinés à rapporter les actions dont se compose notre histoire,

Digitized by Google

c'est à dire dans les verbes. Nous allons donc faire l'hypothèse que le passé défini correspond à la première forme de la mémoire et l'imparfait à la seconde forme de la mémoire comme nous venons de les définir. Et nous formulerons ainsi cette hypothèse:

1. *Le passé défini est le temps qu'on emploie pour décrire le passé tel qu'il apparaît à un observateur situé dans le présent et qui le considère du présent.*

2. *L'Imparfait est le temps qu'on emploie pour décrire le passé tel qu'il apparaît à un observateur situé dans le passé lui-même (présent du passé).*

Si nous représentons le temps par une droite orientée XYZ dans laquelle X représente le passé, Y le présent et Z l'avenir, nous placerons en 0, situé sur une perpendiculaire à XYZ, le centre de perspective d'où le passé apparaît à l'observateur situé dans le présent — ceci afin d'exprimer cette propriété *d'éminence* que la mémoire nous donne par rapport au cours du temps — et nous désignerons par A B C une suite d'événements quelconques.

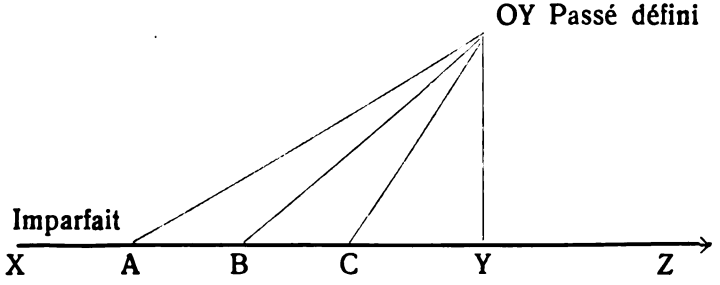

Notre hypothèse s'énoncera ainsi:

1. Le passé défini est le temps qu'on emploie pour décrire le passé tel qu'il apparaît à l'observateur situé en 0.

2. L'Imparfait est le temps qu'on emploie pour décrire le passé tel qu'il apparait à un observateur situé sur la portion de droite XY.

Venons maintenant au détail des règles relatives à l'emploi de ces deux temps.

Emploi du Passé défini.

A. **Désignation des événements.** Le passé défini sert à définir la place des événements dans le temps et à délimiter les périodes de temps que ces événements déterminent. Il marque le commencement et la fin des actions ou des états. On l'emploie chaque fois qu'il s'agit de désigner une action qui porte une date ou qui pourrait en porter une.

Qu'est-ce en effet qu'un événement? Un événement, c'est ce qui survient et qui interrompt le cours de la durée en y créant une sorte de coupure. C'est un point d'articulation du devenir

Digitized by Google

qui permet de marquer dans celui-ci deux périodes, une avant l'événement, une autre après l'événement. On peut le comparer à l'objet qu'atteint le regard et qui, lui aussi, divise l'espace en deux régions. L'événement reçoit ainsi une place déterminée dans la durée, il doit toujours être possible, au moins en droit, de lui assigner une date. A proprement parler, les événements ne se répétent pas, seules, se répétent les actions qui les constituent. Mais chacune de ces actions, en se produisant à un moment déterminé du temps, engendre un événement nouveau, distinct de tous les événements analogues. Le soleil se lève tous les jours n'est pas un événement, mais, le fait que tel jour, à telle heure, le soleil s'est levé constitue un événement.

D'après cette définition de l'événement, nous comprenons pourquoi, dans la majorité des cas, les événements sont exprimés au passé défini. Pour affirmer que telle action constitue un événement, Il faut, en effet, comparer la période qui l'a précédée et celle qui l'a suivie. Cette comparaison exige que nous nous placions en un point du temps d'où ces deux périodes, antérieure et postérieure, nous apparaissent simultanément. Ce point est précisément le présent, le centre de perspective que nous avons marqué en 0 sur notre schéma. De ce centre, il nous est possible, en effet, de dire qu'en un point du temps une action a pris naissance ou s'est achevée parce que, dans les deux cas, nous connaissons la suite. De même, pour savoir la date d'un événement, c'est à dire, sa place dans la série des temps, il faut se reporter, à un calendrier, à une sorte de plan du temps dans lequel celui-ci est comme étalé sous nos yeux. Dans le cas de la figure, l'observateur situé en 0 peut voir que l'événement B s'est produit entre A et C, parce qu'il les voit tous les trois, l'observateur placé en A ou en B n'en sait rien puisqu'il ignore C.

Cependant, au moment où un changement se produit, nous en avons une certaine conscience, même si nous ne connaissons pas la période de temps qui doit le suivre. Notre mémoire peut évoquer le souvenir des changements en train de se réaliser, dans leur devenir, et avant qu'ils ne se soient figés dans une image immobile. C'est pourquoi l'imparfait est employé parfois pour la description des événements. Il a alors un caractère littéraire, c'est un des procédés de l'écriture artiste. Même, lorsque le changement occupe une certaine durée, il devient naturel et souvent nécessaire de se transporter à l'intérieur de cette durée pour en décrire le contenu. De là un emploi parfaitement normal de l'imparfait. Cet emploi explique l'existence de ce temps dans des verbes comme »commencer» et »finir» qui, par leur signification, sembleraient ne devoir possédeur qu'un parfait défini.

Ex. L'automne commença de bonne heure. (On marque la place de ce commencement sur le calendrier.)

L'automne commençait. (On se transporte par la pensée au milieu de cet automne commençant.)

Digitized by Google

B. **Dénombrement des événements.** On emploie le passé défini pour exprimer une action qui s'est répétée un nombre déterminé de fois.

Une action, en se répétant engendre une série d'événements. Pour compter ces événements et en faire un total, il faut que ces événements soient *tous* donnés et qu'ils puissent être embrassés d'une seule vue par le regard intérieur. Ces conditions ne sont réalisées que si on les contemple du point de vue du présent. Dans le cas de la figure, supposons qu'une action se soit répétée trois fois, A. B. C., nous ne pourrons compter ces fois que du point 0 qui nous permet de dominer leur succession. Un observateur placé en B ne le pourra pas puiqu'il ignorera C qui appartient encore pour lui à l'avenir.

Cette règle prête parfois à confusion. On dit, en effet, que l'on doit employer l'imparfait pour les actions qui se répètent, mais cette dernière règle n'est juste qu'autant qu'on ajoute: *un nombre indéterminé de fois.* Dans ce cas, en effet, ce qui importe, c'est le fait général de la répétition, indépendamment des constatations particulières que nous pouvons en faire à tel ou tel moment du temps. Et il n'est pas besoin d'attendre que toutes les répétitions se soient produites pour énoncer ce fait de la répétition. Si une action se répéte un grand nombre de fois entre A et C, l'observateur placé en B l'aura vu se produire assez souvent pour pouvoir dire qu'elle arrive fréquemment et il exprimera cette observation à l'aide de l'imparfait.

Ex. La porte s'ouvrit à plusieurs reprises. (On pourrait compter ces reprises.)

La porte s'ouvrait à chaque instant. (On ne se préoccupe pas de les compter et, dès lors, il est inutile d'attendre que la porte ait cessé de s'ouvrir, pour indiquer qu'elle s'ouvre souvent.)

C. **Mesure du temps.** On emploie le passé défini pour énoncer une action ou un état de choses dont la durée est déterminée.

En effet, on ne peut mesurer une grandeur que si toutes ses parties sont déjà données. Or la durée d'une action n'est autre chose que sa grandeur dans le temps. Pour mesurer cette durée, il faut nécessairement attendre qu'elle soit entièrement écoulée. Il faut donc procéder à cette opération du point de vue du présent d'où le temps passé apparaît, en effet, comme entièrement déroulé. Dans le cas de la figure supposons qu'une action ait duré de A jusqu'à C, seul, l'observateur situé en 0 pourra dire combien de temps elle a duré, l'observateur situé en B ne peut le dire puisqu'il ignore à quel moment se produira l'événement C qui y mettra fin.

Cependant un observateur situé à l'intérieur du passé peut dire depuis combien de temps une action dure déjà parce qu'il jouit par rapport à cette première phase de l'action de la même situation que l'observateur présent par rapport à l'ensemble de l'action. Il énonce cette observation à l'aide de l'imparfait.

Digitized by Google

Ex. Le règne de Louis XIV dura 72 ans de 1643 à 1715.
En 1700, Louis XIV régnait déjà depuis 57 ans.

Il faut en effet savoir quand le roi est mort pour dire combien de temps il a régné, mais, de son vivant, on peut savoir depuis combien de temps, il règne déjà.

D. **Appréciation des événements ou des périodes de temps.** On emploie le passé défini pour porter un jugement sur un événement ou une période du passé.

De même qu'on ne peut mesurer la durée d'une action qu'une fois qu'elle est terminée, on ne peut en apprécier la qualité que si elle est achevée. Un vieux proverbe nons conseille d'attendre la fin pour juger des choses. La grammaire est l'expression de cette sagesse commune et c'est pourquoi elle nous oblige à nous placer au point de vue du passé défini pour porter une conclusion sur un événement ou une action. Il faut que l'un et l'autre soient réalisés.

Ex. Le règne de Napoléon fut glorieux, mais il coûta cher à la France.

Ex. En 1810, Napoléon paraissait dans toute sa splendeur, nul ne prévoyait sa chute rapide. (Cette imprévoyance de l'avenir est caractéristique du point de vue de l'imparfait.)

E. **Simultanéité dans le passé.** Les mêmes règles s'appliquent aux événements et aux actions qui se produisent en simultanéité avec d'autres. On doit les considérer en eux-mêmes en dehors de ce rapport de simultanéité et examiner s'ils sont ou non achevés au moment que l'on envisage. On pourra à cet effet tracer une deuxième ligne du temps parallèle à la première et y marquer les événements simultanés, soit par exemple D. E. F.

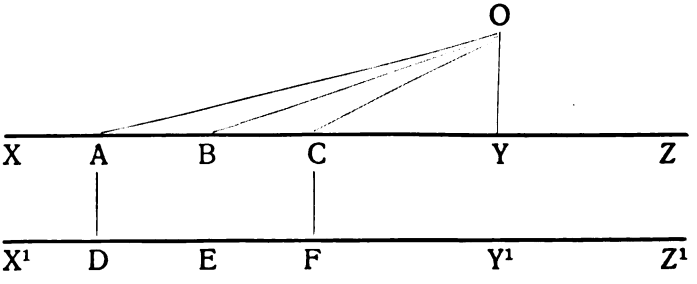

1. Simultanéité de deux événements: Ex. Lorsqu'il le vit (D), il eut peur (A).

2. Contiguité dans le temps. Ex. Dès qu'il le vit, il eut peur.

3. Simultanéité de deux périodes. Ex. Pendant le temps que cette opération dura, il resta silencieux. DF simultané à AC. (On considère en effet que ces deux durées sont déterminées et achevées.)

Au contraire, si l'on considère que l'action ou l'état de choses parallèles ne sont pas achevés, on emploie l'imparfait. Ex. Pendant

Digitized by Google

que cette opération s'accomplissait, il partit. (Dans ce cas, en effet, nous nous plaçons au milieu de cette opération, en E, par exemple, compris entre D et F, ce qui explique l'emploi de l'imparfait dans la proposition saubordonnée; le départ au contraire a le caractère d'un événement tel que nous l'avons défini plus haut et il convient par suite de l'exprimer à l'aide du passé défini.

Emploi de l'Imparfait.

Nous avons vu que l'imparfait était le temps employé pour décrire le passé tel qu'il apparaît à un observateur situé dans le passé lui-même. Essayons d'énumérer ce que découvre un tel observateur.

A. **Etat des choses et des personnes.** On emploie l'imparfait pour décrire l'état des choses et des personnes à un moment quelconque de sa durée autre que son commencement ou sa fin.

1. *Configuration des lieux, des objets, des personnes.* Appellations employées pour les désigner.

Ex. Au fond de la cour dont le terrain s'élevait insensiblement, le château se montrait entre deux groupes d'arbres. Sa triste et sévère façade présentait une courtine portant une galerie à mâchicoulis, denticulée et couverte. (Chateaubriand, Mém.)

Ex. Ce portefeuille m'était odieux ... Il était de maroquin rouge à large dentelle d'or, et portait au dessus d'une serrure de cuivre une couronne et des armoiries lacérées. (An. France, Le livre de mon ami.)

Ex. M. l'abbé Jubal n'était pas bien terrible par lui-même; il n'avait pas l'air d'une homme cruel, il avait plutôt l'air d'une demoiselle ... (ibid.)

2. *Caractère des personnes.*

Ex. grand-maman était frivole; grand-maman avait une morale facile; grand-maman n'avait pas plus de piété qu'un oiseau. (ibid.)

B. **Actions habituelles.** On emploie l'imparfait pour exprimer toutes les actions qui ont un caractère habituel. L'habitude, en, effet crée dans les êtres une disposition permanente qui finit par faire partie de leur être actuel et qu'on peut par suite observer dans le présent, sans être obligé de remonter aux circonstances qui lui ont donné naissance et sans procéder à une énumération de tous les cas où elle s'est manifestée.

Ex. Mon père se levait à quatre heures du matin, hiver comme été: il venait dans la cour intérieure appeler et éveiller son valet de chambre, à l'entrée de l'escalier de la tourelle ... (Chateaubriand, Mém.)

Lorsqu'on veut marquer qu'une action s'est répétée avec un caractère de constance *absolue* pendant une période déterminée, on emploie le passé défini; l'imparfait, par contre, exprime seulement le fait de la régularité tel qu'on peut le constater par une vue sommaire des événements. De là, une nuance de sens importante

Digitized by Google

dans l'emploi des expressions comme: chaque fois, toutes les fois. Lorsque ces expressions sont suivies du passé défini, on suppose que l'on a procédé à une revue complète et détaillée de tous les cas particuliers et que, dans aucun cas, on n'a trouvé la règle énoncée en défaut. On conçoit aisément que cet emploi soit particulièrement fréquent lorsque le nombre de ces cas est assez limité pour qu'on puisse les examiner un à un. L'imparfait employé avec ces mêmes expressions doit être regardé comme une affirmation atténuée de la régularité. (Cf. la distinction entre l'induction ordinaire et l'induction des logiciens reposant sur une énumération complète des cas particuliers).

Le commencement d'une habitude nouvelle ou la fin d'une habitude ancienne s'expriment naturellement au passé défini.

Ex. A compter de ce jour, je me déchargeai chaque samedi, aux pieds de M. l'Aumônier, du poids de la casquette de Fontanet. (An. France, Le Livre de mon Ami).

L'expression, à compter de ce jour, entraîne le passé défini bien qu'il s'agisse d'une action habituelle (chaque samedi).

C. **Action particulière.**

L'imparfait ne s'emploie pas seulement pour exprimer des états ou des actions habituelles, on l'emploie encore pour exprimer des actions particulières qui ont pris place à un moment particulier de la durée. Mais, dans ce cas, il s'emploie généralement en liaison avec le passé défini.

1. *Illustration du récit.*

Nous avons vu (1:ère partie paragr. A) que l'imparfait pouvait être employé littérairement pour décrire une action au moment où elle est en train de se produire, dans son devenir et avant qu'elle ne soit entièrement accomplie. Il sert à donner de l'animation au récit parce qu'il nous oblige à revivre certains de ses épisodes tels qu'ils se sont déroulés.

Ex. Huit jours après, j'écrivais pour la dernière fois sur mon ardoise au milieu du tumulte:

»La faim mit au tombeau Malfilâtre ignoré».

Fontanet et moi, nous quittâmes ensemble la pension de mademoiselle Lefort (An. France, ibid.)

(Malgré l'expression, *pour la dernière fois,* qui marque la fin d'une action, An. France emploie l'imparfait pour nous faire revivre cette dernière classe telle qu'elle s'est passée. Puis le passé défini sert à mettre un point final à cette histoire. Les deux amis quittent définitivement la pension de Mademoiselle Lefort.)

2. *Simultanéité de deux actions.*

L'imparfait s'emploie pour exprimer une action dont le développement se poursuit pendant qu'une autre action se produit. Si cette deuxième action est elle-même inachevée, on l'exprime par un imparfait, dans le cas contraire, par un passé défini.

Ex. A mesure que nos troupes reculaient, l'ennemi avançait. (Les deux actions sont toutes deux en train de se développer.)

Digitized by Google

Ex. Il pleuvait quand il arriva. (Seule la première action se poursuit, l'autre constitue un événement tel que nous l'avons défini plus haut.)

Ex. Comme il passait dans la rue, il rencontra son ami.

Ex. Pendant qu'il avait le dos tourné, l'autre disparut.

Cet emploi du l'imparfait en *corrélation temporelle* avec un passé défini est un des emplois les plus courants de ce temps.

3. *Explication des actions.*

On emploie l'imparfait pour exprimer une action qui est la *raison* d'une autre action. Dans ce cas, on néglige la relation temporelle des deux actions pour ne s'occuper que de leur relation de principe à conséquence. Toutefois si l'on tient à marquer expressément la place dans la série des temps de l'action qui sert de raison, ou bien encore sa durée, on est obligé de recourir au passé défini.

Ex. Comme il n'avait pas d'argent, il se mit à travailler.

Ex. Lorsqu'il s'aperçut qu'il n'avait plus d'argent, il se mit à travailler. (La constatation et la résolution constituent chacune un événement distinct dont la phrase exprime la succession dans le temps.)

Ex. Comme elle fut *longtemps* avant de trouver son étui, son père s'impatienta (Flaubert, M:me Bovary). (L'adverbe longtemps qui exprime la durée de l'action entraîne le passé défini.)

Ex. Il échoua parce qu'il ne sut pas employer les moyens appropriés. (On fait allusion à une période précédente et on explique que *pendant toute cette période* les moyens employés ne furent pas ce qu'ils auraient dû être.)

En somme, on voit qu'on emploie l'imparfait toutes les fois que la raison donnée fait corps avec l'action qu'elle explique. L'observateur qui s'est transporté dans le passé au moment où cette action se produit n'est pas alors obligé de changer de place pour découvrir ces raisons, il les trouve au sein même de ce présent du passé.

4. *Enonciation du contenu des actions.*

On emploie l'imparfait pour énoncer le contenu d'une action. Dans ce cas, on situe la place de l'action dans le temps à l'aide du passé défini et on la développe à l'aide de l'imparfait. Si l'on veut bien se rappeler notre comparaison avec le cinématographe, on peut dire que l'imparfait sert à projeter les actions qui sont inscrites sur le rouleau du temps. Il serait *contradictoire* d'employer dans ce cas le passé défini, car celui-ci désigne nécessairement une action nouvelle qui prend place à la suite de l'autre et qui, par conséquent, s'en distingue.

a) Actes de perception ou d'intellection.

Ex. Je vis qu'il tombait. Je le vis qui tombait. J'entendis qu'il venait.

Ex. Il apprit qui était sa voisine, il sut en outre qu'elle vivait seule, que sa mère était morte, que le vieux père habitait Coubert en Brie. (Prévost, Compagne).

Digitized by Google

b) Récits faits au cours du récit principal.

Ils sont faits à l'imparfait. Lorsque à l'intérieur de ce récit adventice, on veut marquer la suite des temps, on se sert du plus-que-parfait. Ce temps joue le même rôle que le passé défini dans le récit principal. L'imparfait conserve les mêmes propriétés distinctives.

Ex. Un rêve affreux vint mettre le comble aux angoisses de. M. Levrault. Une bande furieuse envahissait l'hôtel, la torche à la main, et Solon, au lieu de repousser les assaillants, les guidait lui-même à travers les appartements, les animait au pillage, prenait sa part du butin et mettait le feu aux quatre coins de la maison (Sandeau, Sacs).

Ex. Elle imagina un conte où elle expliquait comment les arbres avaient reçu leurs feuilles nouvelles; pendant l'hiver, ils s'étaient endormis, lorsqu'au printemps, ils s'étaient réveillés, ils avaient constaté que tout était vert autour d'eux. Les prairies étaient couvertes de gazons, les bois étaient pleins de stellaires etc., Ils avaient eu honte de leur nudité et ils s'étaient habillés de feuilles. (D'après Selma Lagerlöf. Jérusalem en Dalécarlie). (On observera que l'alternance du plus-que-parfait et de l'imparfait reproduit celle de ce temps et du passé défini).

c) Les lettres, les documents, les traités, sont situés dans le temps à l'aide du passé défini, leur contenu est énoncé à l'imparfait.

Ex. Bonaparte signa le traité de Campo-Formio en 1797. L'Empereur cédait la Belgique, reconnaissait à la France la possession de la rive gauche du Rhin etc.

5. *Action récente.*

On emploie l'imparfait pour désigner une action récente qui dure encore dans le présent.

Ex. Nous parlions justement de vous.
Qu'est ce que je vous disais donc?

Conclusion.

De cette revue sommaire des principales règles relatives à l'emploi du passé défini et de l'imparfait, nous pouvons, semble-t-il, conclure qu'elles se ramènent toutes à la distinction de deux centres de perspective sur le passé. Dans le passé défini, ce centre est le présent, dans l'imparfait, c'est un moment du passé, lui-même. A partir de ce principe, il nous a paru qu'il était possible de déduire logiquement toutes les règles particulières et de justifier les exceptions apparentes qu'elles semblent souffrir. Du reste, ce principe nous paraît avoir une portée générale, il explique également la distinction du passé indéfini et de l'imparfait et celle du plus-que-parfait et de l'imparfait dans les récits adventices. Ce n'est donc pas une règle d'un caractère arbitraire ou fortuit, mais proprement un principe, qui doit avoir son fondement dans la

Digitized by Google

nature même de l'opération de la mémoire. En face du passé nous pouvons prendre deux attitudes bien différentes: ou bien, nous pouvons laisser revivre en nous tel moment de notre vie antérieure, ou bien, nous voulons dominer le passé pour en ressaisir la suite et l'enchaînement. La première attitude correspond sans doute à la vie la plus spontanée du souvenir, la seconde semble supposer un effort de l'intelligence pour comprendre le passé. Elle est commandée par les nécessités de l'exposition ordonnée de ce passé et peut-être ainsi répond- elle à des exigences d'un caractère social plus accentué. Ce qui expliquerait la persistance du passé défini dans les récits auquels l'écriture donne, avec une précision plus grande, une importance sociale plus considérable.

Jean Mogué.

EN ORIKTIG MODUSREGEL.

I en uppsats i M. S. årg. XX sid. 59, där jag sökte belysa förekomsten av imperfekt indikativ i tyska villkorsbisatser, framhöll jag, att grammatikornas påstående, att fakticitet kan uttryckas genom villkorliga satsfogningar, är oriktigt. Jag skall nu framlägga några citat angående denna sak ur olika grammatikor, som äro för mig tillgängliga. För att kontrollera reglernas tillförlitlighet och för att slippa upprepa samma exempel flera gånger i den följande framställningen uppställer jag ett antal numrerade exempeltyper med olika tempus och modus hos bisatsens verb. Nummer 3 och 4 äro hämtade från min nyssnämnda uppsats sid. 65, där källan är noggrant angiven. De övriga härstamma från i svenska skolor välkända uppslagsböcker. Här följa typexemplen:

1. *Wenn es morgen regnet, komme ich nicht.*
2. *Wenn er mich hat aufsuchen wollen, so ist er wahrscheinlich von dem Schneesturm überrascht worden.*
3. *Man musste ziemlich grobe Nerven haben, wenn man seinem Zauber verschlossen blieb.*
4. *Wenn er es darauf angelegt hatte, einen günstigen Eindruck auf die junge Dame zu machen, durfte er mit seinem Erfolge wohl zufrieden sein.*
5. *Wenn ich an Ihrer Stelle wäre, täte ich es.*
6. *Es wäre mir lieb, wenn du das tätest.* (Ovisst innehåll).
7. *Wenn ich das gewusst hätte, so wäre ich gekommen.*

Här följa citaten:

G. Curme: A Grammar of the German Language[2], § 279 c sid. 600: »Mood. When the supposition is real the verb of the conditional clause is in the indic.»

Heyse-Lyon: Deutsche Grammatik[26] sid. 557: »Die Bedeutung und das Verhältnis des bedingenden Adverbialsatzes ist verschiedener Art. — Die Bedingung wird in diesem Falle ent-

Digitized by Google

weder 1) objektiv als eine wirkliche Thatsache gesetzt; dann steht sowohl im Haupt- als im Nebensatze der Indikativ.»

Calwagen-Nordgren: Tysk språklära[15] sid. 206: »Märk 1. Om däremot villkoret av den talande uppfattas såsom verkligt (sannolikt), begagnas indikativ (predikatet står då icke i impf. eller plkpfk.).»

H. Hjorth: Tysk grammatik[19] sid. 165: »Märk 1. Om konditionalsatsen innehåller något verkligt, sättes indikativ i båda satserna.»

A. Korlén: Tysk språklära sid. 190: »Dock med indikativ: Warum schlugst du denn die Schürze so geheimnisvoll über die Arme, wenn du nichts hattest (= da du doch nichts hattest)? (Hon hade verkligen ingenting.)»

B. Gundersen: Tysk grammatik[8], Kristiania, sid. 132: »Anm. 2. Naar en betingelse virkelig finder sted, og dens følge altsaa ogsaa virkelig indtræ, brukes indikativ, virkelighetens maate.»

Vare sig man påstår, att villkoret är verkligt eller uppfattas såsom verkligt eller att villkorssatsen uttrycker något verkligt eller innehåller något verkligt, så är påståendet i alla fall lika orimligt. Bisatsen i ex. nr 1 *wenn es morgen regnet* innehåller väl ingenting verkligt. Det är fullkomligt oavgjort, hur det förhåller sig med morgondagens väderlek. Det är likaledes fullkomligt oavgjort, huruvida »han har velat uppsöka mig» (ex. nr 2) och huruvida »man förblev okänslig för förtrollningen» (ex. nr 3) och huruvida »han hade lagt an på att göra ett fördelaktigt intryck» (ex. nr 4). Men ändå skall innehållet kallas verkligt! Följande exempel är särskilt åskådligt: *Sie schwieg. Sie hatte Angst, irgend etwas zu verraten, wenn sie noch weiter widersprach* (R. Stratz: Du Schwert an meiner Linken 131). Författaren omtalar här, att den skildrade damen teg. Därpå upplyser han oss om varför hon teg: hon var rädd att förråda något, om hon ytterligare sade emot. Fastän författaren sagt, att damen teg, påstå de nyss citerade reglerna, att hon verkligen fortfarande motsade sin följeslagare. Är icke detta ändå väl starkt?

Jag är beredd på den invändningen, att den nyssnämnda satsfogningen: *Sie hatte Angst ... zu verraten, wenn sie ... widersprach* möjligen kan vara »ställföreträdande framställning». Det är ju ofta svårt att veta, säger man, i vilken sats en författare börjar tala å en skildrad persons vägnar. Härpå vill jag svara: I detta fall är det icke svårt att veta, att författaren talar å egna vägnar. Sammanhanget visar nämligen, att författaren använder den villkorliga satsfogningen till att förklara eller motivera damens tystnad. Det är författarens egen förklaring, icke damens funderingar, som vi finna i denna satsfogning. Meningen är: *Sie schwieg, sie hatte nämlich Angst ... zu verraten, wenn sie ... widersprach* För övrigt vinna vi ingenting på att draga in den ställföreträdande framställningen i vår diskussion. Man kan lugnt lämna denna art av framställning alldeles utanför, så länge man icke sysslar med konjunktivens tidsvärde.

Digitized by Google

Då det kan ha ett visst intresse att se, vad tyska språkmän säga om modusvalet i villkorliga satsfogningar, citerar jag här ett par av de mera bekanta.

H. Paul: Deutsche Grammatik, IV § 463 sid. 271: »Von jeher gilt als Regel, dass in dem bedingenden und dem bedingten Satze der gleiche Modus steht, entweder der Ind. Präs. (Perf.) oder der Konj. Prät. (Plusqu.). Im ersteren Falle wird die Verwirklichung als möglich gedacht. Wird sie als unmöglich gedacht, so muss der Konj. Prät. stehen, der keine präteritale Bedeutung... mehr hat. Dies ist immer der Fall, wenn es sich um etwas Vergangenes handelt, was natürlich unabänderlich ist, wo wir jetzt den Konj. Plusqu. anwenden. Anders verhält es sich, wenn es sich um etwas Zukünftiges handelt. Dann kann der Konj. Prät. nicht bloss stehen, wenn die Verwirklichung als unmöglich hingestellt wird, sondern auch, wenn der Gegensatz zu der schon bestehenden Wirklichkeit scharf hervorgehoben werden soll. Es ergibt sich daraus, dass in bezug auf die Wahl des Modus der subjektiven Auffassung ein gewisser Spielraum bleibt.»

Redan av första meningen i detta citat framgår, att Paul icke känner till imperfekt indikativ och pluskvamperfekt indikativ i villkorliga satsfogningar. »Dies» i fjärde meningen syftar väl på »die Verwirklichung wird als unmöglich gedacht». I fjärde meningens två första satser framhålles då, att förverkligandet alltid uppfattas såsom omöjligt, när det är fråga om något förflutet. I mina ex. nr 3 och 4 är det fråga om något förflutet, men förverkligandet uppfattas såsom oavgjort (icke såsom omöjligt). Paul bereder således icke plats för ex. nr 3 och 4. Pauls uttalande »Dies ist immer der Fall..., wo wir jetzt den Konj. Plusqu. anwenden» betyder väl, att förverkligandet alltid uppfattas såsom omöjligt, när verbet står i pluskvamperfekt konjunktiv; alltså ett påstående, som överensstämmer med min förklaringsgrund i min förra uppsats sid. 68. Om Paul vidare i sin sjätte mening med »Gegensatz zu der schon bestehenden Wirklichkeit» avser detsamma, som vi kalla »overklighet», »det som strider mot verkligheten», så meddelas i denna sjätte mening, att imperfekt konjunktiv användes, både när förverkligandet framställes såsom omöjligt och när overkligheten skall skarpt framhävas. Detta betyder, att Paul icke har någon plats för ex. nr 6. Om min tolkning av Pauls något dunkla uttalande är riktig, så äro enligt Paul tre av mina typexempel obefintliga. Han har alltså tre fel: nr 3, 4 och 6. Pauls yttrande i sista meningen, att den subjektiva uppfattningen har ett visst spelrum vid modusvalet, kan icke syfta på verbformer för förfluten tid, ty han säger i fjärde meningen: »Dies ist immer der Fall, wenn es sich um etwas Vergangenes handelt.»

L. Sütterlin: Die deutsche Sprache der Gegenwart[4] § 447 sid. 413: »Darum steht der Konjunktiv des Präteritums in folgenden Fällen, wo eine Nichtwirklichkeit bezeichnet werden soll: a) in Bedingungs- und Einräumungssätzen, die einen vorgestellten Fall

Digitized by Google

als nie eintretend einführen: Wenn ich nicht Alexander wäre, möchte ich Diogenes sein.» Sütterlins regel fordrar konjunktiv i villkorliga satsfogningar, som uttrycka någonting *overkligt*, och täcker således alla mina typexempel utom nr 6. I nr 6 framställes genom imperfekt konjunktiv någonting *ovisst*. Enligt Sütterlin är alltså nr 6 obefintligt. Således *ett* fel.

De flesta grammatikor meddela på något ställe inom modusläran den viktiga upplysningen (det är ju icke behövligt att upprepa den vid flera olika regler), att imperfekt konjunktiv i allmänhet betecknar närvarande tid. Några grammatikor nämna ingenting därom och bibringa därigenom läsaren den uppfattningen, att den skrivande kan välja imperfekt konjunktiv eller pluskvamperfekt konjunktiv efter godtycke. Det förhåller sig ju i stället så, att i konjunktiviska villkorliga satsfogningar står impf. konj. i den sats, där innehållet framställes såsom liggande i närvarande tid eller i framtiden, och pluskv. konj. står i den sats, där innehållet framställes såsom liggande i förfluten tid. Tempusföljden i dessa satsfogningar kan därför vara av fyra olika slag, såsom framgår av följande fyra exempel: Nr 6, nr 7 samt *Wenn er nicht gewesen wäre, so wäre ich jetzt reich* (Morén) och *Ich hätte dir das gestattet, wenn es zu deinem Vorteile wäre* (Paul).

För att förklara imperfekt indikativ valde jag på sid. 68 i min uppsats den, såsom det syntes mig, enklaste utvägen att förutsätta, att pluskvamperfekt konjunktiv i villkorsbisatser icke kan uttrycka någonting »ovisst». Det skulle väl då strängt taget ha varit min skyldighet att bevisa riktigheten av detta påstående. Emellertid är det som bekant icke lätt att bevisa, att ett visst syntaktiskt förhållande icke existerar. Jag är alltjämt övertygad om att mitt påstående är riktigt, men jag brister i bevisningen och lämnar frågan öppen. Jag vill nu se till, om icke en annan väg är framkomlig, en väg, där man icke behöver bygga sina slutsatser på en obevisad förutsättning. För detta ändamål är det nödvändigt att anlägga en annan synpunkt. Jag angiver först den allmänna utgångspunkten, huvudsynpunkten, och går sedan till några detaljer. Det är nu endast fråga om normala villkorliga satsfogningar d. v. s. hypotetiska omdömen. I min framställning här använder jag termen »oviss» i en mera begränsad betydelse än i min föregående uppsats. För att beteckna, att den talande »icke vet» (hur en sak förhåller sig), använder jag nu termen »oviss». För att beteckna, att det är oavgjort eller problematiskt (huruvida någonting äger rum eller icke), använder jag nu termen »oavgjord».

En författare vill stundom uttrycka sin uppfattning om innehållet i en villkorsbisats och framställa detta såsom overkligt eller ovisst. Han har möjlighet att göra detta genom att välja imperfekt konjunktiv och pluskvamperfekt konjunktiv. Jag lämnar nu den frågan öppen, huruvida han också genom pluskvamperfekt konjunktiv kan uttrycka någonting ovisst. Vid andra tillfällen åter vill författaren icke uttala sin subjektiva mening om bisats-

Digitized by Google

innehållets beskaffenhet, han vill blott helt objektivt meddela, att en viss[1]) följd framgår ur en viss[1]) förutsättning. Han använder då indikativ (moduslöshetens modus). Att i detta senare fall (ex. nr 1, 2, 3 och 4) villkorsbisatsen innehåller någonting oavgjort, beror på dess egenskap att vara ett antagande (som utgör förutsättning för huvudsatsinnehållet). Det sammanhänger således med villkorsbisatsens väsen och har ingenting att göra med författarens eventuella uppfattning.

För att icke avlägsna mig för långt från ämnet måste jag avstå från att omnämna omskrivning med konditionalis eller med modalt hjälpverb.

Innan vi gå vidare, är det lämpligt att söka inträngа i spörsmålet: När framställer en författare genom imperfekt konjunktiv i villkorsbisatser någonting overkligt och när framställer han någonting ovisst? När bisatsen i t. ex. *Wenn er Geld hätte, würde er nach Berlin reisen* innebär något overkligt, hur kommer det sig då, att bisatsen i t. ex. *Wenn er ihn träfe, würde er ihm seine Meinung sagen* innebär något ovisst? Varför har den senare konjunktiviska bisatsen en annan effekt än den förra? Begreppet *Geld haben* och begreppet *ihn treffen* ligga ju i och för sig i lika hög grad inom möjlighetens område, så att på verbens betydelse eller begreppsinnehåll kan skillnaden icke bero. När det gäller egendomligheter i funktionen hos verb, bör man icke försumma att undersöka verbens aktionsart. Att bisatsverbets aktionsart verkligen är av betydelse för den fråga, som vi nu syssla med, hoppas jag kunna visa genom följande två exempel: *Wenn er reich wäre, würde er das Haus kaufen* och *Wenn er reich würde, würde er das Haus kaufen.* Det förra exemplets bisats uttrycker något overkligt, men det senare exemplets bisats uttrycker något ovisst. De båda exemplen äro alldeles lika, om man undantager bisatsverbet. Den förra bisatsen har ett durativt verb *sein,* men den senare har ett momentant verb *werden.* I det förra fallet betecknar verbet någonting pågående, men i det senare någonting inträdande. Det som pågår i närvarande tid kan kontrolleras och kan därför också negeras. Däremot vet ingen, huruvida den genom det momentana verbet betecknade handlingen kommer att inträffa eller ej; ett negerande av handlingen är därför här uteslutet. Eller för att återgå till våra exempel: Den talande kan veta, att en person »icke är» rik, och kan därför också negera detta omdöme. Härigenom uppstår effekten »overklighet» hos antagandet. Men den talande kan icke veta, huruvida en person »blir» rik eller ej, och kan därför icke heller negera. Härigenom uppstår effekten »ovisshet» hos antagandet. Det är att förmoda, att förklaringen därmed är funnen till de flesta fall, som här komma i fråga. Härtill kan man foga det specialfallet, att bisatsen med imperfekt konjunktiv alltid uttrycker något ovisst, när den är subjekt till

[1]) Ordet »viss» har här icke betydelsen »säker».

Digitized by Google

huvudsatsens verb, t. ex. *Es würde mich freuen, wenn er zufrieden wäre.* Såsom synes, representeras bisatsen av pronomenet *es* i huvudsatsen. Jag har med avsikt valt ett durativt verb i denna bisats. I annat fall hade »ovissheten» lika väl kunnat förklaras genom den nyss behandlade allmänna principen. Att frågan härmed skulle vara uttömmande besvarad, vågar jag visserligen icke påstå, men för de fall, som jag har haft tillfälle att undersöka, gäller en av de båda förklaringsgrunderna: verbets aktionsart eller bisatsens egenskap att vara subjekt till huvudsatsverbet.

Vi skola nu med ledning av några exempel jämföra effekten av konjunktiv och indikativ. För att lättare kunna överblicka skillnaden i effekt väljer jag en situation ur det dagliga livet.

Den som ser en plåtslagare hänga i ett rep högt uppe vid en takränna kan säga: *Wenn der Strick risse, wäre der Mann verloren.* Den talande uttrycker då genom imperfekt konjunktiv i bisatsen sin uppfattning om bisatsinnehållet och framställer detta såsom ovisst. Måhända blir framställningen i någon mån känslobetonad. Att åskådaren får fram effekten »ovisshet», beror på att *reissen* är ett momentant verb. Ingen vet, om repet brister (inträdande handling) i framtiden. Den talande kan däremot icke få fram effekten »overklighet», ty han kan icke negera »bristandet», eftersom det är obekant, huruvida bristandet kommer att inträffa eller icke. — Om den person, som ser plåtslagaren, icke alls vill uttala sin uppfattning om repets styrka och dess bristningsmöjligheter utan endast helt torrt vill meddela följden av repets eventuella bristande, så använder han presens indikativ och säger: *Wenn der Strick reisst, ist der Mann verloren* Den talande har då avkopplat sitt subjektiva omdöme om bisatsinnehållet; vad den talande eller andra personer tänka eller tro om repets bristande är fullständigt eliminerat i den sista bisatsen. Hur det förhåller sig med repets bristande, är oavgjort, eftersom i varje antagande utan subjektiv skiftning förhållandet till verkligheten alltid lämnas oavgjort.

Den person, som såg plåtslagaren, kan efteråt omtala situationen med följande ord: *Wenn der Strick gerissen wäre, so wäre der Mann verloren gewesen.* Den talande uttrycker då genom pluskvamperfekt konjunktiv i bisatsen sin uppfattning om bisatsinnehållet och framställer detta såsom overkligt. Genom konjunktiven *gerissen wäre* meddelar han, att repet icke brast. Eftersom han har kontrollerat händelseförloppet, vet han, att repet »icke brast», och därför kan han också negera detta omdöme. Effekten »overklighet» hos antagandet blir resultatet. — Om den person, som efteråt berättar om plåtslagaren, icke ville uttala sin egen uppfattning om repets bristningsmöjligheter utan endast ville yttra sig om följdförhållandet, så skulle han använda imperfekt indikativ och säga: *Wenn der Strick riss, so war der Mann verloren.* Den talande har då eliminerat sitt subjektiva omdöme om bisatsinnehållet. Det sista exemplet har jag bildat analogiskt efter de i min förut nämnda uppsats på sid. 65 framlagda beläggen.

Digitized by Google

Varför verkar detta sista exempel så onaturligt och konstlat? Orsaken är denna: Det är föga troligt, att åskådaren, som ju själv hade kontrollerat, att repet icke brast, nu fullständigt eliminerar denna sin erfarenhet och bortser därifrån och låtsar, som om han saknade allt intresse därför och som om han icke ville yttra sig därom. En sådan situation är mycket otrolig och konstlad, och därför är också exemplet *Wenn der Strick riss, so war der Mann verloren* onaturligt och konstlat. Huru kommer det sig då, att följande exempel, som är hämtat från nyss nämnda sid. 65, förefaller fullt naturligt? *Sie konnten sich an ihm vergreifen, wenn es im Plan des Höchsten lag.* Emedan den talande icke vet och icke kan veta, vad som ligger »im Plan des Höchsten», så bortser han fullständigt därifrån och vill icke uttala någon uppfattning om denna »Plan». Denna situation är helt naturlig, och exemplet är därför också fullt naturligt. Den talande har icke uttryckt, att han var oviss om innebörden i den Högstes avsikt, han har icke uttalat någon uppfattning alls om densamma. Han har endast meddelat, att en viss följd framgår ur ett visst antagande. Huru det förhöll sig med »avsikten», lämnas oavgjort på grund av bisatsens egenskap att vara ett antagande. På samma sätt kunna de övriga beläggen på sid. 65 tydas.

Om man anlägger en pedagogisk synpunkt, måste man erkänna, att detta nya betraktelsesätt är behäftat med en avsevärd brist: Det är odugligt såsom skolregel. Det låter visserligen säga sig, att indikativen användes, när den talande icke vill uttala sin egen uppfattning om bisatsinnehållets beskaffenhet. Men att tillämpa detta i praktiken är icke lätt. Om man däremot nöjer sig med att göra en jämförelse mellan svenskan och tyskan och blott vill angiva, huru vissa svenska tempusformer skola översättas till tyska, så är det enkelt nog att giva en anvisning om indikativen. Då kan man säga:

Ett svenskt presens i villkorsbisatsen blir presens indikativ i tyskan,

ett svenskt imperfekt betecknande förfluten tid blir imperfekt indikativ i tyskan (under förutsättning att indirekt anföring icke föreligger),

ett svenskt perfekt blir perfekt indikativ i tyskan och

ett svenskt pluskvamperfekt, som till granne i satsfogningen har ett imperfekt betecknande förfluten tid, blir pluskvamperfekt indikativ i tyskan.

Flera grammatikor införa begreppet »osannolik» i sina regler för villkorliga satsfogningar. Jag betvivlar, att detta är lämpligt. För min egen del har jag icke kunnat konstatera något osannolikt i dessa satsfogningar.

I inledningen till moduslären uttala många författare om indikativens användning följande: »Genom indikativen betecknar den talande det utsagda såsom verkligt.» Det är väl praktiskt

Digitized by Google

att ha denna fasta grund att stå på, men säkert är, att ex. nr 1, 2, 3 och 4 utgöra viktiga undantag från denna regel.

Till sist går min tanke till lärjungarna. Två gånger under senare år ha villkorsbisatser med imperfekt indikativ figurerat i de tyska studentstilarna. Det förefaller, som om gränsen för vad man rimligen kan begära av examinanderna, därmed något överskridits.

Emil Låftman.

SMÄRRE BIDRAG TILL TYSK FILOLOGI.

1. Hundert—tausend—Millionen.

I nummer 1, 2 av M. S. anför Arvid Smith intressanta exempel på *hundert* och *tausend* som böjliga adjektiv med betydelsen hundratals, tusentals. Alla exemplen utom ett stå i dativ och synas mig kunna förklaras så, att man uppfattar *hunderten, tausenden* som huvudord och det följande substantivet som partitivattribut, varvid man visserligen tänker sig räkneorden såsom substantiv; alltså rätteligen såsom i ett exempel »grossgeschrieben».

Genitivexemplet kan ju icke förklaras på detta sätt.

Exemplet med *Millionen* torde emellertid *icke* höra hit, eftersom *Million* alltid är ett verkligt substantiv och som sådant *alltid* böjes i pluralis, och *alltid* skrives med stor bokstav. Man jämföre: ein-, zwei-, dreihundert-, tausend etc., men ei*ne* Million, zwei, drei Million*en*.

Anna von der Heyden.

2. Fartygsnamns genus.

I nummer 1, 2 av M. S. anför lektor Heinertz talrika litteraturbelägg för utsättande av bestämda artikeln vid fartygsnamn, såvida ej ett appellativ står som apposition till namnet, detta i enlighet med våra skolgrammatikers bestämda regler.

Angående fartygsnamns *genus* har jag ej i någon grammatik funnit någon annan regel än att fartyg, uppkallade efter länder och städer, äro feminina. Av lektor Heinertz' flesta exempel synes framgå, att andra fartygsnamn behålla det genus substantivet i och för sig har, t. ex. der Prinz Eitel Friedrich, der Präsident, der Reiher. Detta stämmer åtminstone i ett fall icke, nämligen, när ett fartyg för ett maskulint personnamn utan titel. Lektor Heinertz anför själv: »die Vernichtung *der* Goeben» (uppkallad efter general von Goeben). Ett annat exempel är *die* Gneisenau, uppkallad efter fältmarskalken med samma namn. (Se Meyers Konversationslexikon band 8 sid. 65: »an Stelle *der* Gneisenau trat S. M. S. Stein».)

Die Vaterland (den nuvarande amerikanska Leviathan) kan ju möjligen betraktas som en utvidgning av begreppet »namn på länder etc.»

Anna von der Heyden.

Digitized by Google

Med anledning av ovanstående inlägg vill jag framhålla, att jag egentligen tänkt även beröra fartygsnamns genus i min lilla uppsats, men att jag underlåt det av vissa skäl. Dels behöver man i 99 fall av 100 ej tveka om genus: mask. äro alla fartygsnamn, som i medvetandet äro levande som tillkommande uteslutande maskulina varelser (manliga förnamn eller maskulina djurbeteckningar som *der Reiher, der Iltis, der Northern Whale* efter *der Walfisch*), fem. däremot alla, som äro hämtade från lands- eller stadsnamn, kvinnliga förnamn eller från beteckningar, som eljest i språket äro feminina. Dels är det i tvivelaktiga fall svårt att avgöra skälet för ett påfallande genusval. Calwagen-Nordgrens grammatik ger (s. 143) den regeln, att »krigsfartygs genus ofta rättas efter ett underförstått appellativs: *die Stosch* (eller *die Korvette Stosch*)». Jag tillåter mig betvivla riktigheten av detta påstående och vill här framföra en annan förklaring, dock under framhållande av att den blott är en hypotes.

Det är nog mycket riktigt, som ovan påpekats, att *die Goeben* fått sitt namn efter general von Goeben och *die Gneisenau* efter fältmarskalken och att de följaktligen bort ha mask. genus. Emellertid torde i folkmedvetandet dessa namn icke längre associeras med personerna ifråga utan uppfattas som tagna efter ortsnamn, dessa må sedan vara i verkligheten förefintliga eller ej. Därav deras feminina genus. Samma är troligen förhållandet med *die Stosch*. För Calwagen-Nordgrens förklaring skulle visserligen *die Korvette Gneisenau* tala, men mot densamma (och följaktligen för den här framförda) *der Panzerkreuzer Goeben*.

N. Otto Heinertz.

3. Till Eichendorffs »Taugenichts».

I Eichendorffs »Aus dem Leben eines Taugenichts» heter det alldeles i början av berättelsen: »Da trat der Vater aus dem Hause; er hatte schon seit Tagesanbruch in der Mühle rumort und *die Schlafmütze schief auf dem Kopfe*, der sagte zu mir: 'Du Taugenichts! da sonnst du dich schon wieder und dehnst und reckst dir die Knochen müde, und lässt mich alle Arbeit allein tun. Ich kann dich hier nicht länger füttern — — —'».

Vid översättningsövningar till svenska med tyska studenter har jag funnit, att betydelsen av det kursiverade uttrycket icke är klar ens för tyskar. Det är därför kanske motiverat att påpeka, att det betyder »var på dåligt humör». Följande belägg i Wander, Deutsches Sprichwörterlexikon (III, spalt 821) utgöra bevis nog: *Die Mütze steht ihm nicht gut*, »Er ist nicht gut gelaunt», *Em sett de Mötz schêf* (Danzig) »Er ist verstimmt», *Er hat seine Mütze verkehrt auf*, »Er ist verdriesslich, verstimmt, unwillig.»

Sven Nordlund.

Digitized by Google

NÅGRA RANDANMÄRKNINGAR TILL HULTENBERGS SKOLUPPLAGA AV *A STUDY IN SCARLET*.

Med anledning av lektor Borgströms recension av Doyles: A Study in Scarlet i no. 11 av Tidskrift för Sveriges läroverk samt därför att jag själv sista terminen använt boken i R IV, vill jag tillåta mig att anföra några ställen, vilka enligt mitt förmenande bort av utgivaren förklaras.

Sid. 68: »We are the persecuted children of God, *the chosen of the Angel Merona*». Detta uttryck förklaras ej. Merona är namnet på den ängel, som enligt mormonsektens stiftares (Joe Smith) påstående skulle ha vid ett par tillfällen uppenbarat sig för honom och anvisat honom stället, där han skulle finna de heliga urkunderna, samt lärt honom att läsa dem. En kortare framställning av Mormonismens historia i anslutning till detta ställe kunde väl ej ha skadat.

Sid. 73: »as fair a specimen of American girlhood as could be found *in the whole Pacific slope*.» Detta av Borgström med ? betecknade ställe betyder väl *på västra sluttningen av Rocky Mountains*. Stora Saltsjön ligger väster om dessa. Det skulle möjligen också kunna betyda *på Stillahavskusten*, men förefaller i så fall att vara något oegentligt, enär Sierra Nevada ligger väster om Utahs högslätt, och det sålunda inte kan bli tal om någon sammanhängande *Stillahavssluttning* från Saltsjölandet till havskusten.

Sid. 77: »*in those wild halcyon days*». Ordet *halcyon* finnes visserligen i Wenström-Lindgrens skolordbok, men det måste ju förvåna en var, som tänker aldrig så litet efter, att detta ord från att betyda *isfågel* (eller, ss. den också kallas, *kungsfiskare*, omfattande åtskilliga arter: Alcedo hispida, Ceryle rudis med flera) kunnat få betydelsen *lugn, stilla, lycklig*. Denna betydelseövergång har försiggått just i uttrycket *halcyon days:* »Fourteen days of calm weather anciently believed to occur about the winter solstice when then the halcyon was brooding; hence: calm, quiet, peaceful, undisturbed» (New English Dictionary). Jämför därsammastädes: »*Halcyon*, a bird of which the ancients fabled that it bred about the time of the winter solstice in a nest floating on the sea[1], and that it charmed the wind and waves so that the sea was specially calm during that period, = kingfisher.»

Hela historien om detta ords betydelseförskjutning vilar på den grekiska myten om Halkyone (Alcyone), Aeolus' dotter och Keyx' gemål. Dessa makar kallade sig av övermod Zeus och Hera, varför Zeus till straff förvandlade dem till fåglar, Keyx till en dykarefågel (alka) och Halkyone till en isfågel. Enligt en annan

[1]) I verkligheten lär isfågeln reda sin bale (av fina fiskben) på land, och sägnen, att dess bo flyter på vattnet (»pendentibus nidis»), anses ha uppkommit därav, att bona, som läggas nära vattenkanten, av vågorna sköljas ut i havet och där ibland flyta omkring.

Digitized by Google

sägen (om vilken utförligare kan läsas i Ovidii Metamorfoser XI) drunknade Keyx vid ett skeppsbrott och Halkyone störtade sig i förtvivlan i havet, där de båda förvandlades till isfåglar. Aeolus lät under deras ruvtid (i december) alla vindar vara stilla. Vi läsa i slutet på den vackra skildringen hos Ovidius:

Et tandem superis miserantibus ambo
Alite mutantur. Fatis obnoxius isdem
Tunc quoque mansit amor, nec coniugiale solutum
Foedus in alitibus: coëunt fiuntque parentes;
Perque dies placidos hiberno tempore septem [1]
Incubat Alcyone pendentibus aequore nidis.
Tunc iacet unda maris: ventos custodit et arcet
Aeolus egressu, praestatque nepotibus aequor [2].

Från denna myt härleder sig benämningen »halkyoniska dagar» för en tid av stilla lycka.

Det torde visserligen finnas en och annan, som anser, att allt det här inte hör hemma i skolan, men jag tycker, att detta ords historia utgör ett så pass intressant bidrag till ordens liv, att en läroboksutgivare ej gärna bör förbigå ett så belysande exempel på betydelseutvecklingens underliga vägar. Att endast hänvisa till Wenström-Lindgrens lexikon duger i detta fall ej, då eleverna lätt kunna få den uppfattningen, att *halcyon* när som helst kan användas i ovannämnda adjektiviska betydelse. I själva verket användes det endast i litterär engelska och uteslutande i den här behandlade stereotypiska frasen »halcyon days».

I detta sammanhang vill jag nämna, att jag anser, att eleverna ha ganska god behållning av och visa stort intresse för dylika språkliga frågor, ja, mer än för de rent grammatiska och fonetiska. Den bildade allmänheten finner ju också ett visst intresse av sådana gängse talesätts historia och uppkomst. Jag tillåter mig att här inflika en förklaring till det svenska uttrycket »att komma upp i smöret», d. v. s. att *få det bra*. Detta går säkerligen tillbaka till det överallt i Sverige fordom gängse bruket att äta gröt med *smörhåla* i mitten av fatet. Man »kappades» om att först komma fram till smörhålan, därför att smöret ju då rann ner i ens hål. Ett intressant vittnesbörd om, att denna sed förekommer även i andra länder, kan jag anföra från Gottfried Kellers

---

[1]) Isfågelns ruvningstid, de s. k. *dies alcyonei*, angives i den klassiska litteraturen vanligen till 14 dagar. Jfr Plinius, Naturalis Historia II, 125.

[2]) Jag meddelar även den svenska översättningen i Bökmans tolkning:

»Och nu av nådiga gudar förvandlas
Båda till fåglar. Alltjämt orubblig förblir deras kärlek.
Samma natur de ju fått, och ej, fast fåglar de äro,
Bryts deras äkta förbund. Som fader och moder de fröjdas.
Mitt uti vinterns tid sju dagar havet är stilla,
då på sitt gungande bo bland vågor Alcyone ruvar,
Då är det tryggt att färdas på hav, ty Aeolus vaktar
fängslade vindar, och blank ligger vågen för väntade barnbarn».

Digitized by Google

novell Pankraz der Schmoller. »Die Mutter kochte jeden Mittag einen Kartoffelbrei, über welchen sie eine fette Brühe von schöner brauner Butter goss. Diesen Kartoffelbrei assen sie alle zusammen aus der Schüssel, indem jeder vor sich eine Vertiefung in das feste Kartoffelgebirge hineingrub. Das Söhnlein, welches einen strengen Sinn für militärische Regelmässigkeit bekundete und streng darauf hielt, dass jeder nicht mehr noch weniger nahm, als was ihm zukomme, sah stets darauf, dass die gelbe Butter gleichmässig in die abgeteilten Gruben laufe; das Schwesterchen hingegen suchte, sobald ihre Quellen versiegt waren, durch allerhand künstliche Stollen und Abzugsgräben die wohlschmeckenden Bächlein auf ihre Seite zu leiten, und wie sehr sich auch der Bruder dem widersetzte und ebenso künstliche Dämme aufbaute und überall verstopfte, wo sich ein verdächtiges Loch zeigen wollte, so wusste sie doch immer wieder eine geheime Ader des Breies zu eröffnen oder langte kurzweg in offenem Friedensbruch mit dem Löffel in des Bruders gefüllte Grube.» [1]

Det kan här lämpligen påminnas om ursprunget till det engelska uttrycket: *The police have got a clue. Clue* betyder egentligen *nystan,* och den bildliga användningen av ordet (ledtråd) måste föras tillbaka till den bekanta myten om Theseus, som var utskickad för att döda odjuret Minotaurus i labyrinten på Kreta. Han gjorde sig till god vän med Ariadne, kung Minos dotter, och fick av henne ett nystan, vars ena ända han fastgjorde vid ingången till labyrinten. På detta sätt fick han en »ledtråd», med vars hjälp han kunde taga sig ut ur den farliga labyrinten, vilken ju enligt myten var så villsam, att till och med själva byggmästaren Daedalus inte kunde finna vägen ut ur den.

Efter denna avvikelse återvänder jag till vår text.

Sid. 115. Ett ställe, där det ovillkorligen varit utgivarens plikt att lämna en förklaring är följande: »I determined that when I had my chance my gentlemen should each have a draw out of one of these boxes, while I ate the pill that remained. It would be quite as deadly and a good deal less noisy than *firing across a handkerchief.*» För att kunna rätt tolka detta uttryck, måste man känna till, att det fordom vid vissa dueller brukade skjutas över en näsduk eller en kappa. Jag kan ej bättre förklara detta uttryckssätt än genom att citera några rader ur Meyers Konversationslexikon under artikeln *Zweikampf* (Band 20): »Beim Schiessen über den Mantel oder das Tuch (Schnupftuch) wird die Mensur durch die gegenüberstehenden Zipfel eines Mantels oder Tuches bestimmt. Die Barrieren beim Schiessen über den Mantel oder das Tuch (Schiessen mit Avancieren) werden so gemacht, dass, wenn jeder Duellant an der seinigen steht, beide 5 Schritt von einander entfernt sind.» En eventuell förklaring kunde lämpligen meddelats under hänvisning till ett ställe längre upp

[1]) Grundtexten här av utrymmesskäl starkt förkortad.

Digitized by Google

på samma sida, där Jefferson Hope säger: »I had determined that he should have a show for his life if he chose to take the advantage of it.»

Till sist vill jag anföra två ord, som jag anser borde ha förklarats, enär de inte förekomma i den här använda betydelsen i Wenström-Lindgrens lilla ordbok.

Sid. 120. »I saw your advertisement, and I thought it might be a *plant*.»[1])

Sid. 124. »The thing was too evidently a *blind*.»

Det förra torde här kunna översättas med *fälla* (The Concise Oxford Dictionary förklarar det med »devise, fraudulent scheme.»[2]) Det senare kan återgivas med *mystifikation, fint* (New Oxford Dictionary: »Any thing or action intended to conceal one's real design; a pretence, a pretext»).

Jag tror mig således tryggt kunna underskriva Lektor Borgströms omdöme, att utgivaren kunde varit något frikostigare med sina anmärkningar, ehuru jag rättvisligen måste erkänna, att jag utöver det nu anförda ej funnit mycket, som tarvat förklaring.

Carl S. R. Collin.

NÅGRA ANMÄRKNINGAR TILL DEN SVENSKA SKOLUPPLAGAN AV *WILHELM VON KÜGELGENS JUGENDERINNERUNGEN EINES ALTEN MANNES.*

Vid användandet av Björkelunds och Danielssons edition av W. von Kügelgens Jugenderinnerungen har jag gjort följande anteckningar, som möjligen kunna vara till något litet gagn, då en ny upplaga av den förträffliga boken blir av behovet påkallad. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten vid några fall, då von Kügelgen citerar eller anspelar på bibelutsagor eller ställen hos Tysklands klassiske skalder. Det finns alltid några lärjungar, som äro intresserade av notiser om uttryckshärstamning.

S. 16, r. 22 ff. »Wenn wir im Garten spielten, schloss sich uns häufig als dritter im Bunde noch ein kleiner Barfüszler .. an.» Måhända hade det förtjänt påpekas i kommentaren, att *dritter im Bunde* säkerligen anspelar på slutraden i Schillers »Die Bürgschaft»:

»Ich sei, gewährt mir die Bitte,
In eurem Bunde der Dritte.»

S. 27, r. 7 ff. »Ich ... schickte mich in die Zeit.» Det hade ej skadat, om i anmärkningarna påpekats, att »sich in die

[1]) »A scheme or plot laid to swindle or defraud a person (the notion appears to be that of a trap or snare carefully planted or laid in the ground and covered up).» N. E. D.

[2]) Jfr. »It's a conspiracy», said Ben Allen. »A regular *plant*», added Mr. Bob Sawyer. (Pickwick XLVIII).

Digitized by Google

Zeit schicken» är ett formelartat lån från bibelspråket. Jfr: »Schicket euch in die Zeit.» Römer 12: 11. Den gamla svenska bibelöversättningen hade: »Skicker eder efter tiden».

S. 29, r. 9 ff.: »Dazu war er ... von so überaus einnehmendem Wesen, dasz ihm ... die Freunde und Verehrer wie Tau aus der Morgenröte geboren wurden.» Det bibliska uttryck, som ligger till grund för senare delen av citatet, lyder: »Deine Kinder werden dir geboren wie der Tau aus der Morgenröte.» Psalm 110: 3.

S. 81, r. 2 ff.: (Gott), der ihn (Napoleon) als einen giftigen Skorpion vom Staube aufgerafft, die Welt mit ihm zu geiszeln.» Hur kan man gissla med en giftig skorpion, som ryckts upp ur stoftet? Utgivarna borde ha anmärkt, att von Kügelgen här har rört ihop två olika användningar av ordet *Skorpion:* 1) som namn på det giftiga spindeldjuret, 2) som det i bibeln förekommande namnet på ett slags gissel:» eine mit Widerhaken versehene Geiszel» (Paul). Jfr: »mein Vater hat euch mit Peitschen gezüchtiget, ich will euch mit Scorpionen züchtigen.» 1. Könige 12: 11.

S. 95, r. 3 ff. »Halb zog man sie (die Kosaken), halb sanken sie im Freudentaumel aus den Sätteln». Det är av intresse för lärjungarna att få veta, att von Kügelgen här har anspelat på ett bekant ställe i Goethes ballad »Der Fischer»:

»Halb zog sie ihn, halb sank er hin
und ward nicht mehr gesehn.»

S. 101, r. 3 ff. »Wie auf den Ruf der letzten Posaune regten sich die weiten Totengefilde des groszen deutschen Vaterlandes zu neuem Leben.» Att von Kügelgen här, då han talar om den sista basunen och dess påföljd sluter sig till 1 Korint. 15: 51 ff kunde anmärkts — jfr. Matt. 24: 31, 1 Tess. 4: 16 (Johannes' uppenbarelse har ej någon direkt motsvarighet). — Hos Wallin (Dödens ängel) sägas de döda vakna »vid domens basunaljud.»

S. 146, 16 ff. »Als wir beiden Neulinge etwas schieszen lernten, wurde Karussell geritten.» Detta ställe, som lämnats oförklarat i utgivarnas kommentar, har föranlett Heinertz (Moderna språk 1923, 209) till bl. a. följande anmärkning: »Det är egentligen överraskande, att utg. ej bestått dessa satser något omnämnande. Tro de verkligen, att lärjungarna själva finna ut, att *schiessen* här betyder »rida fort»?... Även om en och annan skulle av sig själv kunna reda upp saken, är jag övertygad, att de allra flesta skulle ledas på villospår [av den för dem mera presenta vanliga betydelsen av ordet]» Granskaren har, lika litet som utgivarna, observerat, att *schieszen* är tryckfel i den till grund för den svenska editionen liggande tyska upplagan.[1] Den rätta läsarten är *schlieszen,* som finnes t. ex. uti den i samlingen »Die Bücher der Rose» utgivna texten. Se s. 173. — I Grimms ordbok (IX: 699) lämnas följande förklaring: »Der Reiter schlieszt, wenn er

[1]) Att tryckfelet förekommer redan i den tyska upplagan, har meddelats mig av Adj. Danielsson.

Digitized by Google

im Reiten die Schenkel fest an das Pferd anlegt.» I den svenska översättningen (1903), s. 210 lämnas följande tolkning av den temporala bisatsen: »Sedan vi nybörjare blivit litet sadelfastare», en tolkning, som visserligen är något fri, men träffar meningen. Jfr att det strax förut står, om de bockar, på vilka ritten företogs: »auch fehlte es ihnen nicht an Kräften, weder uns zu tragen, noch *auf den Sand zu setzen*[1]»; något som synes mig bevisa, att *schlieszen* är den riktiga läsarten. (Originalupplagan har icke varit mig tillgänglig.)

S. 167, r. 15: »Dass sie (soldaterna) wie die dummen Töffel Theriaks hinter dem Kalbfell hergehen sollten.» Jämförelsen synes förutsätta, att enligt författarens mening theriakkrämarna, då de kommo till en stad eller by med sitt universalmedel, föregingos av trumslagare, som genom trummande skulle tilldraga dem allmänhetens uppmärksamhet: de gingo alltså bakom kalvskinnet, d. v. s. trumman. Jfr. att uti Förenta Staterna *drummer* är ett skämtnamn på handelsresanden, en benämning som väl ursprungligen åsyftade, att gårdfarihandlanden verkligen trummade för att tillkännagiva sin ankomst.

S. 171, r. 1 f. »Achilles ward durch ein Schwert zum Mann und Helden.» Våra gymnasisters kunskap om den grekiska hjältesagan är nog i allmänhet icke större än att här en förklaring varit på sin plats. Akilles' moder, Thetis, hade enligt en sen saga, för att hennes unge son ej måtte bliva utsatt för det trojanska krigets faror, låtit förklæda honom till flicka och gömt honom vid konung Lykomedes' hov. Då emellertid enligt siaren Kalchas' utsago Akilles måste deltaga uti kriget, för att grekerna skulle kunna segra, begåvo sig några grekiska furstar — bland dem den listige Odysseus — ut för att söka rätt på honom och kommo till Lykomedes' hov. Odysseus, som misstänkte, att Akilles var förklædd, uppträdde som köpman och utbjöd handelsvaror — bland dem vapen åt den förmenta flickan och hennes väninnor. Då han höjde ett stridsrop, grep Akilles ett svärd för att skynda mot den väntade fienden. Odysseus visste nu, vem han var. Enligt en annan berättelse skulle, då varorna utbjödos, Akilles i motsats till väninnorna, som ville ha saker, passande för kvinnor, ha gripit efter ett svärd. Se vidare t. ex. Pauly Real-Encyklopädie.

Bland de tryckfel, som jag observerat, är ett av svårare beskaffenhet. I kommentaren heter det (s. 196 f.): På uppmaning av Goethe översatte han [Oehlenschläger] flera av sina dramer till tyska, bl. a. »Axel och Walborg», »Hagbart och Signe», »Hakon Jarl och Palnatoke». Här ha citationstecken bortfallit efter Jarl och före Palnatoke.[2]

I samma anmärkning uti kommentaren säges det om J. G.

[1]) Kurs. av T. H.

[2]) Ett förbiseende, som lätt faller i ögonen, är att s. 175 överskriften *Mein Bruder verändert sich* bevarats, fastän i det utdrag, som meddelats under denna rubrik, ingenting förekommer, som motiverar densamma.

Digitized by Google

Seume, att denne även lär ha besökt Sverige. *Lär* synes mig olämpligt: Seume har själv uti sin resebok »Mein Sommer» (1805) givit en ganska intressant redogörelse för sina upplevelser uti Sverige.

Theodor Hjelmqvist.

LITTERATUR.

Philipp Aronstein, *Englische Wortkunde.* Leipzig 1925, B. G. Teubnér. VIII+130 s. M. 5:—.

Författaren till *Englische Stilistik*[1] har med sitt nya arbete gjort sig ytterligare förtjänt av sina tyska kollegers tacksamhet, och med dem ha vi engelsklärare här i landet all anledning att förena oss i detta avseende. Det är visserligen sant, att engelskans ordförråd finns behandlat på många håll. Dess vidunderliga rikedom och smidighet har lockat tålmodiga forskare till registrering i gigantiska ordböcker och andra digra, lärda verk. Mer eller mindre vederhäftiga popularisatorer är det heller ingen brist på, och i regel hälsar man därför nya arbeten om detta tämligen uttröskade ämne utan större entusiasm, men Aronsteins bok, som har den stora förtjänsten att vara kort och koncis, men ändå innehållsrik och lättläst, synes vara värd ett bättre öde än den stora massan av liknande översikter.

I förordet erinrar författaren därom, att undervisningsplanerna för de preussiska läroverken betona nödvändigheten av att tillägnandet av det främmande ordförrådet icke överlåtes åt slumpen, utan att undervisningen bedrives metodiskt även på denna punkt, och härtill vill arbetet lämna handledning. Huvudvikten lägger författaren icke på den historiska utvecklingen, utan på »die lebendig fortwirkenden Tendenzen und Kräfte der Sprache», och tack vare denna rationella inställning av uppgiften har boken blivit så pass praktiskt användbar.

Efter en tämligen summarisk översikt över det urgamla inhemska ordförrådet och de olika skikten av lånord i engelskan — även denna f. ö. välskriven — övergår Aronstein till sitt egentliga tema: det levande språket. Han påminner först om engelskans analytiska karaktär och de olika vägar på vilka språket nått fram till sin nuvarande enstavighet, men glömmer inte påpeka hur det också har att uppvisa åtskilliga »sesquipedalia verba» *(platitudinarian, slubberdegullion, catawampus).*

Större delen av arbetet ägnas ordens differentiering. Det är givetvis ej behövligt att här räkna upp alla de rubriker, under vilka författaren behandlar denna sak; några mera på måfå valda exempel torde vara tillräckliga att belysa mångsidigheten i synpunkterna. Bland hans moderna belägg på användningen av

[1]) Se Mod. Spr. 18, 156. — Numera föreligger även en mera kortfattad behandling under titeln *Englische Schulstilistik* (Teubner 1925).

Digitized by Google

substantiv som verb kan citeras *his tobaccoed breath, no Alsace-Lorraining*. Typiskt engelsk i sin händighet är skillnaden mellan t. ex. *a Macaulay sentence* och *a Macaulayan sentence*, mellan *the Chamberlain policy* och *the Chamberlainite press*. Allmänt beaktad är den även av Aronstein anförda betoningsdifferensen i ordpar som *present: to present, object: to object*, likaså fall såsom *human: humane, critic: critique, cónjure: conjúre*. Mera av nyhetens behag har måhända kapitlet om prefix och suffix och deras användning i nutida engelska. De germanska suffixen äro numera avgjort mindre produktiva än de romanska, resp. latinska eller grekiska. En del germanska suffix äro dock alltjämt livskraftiga, t. ex. -ness *(matter-of-factness)* och -ish *(stand-offish, John Bullish)*. Bland de inlånade suffixen kan nämnas -ism *(Wilsonism, devil-may-carism)*, -ize *(to de-Imperialize an Empire)*, -ology *(commonsensology)*. Till vissa ord förekomma ett stort antal avledningar, så till *sense* (enl. New Engl. Dict.) 75, varav ett tiotal äro mer eller mindre föråldrade. Ruskin är i samma auktoritativa källa representerad med följande avläggare: *Ruskinade, -ese, -esque, -ian, -ish, -ism, -ize*. — Historiska dubletter såsom *dainty: dignity, rear: raise, catch: chase*, vilka numera glidit helt isär, äro från det moderna språkets synpunkt av mindre intresse än ord som på grund av form eller betydelse associeras med varandra, t. ex. *devilish: diabolic(al), royal: regal, poor: pauper, gentile: gentle: genteel: jaunty, motive: motif*. Det urval av synonymer, författaren upptar i sin framställning, avser väsentligen att klarlägga skillnaden mellan objektiv differentiering *(silent: taciturn: tacit: reticent)*, stilistisk differentiering *(beggar: mendicant, youthful: juvenile)*, komparationsdifferentiering *(speech: oration, scholar: erudite)*, specialisering *(child: infant)* och abstraktion *(royal: kingly)*. Gränsen mellan dessa olika kategorier är väl ej alltid så lätt att draga, men det oaktat anammar man med glädje Aronsteins lilla utredning som en välkommen oas i ökenvandringen genom våra i och för sig förträffliga synonymböcker.

Följer så några sidor om sammansättningar, och därefter en avdelning om det levande språkets »schöpferische Tätigkeit». Man har t. ex. onomatopoetiska bildningar som *sizz, plop*, ljudmetaforer som *dilly-dally, hurry-skurry*, fantasibildningar som *circumbendibus, tatterdemalion*, variationer som *slubber: slobber, smodge: smutch*, eufemismer och pryderismer av alla upptänkliga slag, bildningar av egennamn *(grog, boycott, maffick)* etc. etc.

Arbetet avslutas med en jämförelse mellan engelskans och tyskans ordförråd. Aronstein framhäver naturligtvis engelskans oerhörda variationsmöjligheter, men försummar inte påpeka, att den i gengäld saknar beteckningar för en del allmänna begrepp, något som även vi svenskar icke kunna undgå att då och då observera vid översättning till engelska.

Detaljanmärkningar må här förbigås. För anglister av facket har boken kanske inte så mycket direkt nytt att bjuda på, men

Digitized by Google

som repetitorium är den utmärkt, och man skulle gärna se att den bleve obligatorisk för studerande vid universiteten. Av särskilt värde torde den vara för de språklärare, vilkas djupare studier inriktats på franska eller tyska, och jag föreställer mig att man t. o. m. kunde sätta den i händerna på en eller annan intresserad elev för att ge honom en inblick i engelskans yppiga och skiftande ordförråd. Detta sagt även med risk att bemötas av skeptikerns betänksamma invändning: Var finns denna verkligt goda elev?

Mats Redin.

F. G. Fowler & H. W. Fowler: The Pocket Oxford Dictionary of Current English. 10 x 17 cm.². 1000 p. Oxford 1925. Price: 3/6.

During the last few years a great many new English dictionaries of various kinds have been published. Some of these have no doubt been compiled to meet the ever growing demand of the people devoting their leisure time to solving cross-word puzzles. Apparently in order to enter into competition with these dictionaries the Oxford University Press has published the little volume, the title of which is read above, and which is of the greatest interest and the greatest importance to all students of the English language.

The well-known authors, the Fowler Brothers, point out in their Preface that this pocket edition is meant to be an abridgement of the Concise Oxford Dictionary, which has justly become so popular all over the world. They have adhered to the same principle as is so admirably carried out in the latter work. Dealing chiefly with current English they aim at a dictionary treatment of the various words, i. e. they are concerned with the uses of words and phrases and with giving information about the things for which these words and phrases stand, only in so far as correct use of the words depends on knowledge of the things. As in the bigger dictionary, they try to make clear the idiomatic usage of the words by a great number of illustrations, which must considered one of the out-standing merits of the book.

The Editors have necessarily been obliged to adopt changes of method to be able to condense the large subject-matter of the C. O. D. into the small compact volume. Thus they have cut down etymologies to little more than bare statements of origin. They follow up a negative purpose of preventing readers from making a connection between words such as e. g. *Recover* and *cover*. Those etymologies that have been given are drawn from the New English Dictionary, so that the derivations should be reliable.

An important improvement on the C. O. D. is the pronunciation system that has been devised. It is excellent in its simplicity: its vowel symbols consist of ordinary simple letters with various length signs or wiih the addition of certain consonants,

Digitized by Google

e. g. *ār, ēr, īr, ōr, ūr* represent the sounds *ɛ·ə, i·ə, aiə, ɔ·ə, ə·ə*. Thus we find the pronunciation is given by various signs in the word *ĕxpŏs'tūlāte* When necessary, the main accent is shown by the mark ', usually placed at the end of the stressed syllable.

The Editors then mention several other improvements, two of which seem to me to be very important and most useful. They have collected words that form a series and an association group by virtue of their meaning and put them under one heading. Thus under the word *dog* we find the following words, in some way or other associated with this head-word: female, *bitch;* young, *puppy, whelp;* set of puppies, *litter;* sounds, *bay, bark, howl, whine, yelp, yap, snarl, growl;* bear young, *whelp, pup, litter;* cf. *kennel, bow-wow;* adj. *canine.* Then there follows the ordinary list of phrases. This new idea, carried out in an excellent way, makes the little dictionary very interesting reading and has given the present writer some very good information. I am quite sure that the dictionary will be extremely helpful and valuable to a modern language teacher, who will find a wealth of material for his teaching, especially in dealing with synonyms. And this idea is a point which is well worth considering by future lexicographers. Finally these little articles on associated words should prove interesting to pupils in the highest forms of our »gymnasiums», not to mention undergraduates at college.

The Pocket Dictionary deals, as does the C. O. D., with current English and excludes archaic senses. Further new scientific and technical terms are not altogether omitted, but they have been subjected to a careful selection, whereas free admission of colloquial, facetious, slang and vulgar expressions has been given. The Editors specially point out that a large number of words and senses have been incorporated from the addenda list of 1914, and besides, many war words, with which they have been acquainted during active service in France, have been recorded. We thus find a great many slang words, such as *napoo* (army sl.) Vanished! lost! etc. [F. (il) n'y a plus, there is no more]; *Blighty,* n. (army sl.) England, home, after foreign service. [Hind. foreign parts, England]; *Jerry* (army sl.), German soldier, the Germans; *stunt,* n., (sl. U. S.) Tour-de-force, special effort, display of concentrated energy; *hush-boat* or *Q-boat* (of great length, speed & gunpowder, secretly built in the war); *go west,* vb. (army sl.) be killed, die. Other recent formations are e. g. *dug-out,* n. Underground shelter, esp. for use of troops in trenches; (sl.) retired officer &c. recalled to service; *camouflage* l. n. disguise of guns, ships &c., effected by obscuring outline with splashes of various colours; use of smoke-screens. boughs, &c. for same purpose; (transf.) means of throwing people off the scent. 2. v. t. Hide by c; *Anzac* l. n. (Pl.) the Australian and New Zealand Army Corps in the great war (orig. in the Gallipoli campaign); (sing.) member of the Aa. 2. adj. Of the Aa. [initial letters]. All these expres-

Digitized by Google

sions, which are now so common in the literature, are not given in the Addenda list of the C. O. D. We are not surprised to find such words as *anti-aircraft, ærial, barrage,* (Mil.) gunfire so directed as to make a given line impassable, curtain-fire, *flying-boat, food-card, -controller, Fokker, profiteer, trench, telephotography* etc., etc. They show clearly that the editors are not behind their times.

The editors naturally do not claim any completeness whatever, and it is very easy to find current colloquial words or phrases that are not given. It would have been, I think, of certain interest to have the adjectives referring to the new European states, such as Esthonian, Latvian etc. The editors have included *ærial,* but not *broad-casting* or *loud-speaker,* to mention two fairly new words. Personally I should especially have liked to find the etymology of *snow-joring,* ski'ing after a horse, which is coming into use with the growing popularity of winter-sports in Switzerland. Is the word of French or German origin? Slang expressions are being coined every day, and we cannot expect anything like completeness in a Pocket Dictionary. It is astonishing, however, to see the amount of material the Editors have been able to squeeze in. If we look up a common word in the Pocket Dictionary and compare the number of phrases given in that book with the corresponding list in even the big edition of Engelsk-Svensk Ordbok by Wenström & Lindgren, we shall not find the latter much in advance of the former. As regards up-to-date information the Pocket Dictionary is infinitely better.

Two Appendices conclude the Dictionary. The first contains a very comprehensive list of abbreviations, which is very valuable. The habit of using abbreviations is growing, and a foreigner is very often baffled by these, even in purely literary works. As far as I know this list is one of the best existing. The second appendix deals with words containing un-English sounds and gives in two lists the anglicized and foreign pronunciations.

This Pocket Dictionary is as important an addition to English lexicography as the C. O. D. was when first published, and needs no recommendation. It has its given place among every English teaching master's books of reference, and a very prominent place too. But I also venture to say that older pupils, school-boys and -girls in our high forms ought to obtain it and be trained in using it so that perhaps one day it could take the place of the English-Swedish Dictionary.

A Swedish Professor of English once called the Pocket Dictionary »heavenly», and that is certainly an epithet that it deserves.

Herbert Kalén.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XX. 7. * MALMÖ * Oktober 1926

CONJUNCTIONAL *AS* IN POST-POSITION

**(Rich as he is —. Friends as they are —.
Distinctly as he speaks —.)**

Sentences of the kind given above with the conjunction *as* preceded by an appositional noun or adjective word, or by an adverb qualifying the verb of the clause are, as is well-known, often met with in English. Till now the whole question as to the real nature and use of such sentences in modern English does not, however, appear to have been made the object of a close investigation based upon sufficiently large material from literature.[1]) The information regarding the subject under discussion which is to be had from different grammatical and lexicographic works is also found to vary considerably, and even the most exhaustive of them do not make matters quite clear. Thus, Krüger (Syntax der engl. Sprache), as well as Poutsma (A grammar of late mod. English), says that *as* can give to a sentence both concessive and causal[2]) meaning if an appositional word is placed in front for emphasis. It is noticeable, however, that not a word is mentioned by either of them (nor by Stoffel, see below) regarding such a remarkable thing as the relative occurrence of these two opposites. The silence on that point naturally leads one to think that both meanings are almost equally common. In his work "Intensives and down-toners" Stoffel also mentions the same meanings, but at the same time points out the occurrence of cases in which neither of them is essential to the *as*- clause.[3])

[1]) Sentences in which *as* is placed in succession to an infinitive, such as *try as he might, run as he would,* are not taken into account at all here, as their nature and meaning is quite clear and has never been disputed.

[2]) Poutsma defines this case as being, strictly speaking, 'a blending of comparison and causality.'

[3]) This he considers to be the case for instance in the following expression of Goldsmith's: *Tortured as I am with my own reflections, is this a*

Digitized by Google

On the other hand both Kruisinga (A hand-book of present-day English) and Wendt (Syntax des heutigen Englisch) mention only the concessive form. The same is also the case with the NED, which, however, gives rather brief and concise information on the present subject. Lastly may be mentioned a Swedish work with certain claims as to completeness, in which this subject is treated, viz. Afzelius, Svensk-engelsk synonymbok. The fact is, however, that the information given in this work proves to be of little interest, as it seems chiefly to have been borrowed from Poutsma.

The present investigation of this rather important detail in the English syntax is based chiefly upon a collection of material obtained by careful reading of English literature; this material consisting of a few hundred examples taken from the works of well-known authors of the 19th and 20th centuries. Besides fiction, the English used in journalism has also been duly considered. But in order to properly understand the central question dealt with in this article, viz. the nature and use of these sentences in modern English, it has also been found necessary to take due notice of their historical associations.

Regarding the origin of the conjunction *as* in post-position, the NED shows with the aid of examples that formerly an antecedent *so* or *as* was found before the appositional adjective in these sentences, and also points out that the second *as*, after the suppression of the antecedent, has acquired 'something of a concessive force (= though, however).' The same explanation is given by Stoffel, who in addition shows that it is also applicable to *as* when preceded by an adverb. In like manner the appositional noun in expressions like 'friends as they are' must originally have been preceded by the demonstrative *such*. The examples quoted both in the NED and Stoffel's work show that antecedents in sentences with concessive meaning were common right up till the beginning of the 18th century, after which time they seem to have gradually fallen into disuse in sentences of this kind. The latest example with an antecedent which the NED quotes is from the year 1726 and reads as follows: *The world, as censorious as it is, hath been so kind* ... (Dean Swift). Judging, however, by examples quoted by Stoffel, *so* and *as* seem to have occurred sporadically even as late as the beginning of the 19th century. In modern English the practice of placing an 'antecedent' before a concessive *as* is naturally quite obsolete. However, before entering more particularly upon the question of the development of these sentences and matters connected therewith, it will be necessary to deal with the question of their present-day meaning, about which there seem to be such diverging statements.

The material on which this investigation is based unmistakeably shows 1) that sentences in which *as* is preceded by an appositional

time for explanations? where *tortured as I am* etc. is the same as 'under the violent torture of'.

Digitized by Google

noun or adjective (including participles) have as a rule concessive meaning, regardless of the verb; 2) that the meaning is always concessive if the first word is an adverb qualifying the verb of the clause. What has happened in the course of time is, that the original attributive construction before the word *as* has become a predicative complement and consequently become part of the subordinate clause; the conjunction *as* at the same time being changed from comparative to concessive. 'Rich as he is' is therefore the same as 'rich though he is' or 'however rich he may be' (Swedish: 'fastän han är rik', 'så rik han är'; etc.).[1]) The fact that the appositional word really belongs to the subordinate clause and is no longer an absolute attributive construction is especially proved by the many examples quoted below in which the principal clause does not contain any word (subject or object) to which it would otherwise necessarily relate *(Tired out as he was, sleep came reluctantly; Clumsy as I have been, you surely do not imagine...;* etc.).

I will now give a number of typical examples, selected from the collection of material, in which the concessive meaning is quite evident. All the authors from whose works I have obtained material are represented in the following list.

The surprise of Mr. Tupman, great as it was, was immeasurably exceeded by the astonishment of the Doctor (Dickens, The Pickwick Club).

She might not have come — true and sincere as was her sympathy with Margaret[1]) (Gaskell, North and south).

Now this young lad, hardly as the world had knocked him about, had an overflowing spirit of quiet drollery (Craik, John Halifax).

Well nursed and carefully guarded as I had always been, it was the first time in my life I ever knew the meaning of that rare thing — tenderness (ibid.).

Airily as she was clad, the child seemed to feel not the slightest inconvenience from the cold (Hawthorn, The snow-image).

The voice, little as I had yet heard of it, had something curiously still and mechanical in its tones (Collins, The woman in white).

Fat as he is and old as he is, his movements are astonishingly light and easy (ibid.).

Laura was near enough to hear the last word, softly as he whispered it (ibid.).

---

[1]) The word *though* in post-position certainly emphasizes more than *as* the concessive meaning. All the same it does not seem to be at all so common as the latter, a fact also noticed by Poutsma (I p. 485). It appears, however, that *though*, contrary to Poutsma's statement, can be used not only after nouns and adjectives, but also after adverbs, as the following example shows: *Ardently though he loved the girl...* (Wilde, Lord Arthur Savile's crime).

[1]) Inverted word-order in these clauses can only be used when the subject is a substantive word and the verb is a form of *to be* (see Krüger V § 3387).

Digitized by Google

Hopeless as the experiment seemed, surely it was worth trying (ibid.).

Lawyer[2]) *as he was to the very marrow of his bones, I startled him out of his professional composure* (ibid.).

Good Catholic as he was, he would run through the body any constable (Kingsley, Westward Ho!).

I do not know whether I ought not to deplore this moment, great as is the pleasure you give me by your words (Stevenson, New Arabian nights).

Where prisoners are tried for their lives — common as was the occurrence in those days — it never fails to draw an audience (Payn, On the bench).

The room was a small one, and would in any case have only just sufficed for homely comfort, used as it evidently was for all daytime purposes (Gissing, Christopherson).

Young as he was, he was a veteran soldier (Mark Twain, The death-disk).

Terrible as was what the world did to me, what I did to myself was far more terrible still (Wilde, De profundis).

Their eyes met, far off as they were from each other (Hardy, The well-beloved).

But I suppose I have no right to reproach him, bitter as I feel (Hardy, Life's little ironies).

As soon as she declared to him that she had changed her mind ... he forbore to urge her, grieved as he was at her decision (ibid.).

Disdainful young woman as she was, she did seem to take a little pleasure in his attentions (ibid.).

Poetess as she was, or as she thought herself, she had not been too sublime that day to dress with infinite trouble in a fashionable robe of rich material (Hardy, Wessex tales).

Unsightly as she (= the ship) *was, her image surely has its glorious place in the mirror of the old sea* (Conrad, The mirror of the sea).

Queer and fanciful as it was, she found comfort in it (Burnett, A little princess).

Tired out as he was, sleep came reluctantly (Corelli, The mighty atom).

Clumsy as I have been, you surely do not imagine that I neglected to get the number (Doyle, The hound of the Baskervilles).

Large as was his income, it was far beneath the luxury of his living (Doyle, Round the red lamp).

Homely as it looks, this thing has some deadly story linked on to it (Doyle, Adventures and memoirs of Sh. Holmes).

The men reined up, but the horses, blown as they were, refused to halt (Kipling, The lost legion)..

---

[2]) An article can never be placed before a noun in this emphatic position, whether the noun is alone or together with an attribute (see Krüger V § 338?).

Digitized by Google

This Old of mine, cracked as he was ... had become the most Christ-like man I have ever encountered (Galsworthy, The little man).

Distressing as R. found it to sit in the office, he found it more distressing to go out (Merrick, The lady of Lyons).

Ambitious as he is, he has never sought to force the pace of his progress (Gardiner, Prophets, Priests, and Kings).

And yet, great as the occasion is, what we are gathered for is simple, I might almost say a homely thing (The Daily Chronicle, March I, 1922).

Excellent wheat as Yeoman is, it is somewhat fastidious in its preferences as to environment (The Times, Nov. 5, 1923).

I have already pointed out the fact that in clauses of this kind the concessive meaning in all probability was established during the 18th century. Of course this development must have taken a certain length of time like every change in the life of a language. There is no doubt that its stabilization was advancing w h i l e the antecedent *(so, as)* in clauses with concessive meaning was gradually falling more and more into disuse, being practically fully established by the end of the century, when concessive clauses with antecedents were few and far between. Whether this was also the case regarding clauses in which the principal word is an a d v e r b is, however, far from certain. It seems rather — as will be shown by the following discussion about the causal and comparative meanings — that sentences of this kind have never been anything but concessive after the suppression of the antecedent (see below p. 165).

The development in the direction of concessive meaning that has taken place here is in all probability to be explained as due to analogy with such common emphatic constructions in which an i n f i n i t i v e precedes *as*, such as 'try as I may', 'run as he would', inasmuch as the exclusively concessive meaning of such sentences has become extended so as to include cases where the principal word is a noun, an adjective, or an adverb. It may be added that also in certain clauses with an adjective in front, any meaning other than concessive seems quite out of the question, as for instance '[as] strange (incredible) as it may seem', and similar ones can also, quite naturally, have done their part in bringing about the generalization in question.

How is it then with regard to the causal (or causal—comparative) meaning about which Krüger and others speak? In my collection the following examples are found which are obviously of the kind referred to:[1])

... this lad, whose companionship and help seemed to me, bro-

[1]) It is worthy of note that most of these examples have been found in the works of authors who seem to have a certain partiality for using *as* in post-position; moreover this partiality is something which appears to be more prevalent among authors of the Victorian age than among those of later date.

Digitized by Google

therless, sisterless, and friendless as I was, the very thing that would give me an interest in life (Craik, John Halifax).

Surely Mr G., ignorant as he is of Laura's secret, was not blame for feeling surprised that she should repent of her marriage engagement (Collins, The woman in white).

It is not in nature, comfortable and respectable as she is here, that Mrs C. should take up with a chance stranger (ibid.).

The smoke and flame (confined as they were to the room) had been too much for him (ibid.).

Changed as circumstances now were, there was no hindrance to my trusting the woman with the story (ibid.).

Countrymen as they were — born, as may be said, with only an open door between them and the four seasons — they regarded the mist but as an added obscuration, and ignored its humid quality (Hardy, Wessex tales).

Wanting to get to bed herself, tired as she was, she left the door unbarred (Hardy, Life's little ironies).

Impressionable as J. was, no less now than in youth, he was saddened for a minute (Hardy, The well-beloved).

She ought to have obeyed her mother — a good mother[1]) *as she was!* (ibid.).

N. produced ... a bottle of good Burgundy, by which, wet as I was, I did not scruple to profit (Stevenson, New Arabian nights).

Seen as it was by the light of a flickering hand-lamp, it looked perhaps nobler than it had a right to do (ibid.).

Accustomed as she was to deal with cattle, she was not alarmed at her situation (Doyle, A study in scarlet).

Polite and urbane as he always is, and ready to assist anybody in distress, Mr Young was on his knees ... raking for some small treasure a poor widow had lost (Ashton, First from the Front).

Besides, the following with a comma placed after the principal word:

There was matter for a smile in that honest sermon, interlarded, as it was, with scraps of Greek and Hebrew, which no one understood (Kingsley, Westward Ho!).

That sometimes was the very essence of delicate coquetry, and accompanied, as it was, by a little smile ..., was irresistibly fascinating (Corelli, The mighty atom).

Equipped, as they will be, with the latest in wireless plants, these big "tramps of the air" will be summoned here and there by messages which will reach them while they are high aloft (Daily Mail Year Book 1924).

The nature of these sentences is quite evident by what has already been said. Contrary to what is the case with regard to the concessive clauses, the word in front of *as* has here remained what

[1]) Note that in a concessive sense there would be no article in front of the noun (see foot-note p. 162).

Digitized by Google

it originally was; i. e. an absolute attributive construction, of which, among other things, the sporadical appearance of the comma bears witness. This is of course just the same as in Swedish expressions such as 'utmattad, som han var, drog han sig tillbaka'; 'vältalare som han är, hänför han alla'; etc. Thus it is naturally quite wrong to regard *as* itself as a more or less marked causal conjunction just because the expression as a whole has a causal meaning. It is obvious that *as* in such cases is nothing else but a comparative conjunction (in the same way as *som* in the corresponding Swedish sentences).

By the way, when considering the meaning, it can hardly be correct to call all non-concessive clauses of this type causal, or even causal-comparative. The fact is that instances may occur where there is no causal (nor concessive) meaning at all. Take for instance the following sentence in Swedish: 'utmattad som han var, blev han ånyo anfallen' (literally translated: 'exhausted as he was, he was again attacked'), where the first part is just the same as 'i sitt utmattade tillstånd' (in his exhausted condition). A similar expression in English is for instance the following: *She was forced to place it* (= the letter), *open as it was, upon a table* (Poe, The purloined letter).[1]) These clauses are consequently purely comparative. So much for the meaning.

Returning now to the question of the structure of the last-named (causal and comparative) sentences, it is quite obvious that here the appositional word, contrary to that contained in concessive sentences, must have relationship with some word in the principal clause; in other words: causal or comparative meaning presumes identity between the subject of the parenthetic subordinate clause and the subject[2]) or the object of the principal clause.

By what has been said here it will be understood at once why a sentence containing *as* preceded by an adverb (without antecedent) qualifying the verb must always be concessive, and it also appears to be quite probable that the concessive meaning here was established simultaneously with the dropping of the antecedent. Naturally it is not impossible that, before the general establishment of concessive *as* in post-position, a clause such as 'distinctly as he

[1]) The only one who has made an allusion to the occurrence of such sentences is Stoffel (see above p. 159).

[2]) It is to be noticed, however, that identity with the logical subject of the principal clause is sufficient here, as is the case in one of the examples quoted above p. 164, viz. *Changed as circumstances now were, there was no hindrance* [= *they made (were) no hindrance*] *to my trusting the woman with the story*. On the other hand it would of course be quite wrong, while retaining the causal meaning, to say 'Changed as circumstances were, *I* felt no hindrance etc.'. By way of comparison, another example from the same book (p. 509) may be given: *Changed as all the circumstances now were, our position towards each other in the golden days of our first companionship seemed to be revived*. In this case the subordinate clause must be concessive.

Digitized by Google

speaks' (with an imaginary antecedent) could occur in its original causal meaning, but nothing has been found to confirm this.

The foregoing discussion has already made it quite clear that the causal and comparative meanings of these sentences are far from being common in literature. In reality I find that of the examples of clauses with an adjective or participial word in front which are included in my collection, the proportion of non-concessive sentences does not amount to 10 %. Cases of an appositional noun before *as* have in fact proved so extremely rare that practically they need not be taken into account at all. The two examples I have been able to discover only confirm this assertion, because in these cases the authors have made the causal meaning appear evident by means of special methods of construction (in the sixth example by adding another absolute construction without repeating the *as*-clause, in the ninth by means of an article) .Also in some of the other examples quoted we notice that the authors, not being satisfied to let the causal meaning be understood by the context only, have used some special method of making the meaning clear; either by punctuation with commas, or by the addition of another attribute after the *as*-clause (see example No 13).

To me there seems to be no reason for thinking that the statement made above regarding the percentage of non-concessive sentences is in any way misleading, especially when it is considered that the examples are taken from so many different authors. In any case the percentage stated here cannot be considered too low. If the investigation had been limited to modern writers, it is easy to see that it would have been a good deal lower.

The explanation of this striking scarcity of sentences having a causal (or comparative) meaning is no doubt to be sought in a general desire to avoid coming into collision with the concessive clause. The concessive force of *as* in post-position has in fact become so much a part of the linguistic instinct that there is obviously a certain general dislike to use the attibutive construction with a parenthetic *as*-clause, although in itself quite accurate, at least without emphasizing the particular meaning in some special way (as for instance by using a comma).

It has already been pointed out that the non-concessive meaning is found chiefly in the works of authors who seem to have a certain partiality for using *as* in post-position. As a rule, however, these same authors, as well as others, show a preference for sentences containing an antecedent *(so)* or, still more, other similar constructions with emphatic force, of which the following examples may be quoted:[1])

---

[1]) In this connection we must of course not forget the simple absolute construction without any parenthetic *as*-clause, which in many cases is preferred to other emphatic constructions, as for instance: *Feverish and excited, he tried in vain to sleep again* (Kingsley, Westward Ho!); *Elated*

Digitized by Google

How ever will you forgive me for what I have done! So deceitful as it seems (Hardy, The well-beloved).

The more she looked at the proposal, the more she feared to accept it — so wild as it was, so vague, so venturesome (Hardy, Life's little ironies).

Would it might inspire me to rival him, glorious genius that he is![1]) (Hardy, Wessex tales).

I let you slip, like the foolish man that I was (ibid.).

She ought to have obeyed her mother — a good mother as she was! (Hardy, The well-beloved).[2])

Winkie had seen Coppy so doing, and, like the gentleman he was, had promptly wheeled round ... (Kipling, Wee Willie Winkie).

Brave lad that he was, the Zulu boy had turned and flung his assegai straight into the elephant's face (Haggard, An elephant hunt).

It was the old baby cry, the cry of us all, children that we are (Jerome, Sketches in lavender).

Something worthy of note here is that a substantive word accompanied by the relative *that* seems in fact a more usual construction than an adjevtive with an antecedent *(so)* in front. A Swedish sentence as, for instance, 'givmild som han är, ger han åt de fattiga' is consequently best rendered in this way: 'g e n e r o u s m a n t h a t he is, he gives to the poor'. It also seems that the antecedent in front of an a d v e r b is not always the most idiomatic construction. The nearest equivalent to a Swedish causal sentence as, for instance, 'så tydligt som han talar, är han lätt att förstå', is, I think, the following: 'speaking distinctly, as he does, he makes himself easily understood' (cf. the examples of this type quoted below).

In treating the question of *as* in post-position I have also found it necessary to call attention to the case when the conjunction follows a present participle and *do* is the principal verb in the subordinate clause, as for instance 'feeling as I did'. The question is whether such constructions can also have concessive meaning. As far as I can make out, Poutsma is the only one who deals with sentences of that kind. The statements he makes on this point seem, however, to be extremely vague, which will be apparent to anyone who will take the trouble to go into the matter (see I pp 459, 485). Sentences constructed in this way are by no means rare. Among those I have discovered the following may be given as examples:

Miss P. told Miss J. she could hardly bear it, knowing, as she did, how Miss B. treated her sister (Gaskell, Cranford).

With much difficulty L. made out this quaint inscription, standing, as it did, at some little distance off (Corelli, The mighty atom).

---

with beer and vanity, he no longer paid the least attention to P.'s remonstrances (Gissing, The Nether World).

[1]) The relative *that* can in these sentences only be placed after a n o u n.

[2]) For this example see above p. 164.

Digitized by Google

Living with the dog as I did, I never noticed that he was more than ordinarily upset by the hot weather (Kipling, Garm—A hostage).

I never saw a better (viz. lot of ivory), *averaging as it did between forty and fifty pounds a tusk* (Haggard, An elephant hunt).

The smell of roasting flesh was abominable; and coming, as I did, suddenly upon it, I was violently sick (Ashton, First from the Front).

There is no doubt that in such sentences the conjunction *as* is always comparative and that the participle in itself consequently forms an absolute construction. The parenthetic character of the following *as*- clause is also quite obvious in the examples given here. With regard to what has been said earlier in this article, the nature of the present construction seems in fact rather self-evident and would perhaps not have been remarked upon here if it had not been for the vague statements found in Poutsma's work.

In conclusion it will be pointed out that the study of journalistic literature coupled with personal discussions with Englishmen has fully convinced me that the views expressed in this article are actually practised not only by literary writers but by all those who will not allow any latitude with regard to the requirements of a correct and recognized use of the English language. [1])

Einar Ekblom.

I TRANSSKRIPTIONSFRÅGAN.

Utdrag ur protokoll över ämneskonferens i engelska vid Hälsingborgs h. a. läroverk den 9 september 1926.

Med anledning av kungl. Överstyrelsens yttrande i ljudskriftsfrågan av den 10 aug. 1926 erinrade undertecknad om att ämneskonferensen i engelska vid Hälsingborgs h. a. läroverk redan den 14 sept. 1917 beslöt "göra ett uttalande för önskvärdheten av att genom Kungl. Överstyrelsens försorg den fonetiska transskriptionen, som användes i läroböcker i engelska vid de allm. läroverken, bleve uniformerad, åtminstone vad beträffar vokallängd och tryckaccent".

Därefter redogjorde undertecknad för Kungl. Överstyrelsens yttrande och kritiserade den däri förordade placeringen av betoningstecknet efter betonad vokal i stället för, såsom i internationella fonetiksällskapets system sker, före betonad stavelse, ev. före betonad vokal.

Då i det nämnda sällskapets system det senare momentet i diftongtecknen ei, ai, ɔi, ou, au har alldeles samma utseende som vanligt enkelt i och u, kan det icke bli annat än vilseledande att placera betoningstecknet efter detta andra moment i, resp. u, i synnerhet då diftongen efterföljes av ə-ljud, varvid kombinationen

[1]) The above article has been published in a more detailed form as an appendix in the report of the secondary school at Hudiksvall for 1926.

Digitized by Google

i'ə, u'ə får alldeles samma utseende som i t. ex. *appear* [əpi'ə], *poorer* [pu'ərə].

Som exempel kunna följande ord anföras.

Två kända bilmärken skulle, enligt det förordade sättet att beteckna tonvikten, tecknas: *Buick* [bju'ik], *Daimler* [dai'mlə]. Det ser ju ut, som om det senare namnet skulle, i motsats till det förra, ha ett betonat i-ljud i sitt uttal. Jämför *caïque* [kai:'k]. Vid jämförelse mellan beteckningarna [kai:'k] och [dai'mlə] måste man ju få den uppfattningen, att ai-diftongen i det förra ordet innehåller ett långt betonat i-ljud, i det senare ordet ett kort betonat i-ljud.

aerial uttalas enligt Jones' beteckning, med betoningsaccenten före betonad stavelse, [ei'iəriəl] eller, om första vokalen icke uttalas diftongisk, [e'iəriəl]. Om vid det senare uttalet betoningsaccenten placeras efter den betonade vokalens i-tecken, blir ju beteckningen i hög grad vilseledande.

Maori uttalas enligt Jones ['mauri], enligt Schröer även ['mauəri] och [meᵢ'ɔ:ri]. Då nu faktiskt tonvikten kan ligga även på o-et i Maori, måste det ju lätt bli vilseledande att teckna de två första uttalen [mau'ri] och [mau'əri].

Likaledes måste det bli vilseledande att teckna: the cat is *miaowing* [miau'iŋ].

Likaledes *mayonnaise* [mei'əneiz].

De påtalade olägenheterna hade lätt kunnat undvikas och likväl betoningstecknet med fördel placeras efter betonad vokal, om diftongerna ei och ou hade, såsom i många läroböcker för närvarande sker, tecknats oᵘ och eᵢ, betonat eᵢ' och oᵘ'; om diftongerna ai och ɔi, i vilka det senare momentet är tydligt konsonantiskt, tecknats aj och ɔj, betonat a'j och ɔ'j, ev. aj' och ɔj'; och om diftongen au, i vilken det senare ljudmomentet framträder lika tydligt som t. ex. ə-ljudet i *appear* [əpi'ə], hade, i analogi med beteckningssättet i detta senare fall, i betonad ställning tecknats a'u, t. ex. *renown* [rina'un].

Undertecknad föreslog därefter konferensen att göra följande uttalande i ljudskriftsfrågan, vilket av konferensen enhälligt antogs:

1. Konferensen instämmer i Kungl. Överstyrelsens åsikt, att den uttalsbeteckning, som lämpar sig bäst för undervisningen i engelska vid de allm. läroverken och som därför bör antagas vid eventuellt genomförande av enhetlighet i fråga om uttalsbeteckningen i engelska läroböcker vid läroverken, är den, som i huvudsak överensstämmer med internationella fonetiksällskapets, såsom den av Jones användes i hans "broad form".

2. Konferensen anser, att den av Kungl. Överstyrelsen förordade placeringen av betoningstecknet efter betonad vokal i stället för, såsom i internationella fonetiksällskapets system, före betonad stavelse, ev. före betonad vokal, i fråga om diftongerna och andra vokalljudskombinationer medför avsevärda olägenheter.

Då emellertid det redan under arbete varande nya engelsk-

Digitized by Google

svenska lexikonet placerar betoningstecknet efter betonad vokal, anser sig konferensen beklagligtvis ställd inför ett fait accompli och vill, till undvikande av all förvirring, godtaga detta lexikons sätt att beteckna tonvikten.

3. Konferensen förordar bestämt det i Lektor Gabrielsons utlåtande (Bil. 2) gjorda medgivandet, att beteckningssättet **e^{i}, o^{u}** bör få valfritt förekomma jämte ei, ou. Det förra beteckningssättet giver en trognare bild av ljudkomplexen och undanröjer dessutom olägenheterna av betoningstecknets efterplacering vid dessa diftonger.

4. Samma valfrihet anser konferensen böra få förekomma vid beteckningen av diftongerna ai-s och au-s första ljud. Att ha ett särskilt a-tecken därför, skiljt från det vanliga i t. ex. *part* [p**a**:t], synes konferensen onödigt, då dels de båda a-tecknens skiljaktighet icke torde bliva av lärjungarna observerad vid läsningen, dels förekomsten av två a-tecken vållar svårigheter vid skrivning och tryckning. Som exempel härpå kan anföras, att vanligt *a*-tecken feltryckts i stället för a såväl i Kungl. Överstyrelsens yttrande, sid. 9 (*five* [f**a**iv]) som i Gabrielsons sakkunnigeutlåtande, Bil. 2, sid. 11 (*behind* [bih**a**i'nd], renown [rin**a**u'n]).

5. Även i två- och flerstaviga ord torde det få anses överflödigt att särskilt beteckna betoningen, ifall tonen ligger på första stavelsen. Accentens utsättande i detta fall drager endast onödiga tryckkostnader. Dessutom minskas genom accenttecknets utlämnande olägenheterna av tecknets efterplacering vid diftongerna; beteckningen [flauə] är t. ex. tydligare än [flau'ə]. I detta fall bör likaledes valfrihet tillåtas.

6. Särskilda tecken, såsom de vanligen i skolbruk och eljest förekommande: | eller - till skiljande av olika beståndsdelar i uttalet, t. ex. *mischief* [mi's|tʃif], *courtship* [kɔ:'t|ʃip], och // till betecknande av utlämnbara delar i uttalet, t. ex. *camera* [kæ'm/ə/rə], *Hertford* [ha:'/t/fəd], torde bli nödvändiga. Jones använder i stället för sneda streck kursivering av tecknet, men då för tydlighetens skull den fonetiska transskriptionen ofta, kanske vanligen, i läroböcker tryckes kursivt, låter sig Jones' beteckningssätt här icke användas. Att, såsom sker i Kungl. Överstyrelsens yttrande, sid. 7, skriva [æ'ro(u)], [ei'ʒ(j)uə] kan verka vilseledande: det skulle kunna tolkas som alternativen [æ'ro] och [æ'ru], [ei'ʒuə] och [ei'juə].

7. Om vid uttalsbeteckningen enhetlighet skall genomföras, vilken konferensen anser i hög grad önskvärd, om än icke i alltför rigorös form, synes det dock konferensen oundvikligt, att en tillräckligt lång övergångstid medgives, varunder redan förefintliga läroböcker, som beteckna vokallängd och betoning på annat sätt än det av Kungl. Överstyrelsen genom dess instämmande i Gabrielsons utlåtande förordade — dessa läroböcker torde för närvarande utgöra flertalet — fortfarande få användas. ***E. Herdin.***

* * *

Digitized by Google

Av Redaktionen för Moderna Språk ombedd att ev. tillfoga några randanmärkningar till ovanstående uttalande av ämneskonferensen i engelska vid h. allm. läroverket i Hälsingborg, ber jag först att till Red. liksom till hälsingborgskonferensen och närmast då till lektor Herdin få uttala mitt tack för detta tillfälle till ytterligare belysning av den kanske allra viktigaste detaljen i ljudskriftsfrågan.

Konferensen accepterar till sist i fråga om accentens placering det "fait accompli", som det för åtskilliga ark redan stereotyperade engelsk-svenska lexikonet utgör, men vill rädda sitt samvete genom att principiellt deklarera anslutning till A. P. I:s system även på denna punkt.

Det psykologiskt-pedagogiska motivet för att placera accenttecknet omedelbart *efter* ton*vokalen* är, att denna är den egentliga bäraren av trycket såsom varande på en gång intensitets- och sonoritetsmaximum. Den är själva underlaget för trycket, och kännedomen om dettas läge kan först utnyttjas, i och med att talorganen anpassats till ifrågavarande underlags gestaltning. När tryckteckenet utgöres av en accent ['], icke punkt [·] — denna är ju utesluten såsom tagen i anspråk i kvantitetsbetecknande syfte — ser man för övrigt, såsom läsningsmekanismen fungerar, denna accent samtidigt som ögat överfar stavelsen i dess helhet, och expirationsförstärkningen blir endast ett led i en enhetlig artikulationsprocess. Den gamla traditionen — och den är ingalunda säregen för vårt land — att placera accenten efter tonvokalen är sålunda enligt mitt förmenande psykologiskt riktigare än den tämligen nymoderna, förment psykologiska framförplaceringen. Kanske vore det väl allra äldsta sättet, att sätta accenten ovanför själva vokalen, också det allra riktigaste ur här anförd synpunkt, men detta är förenat särskilt med typografiska olägenheter, och praktiskt gör ett ' efter vokalen samma tjänst.

A. P. I.'s system med accentplacering *framför* ton*stavelsen* är förknippat med betydande olägenheter. Att accenten ofta kommer på ett förvirrande långt avstånd från sitt egentliga underlag, är ur läsarens synpunkt givetvis den största. Men en författare eller utgivare riskerar också jämnt och ständigt att skapa oriktiga stavelsegränser, då det, såsom den sakkunnige vet, vid konsonantanhopningar är ytterligt svårt att avgöra, var gränsen mellan två stavelser går. Tag endast ett så enkelt fall som *distrain*. Skall det med A. P. I.'s system betecknas [di'strein] eller [dis'trein]? Jones väljer det senare, men jag känner mig ingalunda övertygad, att inte detta är lika oriktigt fonetiskt sett som det är etymologiskt. Då ordboken startades, prövade jag denna beteckning på massor av ord, och jag erkänner utan fruktan, att jag fann det hart när omöjligt att genomföra det på ett vetenskapligt invändningsfritt sätt. Visserligen var det kanske ofta blott det etymologiska samvetet, som förbjöd mig att utan vidare acceptera de Jones'ska stavelsegränserna, men liksom i det anförda exemplet kände jag mig ofta oviss även rent fonetiskt.

Digitized by Google

Hur svår denna fråga i själva verket är, framgår ju allra bäst därav, att våra största språkmän ännu icke kunnat ena sig om stavelsebegreppets verkliga natur. Medan t. ex. Jespersen betraktar stavelsen helt och hållet som en sonoritetsföreteelse, är den traditionella stavelsen för t. ex. Noreen ett intensitetsfenomen, och sonoritetsstavelser sammanfalla för honom ingalunda med intensitetsstavelser.

Bättre än A. P. I.'s system synes mig då det av t. ex. Elfstrand använda sättet att placera tryckstecknet omedelbart *före* ton*vokalen*. Men då man använder ', icke ˈ, saknar det, så vitt jag vet, all tradition i svenska läroböcker, medan ' efter vokalen är mycket vanligt, t. ex. i alla Rodhes editioner liksom väsentligen i våra ordböcker. Är vokalen lång och alltså följd av kolon, finge man ett tecken före och ett efter vokalen med det åsyftade systemet. Det synes naturligast att få placera tecknen tillsammans och därvid sätta det sist, som faller mest i ögonen. Vid *disturb* [distə:'b] ser man ändå i förväg tydligt, var accenten ligger, och man inriktar sig direkt på ett långt tryckstarkt [ə:]. Dessutom kvarstår det rent teoretiska skälet, att bäraren av trycket såsom varande det primära bör anges först. Säkerligen ligger detta beteckningssätt oss också alltjämt mest i blodet.

Efter dessa allmänna överväganden i själva principfrågan vill jag så övergå till detaljerna i hälsingborgskonferensens kritik.

Jag vill då först medge, att placeringen av accenten efter en diftong är en konsekvens av efterplaceringen i allmänhet, som även för mig ter sig som en olägenhet. Men denna olägenhet är, så vitt jag förstår, systemets enda, och den visar sig vid närmare granskning vara skäligen riskfri. Det är icke rätt att, såsom hälsingborgskonferensen gör, kalla beteckningarna [ai'], [au'] och [ou'] för vilseledande, därför att deras sista element har samma utseende som vanligt [i] och [u] och beteckningarna alltså lika väl kunde gälla för en hiatus som för en diftong. Konferensen synes ha förbisett, att dessa diftongers *första* element endast förekomma i språket som första element i just dessa diftonger — frånsett vissa obetonade stavelser, där [ou] alternativt reduceras till [o] liksom [ei] till[e]. De närmast besläktade ljuden ha andra tecken: [*a*] och [ɔ]. Eleverna få alltså lära sig, att tecknen [ai], [au] och [ou] *alltid* beteckna dessa *diftonger*, icke hiatus mellan ifrågavarande vokaler. Teoretiskt kan jag tänka mig en hiatus mellan [*a*] och [i], men icke mellan [a] och [i]; praktiskt torde väl även det förra vara en mycket rara avis. Tvetydighet kan alltså endast uppstå för den, som inte kan alfabetet i fråga. Vad beträffar diftongerna [ei] och [ɔi], är läget visserligen, åtminstone skenbart och teoretiskt, ett annat: där finnas ju även första elementen såsom självständiga vokaler. Men med hänsyn till den faktiska förekomsten i språket av dessa korta vokaler är ett vokalmöte mellan [e], [ɔ] å ena sidan och [i] å andra praktiskt taget utesluten. Jag kan inte tänka mig eller finna ett enda fall, där [ɔ] och [i] mötas, om jag bortser från det fallet, att ett

Digitized by Google

ord, som slutar på [ɔ:], om en med [i] början de stavelse tillägges, får sin kvantitet något minskad, men fonetiskt skriver man här alltjämt [ɔ:]. Och accenten blir väl därvid oftast eller alltid [-ɔ:'ɪ-], t. ex. *pawing* [pɔ:'iŋ].

Det enda fall, där oklarhet skulle kunna tänkas uppstå, vore, där en på nyss antytt sätt reducerad förstavelse med [e] och [o] ur [ei] och [ou] möter ett tonstarkt [i] och [u] i följande stavelse. Av de fyra ord, som konferensen anför som exempel på förment oklarhet, nämligen *aerial, Maori, miaowing* och *Mayonnaise,* är också, mycket riktigt, ett oklart, nämligen *aerial* i dess alternativa uttal [ei'əriəl] (konferensens, men icke min beteckning): här avses nämligen [e-i'əriəl] med vokalmöte mellan [e] och diftongen [i'ə]. Men missförstånd kan här förebyggas antingen genom - eller genom samtidigt angivande av det alternativa uttalet, alltså [e(i)i'əriəl][1]), varav framgår, att det här gäller en alternativt reducerad förstavelse. Ordboken använder vid sådana fall — de äro ytterst få, varemot det finnes åtskilliga fall av kombinationen [o(u)i'] — detta senare beteckningssätt och drabbas följaktligen icke av beskyllningen för oklarhet. — I de tre andra kritiserade transskriptionerna [mau'ri], eller [mau'ɔri], [miau'iŋ], [mei'əneiz] kan av ovan anförda skäl tvetydighet icke uppstå.

För att sammanfatta ovanstående, gäller det alltså, att beteckningarna [ei'], [ai'], [ɔi'], [au'] och [ou'] med det av ordboken tillämpade systemet *alltid* beteckna *diftongen* i fråga i tryckstark ställning. *Buick* [bju'ik] och *Lacy* [lei'si], för att anföra konferensens återstående exempel på tvetydighet, äro alltså även teoretiskt fullt klara: det förra har hiatus, det senare diftong. Och praktiskt taget kan det väl knappast falla någon in att misstänka ett betonat *i*-ljud i *Lacy* [lei'si]. Även ljudskrift bör läsas med förstånd.

Då jag efter åtskillig tvekan, huruvida accenten vid diftonger borde sättas mellan de båda elementen eller efter hela diftongen, förordade det senare alternativet, var det f. ö. icke minst med tanke därpå, att just detta vore ägnat att i yttre form symbolisera och snabbt aktualisera för medvetandet, att det här gällde en diftong, vars element skulle hållas ihop, icke ett möte mellan vokaler, som skulle isär. *I* [bju'ik] *klyver accenten vokalerna, i* [lei'si] *håller den ihop dem.*

Hur oundvikligt det i själva verket är att vid efterplacering sätta accenttecknet efter hela diftongen, får man en stark känsla av inför hälsingborgskonferensens förslag att komma ifrån svårigheterna. Konferensen har tydligen icke märkt eller brytt sig om, att den splittrar hela den engelska diftongfamiljen. I stället för det enhetliga och prydliga systemet [ei'], [ai'], [ɔi'], [au'], [ou'] föreslår den [eɪ'], [a'j] eller [aj'], [ɔ'j] eller [ɔj'] [a'u], [oᵘ']. Och jag förstår inte, om jag försöker ställa mig på konferensens egen ståndpunkt, på vad sätt ett [a'u] skall förebygga en oklarhet, som

[1]) Ett annat uttal är ju ɛ'əriəl].

Digitized by Google

skulle vållas av [au']. I *flowering*, vilket väl är ett fall av den typ, som vållat konferensen bekymmer, skulle [fla'uəriŋ] lika mycket peka på [a+uə] som [flau'əriŋ] eller snarare mer i enlighet med vad jag nyss framhöll. Att skriva [aj] vore nog att uppmuntra ett alltför frikativt uttal av denna diftong. Eng. *j* är, som bekant, vida mindre frikativt än tyskt och svenskt. Och i triftongen [aiə], t. ex. *Ireland* [aiələnd], skulle mellersta elementet få en ännu starkare relief [aj'ələnd], medan det i själva verket snarast är obefintligt: den exaktaste beteckningen vore nog [a'ələnd], uttalat med ett något utdraget [a].

I diftonger med [ə] som sista element användes visserligen i ordboken mellanplacering, t. ex. *hearing* [hi'əriŋ]. En huvudanledning var därvid, åtminstone för mig, att detta ljud även kan förekomma och mycket ofta förekommer som vokaliskt element efter de nämnda diftongerna, varvid triftonger uppstå. Och det skulle onekligen se otympligt ut och ge en grumlig bild av accentläget att skriva accenten efter hela triftongen, alltså t. ex. Ireland [aiə'lənd], Maori [mauə'ri] även om det teoretiskt fullt låter sig försvaras och strängt taget vore följdriktigast. Men sätter man accenten före [ə] i triftongerna, blir det väl konsekventast att alltid behandla [ə] såsom sista element i vokalkombination på samma sätt, alltså även skriva *hearing* [hi'əriŋ], så mycket hellre som [ə] obestridligen i ett par avseenden intar en särställning bland sista diftongkomponenter. Vid dessa diftonger blir mellanplacering faktiskt mest ägnad att förebygga tanklösa missförstånd.

Det kan nog vara sant, att [e^{i}] och [o^{u}] ge en trognare bild av uttalet än [ei] och [ou], och vid ordbokens startande förordade jag själv till en början denna beteckning. Men jag frångick den snart av följande skäl:

1) Parallelismen mellan diftongerna upprätthålles med [ei] och [ou].
2) [ei] och [ou] beteckna alltid diftonger, varför missförstånd ändå aldrig behöva uppkomma (jfr ovan).
3) Jag har — vid användning av Elfstrands elementarbok med nybörjare — aldrig förmärkt några praktiska olägenheter av [ei] och [ou] i form av överdrivet framhävande av sista komponenten. Här liksom i övriga fall får läraren undervisa om den exakta kvalitet, som ligger bakom ett tecken för varje språk.
4) [ei] och [ou] äro grafiskt bekvämare och typografiskt bekvämare och billigare. Vid denna synpunkt bör fästas stor vikt.

Någon invändning mot att på denna punkt frihet lämnas synes dock icke böra resas.

Jag kan också gå med på konferensens uppfattning, att olika beteckningar av *a*-ljudet icke äro i och för sig nödvändiga för engelskans vidkommande. Då man ej skiljer på de långa och korta *i*- och *u*-ljuden, kunde det rent av förefalla konsekventast att ej heller

Digitized by Google

skilja mellan [a] och [*a*]. Efter en viss tvekan valde jag emellertid att för ordboken göra denna skillnad av följande skäl:

1) De olika tecknen representera dock helt skilda uttalslägen: [a] front- och [*a*] backvokal.
2) De innebära icke införande av nya tecken och göra alltså icke ljudskriften svårläsligare, såsom fallet är med [I] och [U]. Vid elevernas *aktiva* användning av ljudskrift behöver man icke urgera distinktionen.
3) De omöjliggöra missförstånd, huruvida vokalmöte eller diftong föreligger, i enlighet med vad ovan anförts. (Praktiskt torde detta dock knappast ha någon betydelse.)
4) De måste ändå komma till användning för franskans vidkommande, och då är det ju både enklast och följdriktigast att använda dem även i engelskan.

Faran för sammanblandning mellan de båda *a*-ljuden minskas, om det göres till regel att i ljudskrift använda *antikva*. I sammanhang därmed vill jag påpeka, att ordbokens *a*-tecken äro [a] (tryck-a) för främre och [*a*] (skriv-*a*, icke *α*) för bakre *a*-ljud.

I motsats mot konferensen håller jag bestämt före, att en viss frikostighet med accentens utsättande betalar sig. Svenskar äro vid uttal av både engelska och tyska alltför benägna att glömma, att både den absoluta och relativa skillnaden i tryckstyrka mellan tonstark och tonsvag vokal är större i dessa språk än i svenskan. Accentens utsättande ger därvid en god impuls i rätt riktning. Jag har särskilt funnit Rodhes accentsystem, med vilket det här föreslagna är identiskt, ge läraren ett gott stöd i hans arbete på denna punkt.

Beteckningar av typen [ei'ʒ(j)ue] behöva icke vara vilseledande, om man bara kommer ihåg, att ( ) omkring ett tecken i *ljudskriften* alltid betyder, att elementet i fråga kan utelämnas: a(b) betyder där "a" eller "ab", aldrig "a eller b". Men // är naturligtvis lika bra och kanske bättre, och av skäl, som jag inte här skall uppta utrymmet med, skulle jag snarast vilja förorda det senare för vanliga läroböcker. I en ordbok är emellertid detta tecken mindre tjänligt på grund av faran för sammanblandning med / och //, som där i stor utsträckning med något skilda uppgifter måste användas för ordavdelning.

Jag hoppas till sist, att Red. överser med det missbruk, jag gjort av dess uppdrag, då jag skrivit "randanmärkningar", som visst blivit längre än den uppsats, vartill de skulle skrivas. Men då det visat sig önskvärt, har jag samtidigt velat på en viktig punkt något komplettera de synpunkter, som jag framhöll i mitt föredrag i nyspråkliga sektionen vid årets läroverkslärareméte, särskilt sådant det föreligger i det kortfattade referat i de i sinom tid utkommande Förhandlingar vid detta möte. I detta referat ges en kortfattad, men någorlunda fullständig översikt över det föreslagna systemet i dess helhet med exempel för de olika tecknen från vart och ett av de tre huvudspråken. Den överensstämmer i det allra närmaste med den som ges å sid. 9 i Kungl. Skolöverstyrelsens Yttrande i ljudskriftsfrågan.

Karl Kärre.

Digitized by Google

FARTYGSNAMN ÄNNU EN GÅNG.

I anslutning till ett föregående inlägg i M. S. (N:o 6) i frågan om fartygsnamns genus och lektor Heinertz' kommentar därtill i samma nummer ber jag att få anföra några litteraturbelägg för att namn på fartyg behandlas som femininum, dels då dessa, såsom *die Gneisenau, die Goeben* och *die Stosch,* äro uppkallade efter maskulina personer (familjenamn), dels i några andra fall (utländska namn av olika slag).

Hypotesen att namnen *Gneisenau, Goeben* och *Stosch* numera skulle uppfattas såsom tillkommande orter, befintliga eller obefintliga, och av *den* anledningen, då de äro fartygsnamn, behandlas som femininum, är nog föga hållbar. I tyskt folkmedvetande äro helt visst fältmarskalken från 1813—14, generalerna-bröderna från 1870—71 och chefen för admiralitetet, sedermera statsministern, som avled först 1896, lika säkert personer, som exempelvis *Banér, Döbeln* och *Ehrensvärd* i svenskt. Som av nedanstående framgår, är genusförhållandet detsamma vid bl. a. namn på fartyg, uppkallade efter andra fältherrar.

Frenssen skriver i *Die Brüder:*

Da ... schiesst die „Below" ... (s. 377).

I de av Hilfsverein Deutscher Frauen under kriget utgivna *Kriegs- und Ruhmesblätter, Weltkrieg!* finner man följande:

... gegen die „Gneisenau" (det är här fråga om der Panzerkreuzer) (N:o 36).

.... der „Inflexible" entgegen, ... beschädigt die „Invincible" (N:o 36).

Das französische U-boot „Bernouilli" (Schwesterboot der am 23. Dezember versenkten „Curie") (N:o 43) (Kan ju även vara uppkallad efter *Madame* Curie).

Ein Treffer auf der „Seydlitz" (N:o 49).

... erhält die „Lion" ... schwere Treffer (N:o 49).

Es gelingt aber, die „Tiger" (engelsk kryssare) *zu torpedieren* (N:o 49).

Om pansarkryssaren *Blücher* heter det i samma nummer:

Zwar gelingt es ihr ..., ... wird sie torpediert.

Mit der „Bouvet" geht fast die gesamte Besatzung unter (N:o 55).

U 51 versenkt die „Majestic" (N:o 62).

Pochhammer skriver i *Graf Spees letzte Fahrt:*

Untergang der „Scharnhorst". Wieder liefen wir an der „Scharnhorst" vorbei (s. 150—151).

Georg Haase skriver i *Die zwei weissen Völker:*

Auf eine Mine war die „Seydlitz" gelaufen (s. 75).

Der mit der Invincible untergegangene Befehlshaber (s. 126).

Da wollte er auf die Moltke übersteigen (s. 132).

Digitized by Google

Dic schwer haverierte Lützow (s. 135).
Die Marlborough (s. 161).

Bland de många feminina namnen förekommer i *Weltkrieg*!: *eine Breitseite des Scharnhorst* och i Haases bok: *der Derfflinger*, vilka exempel ju kunna förklaras så, att det underförstådda appelativet Panzerkreuzer har inverkat på namnets genus — snarast att betrakta som en lapsus.

En tysk ber att få bidraga med ett exempel ur *Deutsche Zeitung*, tidningens nummer har han tyvärr glömt:

Der dritte Versuch, die Hindenburg zu heben, ist missglückt.

Tre tyskar hava oberoende av varandra förklarat, att de kallade den bekanta kanonbåten Iltis för *die Iltis*.

Jag skulle nu vilja framföra en förklaring på ovan anförda exempel.

Fartyget betraktas, särskilt av sjömannen, som ett feminint väsen. Ju mindre man är van att förbinda dess namn, då detta betecknar något annat än fartyg, med maskulin artikel (neutral artikel torde icke ifrågakomma), ju mindre lätt alltså ett *der* kommer en på tungan, ju lättare är det, att om ett fartyg säga *die*... Därav alltid femininum, då namnet är hämtat från länder och orter, nästan alltid, då det är ett familjenamn eller ett utländskt fartygsnamn utan genuskaraktär, ofta vid utländska djurnamn, som på tyska äro maskulinum, stundom — då fartygets feminina karaktär tränger undan det grammatiska genus — även vid tyska maskulina djurnamn.

Då det gäller fartygsnamns genus, göra sig två olika tendenser gällande, den att över lag låta fartyg ha sitt "naturliga" genus, femininum, och den att hålla fast vid det grammatiska genus; därav det vacklande bruket i några fall.

I sjöfartskretsar torde man säga även t. ex. *die Fürst Bismarck*.

Anna von der Heyden.

* * *

Några ord till ovanstående. Jag betonade uttryckligen i förra häftet av MS, att min förklaring av *die Gneisenau* och dylika fall blott var en hypotes. För övrigt har jag intet skäl att ändra de principer, efter vilka jag där föreslog en reglering av genusförhållandena vid fartygsnamn. De förefalla mig fortfarande vara överensstämmande med *gott tyskt språkbruk*. Följande exempel, som torde tillhöra denna stilart, äro hämtade ur *Bernhardi, Eine Weltreise 1911—12* och *Tirpitz, Erinnerungen*. Den förre skriver: *an Bord des „Derfflinger"* (I sid. 7), *als der Panther nach Agadir fuhr* (ibd), *durch die Sendung des „Panther" nach Agadir* (II sid. 14), den senare: *mit dem „Blitz"* (sid. 10), *als Kommandant des „Zieten"* (sid. 31), *ertrank mit dem „Iltis"* (sid. 63), *der „Tiger"* (nom., sid. 115), *des „Derfflinger"* (sid. 115), *von der Entsendung des „Panther"* (sid. 181).

N. Otto Heinertz.

Digitized by Google

AMERIKANISMER OCH ANNAT I RODE–JESPERSEN, ENGELSK LÄSEBOK FÖR REALSKOLAN.

Då denna bok — med rätta — åtnjuter stor popularitet vid våra läroverk och därmed likställda anstalter, torde ett påpekande i antydd riktning ej vara ur vägen.

S. 20, 24 "So come as *fast* as you can". Översättes i ordlistan med 'fort'. Det är sant, att 'så fort' även har bet. 'så snart', men *as fast as* i bet. *as soon as* är en utpräglad amerikanism. Det är väl här ändå inte fråga om rörelsehastigheten utan om tidsmomentet. Uttrycket är ju väl på sin plats i yankeepiltens brev men borde ha anmärkts.

S. 21, 9 '*Saturdays* we go off to have some fun' i st. f. 'on Saturdays' är väl också ett specifikt amerikanskt drag, ehuru det också påträffas i brittisk engelska. Bör ändras till *On S.*

S. 22, 18 'hushed him up *sharp*'; kunde det ej vara skäl att åtminstone utbyta 'hushed' mot 'pulled'?

S. 48, 11 'The mothers or *older* sisters do the work' borde ovillkorligen ha påpekats som amerikanism i ordlistan eller ändrats.

S. 50, 18 "the family come out to look on, and *compliment the singing.* Detta är väl inte specifikt amerikanskt, men torde i alla händelser inte kunna rubriceras som 'The King's English'; ehuru det är en förträfflig fallgrop för de i adjektivets syntax obevandrade, borde väl i alla fall *the singers* substitueras.

S. 140, 28 ff. "It was an attempt to resuscitate an enterprise that had been begun and had broken down, to carry a line of telegraph to Newfoundland, — including a cable across the Gulf of St. Lawrence, — and at St. John's to connect with a line of steamers to Ireland". Satsen är med denna interpunktion fullständigt hopplös och lika hopplösa äro mina elevers varje gång återkommande försök att tolka den. Förvirringen ökas därigenom att ordlistan för *connect* felaktigt uppger bet. 'förbinda' i st. r. 'stå i förbindelse med' (vilket enl. O. D. är en amerikanism, som emellertid och med rätta vunnit burskap i britt. eng.). Om man tar bort tankstrecken före *including* och efter *St. Lawrence* framträder sammanhanget tydligt och klart sålunda: som innefattade en kabel .... och som stod (l. skulle stå) i förbindelse med etc.

S. 147 after repeated *trials:* jag föreställer mig, att en bildad engelsman, om hans uppmärksamhet särskilt fästes vid satsen, skulle reagera mot denna användning av *trials* i st. f. *attempts, efforts.*

Inom parentes sagt står på samma sida r. 4: There was the last year's cable with its broken end. Det kunde nog ej skada med en antydan i glossaret, att *the* ej hör till *last year's* utan till *cable.*

Ännu ett ställe, där jag anser det angeläget att klarhet vinnes ifråga om tolkningen är sid. 46 r. 13, 14: (Dickens' brev till den lilla flickan). Stället lyder: *"And I shall dine at half past five myself, so that we may both be drinking our wine at the same time".* Jag

Digitized by Google

anser icke den möjligheten utesluten, att många kolleger utan att närmare reflekera över saken låta eleverna översätta — såsom mina *all die Jahre her* undantagslöst ha gjort och säkerligen lika ofelbart komma att göra (stycket läses ju på ett jämförelsevis lågt stadium, så därom är intet ont att säga): "så att vi båda [må] kunna dricka" o. s. v. Förutom *shall* i huvudsatsen och kommat framför *so* (vilka båda faktorer emellertid icke torde kunna tillmätas någon avgörande betydelse) visar ju det orimliga i uppfattningen, att Dickens skulle anpassa sin middagstid efter flickans, oförtydbart hän på tolkningen: "så det kan [ju] hända att vi [sitta och] dricka vårt vin etc."

Arvid Smith.

MODERN ENGLISH USAGE.

> "A blunder which the writer, if his attention had been called to it, would have perceived to be ridiculous, remains in the book for the unfortunate foreign grammarian to base his rules upon". — Bradley.

Det är inte utan att dessa ord ibland faller en i minnet, när man vid läsning av engelska texter stöter på konstruktioner som inte stämmer med skolgrammatikens regler. I den moderna litteraturens örtagård växer förvisso många kuriösa blomster, vilka väl förtjäna samlas till buketter och stickas under näsan på de tvärsäkra språkmän som äro okuggliga på grammatiken, som det så vackert heter, men där växer också mycket ogräs, och detta kommer åtskillig förargelse åstad, därför att vi stackars utlänningar ha så svårt att skilja mellan fynd av verkligt värde och fynd som hör hemma på skräphögen. Även en utlänning kan ju, om han är flitig, finna belägg för nästan vad som helst i engelskan, men det tarvas nog den inföddes säkra språkkänsla för att alltid kunna avgöra, när man helt enkelt har att göra med språkfel av den art Bradley åsyftar. Att inte den infödde under alla omständigheter får tillerkännas utslagsrösten, det torde vara överflödigt att tillägga för den som under några år jämfört översättningarna av studentstilarna, där man gång på gång kan konstatera hur den ene engelsmannen står emot den andre. Dessa översättningar — som jag på intet sätt avser att attackera med den här utvikningen — utgör ju förresten ett gott bevis för att man inte bör ta alltför vidskepligt högtidligt på varje ord som flutit ur en engelsk penna: engelsmän ha ju som vi själva ofta olika vändningar att välja emellan, och som vi gör de ibland en blunder, vare sig de översätta från svenska eller inte. Detta är nu ingenting att förfasa sig över, men vetskapen härom borde mana oss utlänningar till den största försiktighet, så att vi inte drar några förhastade slutsatser på grundvalen av exempel, för vilka en engelsk kriarättare kanske skulle sätta stora bockar i sina landsmäns böcker. Varningen är nog f. ö. tämligen obefogad, ty var och en som under någon längre tid antecknat "undantag", har säkert kommit underfund med att det mesta är oan-

Digitized by Google

vändbart för bearbetning. Resultatet av ett dylikt samlande blir kanske bara en stark känsla av att man rör sig på ett gungfly, där foten ingenstädes träffar fast mark, och så nöjer man sig med att vara tacksam om skolgrammatikens och synonymbokens uppgifter håller streck i 75 % av alla fall. Är man filosofiskt lagd, inrättar man sitt skrivbord efter mönstret av den tidningsredaktion Birger Sjöberg skildrar i sin roman om Kvartetten som sprängdes: alla omöjliga bidrag lagrades där i den s. k. Idiotlådan. Och för anglistens idiotlåda kan som devis rekommenderas Bradleys ord härovan.

Lyckligtvis finns det också i England folk som ha ett gott öga till konstig engelska och som emellanåt förkunnar för landsmännen hur det skall heta. Rekordet slås väl ändå med lätthet av den man, som haft en så rymlig idiotlåda, att den vid vittjandet fyllt 742 tättryckta, tvåspaltiga sidor. Boken ifråga bär titeln *A Dictionary of Modern English Usage* (Clarendon Press 1926, 7/6), och dess författare är den välkände H. W. Fowler. Bröderna Fowler, som tillsammans utgivit *The King's English, The Concise Oxford Dictionary* och *The Pocket Oxford Dictionary,* började för femton år sedan arbetet på den nu publicerade handboken, men enär den yngre av bröderna avled redan år 1918, har den kvarlevande ensam fått ta hand om uppgiften, något som han bittert beklagar i de vackra minnesord över brodern, varmed boken inledes. Den bär också i hög grad prägeln av att vara *one man's work,* vilket förråder sig i den ofta opraktiska grupperingen av materialet, men som man gärna överser med för den personliga fläkt som vilar över nästan varje artikel i den digra volymen. Mr Fowler är en besk och outtröttlig kritiker, men trots sina 67 år ser han på landsmännens språkliga försyndelser — och de äro i hans ögon legio — med ett smittande gott humör, och det är nog ingen risk att spå, att han just tack vare denna avundsvärda egenskap kommer att få många läsare och att utöva stort inflytande över engelskans rykt och riktighet.

Boken är skriven för engelsmän, vilket inte hindrar att även en utlänning har ofantligt mycket att lära av den, inte minst därför att den avslöjar åtskilliga av de ting engelsmännen själva ha besvär med i sitt språk, och därför har ingen filolog råd att undvara den i sitt husapotek. Säkert kommer varje läsare att i likhet med undertecknad då och då förarga sig över författarens nycker, men att betydligt oftare fröjda sig över att äntligen få klart besked.

Sitt material har Fowler till stor del hämtat från pressen och den moderna romanlitteraturen, i mindre utsträckning från talspråket. Vid bedömandet av de språkliga företeelser som diskuteras stöder han sig ofta på New English Dictionary[1]), men ej sällan lämnar t. o. m. detta den rådville i sticket, och förf. har därför måst lita till sin egen språkkänsla. Man behjärtar till fullo en suck som denna: "Every dictionary-maker would be grateful to an Academy

[1]) I överensstämmelse med redaktörernas önskan använder Fowler beteckningen OED (= Oxford Engl. Dict.).

Digitized by Google

that should draw up an index expurgatorius & relieve him of the task of recording rubbish" (s. 372). Hans bok är emellertid inte enbart en *index expurgatorius*, och attityden allt annat än akademisk. På det hela taget är förf. nog konservativ, men inte dogmatisk, och inte heller går det att avfärda honom med beteckningen purist: "by *purism* is to be understood a needless & irritating insistence on purity or correctness of speech" (s. 475).

Innehållet är utomordentligt mångskiftande. Man finner om varandra artiklar om stilistik, synonymik, grammatik, stavning, interpunktion och uttal, och det måste nog sägas, att denna allsidighet gjort arbetet till en ganska besynnerlig produkt, som lexikon betraktat. Det är uppställt alfabetiskt, men systemet är så pass trassligt, att man knappast kan bekvämt använda boken utan att först ha läst igenom den, eller åtminstone de viktigare artiklarna. Metoden kan enklast illustreras genom anförande av början på artikeln BATTERED ORNAMENTS. "On this rubbish-heap are thrown, usually by a bare cross-reference, such synonyms of the Elegant-variation kind as *alma mater, daughter of Eve, sleep of the just*, & *brother of the angle;* such metonymies as *the buskin* or *cothurnus* & *the sock* for tragedy & comedy; such jocular archaisms as *consumedly* & *vastly*; such foreign scraps as *dolce far niente*" etc. Förf. har tillverkat en mångfald etiketter, som han sedan använder flitigt, i förhoppning att blotta tillvaron av dylika skall göra god effekt (se s. 427). Det är säkert ingen dålig idé, men i mitt tycke har han gått för långt i klyschmakeri och på så sätt fått en massa uppslagsord, som man måste vara divinatoriskt begåvad för att leta sig fram till. Så t. ex.. följande: CANNIBALISM, FETISHES, LEGERDEMAIN WITH TWO SENSES, OUT OF THE FRYING-PAN, OVERZEAL, PRIDE OF KNOWLEDGE, SUPERSTITIONS, TRAILERS. Oftast ges väl en hänvisning, som leder en på rätt spår, men sådan saknas ibland, så exempelvis från *both* till FALSE EMPHASIS, från *better* till *had*, från *jump* till *leap*. Rädslan att skrämma läsaren med alltför långa artiklar har förlett förf. att i talrika fall presentera sammanhörande ting på olika ställen, t. ex. *are, is* och NUMBER. Jfr även t. ex. artiklarna PEDANTIC HUMOUR, POLYSYLLABIC HUMOUR och WORN-OUT HUMOUR.

Att hänga upp sig på dylika småsaker vore emellertid otacksamt; det är mera lockande att dröja vid något av allt det förnuftiga som rymmes i boken, även om det inte kan komma i fråga att här lämna någon systematisk orientering.

Ovan har citerats förf:s definition på purism. Redan av denna kan läsaren gissa, vilken ställning Fowler intar till den etymologiska synpunkten vid bedömandet av frågan när och hur ett ord skall användas i nutida engelska: "What concerns a writer is much less a word's history than its present meaning & idiomatic habits" (s. 664). Det är mycket bra att ha reda på att *isle* och *island* historiskt sett

Digitized by Google

inte ha något gemensamt, och att *s* i det inhemska ordet tagits från det inlånade, men det är viktigare att veta när man skall kalla en *island* en *isle*. Under rubriken SAXONISM varnar förf. också dem som äro alltför ivriga att ersätta (ursprungliga) lånord med inhemska. Hur pass fri han är från ensidighet kan visas genom ett yttrande som detta: "The truth is perhaps that conscious deliberate Saxonism is folly, that the choice or rejection of particular words should depend not on their descent but on considerations of expressiveness, intelligibility, brevity, euphony, or ease of handling, & yet that any writer who becomes aware that the Saxon or native English element in what he writes is small will do well to take the fact as a danger signal. But the way to act on that signal is not to translate his Romance words into Saxon ones; it is to avoid abstract & roundabout & bookish phrasing whenever the nature of the thing to be said does not require it" (s. 515). Som exempel på dylika saxonismer anför han bl. a. *bodeful* för *ominous*, *betterment* för *improvement*, *happenings* för *events*, *belittle* för *depreciate*, *foreword* för *preface*. Artikeln om det sista (s. 188) kan särskilt anbefallas för den som vill se förf. i skjortärmarna.

Såsom framgår av det nyss anförda uttalandet är Fowler emellertid ingalunda någon förkämpe för långa och lärda ord; tvärtom präglas hela hans verk av en verklig lidelse för enkelt och naturligt språk, som man på det livligaste måste sympatisera med. "The better the writer, the shorter his words", säger förf. s. 331, är en tes som visserligen inte alltid får tagas bokstavligt, men som ändå i stort sett bör gälla för engelska skribenter. Han älskar inte tidningsledarnas kaskader: *Vigorous condemnation is passed on the foreign policy of the Prime Minister, whose temperamental inaptitude for diplomacy & preoccupation with domestic issues have rendered his participation in external negotiations gravely detrimental to the public welfare.* "Vigorous indeed; a charging hippopotamus hardly more so" (s. 335). — Fowler förbiser naturligtvis inte, att olika stilarter fordra olika ordval; se t. ex. artikeln FORMAL WORDS. Vad han opponerar sig mot är endast böjelsen att i onödan välja *accommodation* för *room*, *cease* för *stop*, *inquire* för *ask*, *purchase* för *buy* o. s. v.: "The proper name for a notion should not be rejected for another unless the rejector can give some better account to himself of his preference for the other than that he thinks it will look better in print" (s. 190). Detta enkla råd hör till de många i boken, vilka ha sin tillämpning på svenska språkförhållanden lika väl som på engelska. — Arkaismer inströdda i vanlig normalprosa är lika stilvidriga som gamla möbler i modern miljö; en mening som den följande smakar av WARDOUR STREET: *A book that in the main is bright, chatty, & readable, albeit rather too kindly in its distribution of praise* (s. 700). Jfr även INCONGRUOUS VOCABULARY.

Fackmännen få i artikeln DIDACTICISM en skrapa för sin

Digitized by Google

oförmåga eller bristande vilja att översätta tekniska termer till engelska; annan etikett för samma sak är PRIDE OF KNOWLEDGE. Fowler försvarar energiskt den i England vedertagna formen *Mahomet* gentemot de korrektare *Mohammed* och *Muhammad*. Likaledes anser han, att engelsmännen gott kan fortsätta att använda de kvasifranska uttrycken *double entendre, à l'outrance, nom de plume;* det första har varit i allmänt bruk i England sedan 1600-talet, och det moderna försöket att korrigera det till *double entente* tyder snarare på okunnighet i engelska än på kunnighet i franska. — Det motsatta förfarandet kan studeras under rubriken GALLICISMS, där man bl. a. finner förtecknade en del intressanta, men enligt Fowler onödiga översättningslån, t. ex. *leap to the eyes, to the foot of the letter, gilded youth, the half-world, castle in Spain, goes without saying, success of esteem.* Vad han i det sammanhanget har att säga om bruket av gallicismer kan vi nog ha nytta av att ta åt oss även här i landet (se s. 210 och 193 f.).

Allmän giltighet ha också åtskilliga rent stilistiska artiklar, t. ex. den om ELEGANT VARIATION. Man lär sig ju i skolan hur stötande det är att upprepa samma ord för ofta, och skräcken sitter i. Så skriver därför en ängslig herre: *Rarely does the 'Little Summer' linger until N o v e m b e r, but at times its stay has been prolonged until quite late in t h e y e a r' s p e n u l t i m a t e m o n t h.* Finns det någon svensk tidning som i augusti inte har kåserier om "de läckra skaldjuren"? — En etikett som NOVELTY-HUNTING är nog ganska välgörande. Novelty-hunter är den som till varje pris måste ha ett ovanligt ord eller uttryck som namn på en enkel sak. I st. f. *author* skriver han *bookman*, för *flagrant clamant*, för *domain demesne*. Det olyckliga är att dessa skribenter jaga i flock, och på så sätt uppstå VOGUE-WORDS. Hur dylika avlösa varandra är välbekant; man behöver endast erinra om vad Stoffel har att anföra i denna sak i sin förträffliga bok om Intensives and Down-toners. Bland äldre ord av denna typ kan nämnas *vastly, individual.* Ibland ha modeord tagits upp som varianter till sina föregångare: *forceful* för *forcible*, verbet *intrigue* för *interest*. En del ha sin popularitet att tacka för den lätthet varmed de kunna användas som en bekväm omskrivning för det precisa ordet, så exempelvis *distinction, mentality.* De flesta tycks leva högt helt enkelt på vederbörandes förtjusning att visa att han eller hon uppsnappat det nya modeordet: *hectic, idiosyncrasy, percentage, transpire, protagonist* (samtliga använda med oriktig betydelse, *protagonist* t. ex. som motsättning till *antagonist*). — Ordet *phenomenal*, egentligen en filosofisk term, har, liksom det motsvarande ordet i svenskan, passerat stadierna "POPULARIZED TECHNICALITY & VOGUE-WORD, & is now in the state of discredit that follows upon unreasonable vogue". Och det är, anser Fowler, det ögonblick då man med förhoppning om framgång kan attackera dylika ord. — Man undrar vilka recensioner förf. skall få i England, när man finner att han med den till synes oskyldiga

Digitized by Google

termen LITERARY CRITICS' WORDS gett tidningsrecensenterna ett speciellt tjyvnyp. I deras språk står *concision* för *conciseness*, *sympathetic* betyder inte "capable of or prone to sympathy" utan "capable of evoking sympathy", *inevitable* ungefär "convincing" eller "true to nature", *banal* och *banality* omhuldas trots att det finns många inhemska synonymer att välja på.

Om Fowler är bister mot novelty-hunters, så är han inte heller blid mot dem som i tid och otid använda HACKNEYED PHRASES. Han erinrar om drottning Victorias buttra "We are not amused" (s. 734) och föreslår att varje skribent ställer upp en staty av drottningen på sitt skrivbord, så besinnar han sig kanske innan han pryder sina alster med utslitna fraser som *the irony of fate, sleep the sleep of the just, the psychological moment, to be or not to be, a consummation devoutly to be wished.* Dylika originella skämtare borde också eftertänksamt läsa igenom artiklarna POLYSYLLABIC HUMOUR och PEDANTIC HUMOUR. Även med risk att trötta läsaren med citat (se Fowlers QUOTATION) kan jag inte underlåta att anföra ett utdrag ur den senare: "We have all of us, except the abnormally stupid, been pedantic humourists in our time. We spend much of our childhood picking up a vocabulary; we like to air our latest finds; we discover that our elders are tickled when we come out with a new name that they thought beyond us. — The impulse is healthy for children, & nearly universal — which is just why warning is necessary; for among so many there will always be some who fail to realize that the clever habit applauded at home will make them insufferable abroad. Most of those who are capable of writing well enough to find readers do learn with more or less of delay that playful use of long or learned words is a one-sided game boring the reader more than it pleases the writer. — But now & then even an able writer will go on believing that the incongruity between simple things to be said & out-of-the-way words to say them in has a perennial charm" (s. 426). Hit hör ord som *ablution, beverage, erstwhile, nether garments, culinary, Caledonian.* — En direkt motsvarighet till de engelska journalisternas retsamma *of course* ha vi i "som bekant"[1]). — Under rubriken NOVELESE finner man en del vapen ur den arsenal som anlitas av författare som Ethel M. Dell och andra fabrikörer av best sellers. Men även Macaulay, Carlyle, Meredith, Kipling och Wells ha sina MANNERISMS; se s. 342.

Fowlers bok gör inte anspråk på att vara något uttömmande synonymlexikon (s. 592), men den innehåller en massa upplysningar som komplettera ordböckerna. Verkliga synonymer äro ytterst sällsynta (t. ex. *furze* och *gorse*); i allmänhet kan man iakttaga en större eller mindre grad av differentiering. "Differentiations", säger förf. s. 114, "become complete not by authoritative pronouncements or

[1]) "Drottninghuset äger som bekant sedan 1600-talet ett rätt betydande tomtområde vid Johannes kyrkogård, där det gamla ålderdomshemmet som bekant helt nyligen genomgått en grundlig restaurering" (Sv. Dagbl. 3/7 1926).

Digitized by Google

dictionary fiats, but by being gradually adopted in speaking & writing; it is the business of all who care for the language to do their part towards helping serviceable ones through the dangerous incomplete stage to that in which they are of real value". Och ingen kan bestrida att Fowler själv gjort ett gott verk. Dels påpekar han hur i många fall fullt differentierade ord förväxlas av okunniga eller alltför lärda skribenter, t. ex. *definite* och *definitive, intense* och *intensive, luxuriant* och *luxurious, acceptance* och *acceptation*; dels försöker han stödja en begynnande eller bristfälligt iakttagen differentiering av åtskilliga ordpar, såsom *complacent* och *complaisant, defective* och *deficient, falsehood, falseness* och *falsity, apt* och *liable, include* och *comprise, storey* och *story, that* och *which* (s. 634). Som exempel på förf:s förmåga att klarlägga skillnaden i betydelse och användning mellan differentierade ord kan anföras: *"a barbarian king* is a king of barbarians; *a barbaric king* one throned in rude splendour; *a barbarous king* a cruel despot" (s. 42). Den ofta givna definitionen av *childish* som ett klandrande ord i förhållande till *childlike* håller inte alltid streck; se s. 75. Försvagningen av *no doubt* och *doubtless* gentemot *undoubtedly* framhäves (s. 122).

Ibland är förf. nästan väl generös, så t. ex. när han s. 730 trycker av OED:s definitioner av 30 olika slag av vindar, och även i många andra fall lämnar han upplysningar som man snarare väntade att finna i en encyklopedi, så exempelvis den 31 s. långa artikeln om TECHNICAL TERMS, där man får veta vad som menas med *amphibology, ignoratio elenchi, stichomyth* och mycket annat. *Devil's advocate* användes synbarligen ofta felaktigt i England, alldeles som *advocatus diaboli* i Sverige. Likaså *cui bono?* Se f. ö. artikeln MISAPPREHENSIONS och behandlingen av frasen *the exception proves the rule* s. 157.

För de flesta utlänningar ha kanske de grammatiska artiklarna det största intresset, och även på detta område visar sig Fowler vara en flitig samlare och skarpsinnig sovrare. Nu är visserligen gränsen mellan stilistik och grammatik flytande; det må vara nog att hänvisa till artikeln INVERSION (som f. ö. i likhet med några andra varit tillgänglig förut i de Tracts, vilka utges av The Society for Pure English). Just beträffande inversion märker man hos Fowler en retlighet som åtminstone en svensk inte så lätt kan egga upp sig till för den sakens skull, men eljest verkar förf. trots sin stränghet ganska fri från SUPERSTITIONS. Läs t. ex. artiklarna om SPLIT INFINITIVE och PREPOSITION AT END. Det är sorglustigt att iaktta, hur en del samvetsömma engelsmän är så rädda för split infinitive, att de inte ens våga skjuta in ett adverb mellan *be* och participet i en passiv infinitiv: *it looks as if they were agreeably to be disappointed* (s. 447). Fowler hävdar emellertid, som många före honom, att även en verklig split infinitive är att föredraga framför tvetydighet eller "patent artificiality"; ex. s. 560. Viktiga för grammatikern äro artiklarna GERUND, NUM-

Digitized by Google

BER, SHALL & WILL samt de om relativa pronomina. — Bland detaljer kan anföras, att den i våra skolgrammatiker fordrade skillnaden mellan *a* history och *an* historical utdömes som pedantisk; man bör säga och skriva *a* historical. *Those kind of people* godkännes i talspråk, men bör undvikas i tryck. *It is no use complaining* eller *to complain* (s. 684) betecknas som STURDY INDEFENSIBLES. *Never heard I* ges som korrekt form vid sidan av *Never did I hear* (s. 135). *Hardly... than,* som utdömes både av våra skolgrammatikor, av OED och av Fowler, tycks emellertid vara mycket vanligt, och det är väl osäkert om man kan hålla det stången, när analogien från *no sooner... than* oupphörligt gör sig gällande. Likaså betvivlas, att förf. med sitt anatema lyckas utrota den vanliga konstruktionen *I would like (prefer, be glad* o. d.), i vilken han betecknar *would* såsom lika felaktigt som i *I would find it hard to say* (s. 527). Han glömmer någon gång sina blygsamma ord om "authoritative pronouncements or dictionary fiats" (cit. ovan), men man vill ju inte missunna honom ett och annat anfall av optimism.

Odelat tacksam är man för alla upplysningar om ortografiska frågor. Mest gäller det småsaker, men även en sådan bagatell som bindestreck kan ju ibland irritera pedanten (se HYPHENS). Skiljetecken får man utförliga regler för under STOPS. Fowler anser att man bör skriva *Mr* och *Thos* utan punkt, *Geo.* med (s. 430), *connexion* (s. 739), *realize* (s. 306), *Shakspere.* Den amerikanska stavningen av ord som *honor* anser förf. tydligen bättre än den engelska, fast han föreslår landsmännen att t. v. behålla *u:* " 'Yankee', we say, & congratulate ourselves on spelling like gentlemen; we wisely decline to regard it as a matter for argument; the English way cannot but be better than the American way; that is enough" (s. 415). Eljest avböjer Fowler gärna amerikanismer; se t. ex. *caption, elevator.*

För beteckning av uttalet använder förf. ett enkelt men praktiskt system, för vars principer redogörelse lämnas s. 436. Då han som nämnts tillhör S. P. E. kunde man vänta att finna honom anstucken av de medeltida synpunkter på engelskt uttal som förfäktats av the Poet Laureate, Robert Bridges. Så är emellertid inte förhållandet; tvärtom skulle Sweet med förtjusning ha läst hans uttalande, att i en sats som *Hunt has hurt his head* det är nästan lika oriktigt att uttala *h* i *has* och *his* som att inte uttala det i de andra orden (s. 467). Den moderna tendensen att använda spelling pronunciation i ord som *waistcoat, forehead, boatswain* ogillas av Fowler; jfr även vad han s. 82 säger om förstavelsen *con-*. För *clothes* rekommenderas [klouz], trots att OED betecknar detta uttal som vulgärt eller vårdslöst (enl. Jones föråldrat). Uttalet [kokei'n] av *cocaine* ansågs 1893 vulgärt av OED, men har nu — med saken? — blivit så vanligt, att förf. anser det hopplöst att försöka vidmakthålla det korrekta uttalet. Det är lärorikt att med detta ord jämföra vad Fowler har att säga om *margarine;* han hoppas att [g] skall

Digitized by Google

segra, eftersom margarin nu synes ha kommit till allmännare användning även bland bildat folk. Vågar man av parallellen dra några slutsatser om användningen av kokain bland ladies and gentlemen? Se f. ö. också *fascist*. — S. 193 ff. anges uttalet av en mängd franska ord, men inte det genuint franska uttalet, vilket anses kräva en akrobatisk mun; Fowler vill endast lämna genomsnittsengelsmannen några råd om hur han skall uttala franska ord "if he would neither exhibit a conscious superiority of education nor be suspected of boorish ignorance". Principen är nog riktig, och mycket sympatisk (= evoking sympathy), men en språkman skulle allt bra gärna vilja höra en engelsman utan alla kunskaper i franska uttala nasalen i *an* efter följande beskrivning: "a sound ... that is neither on, ong, om, awn, awm, aw, nor ah, but partakes of them all, & approximates to one or other of them according to its position in a word". Detta låter ju ganska kusligt, men det skall inte läggas förf. till last att han inte är yrkesfonetiker. De franska orden kan vi ju lämna åsido och erkänna att det t. o. m. är ganska roligt att ibland höra en klok lekmans mening om vad som är gott engelskt uttal. Och att Fowler verkligen är i hög grad förnuftig, det kan enkelt visas med ett annat och sista citat, som mer än uppväger det nyss anförda: "The moral of which is that, while we are entitled to display a certain fastidious precision in our saying of words that only the educated use, we deserve not praise but censure if we decline to accept the popular pronunciation of popular words" (s. 466).

Om denna anmälan blivit tämligen lång och enformig, så är det inte Fowlers fel. Boken är både läsvärd och läsbar. Och — för att använda en av de fraser som Fowler mest avskyr (detta skulle han f. ö. registrera under SUPERIORITY) — it gives you furiously to think.

Mats Redin.

LITTERATUR.

English Speech To-day. By *Bernhard P. MacDonald*. 7 3/4 × 5 1/4. 104 pp. London: Allen & Unwin. 4 s. 6 d. net.

The publishers have done well to add this useful volume to their excellent series of works dealing with linguistics — which includes three from pen of Professor Jespersen. The author of "English Speech To-day" has had nearly forty years' experience in teaching voice production and elocution, as well as a lengthy experience in correcting the pronunciation of both native and foreign speakers of English; so he can speak with considerable authority, and should be well equipped for his task.

As was to be expected in a practical book of this nature, Mr MacDonald deals with the physiological aspect of sound-production, leaving the psychological significance of speech to such as are venturesome enough to delve in that elusive treasury. His subject is therefore the phonology of spoken English, and he divides his matter

Digitized by Google

into six chapters, entitled "Breathing; The Organs of Enunciation; Consonants; Vowels; Production of the Voice; Delivery". Suitable exercises for practice accompany the exposition throughout, and the book closes with an Appendix containing lists of words arranged under the sounds, phonetically represented, which may require additional drill.

Among the special merits of this handbook are that, while based on the science of phonetics, it avoids technical phraseology as much as possible; that simple facts are not assumed to be the common property of all and sundry; and that the handling of debatable points is concise without being superficial.

It would have been impossible in a book of this compass to deal at any length with all the factors that contribute to mar the beauty of English speech, whether they be due to carelessness, to slovenly enunciation, to affectation, to faulty teaching, to incrusted provincialism, or to a lack of aesthetic taste; but so many of them are touched on that the speaker who has nothing to learn from its pages would be immaculate indeed. And the advice is not offered to the tyro alone: witness this thrust from the shoulder; (the author is speaking of the promiscuous use of the thick (l) sound): "It is seldom, except in some dialects, that this harsh, throttled (l) is heard at the beginning of a word; but as a final sound it is common — so common that some consider it inseparable from typical English pronunciation. So imbued with this idea are some phoneticians that they teach the foreigner that he must acquire this coarse (l) if he wish his English to sound correct. This is unfair to the foreigner, because much time and labour is wasted; and he is quite unconscious how vulgar is the result of his pertinacity".

The phonetic symbols employed are those of the A. I. P., with one exception: (ɒ) has been substituted for (ɔ:) to represent the vowel-sound in *caught,* (ɔ) being retained for the one in *cot.* As the author puts it: "Even experienced phoneticians have been known to uphold that the difference between the vowels in *caught* and *cot* was merely a matter of length. The length of a vowel is simply a matter of how people have come into the habit of using it: some that were long in past years are now short. The quality of a vowel must not be confused with its quantity." But would it not have been more in conformity with the symbols used for standard French and German to retain (ɔ:) for the vowel in *naught* and to adopt a new symbol for the the vowel in *cot?* This last, with its low drop tongue position[1]), is only paralleled in a few other languages, e. g.

[1]) The positions of the tongue, back and front, are defined in this book as high, high-drop, mid, mid-drop, low, and low-drop. Of the back vowels, the one in *boot* is described as high, in *put* as high-drop, in *boat* as mid rising to high, in *hut* as mid, in *heart* as mid-drop, in *brought* as low, and in *pot* as low-drop. Of the front vowels, the (ei) in *bait* is described as mid rising to high, the (e) in *bet* as mid-drop. The (a) in (ai), as in *high,* is analysed as mixed, with low-drop front and high-drop back.

Digitized by Google

in dialects of French and German. It may be of interest, in this connection, to note that Sweet classified both sounds as "low-back" in his Handbook of Phonetics (1887), and used the same symbol for both; in the Primer of Spoken English (1890) he adhered to the same classification, but used *different* symbols for the two.

Coming from the pen of such a trained observer, many of the statements are valuable comments on present-day tendencies; thus, in speaking of the initial sound in the words *human, huge,* etc., he says: "Either ç or *j* may be said at the beginning of *humour;* ç is, perhaps, the more common nowadays, and is likely to become the established pronunciation in a few years' time."

The last two chapters of the book are full of suggestive and practical suggestions, with a good admixture of common sense. What Mr MacDonald has to say about pitch inflections serves as a wholesome antidote to much of the semi-scientific and bewildering analysis, labelling and term-coining that mark the pedantic efforts of one or two latter-day votaries of an unprofitable hobby; he is too old a hand to be inveigled into the intricacies of this artificial maze. It is by keeping to the essentials of his subject that he has made good his authority, and justified the publication of yet another manual on that vitally important question, "What is good speech?"

G. E. Fuhrken.

Karl Brandi, *Deutsche Geschichte,* Berlin 1919, Pris c:a 5 kr.

Med all respekt för Pallin-Boëthius, Sammlung Göschen och de andra hedervärda små nyttiga böckerna på bokhyllan, söker nog språkläraren ofta förgäves efter historiska arbeten, som ge honom ej blott data för tillfället utan läsning för någon sommarvecka eller några vinterkvällar utan att vara så omfångsrika, att han tappar bort sig i historievetenskap i dem. På jakt efter en sådan tysk historia har rec. påträffat ovanstående synnerligen läsvärda bok på 295 sidor stor oktav och vågar, ehuru knappast ens lekman på området, rekommendera den åt envar, som behöver en överblick i stora drag av det tyska rikets tillblivelsehistoria, inre så väl som yttre, från germanernas framträdande i historien till den 1 nov. 1918, då manuskriptet är avslutat.

Boken är tillkommen i fält under brinnande krig men tynges ej ned av krigsfilosofi eller yverboren bombasm. Neutralitet i synpunkterna får man ej begära i djupaste fred; hur mycket mindre då av en historiker, som planlägger sitt arbete under den nattliga fälttjänstens stilla timmar och låter det få sin premiär som föreläsningar för skyttegravarnas soldater och officerare. Snarare beundrar man då de vida utsiktspunkter och den omfattande lärdom, som ligga till grund för detta under så oblida omständigheter tillkomna verk. Ty styrkan i arbetet är, åtminstone ur lekmannasynpunkt, den koncentration kring några få huvudepoker, som författaren med åsidosättande av detaljer genomfört. Detta har ej kunnat vinnas utan att förutsätta

Digitized by Google

ett visst — stundom ej så litet — kunskapsmått hos läsaren. "Diese deutsche Geschichte wendet sich an gebildete Leser jeglichen Standes" (Vorwort). Boken är ej i stort sett en skildring av de historiska tilldragelserna, utan en tolkning av händelseförloppet. De delramar, inom vilka denna historiska pannå är uppspänd, äro: I. Von den alten Deutschen. — II. Franken und Römer. — III. Das deutsche Reich. — IV. Kaiser und Papst. — V. Die Städte. — VI. Vom Wahlreich zum Bundesstaat. — VII. Die deutsche Reformation. — VIII. Österreich und Preussen. — IX. Frankreich und Deutschland. — X. Weltpolitik und Weltkrieg.

Observera den stora och klarläggande förenklingen särskilt av den nyare tidens historia, sådan den framgår av de fyra sista kapitelrubrikerna. Återblickar på de nödiga förutsättningarna i varje kapitels början föra läsaren in i de nya problemen, där dessa ej kunnat behandlas förut i sitt kronologiska sammmanhang. Så blir stundom ett kapitel en sluten enhet för sig, en essä i ypperlig form (t. ex. sidorna om städernas uppkomst). En viss oklarhet kan dock ibland uppstå vid detta behandlingssätt. Så i kap. III och IV, där kronologiska hänsyn offrats utan synbar vinst eller anledning. Överhuvudtaget hade det ej skadat med en mera rakt på sak gående behandling av just de medeltida förhållandena, i synnerhet som mycken vikt lägges vid den feodala maktfördelningen, utan att denna tillfyllest klargöres från början.

Trots att författaren tillmäter det personliga, det mänskliga i historien, "lidelserna och föreställningarna om makt och herravälde, om trohet och ära, om frihet och tro" mycket större betydelse för händelsernas gestaltning än "det naturliga och ekonomiska livets städse lika nödvändigheter", blir ett översiktsarbete som detta mera en kollektiv karakteristik av epokerna än en teckning av individer. Utmärkta porträtt finnas dock. Kontrasten — och likheterna — mellan Fredrik Wilhelm I och Fredrik II utformas sålunda med en psykologisk skildringskonst, som i förmåga att ge människan bakom handlingarna påminner om Lytton Stracheys mästerskap, utan att i återhållen ironi och uddig elegans mäta sig med dennes. Sarkastisk skärpa saknas dock ej; när Brandi talar om de förreformatoriska kraven på en reform av kyrkan till huvud och lemmar, sker det med det betydelsefulla tillägget: "man tänkte väsentligen på huvudet". Och presentationen av Wallenstein kan vara värd att återge för svenska läsare: "Eben deshalb (d. v. s. på grund av 30-åriga krigets meningslösa virrvarr och soldateskens råhet efter Gustaf Adolfs död) musste die letzte Figur auf dieser Bühne der Krieger sein, den der Krieg geboren und vernichtet. Ohne alle anderen Ideale als der blanken Selbstsucht des Kriegsgewinnes erscheint in fast dämonischer Ausprägung der grosse Unternehmer Wallenstein".

Den inre utvecklingen efter fransk-tyska kriget 1870—71 är kanske minst tillfredsställande, åtminstone för en läsare, som vill bli

Digitized by Google

förtrogen med det nuvarande Tysklands problem. Här finnes, vilket man tacksamt erkänner, en klar redogörelse för den författning, som äntligen blev resultatet av århundradens strävan efter ett enhetligt tyskt rike, och även en flyktig blick på de nuvarande politiska huvudpartiernas uppkomst. Men om den betydelsefulla sociala förskjutning och om de konstitutionella problem, kejsare versus folk, som bilda bakgrunden till t. ex. Heinrich Manns romaner, därom får man just intet veta. Man kan förstå orsakerna: en historikers grannlaga ställning under en strid, där det främst gäller att samla sina landsmän till enighet kring det ena nödvändiga. I ett ögonblick när inre upplösning och yttre sammanbrott stå för dörren, tänker man ej så mycket på orsakerna, som fört det därhän, utan på medel att rädda vad som räddas kan. Och dock — hur önskvärt hade det ej varit, om de nya inrepolitiska faktorernas uppmarsch, vilka dock i årtionden förberett det Tyskland, som uppstod ur nederlaget och revolutionen, kunnat behandlas utförligare än med några skeptiska ord om massornas insats i det politiska livet och bristen på övertygelse hos deras representanter. Detta är sant, men endast så som vilket ensidigt påstående som helst kan vara sant. Får man hoppas, att våldsamheten i kritiken av kejsardömets Tyskland (Heinrich Mann är ju ej något sanningsvittne!) kan fresta en kunnig tysk historiker som Brandi till en gärna åt ömse håll skarp men saklig behandling även av denna tid?

Tilläggas bör, att boken avslutas med en lagom utförlig skildring av världskriget, samt att författaren är en bekant tysk historiker; om rec. ej misstar sig, en av de främsta. ***Carl Ernolv.***

The Swiss Family Robinson. Utgiven och försedd med ordlista av *N. H. Evring och S. B. Liljegren.* Junior Pupils' Library, Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1926. Pris 1:90.

This little book is one of the numerous imitations of Daniel Defoe's masterpiece, and though it is not much of a "thriller", it is sure to be quite as interesting to our school-boys as its predecessors in Junior Pupils' Library, Fairy Tales from India and The History of Tom Thumb.

The Editors have confined their efforts to the compilation of a vocabulary with phonetic transcription and Swedish translation. Upon the whole there is nothing but good to say about the translations and transcriptions, but in reading through the vocabulary I have, however, come across a few points which I make free to ventilate below.

As regards the phonetic transcription, such errors as [dzʊg] (p. 63) for [dʒʊg] and [bridz] (p. 65) for [bridʒ] are, of course, misprints. But, in my humble opinion, it is rather serious to give the pronunciation of sow (= female hog) as [sɔᵘ] (p. 62) instead of [sau]. — On page 70 'often' is transcribed [ɔft'n] . [ɔɔf'n] would no doubt be better, and that, I believe, is by far the commonest

Digitized by Google

transcription in English readers used at Swedish schools. Afzelius' Pronouncing Dictionary gives no other pronunciation but [ɔɔf'n]. Daniel Jones includes [ɔtu'n] among the eight different pronunciations heard from educated people, but he adds that "[ɔɔt'n] and [ɔɔftən] are on the whole the pronunciations most frequently heard from educated people" (The Pronunciation of English, p. 17).

Some words, as deck, rock, still, pig, have not been transcribed, and I suppose the reason is that the pronunciation of these words should be obvious to a Swedish school-boy. 'Rind' (p. 67) has no transcription and I therefore conclude that it is the meaning of the Editors that it should be pronounced [rind], which is in accordance with Afzelius' Pronouncing Dictionary. However, the only pronunciation given in The Concise Oxford Dictionary is [raind], and that is the only pronunciation of the word that I have heard during many years' intercourse with English-speaking people.

With reference to the translations, 'scale' (p. 67) is translated by 'skal'. The most usual meaning of 'scale' is 'fjäll', e. g. the scales of a fish. In this instance it is a question of the extremely hard scales of an iguana, so I wonder whether 'hornplåtar' would not be the best Swedish rendering. — 'Rack' (p. 70) is rendered by 'hylla', which will do in many cases, but not here. The context ("We made racks to store hay", p. 40) shows clearly enough that 'foderhäck' is the only possible translation.

On page 49 the following sentence occurs: "She was sure Fritz would not fail, but soon bring back good news". In the vocabulary, on p. 72, 'fail' is translated by 'underlåta', and 'would not fail but' by 'måste'. That is evidently wrong. 'Fail' means here 'misslyckas', and the whole sentence should be interpreted thus: "Hon var säker på att Fritz icke skulle misslyckas (i sitt företag) utan snart komma tillbaka med goda nyheter". The Editors have evidently been thinking of such expressions as 'I cannot choose but do it' or 'I cannot but do it'.

In view of the fact that some pupils may actually learn the words and use them in their written exercises, I think that in some cases the translations might have been a little more explicit. This is, for instance, the case with 'delft', used on page 46 in the sence of 'earthenware' and translated on page 72 by 'porslin'. Here it would not have been inappropriate to explain that 'delft' in its ordinary sense means glazed earthenware made at Delft in Holland.

Robert Palmgren.

Svar till Anna von der Heyden.

Jag anhåller att få vänta med att bemöta A. von der Heydens inkast tills jag hunnit samla ytterligare material till belysning av frågan, då jag lovar återkomma. Mitt påstående angående *Millionen* var naturligtvis en lapsus.

Arvid Smith

Digitized by Google

Postskriptum.

Uttalande i transkriptionsfrågan av ämneskonferensen i Moderna Språk vid Djursholms Samskola.

1. Konferensen hälsar med stor tillfredsställelse det initiativ till åstadkommande av likformighet i det fonetiska beteckningssystemet, som av Skolöverstyrelsen tagits, och uttalar som sin övertygelse, att vägen ut ur det nuvarande kaos endast går genom upprättandet av ett för de olika språken, inklusive svenskan, gemensamt och genom Skolöverstyrelsen fastställt fonetiskt alfabet.

2. Konferensen håller vidare före, att lika olämpligt som det är att i nuvarande läge öka förvirringen genom utsändandet från *enskilt håll* i böcker avsedda för skolbruk av nya teckensystem, lika maktpåliggande är det, att *i detta sammanhang* frågan om det bästa beteckningssättet upptages till grundlig undersökning i hela dess vidd.

3. Det synes därför konferensen, som om uttalandet från sektionen för moderna språk vid senaste allmänna läroverkslärareмötet innebure ett beklagligt förhastande. Det må vara sant, att ett enhetligt genomförande av A. P. I:s fonetiska alfabet skulle betyda en väsentlig förbättring i transkriptionsfrågans nuvarande läge, men å andra sidan har den i ämnet förda diskussionen uppvisat åtskilliga brister i det internationella alfabetet, vilka det synes särdeles lämpligt att i detta sammanhang avlägsna, Konferensen understryker det av språkkonferensen vid Högre latinläroverket på Norrmalm gjorda uttalandet, att hänsyn i detta fall också bör tagas till svenska insatser på området [1]). I själva verket ha svenska vetenskapsmän och skolmän sedan länge nedlagt ett flitigt och intresserat arbete på åstadkommande av såväl fint slipade vetenskapliga instrument som för praktiskt skolbruk användbara system. Naturligtvis vinnes ingenting genom nationell exklusivitet, men det är svårt att se, varför det bättre inhemska bör stå tillbaka för det sämre internationella, i all synnerhet som det ju här gäller *ett svenskt och inte ett internationellt intresse*. Det är icke fråga om att fastställa ett teckensystem till vetenskapens internationella bruk, utan diskussionen rör sig om utfinnandet av det bästa och mest praktiska hjälpalfabetet vid undervisningen i främmande språk *i svenska skolor*. Konferensen vill därför under hänvisning till den av Skolöverstyrelsen omnämnda diskussionen i tidskriften Moderna Språk som sin mening uttala, att det av A. P. I. brukade teckensystemet icke bör fastställas utan en grundlig revision under särskilt hänsynstagande till det förtjänstfulla arbete, som på detta område utförts av den nitiska författarefirman Lyttkens och

[1]) Detta uttryck förekommer icke i Högre latinläroverkets uttalande utan ansluter sig till Skolöverstyrelsens utveckling av detsamma. I ett kommande nummer av M. S. skall en utförlig artikel i transkriptionsfrågan inflyta, däri L&W, Sgh skola utveckla sina synpunkter på frågan i dess nuvarande läge.

H. Sgh.

Digitized by Google

Wulff. Bemärkas bör i detta sammanhang, vad som i Skolöverstyrelsens broschyr också framhäves, att Lyttkens' och Wulffs teckensystem med vissa modifikationer användes i S. A. O. B., det största ordboksföretag som världen hittills skådat.

4. Till slut anser sig konferensen böra vördsamt hemställa, att denna fråga icke må avgöras genom ett majoritetsvotum från våra läroverkskollegier, inom vilka endast ett relativt ringa antal språkmän torde ha ägnat transkriptionsfrågan något ingående studium. Det riktiga synes vara, att för den händelse Skolöverstyrelsen själv icke träffar ett avgörande, hela frågan överlämnas åt en mindre kommitté av speciellt sakkunniga.

MALMÖ 1926 RÖHR'S BOKTRYCKER

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XX. 8 * STOCKHOLM * November 1926

STUDENTEXAMEN H. T. 1926.

Första skrivningsdagen.

Uppgifter för uppsats på *engelska* eller *franska* för *real*-gymnasiet.

1. England och boerna.
2. En teaterafton.
3. Lufttrafiken.

Engelskt översättningsprov för realgymnasiet.

I sjutton år hade det puritanska England uthärdat Karl I:s tyranniska regemente, då omsider borgerligt krig utbröt och Cromwell framträdde som den religiösa och politiska frihetens främste målsman. Hans gärning (*achievement*) är sådan, att han alltid skall framstå för den opartiske betraktaren som en av de bästa och kraftfullaste personligheter, som någonsin lett Englands öden. Men för restaurationens (*the Restoration*) män var han ingenting annat än den gudlöse kungamördaren.

Den 30 januari 1661 foro tre slädar från London till Tyburn, var och en medförande en kista, som innehöll stoftet av en för flera år sedan avliden man. När slädarna kommo fram, rycktes de tre kropparna ut ur kistorna och upphängdes i galgen. Där fingo de vara till solnedgången. Därpå nedtogos de, och huvudena avhöggos samt uppsattes på stänger på Westminster Hall. Så kunde Karl II utkräva en ömklig hämnd på de multnande kvarlevorna av sin faders besegrare: Oliver Cromwell, John Bradshaw och Henry Ireton.

Digitized by Google

Franskt översättningsprov för realgymnasiet.

Alexandre Dumas ansåg, att människan borde följa vissa levnadsregler. Bland annat gav han sålunda följande föreskrifter: Gå två timmar varje dag, sov sju timmar varje natt; lägg dig, så fort du känner lust att sova, och stig upp, så snart du vaknar. Ät endast, tills du icke mer är hungrig, och drick blott, tills du stillat din törst. Tala endast då det behövs; skriv endast sådant, som du kan underteckna, och gör intet, som du inte kan tala om. Glöm aldrig, att andra komma att räkna på dig, men att du icke bör räkna på andra. Värdera icke penningar mer eller mindre, än de äro värda; penningen är en god tjänare, men en dålig herre. Tänk på döden varje morgon, då du återser solens ljus, och varje kväll, då mörkret omgiver dig.

A Stockholm Version.

For (During[1]) seventeen years Puritan[2] England had endured (borne /with/, supported, sustained) the tyrannical (tyrannous[3]) government (rule, sway) of Charles the First (Charles I) [Charles the First's (I's) tyrannical (&c) government (&c)], when at length (at last) civil[4] war broke out, and Cromwell appeared (came forward, stood forth, presented himself, made his appearance) as the foremost (leading, preeminent, chief) champion (guardian, advocate, representative[5]) of religious and political liberty[6] (freedom). His achievement is such that he will[7] (shall) always appear to the impartial (unbiassed, unprejudiced, dispassionate, fair[8], disinterested[8]) observer (beholder, contemplator) /as (to be)/ one of the best and most forceful (vigorous, energetic, powerful) personalities[9] (personages) that (who[10]) have[11] ever guided (led[12]) the destinies[13] of England (England's destinies). But to (for) the men of the Restoration he was nothing /else/ but (else than[14]) the (a) godless (impious, wicked) regicide[15].

On[16] the thirtieth (30th) of January [January /the/ 30th, January the thirtieth] /,/ 1661[17], three sledges drove (went, passed) from London to Tyburn, each of them (each one) bearing (carrying, taking) a coffin (each one with a coffin on it) containing (holding) [which contained (held)] the remains (dust[18], ashes[18], mortal clay[18]) of a man who had died [of a man deceased (defunct[19])] several years before (earlier, ago[20]). When the sledges arrived [arrived at (reached) their destination], the three bodies (carcases, corpses) were taken (pulled, hauled, torn) out of (from) the coffins and hanged (hung[21]) on[22] the gallows. There they were left [they had to stay (remain, stop, hang); they were allowed to stay (remain, stop, hang)] until (till) sunset[23] (sundown) (until the sun set). Then (Thereafter, Thereupon, Next, After that) they were taken down, and the (their) heads were cut (chopped) off and set (stuck, put) up on poles on (at[24]) Westminster Hall. Thus could Charles II (Charles the Second) [Charles II (&c) could][25] wreak his

Digitized by Google

(take) pitiful (miserable, petty) vengeance [exact a pitiful (&c) revenge, take his pitiful (&c) revenge] on the mouldering (decaying) remains of his father's conquerors (of the c. of his father), (:) Oliver Cromwell, John Brandshaw, and Henry Ireton.

---

[1] To my ear *during* emphasises the (weary) length of the time. I much prefer *for*. *In* is American, I believe. — [2] No article here, though it is beyond my comprehension how a schoolboy is to decide the point. Not *Puritanic/al/* (*puritanic/al/*), but the above remark applies here also. — [3] This word cannot be rejected, but *tyrannical* is the right one. — [4] Of course not *civic* or *common*, but there is no guidance in the dictionary. — [5] I do not like this word. — [6] No def. art., but the mistake would be very excusable. As far as the meaning of the word goes, *freedom* must be allowed, but there is no doubt that *liberty* is the right word. — [7] If any sense of prophecy can be squeezed out of the Swedish, then *shall* may be allowed. — [8] I hesitate about these words in this connection. — [9] Not *persons*. — [10] I do not like *who* after the superlative, but it cannot be rejected. — [11] A mistake often heard in England is *has* in such a connection. — [12] Doubtful. — [13] Not *fates*, which has its special meaning in the plural. — [14] I do not like this. — [15] Not in my dictionary, but the regular word. —[16] May not be omitted. — [17] *in 1661* cannot be wrong, but it would be unusual. — [18] Perhaps too poetical. — [19] Very doubtful here. — [20] Cannot be absolutely condemned in my opinion. — [21] Wrong, but sometimes heard. Were the bodies »hanged» in the ordinary sense? — [22] *in* is certainly not the right preposition, but cf. »hung in chains». — [23] I should not be able absolutely to condemn the article here. — [24] I do not myself know where the poles were in relation to Westminster Hall. — [25] The second word-order might be interpreted, *»på så sätt sattes C. i stånd att . . .»*

S. J. Charleston.

The Puritan Revolution.[1]

A Stockholm Version.

For (In **Am**) seventeen (> 17) years[2] Puritan England[3] [the Puritan part (section) of (party in) England] (Puritan England *etc.* for seventeen years) had endured (borne, tolerated, put up with) the tyrannous[4] (tyrannical, tyrannic **A**, arbitrary, despotic, personal) government (rule, sway) of Charles I (I., the First) [Charles I's *etc.* arbitrary rule *etc.*] when at length (at last) civil (internecine) war[5] broke out and Cromwell appeared (came forward, stood out) as the foremost (leading, principal, chief) champion (leading spirit) of religious and political (ecclesiastical and civil) liberty (freedom). His achievement is such (of such a kind) that he will (must) always (ever **L**) stand out to (for) the impartial (indifferent **A**) observer as one of the noblest (best, most virtuous) and most powerful (forceful, energetic) [strongest] personalities

Digitized by Google

(> personages) that (which) have ever guided the fortunes (led the cause) of England [swayed England's destiny]. But for (to) the men (Cavaliers) of the Restoration he was nothing (naught A) but (nothing other than) [he was merely (only)] the godless (impious, atheistic) regicide (> kingslayer)[6].

On 30 (30th) January (January /the/ 30/th/)[7] 1661 three sledges[8] (hurdles) proceeded (passed, drove, were driven, were drawn, were dragged, were hauled) from London [Westminster] to Tyburn, each (each one) carrying (bearing, conveying, > transporting) a coffin containing (holding) [which (that) contained (held)] the remains (carcase D)[9] of a man who had died several (many)[10] years before (previously). When the sledges (hurdles) reached (arrived at) their destination, the three bodies were torn (dragged, hauled) out of the (their) coffins and hanged (> hung)[11] on (> in) the gallows (the gibbet). There they remained (stayed) till sunset (sundown, the setting of the sun)[12]. After that (Thereupon)[13] they were taken down and their (the) heads were cut (hewn, taken) off and set /up/ (fixed, placed, put, stuck F) on poles (stakes) on Westminster Hall[14]. Thus [In this (that) way (manner, fashion, wise A)] could Charles II (II., the Second) exact (take, carry out, carry through) a pitiful (pitiable, sorry, wretched, miserable, contemptible) revenge on the mouldering (rotting, decaying)[15] remains of his father's conquerors[16] (victors) [of those who had conquered (defeated, beaten, brought to nought, triumphed over) his father] — (:,) Oliver Cromwell, John Bradshaw and Henry Ireton.

Notes and Comments.

[1] This text seems rather difficult to translate because it is somewhat loosely compiled and appears to be a translation of a somewhat one-sided piece of declamation from a party pamphlet. For instance, not every »impartial observer» would find such a strong contrast between the alleged tyranny of Charles I and Cromwell's passion for freedom; nor is it quite fair to attribute to Charles II personally all the blame for the vengeance taken on those who had opposed his father — which would have been much less moderate if he had not personally intervened. Anyone who wishes to study the constitutional case for Charles I could not do better than read S. R. Gardiner's most illuminating introduction to his »Constitutional Documents of the Puritan Revolution» (Oxford Univ. Press), and those who wish to find evidence of the comparative humanity of Charles II may profitably consult the Goupil biography of Charles II by Gardiner's pupil, Osmund Airy (cheap reprint by Longmans). — [2] »*in* seventeen years» would seem to be the usual expression in American English, and can therefore hardly be called a mistake; nor could »during», though that seems rather too definite. — [3] »Puritan England». The article is out of place here, and as we are here dealing with an historical party name, it is more in accordance with current usage to use a capital initial for Puritan. The phrase »Puritan England» rather suggests, though it does not absolutely imply, that the whole of England was »Puritan», which is obviously untrue: hence the alternatives. — [4]

Digitized by Google

»tyranny» and its derivatives have a suggestion of invective, which probably represents the meaning of the Swedish; while the alternatives give more moderate ways of putting the thing. As a matter of fact, Charles I.'s personal rule was less tyrannical in the technical sense (and probably in the popular sense) of the term than that of his successor, the Protector. — [5] »civil war» is the usual term for the huddle of wars that took place in the British Isles between 1640 and 1660: in point of fact, those wars are habitually spoken of as »The Civil War» — as if there had been no other civil wars in our »rough island story». From the opposite point of view to that of the compiler of this text it would have been more appropriate to adopt Clarendon's name »the Great Rebellion». — [6] »regicide» is the usual term for both the act and its perpetrator (cf. »suicide»): my »kingslayer» is formed on the analogy of Fenimore Cooper's well-known title. — [7] »30 January» was the anniversary of the death (whether »execution» or »murder») of »the Royal Martyr» in 1649, which is why this date was chosen. The following extract from Evelyn's diary for that date is of linguistic as well as historical interest: »This day (O the stupendous and inscrutable judgments of God!) were the carcasses of those arch rebells Cromwell, Bradshaw, the Judge who condemned his Majestie, and Ireton, sonn-in-law to the Usurper, dragg'd out of their superb tombs in Westminster among the Kings to Tyburne, and hang'd on the gallows there from 9 in the morning to 6 at night, and then buried under that fatal and ignominious monument in a deepe pitt . . .» Mrs Pepys was one of the spectators, but Pepys only mentions (under Dec. 4 1660) the Parliamentary resolution »that the bodies of Oliver etc. should be taken up out of their graves in the Abbey, and drawn to the gallows and there hanged and buried under it» (adding a note of regret »that a man of so great courage as he was should have that dishonour»). — [8] »sledges», rather than »sleighs», which is commonly used for somewhat finer vehicles for conveying passengers rather than goods (or, in this case, »bads»). The usual word in this connexion is »hurdles» which is also used in the particular connexion in such books as I have had time to consult; but »sledge» is clearly justified by the fact the Luttrell, writing under the date of 23 October 1685, speaks of Henry Cornish as being »drawn *in* [not »on» in my copy] a sledge from Newgate». — [9] The dictionary equivalents for *stoft* — »dust», »ashes» and »clay» — will hardly do here, where it is a question of decapitation. The word »carcase», used by Evelyn, would nowadays at least have a distinctly contemptuous sound. — [10] »several» is better than »many», as Oliver had been dead little more than two years. — [11] »hanged», not »hung», is the regular form in dealing with that form of capital punishment; »hung up» would merely be grotesque. — [12] »Sundown» appears to me to be quite dignified enough for the passage, though, curiously enough, a certain amount of vulgarity, or at least provincialism, attaches to the corresponding »sunup». — [13] »Thereupon» is here added under the supposition that the setting of the sun was regarded as the signal for the removal of the bodies, though the sun must have set on 30 January long before the time appointed according to Evelyn. — [14] »on Westminster Hall» means *on the roof* of that medieval building: whether the poles were actually placed there my books do not say. — [15] »mouldering» is given precedence both because it is a less unpleasant

Digitized by Google

word in itself and because it is familiar to all users of English from its occurrence in that frequently perverted song, »John Brown's body lies a moldering in the grave». — [16] »conquerors» is, I suppose, a correct translation of *besegrare:* but I do not know how Bradshaw and Ireton can be properly said to have »conquered» Charles I.

C. S. Fearenside.

A Gothenburg Version.

For seventeen years Puritan England had suffered (endured) Charles the First's (I's) tyrannical government (rule), when at last (length) civil war (the Civil War) broke out, and Cromwell came forward as the chief representative (the leading spirit, the champion) of religious and political freedom. His achievements are such that in the eyes (opinion) of the impartial (unbiassed, unprejudiced, dispassionate) observer he will always stand out as one of the best and strongest (most powerful) personalities that ever directed the destinies (guided the fortunes) of England. But in the eyes of the men of the Restoration he was nothing but the godless Regicide.

On January 30th, 1661, three sleighs (sledges) drove from London to Tyburn, each of them carrying (conveying) the remains of a man who had died several years earlier (before). When the sleighs arrived (reached the place), the three bodies were dragged out of the coffins and suspended (hung, hung up[1]) on the gibbet (gallows) (were gibbetted). There they were left till sunset (sundown). They were then taken down, whereupon (and) the heads were cut (chopped) off and set up (stuck up) on poles on Westminster Hall. Thus was Charles the Second (II) able to wreak pitiful (sorry) vengeance (exact a pitiful revenge) on the mouldering (decaying) remains of his father's conquerors, — Oliver Cromwell, John Bradshaw, and Henry Ireton.

[1] Scarcely »hanged», when life was already extinct.

G. E. Fuhrken.

Thème.

Alexandre Dumas était d'avis (estimait, trouvait, pensait) que l'homme doit suivre certaines règles de conduite. C'est ainsi qu'il a donné entre autres les prescriptions suivantes: marchez deux heures chaque jour, dormez sept heures chaque nuit; couchez-vous dès (aussitôt) que vous avez (vous vous sentez l')envie de dormir et levez-vous dès que vous vous /r/éveillez (aussitôt réveillé). Ne mangez que jusqu'à ce que vous n'ayez plus faim (Mangez seulement à votre faim) et ne buvez que jusqu'à ce que vous ayez apaisé (calmé) votre soif (buvez seulement à votre soif). Ne parlez que lorsque (quand) c'est nécessaire (il le faut); n'écrivez que ce que vous pouvez signer et ne faites pas ce dont vous ne pouvez

Digitized by Google

pas parler. N'oubliez jamais que les autres vont compter (compteront) sur vous, mais que vous ne devez pas compter sur les autres (autrui). N'appréciez l'argent ni plus ni moins qu'il ne vaut; l'argent est un bon serviteur, mais un mauvais maître. Pensez à la mort chaque matin quand vous revoyez la lumière du soleil et chaque soir quand l'obscurité vous entoure (enveloppe) [les ténèbres vous entourent (enveloppent)].

P. Méaly.

Alexandre Dumas trouvait (était d'avis, estimait, considérait) que les hommes (gens) devaient suivre (observer) certaines règles de conduite. Entre autres, il donnait (indiquait, mentionnait, énumérait) par exemple les préceptes suivants (formules, recommandations, prescriptions suivantes): Marche deux heures chaque (par) jour; dors sept heures chaque nuit (consacre chaque nuit sept heures au sommeil); va te coucher (couche-toi) aussitôt (sitôt) que tu éprouves (ressens) le besoin de dormir (tu as sommeil) et lève-toi aussitôt que tu te réveilles (sitôt réveillé). Mange seulement jusqu'à ce que tu n'aies plus faim [Ne mange que jusqu'à ce que tu ne sentes plus la faim (jusqu'à ce que tu sois rassasié)] et ne bois que jusqu'à ce que tu sois désaltéré [tu aies étanché (apaisé) ta soif]. Ne parle que lorsqu'il le faut (quand c'est nécessaire, quand il y a nécessité); n'écris que ce que tu peux signer (écris seulement ce à quoi tu peux apposer ta signature) et ne fais rien dont tu ne puisses parler (que tu ne puisses pas mentionner). N'oublie jamais (Ne perds pas de vue) que d'autres compteront sur toi (se fieront à toi), mais que tu ne dois pas compter sur autrui (tu ne dois compter sur personne). N'apprécie (N'estime) l'argent, ni plus ni moins, qu'à sa juste valeur (que ce qu'il vaut); l'argent est un bon serviteur, mais un mauvais maître. Pense à la mort chaque matin, lorsque (quand, alors que) tu revois la lumière du soleil, et chaque soir, lorsque tu es dans l'obscurité (plongé dans les ténèbres) (quand les ténèbres t'entourent, t'enveloppent, t'environnent).

M. Ransson.

Andra skrivningsdagen.

Uppgifter för uppsats på *tyska* eller *franska* för *real*-gymnasiet samt på *tyska* eller *engelska* eller *franska* för *latin*-gymnasiet.

1. Karl XII:s personlighet.
2. Storklas och Lillklas (efter H. C. Andersen).
3. Vad torvmossen gömde.

†2—263435.

Digitized by Google

Tyskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Man hör ofta talas om den gamla goda tiden, och det är nog många, som tro, att människorna förr i världen voro icke blott lyckligare utan även mycket friskare och starkare än i vår mera förvekligade tid. Detta är säkert en villfarelse. När man läser gamla brev och memoarer, får man icke det intrycket, att folk förr var friskare än nu. Frossan, som förr var så vanlig, ha vi nu — måhända tack vare det väldiga arbete med torrläggning av sumpmarker, som under de senaste mansåldrarna bedrivits — blivit nästan befriade ifrån; många veta säkerligen knappt, vad det är för en sjukdom. Att vår generation skulle ha gått tillbaka i fysiskt hänseende, motsäges av de resultat, som vår tids idrottsmän uppnå, resultat, som för en mansålder sedan skulle ha förefallit fullkomligt otroliga. Och man kan undra, om någon tidigare generation bättre än den nu levande hade utstått de fruktansvärda prövningar, som Europas folk fingo genomgå under världskriget. Däremot voro människorna förr mera härdade. De voro icke så bortskämda som vi med varma kläder, hälsosamma bostäder och omsorgsfull läkarvård.

Engelskt översättningsprov för latingymnasiet.

I sin berömda skildring av Englands tillstånd år 1685 påvisar Macaulay även de framsteg på skilda områden, som landet gjort mellan 1685 och hans egen tid. Skildringen, som är skriven på 1830-talet, avslutas med ungefär följande ord.

De framsteg vi ha gjort äro stora, men även de skola överträffas. Det är mycket möjligt, att på 1900-talet jordbruksarbetaren kommer att klaga, om han far 15 shilling i veckan, och att timmermannen kommer att förtjäna 10 shilling om dagen. Det kan hända, att kroppsarbetaren då är lika ovan vid att icke få kött till middagen, som han nu är att äta rågbröd, att hygienen och läkekonsten ha ökat medellivslängden med flera år, att bekvämligheter och lyx, som nu äro okända eller tillgängliga för några få, då stå varje flitig arbetare till buds. Och dock kommer man kanske att påstå, att rikedomens tillväxt och vetenskapens framsteg ha gagnat ett fåtal på de mångas bekostnad, och tala om vår tid som den, då England var det glada England, då samhällsklasserna förenades av broderlig kärlek, då de rika icke utsögo de fattiga, då de fattiga icke avundades de rika.

Franskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Racine hade begärt, att han skulle begravas på Port-Royals kyrkogård. Hans bön uppfylldes, och skalden jordades tätt invid kyrkan. För att bringa sin avlidne vän en sista hyllning avfattade Boileau

Digitized by Google

en vacker gravskrift, vilken översattes till latin och inhöggs på en sten, och denna insattes i kyrkomuren i stället för att läggas på marken. På detta sätt ville man bättre bevara inskriften åt eftervärlden. Men man hade icke räknat med de religiösa lidelserna. Tolv år därefter nedrevs Port-Royal, kyrkan förstördes, och gravstenarna skingrades åt alla väderstreck. Racines sten ansågs länge förlorad och återfanns först omkring hundra år senare, inmurad i stengolvet i en närbelägen kyrka. Genom en lycklig slump hade den lagts under de första bänkarna i huvudskeppet, och tack vare denna omständighet räddades den från förstörelse. År 1818 flyttades stenen till kyrkan Saint-Étienne du Mont i Paris, dit Racines stoft förts efter Port-Royals förstörelse.

Man hört oft von der guten alten [1] Zeit sprechen, und es gi/e/bt /deren/ wohl [2] (wohl deren) viele (und viele gibt es wohl) [3], die /da/ glauben (und viele glauben wohl), dass die Menschen früher (zuvor, vormals) in der Welt nicht nur glücklicher, sondern auch viel gesünder (gesunder) [4] und stärker (kräftiger) waren [5] (gewesen seien, gewesen wären) (glauben, die Menschen seien früher i. d. W. nicht nur gl., sondern auch v. ges. u. st. gewesen) als in unserer mehr verweichlichten [6] Zeit. Dies (Das) [7] ist sicher/lich/ ein Irrtum (eine Täuschung). [8] Wenn man alte Briefe und Memoiren liest, erhält (gewinnt) [9] man nicht den Eindruck, dass die [10] Menschen (die Leute) früher gesünder als jetzt waren [11] (gewesen seien, gewesen wären). Von dem Wechselfieber [12], das früher so gewöhnlich war, sind wir nun/mehr/ (jetzt, heutigentags) — vielleicht dank der gewaltigen Arbeit, die man während der letzten Menschenalter (Generationen) auf die Trockenlegung (Entwässerung) von Sumpfböden [13] (sumpfiger Böden) verwendet hat [14] — fast (beinahe, nahezu) befreit [15] /worden/ (fast frei); viele wissen sicher/lich/ (gewiss) kaum, was es (das) für eine Krankheit ist (was für eine Kr. es ist). Dass unsere Generation (unser Geschlecht) in physischer Hinsicht (Beziehung) (Dass u. G. physisch) zurückgegangen wäre (sein sollte) [Rückschritte gemacht hätte (haben sollte)] [Dass es mit unserer Generation i. ph. H. zurückgegangen (rückwärtsgegangen) wäre (sein sollte)], steht nicht in Einklang (steht in Widerspruch) mit den Resultaten (Ergebnissen) (dem [16] widersprechen die Resultate) (dem [16] wird von den Resultaten widersprochen), die die Sportsleute [17] unserer Zeit erreichen (erzielen), Resultate [18], die vor einem Menschenalter (einer Generation) vollkommen (völlig) unglaublich (unglaubhaft) erschienen wären (sein würden) [19] [die den Leuten (die einem) [20] vor einem Menschenalter (die den Menschen vor einer Generation) völlig unglaublich vorgekommen wären (sein würden)] [die man v. e. M. für völlig unglaublich gehalten (als v. ungl. betrachtet) hätte (haben würde)]. Und es lässt sich fragen (es erscheint fraglich) (die Frage lässt sich erheben) (man kann im Zweifel sein) (es kann zweifelhaft erscheinen) (man möchte wohl bezweifeln), ob /irgend/ eine frühere Generation besser als die jetzt lebende die furchtbaren (entsetzlichen) Prüfungen ertragen

Digitized by Google

(bestanden, überstanden)[21] hätte (haben würde), die die Völker Europas (, die Europas Völker) während des Weltkrieges durchmachen mussten (durchzumachen hatten) (haben durchmachen müssen). Dagegen waren die Menschen früher abgehärteter (mehr abgehärtet)[22]. Sie waren nicht so verwöhnt[23] wie wir durch warme Kleider (Kleidung), gesunde Wohnungen und sorgfältige ärztliche Pflege (mit warmen Kleidern *usw.*).

Anmerkungen.

[1] Nicht: *der alten guten Zeit*; die *alte Zeit* bildet den einheitlichen Begriff, der durch *gut* näher bestimmt wird: nicht *die gute Zeit war alt*, sondern *die alte Zeit war gut.* — [2] Hier nicht üblich: *schon.* — [3] Weniger gut: *es sind viele, die* usw. — [4] Nicht: *frisch*, das (vom Menschen gebraucht) auf das Jugendlich-Lebendige und Natürliche des Wesens geht, während hier der gesunde Zustand des Körpers gemeint ist. — [5] Natürlich unmöglich: *wären.* — [6] Die Umschreibung mit *mehr* hier notwendig, da zwei verschiedene Eigenschaften bezüglich des Grades ihrer Ausprägung verglichen werden: *frisch und stark* einerseits, *verweichlicht* andererseits (*mera = snarare*); die früheren Generationen sollen überhaupt nicht verweichlicht gewesen sein, so dass ein höherer Grad von Verweichlichung bei der jetzigen Generation nicht in Betracht kommt. — [7] Bei Beziehung auf den Inhalt eines ganzen Satzes zieht man die Form *dies* vor *dieses* vor. — [8] Unmöglich *Missgriff*, auch *Wahn* oder *Irrwahn* hier nicht am Platze. — [9] Weniger gewählt auch: *bekommt.*— [10] Der Artikel hier notwendig; *Menschen* (ohne Artikel) = *irgendwelche* oder *einige Menschen.* — [11] Auch hier natürlich unmöglich: *wären.* — [12] Nicht: *Schüttelfrost* (= frosskakning). — [13] Die Pluralform mit Umlaut ist jetzt entschieden gewöhnlicher. — [14] Eine Übersetzung im engen Anschluss an den schwedischen Text dürfte hier unmöglich sein; *die Arbeit mit Trockenlegung usw.* ist undeutsch. Möglich auch: *dank der gewaltigen Arbeit, die während der letzten Generationen in bezug auf die Trockenlegung von Sumpfböden geleistet worden ist.* — [15] Man würde gern *ganz* hinzusetzen: *fast ganz befreit.* — In mündlicher Rede auch: *Das Wechselfieber, das . . . war, davon sind wir nun fast ganz befreit.* — [16] Dieses *dem* darf natürlich nicht ausgelassen werden. — [17] Dieser Plural wohl etwas üblicher als *Sportsmänner.* — [18] Die Nominativform hier meines Erachtens der Dativform vorzuziehen, da das Wort von seinem Beziehungswort durch einen Relativsatz getrennt ist und schon deshalb eine selbständigere Stellung einnimmt. — [19] Unmöglich: *erschienen sein sollten.* — [20] Bei Verwendung von *vorkommen* ist ein Dativ der Person unentbehrlich. — [21] *ausstehen* will mir hier nicht recht am Platze erscheinen. — [22] Sowohl die direkte Komparativform als auch die Umschreibung mit *mehr* gibt hier guten Sinn; bei Partizipien ist übrigens die Neigung vorhanden, die Umschreibung mit *mehr* auch zu verwenden, wenn es sich um einen Vergleich derselben Eigenschaft bei verschiedenen Gegenständen oder Personen handelt. — [23] *verziehen* geht mehr auf das Betragen (= durch falsche Erziehung dem Kinde Unarten beibringen).

Ernst A. Meyer.

Digitized by Google

Oft hört man (Man hört oft) von[1] der guten alten Zeit[2] (über[1] die gute alte Zeit) sprechen (reden), und viele glauben[3] (meinen) wohl [und wohl viele glauben (meinen)] [und es glauben (meinen) wohl viele] [und es gibt[4] wohl viele, die glauben (meinen)],[5] dass die Menschen in früheren Zeiten[6] (in früheren Tagen, in früherer Zeit, anno dazumal, früher /einmal/, ehedem, ehemals, vormals) nicht nur[7] glücklicher, sondern auch[8] viel gesünder (gesunder)[9] und stärker waren[10] als in [die Menschen, die in früheren Zeiten (in früheren Tagen ...) lebten, nicht nur ... stärker waren als die /Menschen/ in] uns/e/rer mehr (eher, ein wenig, etwas)[11] verweichlichten[12] Zeit [und viele glauben, die Menschen in ... seien (wären) nicht nur ... stärker gewesen als ...]. Das (Dies) ist gewiss (sicher/lich/, bestimmt) eine Täuschung[13] (ein Irrtum). Wenn man alte Briefe und Memoiren[14] liest, /so/ (Liest man alte Briefe und Memoiren, so) hat[15] (empfängt, gewinnt, erhält)[16] man (macht es) nicht den Eindruck, dass die Menschen[17] früher gesünder (gesunder) waren als jetzt (heutzutage, nunmehr) [als ob (wenn) (wie wenn) die Menschen früher gesünder (gesunder) gewesen wären denn (als) jetzt (heutzutage)]. Von dem Wechselfieber, das früher so verbreitet war (so grosse Ausbreitung hatte, so häufig auftrat), sind wir jetzt (heutzutage, nunmehr) fast (nahezu) ganz[18] befreit — vielleicht dank der gewaltigen Arbeit, die man in den letzten Menschenaltern [während[19] (innerhalb) der letzten Menschenalter] aufgewendet (aufgewandt) hat, um das Sumpfland [die Sümpfe (Sumpfgebiete), den Sumpfboden (sumpfigen Boden)] trocken zu legen [— vielleicht dank dem gewaltigen Eifer, mit dem in ... die Trockenlegung des Sumpflands (der Sümpfe ..., des Sumpfbodens ...) durchgeführt (betrieben[20]) wurde] [vielleicht dank der gewaltigen auf die Trockenlegung der Sümpfe (von Sümpfen) zielenden Arbeit der letzten Menschenalter (Geschlechter)][21]; viele[22] wissen (/gar/ mancher weiss) wohl[23] kaum [viele dürften (/gar/ mancher dürfte) wohl kaum wissen], was das für eine Krankheit ist (was für eine Krankheit das ist). Die Meinung (Ansicht, Behauptung), dass unsere Generation[24] in physischer Hinsicht zurückgegangen sei [Die Meinung (Ansicht ...), unsere Generation sei in ... zurückgegangen], wird durch die Ergebnisse (Resultate) widerlegt [Der Meinung (Ansicht ...) ... widersprechen die Ergebnisse (Resultate)], welche die heutigen Sportleute[25] [Sportsleute uns e/rer Zeit (in uns e/ren Tagen, gegenwärtig *oder dergl.*)] erzielen (erreichen), Ergebnisse (Resultate) [Der Meinung (Ansicht ...) ... widersprechen die von heutigen Sportsleuten erzielten Ergebnisse], die /noch/ vor einem Menschenalter /als/ ganz (vollkommen) unglaublich erschienen [einem[26] ganz (vollkommen) unglaublich vorgekommen] wären. Und man kann (Da kann man denn) die Frage aufwerfen (fragen) [Und man muss (Da muss man) sich fragen], ob (in Zweifel ziehen, dass) /irgend/eine frühere Generation die fürchterlichen (entsetzlichen, furchtbaren, schrecklichen) Prüfungen, welche die Völker Europas (von Europa) (‚die Europas Völker[27]) im Weltkrieg (während des Weltkriegs[19]) durchzumachen hatten, besser bestanden[28] hätte als die unsrige

Digitized by Google

[jetzige, heutige, jetzt (heute) lebende] [29] [ob (*resp.* dass) /irgend/eine frühere Generation besser als die unsrige (jetzige ...) die... Prüfungen bestanden hätte, welche die ... durchzumachen hatten]. Früher jedoch (hingegen) [30] waren die Menschen mehr [31] abgehärtet. Sie waren nicht so verwöhnt wie wir durch warme Kleider, gesunde Wohnungen (Wohnstätten [32]) und sorgfältige (sorgsame) ärztliche Aufsicht (Pflege) [sorgfältige (sorgsame, umsichtige) Pflege von seiten des Arztes (der Ärzte)] [wir mit uns/e/ren warmen Kleidern, gesunden Wohnungen und gewissenhaften (umsichtigen) Ärzten].

Anmerkungen.

[1] *Von* lässt es dahin gestellt, ob man die alte Zeit nur erwähnt oder auch erörtert, *über* zielt auf die Erörterung. — [2] Der Ausdruck *die gute alte Zeit* ist sprichwörtlich; eine Änderung in der Stellung der Adjektiva ist darum nicht ratsam, wenn auch kein Fehler. — [3] *und viele glauben wohl* halte ich für das Beste. — [4] Weniger schön: *es sind.* — [5] Diese Umschreibung ist nicht schlecht, aber unnötig. — [6] *Die Menschen früher auf der Welt* ungebräuchlich. — [7] Möglich wäre: *bloss.* — [8] Möglich: *sogar.* — [9] Nicht zu empfehlen, wenn auch nicht ganz unmöglich: *frischer.* — [10] Diese Stellung des *waren* wegen der rhythmischen Gliederung und der Melodie des Satzes vorzuziehen, Endstellung natürlich möglich. — [11] Ob man lieber *mehr* oder einen der anderen Ausdrücke wählt, hängt davon ab, wie man den schwedischen Text auffasst. — [12] Auch *verweichlichenden* würde einen guten Sinn ergeben. — [13] Das Wort *Täuschung* scheint mir am besten zu sein, denn es besagt, dass das Fehlurteil auf Grund gewisser Symptome zustande kommt, während Irrtum nur das falsche Ergebnis ins Auge fasst. Zu stark: *Irrwahn. Irrglaube* nicht gerade ausgeschlossen, aber das Wort zielt in der Regel auf religiöse Vorstellungen. — [14] Möglich: *Erinnerungen, Lebenserinnerungen.* — [15] Der Deutsche kann da zwischen *durativer* und *perfektiver* Aktionsart wählen. — [16] Möglich, wenn auch weniger schön: *bekommt.* — [17] Stilistisch besser als *Leute.* Nicht gut: *Volk.* — [18] Möglich, wenn auch weniger gut: *fast (nahezu) befreit.* — [19] *Während* drückt das gleichmässige Anhalten des Vorgangs vom Anfangs- bis zum Endpunkt aus. *Während den letzten Menschenaltern* ist zwar nicht zu empfehlen, wohl aber bekanntlich zu verteidigen. — [20] Nicht *getrieben. Treiben* nur in Verbindung mit allgemeinen Ausdrücken, z. B. *ein Handwerk (Ackerbau, Viehzucht, Unfug, Possen) treiben.* — [21] Die Übersetzung des schwedischen Satzes bereitet erhebliche Schwierigkeiten. Will man sich klar machen, welche Anforderungen er an den Übersetzer stellt, so beachte man folgendes: 1) *Med torrläggning* darf im Deutschen nicht ohne Artikel wiedergegeben werden; also richtig: *mit der Trockenlegung.* 2) Die Wortgruppe *Arbeit mit der Trockenlegung* kann nur in Verbindung mit einem entsprechenden Verb, z. B. *haben,* angewendet werden. 3) Man könnte nun vielleicht meinen, ein Ausweg biete sich, wenn man *arbete med torrläggning* durch *Trockenlegungsarbeit* übersetzt, aber — lasciate ogni speranza! — man kann dieses Wort nicht mit *von Sümpfen, der Sümpfe* oder dergl. verbinden. Auch *in bezug auf Sümpfe* geht nicht. 4) Also versuchen wir *arbete med torrläggning av*

Digitized by Google

sumpmarker durch ein Wort auszudrücken! Etwa *Sumpf|land|trockenlegungsarbeit?* Das ist leider elendes Deutsch. 5) So bleibt denn nichts anders übrig als die vollkommen freie Wiedergabe des Gedankens, die natürlich sehr verschieden ausfallen kann. Ich gebe nur einige Proben. — [22] Weniger gut: *manche* (= etliche, einige). — [23] Nicht sehr schön, aber möglich: *sicher|lich| kaum.* — [24] Möglich: *das jetzige (heutige) Geschlecht.* — [25] Zu verteidigen: *Sportleute; Sportsmen.* — [26] Die feine Schriftsprache verwendet diese Form nicht, hier ist sie möglich. — [27] Feierlich. — [28] Dieses Wort hält das Bild von der Prüfung am besten fest. Möglich auch: *ausgehalten, ertragen.* — [29] Durch die Endstellung werden die Worte *die unsrige* [*jetzige . . .*] besonders hervorgehoben; darum ist sie zu empfehlen. — [30] *Dagegen* wäre an sich sehr gut, könnte aber irrtümlich als »gegen die Prüfungen» aufgefasst werden. — [31] Möglich, aber weniger gut: *abgehärteter.* — [32] Dies der weitere Begriff. — Nicht *heilsame Wohnungen,* das hiesse: *Gesundheit bringende W.,* vgl. *heilsame Kräuter, heilsamer Trank* u. dgl. — *Gute Wohnungen* möglich, aber farbloser.

Hans Pollak.

Man hört oft von der guten alten Zeit [1] reden (sprechen) [2], und es gibt [3] wohl [4] viele [5], die glauben, die Menschen [6] seien früher (einmal) [7] nicht bloss glücklicher, sondern auch viel gesünder [8] und stärker (kräftiger) gewesen [9] (dass die Menschen . . . stärker gewesen seien, gewesen wären, stärker waren) [10] als in unserer verweichlichteren Zeit. Dies (Das) ist sicher (bestimmt, gewiss) ein Irrtum [11]. Wenn man alte Briefe und Memoiren liest, gewinnt (erhält, bekommt) man nicht den Eindruck, dass die [12] Leute früher gesünder waren [13] als jetzt. Von dem Wechselfieber [14], das früher so häufig (gewöhnlich) [15] war, sind wir jetzt — vielleicht dank der [16] gewaltigen Arbeit an der [17] Trockenlegung (Entwässerung, Austrocknung) der Sümpfe (Sumpfgegenden) [18], die während der letzten Menschenalter betrieben wurde [19] — fast befreit worden; viele [5] wissen sicherlich kaum, was es (das) [20] für eine Krankheit ist. Dass unsere Generation in physischer Beziehung [21] zurückgegangen sei [22], steht nicht im (in) Einklang mit den Resultaten (Erfolgen) [steht im Widerspruch mit (zu) den R.] [23], die die Sportsleute [24] unserer Zeit erzielen [25], Erfolge [26], die vor einem Menschenalter vollkommen unglaublich erschienen [27] wären [28]. Und man kann sich fragen [29], ob eine (irgend eine, irgend welche) [30] frühere Generation besser als die jetzt lebende die furchtbaren Prüfungen bestanden (ausgehalten, ertragen) hätte [31], die die Völker [32] Europas (Europas Völker, die Völker von Europa) im Weltkriege (während des Weltkrieges) durchmachen mussten (durchzumachen hatten). Dagegen waren die Menschen früher abgehärteter [33]. Sie waren nicht so verwöhnt wie wir mit warmen Kleidern, gesunden Wohnungen und sorgfältiger ärztlicher Pflege (Behandlung).

Anmerkungen.

[1] Dies die deutsche Wortstellung. — [2] Unmöglich natürlich »geredet werden». — [3] Richtig auch, vielleicht ein wenig steifer: »es sind wohl viele, es sind ihrer wohl viele» eventuell auch noch »viele sind es wohl». »Es» darf

Digitized by Google

jedoch nicht fehlen. — [4] »Sicher, gewiss, bestimmt» sind stärkere Grade der Wahrscheinlichkeit. »Schon» hier unmöglich. — [5] »Manche» nicht ganz unrichtig, weil es noch immer eine »beträchtliche Zahl» bezeichnen kann, besonders in der Verbindung »gar manche» (Paul Wb.). — [6] »Menschen» wie im Schwed. natürlich besser als »Leute», weil hier mehr auf individuelle Züge (»glücklich sein») Gewicht gelegt wird als später (»att folk») bei den physischen Eigenschaften. — [7] Auch »ehemals, vormals», beides ein wenig veraltet, besonders das letztere. — [8] »gesunder» auch richtig; ältere Form. — [9] Die Forderung, dass das Verbum hier erst nach dem Vergleichungsgliede am Schluss des Nebensatzes stehe (»glücklicher als in unserer Zeit gewesen seien») entspricht zwar der Vorstellung von dem »Schachtelsystem» des deutschen Satzbaus, aber nicht der Wirklichkeit: das Vergleichungsglied wird als selbständiges Satzglied dem Verbum besser vor- als nachgestellt. — [10] Indikativ (»waren») oder Konjunktiv beide gleich möglich. Wenn aber Konjunktiv, dann unbedingt »gewesen seien» oder eventuell »gewesen wären». Der Konj. von »waren» ist — der tatsächlichen Funktion, nicht dem grammatischen Schema nach — im D. einfach »gewesen seien», und »wären» ist Konj. zu »sind». — [11] »Missgriff, Wahn» u. a. hier unpassend. — [12] Der Artikel natürlich notwendig. — [13] Auch hier der Indikativ so gut möglich wie der Konjunktiv. Zu diesem siehe unter Anm. 7. — [14] »Schüttelfrost» bezeichnet heute nicht eigentlich eine Krankheit, sondern nur eine Begleiterscheinung, ein Symptom einer solchen. — [15] »Üblich, gebräuchlich» nur von Dingen, die auf menschliche Einrichtungen zurückgehen. — [16] = Dativ; besser als Genitiv. — [17] Grammatisch auch gut »die Arbeit der Trockenlegung», doch stört dann das dreimalige »der»; »die Arbeit mit der Trockenlegung» klingt vulgärer. — [18] »Sumpfboden» = Eigenschaft eines Terrains, die sumpfige Beschaffenheit desselben, nicht eigentlich das sumpfige Terrain selbst. Von »Sumpfland» kein Pl. üblich. — [19] Im Nebensatz grammatisch berechtigt und stilistisch gut, neben dem auch möglichen »worden ist». — [20] 'es', 'das' je nach der Betonung, je nach dem das »Wechselfieber» noch mehr oder weniger im Bewusstsein des Sprechenden gegenwärtig ist, daher weniger oder mehr zurückgerufen zu werden braucht. — [21] Besser als »Hinsicht», das meist nur mit Pronomen verbunden wird: »in dieser Hinsicht, in jener Hinsicht». — [22] »Dass unsere Generation zurückgegangen sein sollte» nicht unmöglich, wenn man es als eine gleich anfangs bezweifelte Behauptung auffasst. Vgl. »dass .... sein sollte, kann ich nicht glauben». Damit würde aber der Satz den Charakter eines Anakoluths bekommen, auf jeden Fall ist als abhängig von »nicht im Einklang stehen» eigentlich nur »sei» zu setzen. — [23] Natürlich unmöglich »wird widersprochen», das Dativ verlangt; höchstens »wird widerlegt». Doch würde man in beiden Fällen als Einleitung des dass-Satzes gern ein »die Annahme, die Behauptung, dass» bezw. »der Annahme» u. s. w. sehen. — [24] Auch »Sportmänner»; nicht »Sportliebhaber». — [25] Auch » (Resultate) erreichen». — [26] Ebenso gut wie der Nominativ »Erfolge» = Subjektsnominativ eines zu ergänzenden Satzes ist der Dativ »Erfolgen» möglich, in Kongruenz mit dem ersten »Erfolgen». — [27] Nicht »vorkommen» allein, das immer Dativobjekt verlangt. — [28] Ev. »sein würden», nicht »sein sollten». — [29] Auch »im Zweifel sein», das aber natürlich die negative Antwort vorausnimmt. — [30] Unmöglich »einige», das im Sing. nur als Quantitätsbezeichnung neben messbaren Begriffen = Stoff-

Digitized by Google

und Zustandsbegriffen vorkommt, sonst bei Einzeldingen nur im Plural erscheint und ausserdem die Bedeutung des lateinischen 'aliquis' hat = ein bestimmter, wirklicher, der nur näher nicht genannt wird. — [31] Ev. auch »ausgestanden haben würden»; unmöglich »habe», das den Irrealis nicht ausdrückt. — [32] Auch »Nationen», doch ist das Wort seit der Zeit der Klassiker seltener geworden (noch bei Schiller: »Nichtswürdig ist die Nation, die nicht ihr Letztes freudig setzt an ihre Ehre») und gegen »Volk» zurückgetreten. — [23] »Abgehärteter»: = sie besassen höheren Grad von Abhärtung; »mehr abgehärtet» = im weiteren Umfange, häufiger abgehärtet, die Abhärtung erstreckte sich auf weitere Kreise.

Alfred Wolf.

A Stockholm Version.

In his celebrated (renowned, famous) description (account[1]) of the condition (state) of England[2] in /the year/ 1685, Macaulay also[3] shows (points out, indicates) the progress (advance/s/) in different[4] (various, divers) directions (spheres, provinces, departments) that (which) the country[5] had made between 1685 and his own time/s/ (day/s/). The description (&c), which[6] was[6] written in the eighteen-thirties (the thirties of the nineteenth century, the fourth decade of the nineteenth century) concludes[7] (winds up, ends, closes, is brought to a close) with (in) about (something like, much) the following words.

The progress[8] (&c) /which (that)/ we have made is great, but even that[9] will[10] be surpassed (excelled). It is very possible that in the 20th century the agricultural labourer (worker[11]) will complain (cry out) if he gets[12] 15 shillings a (per) week and that the carpenter will earn 10 shillings a (per) day. It may[13] be (Maybe, It may[13] happen) that the manual (unskilled) labourer (worker, workman) then will be as unaccustomed (unused) to not having (getting, eating) meat for dinner (to[14] his dinner) as he now is to eating rye bread (rye-bread), that hygiene and medical science (/the/ medical art, the healing art, the art of healing) will have increased the average duration (length) of life (lengthened the average duration of life) by several years, and that comfort (ease, convenience) and luxury, which are now unknown or within the reach of (accessible to, available for) the few (a few /people/) will then be within the reach (&c) of every industrious (diligent) workman (worker). And yet (still) it will perhaps be maintained[15] (said, claimed) that the growth (increase, accumulation) of wealth (riches) and the progress (advance) of science has benefited (profited) the (a) few (the minority) at the expense[16] of the many, and that our /own/ times will be spoken of (talked about) as that when England was Merry[17] (merry) England, when the social classes (classes of society) were united (linked together, associated) by brotherly love, when the rich did not sweat (bleed, exhaust) the poor, when the poor did not envy (were not envious of) the rich.

[1] Hardly *word-picture.* — [2] Hardly *England's &c.* — [3] Not *even* = till och med. — [4] Not *separate, separated.* — [5] *Land* would be poetical.

Digitized by Google

— [6] *that* is strictly incorrect (though it may be found with an »unnecessary» relative clause. I could not accept *is*. — [7] The passive verb cannot be said to be entirely wrong. — [8] Not the plural of this word. — [9] If a plural subject is used *that* must be changed to *these*. — [10] Not *shall*. — [11] Not *workman* here. — [12] Hardly *obtains*, *secures &c.* — [13] *can* impossible. — [14] Cf. the words of the popular song which, I believe, run, »But I *do* like an egg to my tea.» — [15] In my opinion the passive construction is best here (as in so many cases). A construction with »*they*» might be accepted, but I do not care for »*you*» or »*one*». — [16] Not *cost*. — [17] No article.

S. J. Charleston.

A Complacent Materialist.

A Stockholm Version.

In his famous (celebrated, renowned, well-known) description of the state (condition) of England in /the year/ 1685 Macaulay shows (demonstrates, points out, points to) the advances (progress) in various (different, sundry) departments /of life/ (directions) /that (which)/ the country had made between 1685 and his own time (times, day). The description, which was written in the eighteen-thirties (1830's), ends (winds up, is ended, is wound up, is rounded off) in (with) approximately the following words (more or less in the following words, in words to the following effect): —

The advances that (which) we have made (effected, achieved) are great, but even they (they too) [The progress /that (which) we have made *etc.* is great, but even that (it too)] will (shall?) be surpassed (excelled, exceeded, transcended). It is very possible that in the twentieth century (the 20th century, Century XX) the agricultural (rural farm) labourer (the farm hand) will grumble (find fault, complain) if he gets fifteen shillings (15 s., 15/—) a week, and that the carpenter will earn (make) ten shillings (10 s., 10/—) a day. It may well happen (be) that the manual labourer (weekly wage-earner) will then be as unaccustomed (unused) [will be as unaccustomed (unused) then] not to have (to go without) meat for dinner as he now is (is now) to eat black (rye) bread: that hygiene (attention to health, the care of health, the supervision of the public health) and the art of healing (medicine) [the healer's (the doctor's, the physician's, the leeches') art] (medical science) will have increased (augmented) the average length (span) of /human/ life by several years: that comforts and luxuries which (that) are now unknown or are only attainable by (accessible to, available for) some few persons may then be within the reach of every industrious (diligent) worker (workman, labourer) [hard-working labourer]. And yet (still) people will perhaps say (allege, assert, maintain) [it may (will) perhaps (perchance) be said] that the growth (increase) of wealth (riches) and the progress (advance) of science (knowledge) have benefited (profited) a (the) few at the expense of the many and speak (talk, prate) of our own time (day) as one in which (when) England was truly »Merry England», when

Digitized by Google

the classes (ranks) of society (the community) were united by (in) brotherly (> fraternal) love (affection), when the rich did not oppress (impoverish, »sweat», squeeze) the poor, and when the poor did not envy (were not envious of, bore no grudge against) the rich (wealthy, opulent, well-to-do).

Notes and Comments.

This translation incorporates two independent translations, both made without reference to the text of Macaulay and not afterwards enriched by his copious vocabulary. His »grind the faces of the poor» is much more effective than the translations here given of *utsögo* — which include one word — 'sweat' — which would not, I imagine have been used by Macaulay even if it had come into use in that sense in his day. Macaulay does not use the word 'hygiene', which may, for all I know, be a later coinage. — I wonder what authority the compiler of the text has for placing the composition of this third chapter a whole decade before the publication of the first two volumes of the History in 1849. There are several separate editions of this admirable chapter — which has already been drawn upon for a higher certificate text [S. E. R. Vt. 14] — the best known to me being that by the statistician, Prof. A. L. Bowley (Oxford Univ. Press, 1909). There is an almost equally famous chapter on England in 1603 in »England under the Stuarts», by Macaulay's grandnephew G. M. Trevelyan.

C. S. Fearenside.

A Gothenburg Version.

In his famous description of the state of England in 1685, Macaulay also points out (shows) the improvements (advance, progress) in various (different) spheres (departments) that the country had made between 1685 and his own time/s . The description, which was written in the eighteen-thirties (the fourth decade of the 19th century), closes (ends) with (in) about these (the following) words.

The progress we have made is great, but even that will be surpassed. It is very possible that in the 20th century the agricultural labourer will complain if he gets 15 shillings a week, and that the carpenter (joiner) will earn 10 shillings a day. It may happen that the labouring man will then be as little used (accustomed) to dining (dine) without meat as he is now used to eating (eat) rye bread; that hygiene and medical art will have increased the average length of /human/ life by several /more/ years (have added several years to . . .); that comforts and luxury (luxuries) which (that) are now unknown, or confined to (obtainable by) /but/ a few, will then be within /the/ reach of every industrious (diligent) working man. And yet it will then perhaps (it may then) be asserted (be the mode to assert) that the increase (growth) of wealth (riches) and the progress of science have benefited the few at the expense of the many, and people will speak

Digitized by Google

(talk) of our time as the one when England was merry England, when all (the) classes of society were bound together (united) by brotherly love (sympathy), when the rich did not oppress (grind, sweat, grind the faces of) the poor, and when the poor did not envy the rich.

G. E. Fuhrken.

Thème.

Racine avait demandé à être enterré (inhumé) [qu'on l'enterrât (l'inhumât)] au (dans le) cimetière de Port-Royal. Sa prière fut exaucée (Ce qu'il avait demandé fut accompli) et le poète fut enterré (inhumé) tout à côté (tout contre) l'église. Pour rendre à son ami défunt un dernier hommage, Boileau composa (rédigea) une belle épitaphe (inscription funéraire), qui fut traduite en latin et (qui, traduite en latin, fut) gravée sur une pierre et celle-ci fut scellée dans le mur de l'église au lieu d'être couchée (placée) sur le sol. On voulait ainsi (de cette manière) mieux conserver l'inscription pour la postérité. Mais on avait compté sans les passions religieuses. Douze ans plus tard, Port-Royal fut démoli, l'église fut détruite (rasée) et les pierres tombales furent dispersées aux quatre vents (de tous les côtés). La pierre de Racine fut longtemps considérée comme perdue et ne fut retrouvée qu'environ cent ans plus tard (après), scellée dans les dalles d'une église voisine. Par un heureux hasard, elle avait été placée sous les premiers bancs de la nef et c'est grâce à cette circonstance (à cela) qu'elle échappa à la destruction. En 1818, la pierre fut transportée à l'église Saint-Etienne du Mont à Paris, où les restes de Racine avaient été transférés (où les cendres de R. avaient été transférées) après la destruction de Port-Royal.

P. Méaly.

Racine avait demandé d'être enterré (inhumé) dans le (au) cimetière de Port-Royal. Sa requête (demande, prière) fut accordée (exaucée) (On acquiesça à sa demande, On se rendit à sa prière). Pour (En vue de, Afin de) rendre à son ami défunt un dernier hommage [Comme dernier témoignage (preuve (f.)) d'amitié], Boileau composa une belle épitaphe (inscription funéraire) qui fut traduite en latin et gravée sur une pierre. Celle-ci (Cette dernière) fut mise (placée) au (contre le, dans le) mur de l'église au lieu d'être posée sur le sol (sur la terre, par terre). De cette manière (façon) (Par là, Par ce moyen, Ainsi) on croyait (voulait) mieux préserver (garder, sauvegarder, protéger) cette inscription pour (à) la postérité. Mais on n'avait pas calculé sur (compté sur, pris en considération, tenu compte des) passions religieuses. Douze ans plus tard (après), Port-Royal fut détruit (démoli, rasé, mis à bas), l'église fut renversée (saccagée, détruite, dévastée) et les pierres funéraires (tombales, les tombes, les monuments (m.) funéraires) furent dispersées (éparpillées, disséminées, répandues) aux quatre vents (de tous les côtés, dans tous les sens). La pierre de Racine fut longtemps

Digitized by Google

considérée comme perdue (On crut longtemps que la pierre de R. était perdue) et elle ne fut retrouvée (on ne la retrouva) qu'environ cent ans plus tard (qu'une centaine d'années après), scellée dans les dalles (le pavé, la maçonnerie du sol) d'une église avoisinante (voisine, des environs). Par (Par suite d')un heureux hasard (une bonne chance, chance imprévue), elle avait été placée sous les premiers bancs de la nef principale (centrale) et, grâce à cette circonstance (particularité, ce détail) elle fut sauvée de (préservée de, échappa à) la destruction. En (L'année) 1818 (dix huit cent dix-huit), la pierre fut transportée (transférée) à l'Eglise Saint-Etienne du Mont, à Paris, où la dépouille mortelle de Racine avait été conduite (les cendres, les restes de R. avaient été menés) après la démolition (destruction) de Port-Royal.

M. Ransson.

REALSKOLEXAMEN H. T. 1926.

Tyskt översättningsprov.

Vi hade knappt tillryggalagt ett par hundra meter på Elbe, förrän de jättehöga kranarna på stranden försvunno i töcknet. Ett evigt brummande och tutande ljöd. Farkoster av olika slag ilade hit och dit. Vid flera av kajerna lågo ofantliga oceanångare. Vi passerade en japan, en tremastare, vars gule kapten stod stödd mot relingen och stirrade ned i vattnet. Efter några få minuter hade vi kommit fram till tullgränsen, där en tulltjänsteman kom ombord. En stor del av hamnen är frihamn, vilket innebär, att intet av det, som man lagrar där, blir förtullat. — När vi äntligen lämnade Hamburgs väldiga hamn, sade någon: »Här förtjäna över hundratusen man sitt dagliga bröd.» Ingen av oss kunde tvivla på sanningen av dessa ord.

Tyskt reproduktionsprov.

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysningar: *Ludwig Ganghofer*, namn på en sydtysk författare; *Schuldiener* = vaktmästare; *Turnstunde* = gymnastiktimme; *Hochsprung* = höjdhopp.

Ludwig Ganghofer, der süddeutsche Schriftsteller, erzählt eine lustige Schulgeschichte aus seiner eigenen Kindheit.

Als er einmal in der Schule sass, drückten ihn seine ganz neuen Stiefel so sehr, dass er es kaum aushalten konnte. Besonders heftige Schmerzen hatte er im rechten Fuss. Daher zog er heimlich den rechten Stiefel aus. Ein übermütiger Mitschüler gab aber dem Stiefel einen kräftigen Stoss, so dass dieser durch die ganze Klasse und gegen das Katheder flog. Der Lehrer liess den Stiefel unter das Katheder stellen und sagte: »Wir werden nach Schluss der Stunde weiter davon sprechen!» Ludwig Ganghofer bat in seiner Verlegenheit seinen Nachbar, der direkt neben der Schule wohnte, um Hilfe. Dieser bat den Lehrer, hinausgehen zu dürfen,

Digitized by Google

und kam nach fünf Minuten mit einem Stiefel zurück, den er natürlich unter dem Rock versteckt hielt. Zum Unglück war es aber ein Stiefel für den linken Fuss; jedoch mit gutem Willen gelang es Ludwig Ganghofer, ihn anzuziehen. Als die Stunde zu Ende war, mussten die Schüler einzeln hinausgehen, während der Lehrer kritisch ihre Füsse betrachtete. Schon hatte Ludwig Ganghofer das Zeichen bekommen, dass er weiter gehen dürfe, als der Lehrer ihm nachrief: »Ganghofer, du hast ja zwei linke Stiefel an!» »Jawohl, Herr Professor, weil ich . . . weil ich zwei linke Füsse habe!» war die Antwort. Ganghofer durfte hinausgehen.

Am nächsten Tage sagte der Lehrer zu der Klasse: »Sollte vielleicht einer da sein, der zwei rechte Füsse hat und der einen rechten Stiefel braucht, so kann er sich einen solchen beim Schuldiener holen.» Auf diese Weise kam Ludwig Ganghofer wieder in den Besitz seines rechten Stiefels.

Als Ganghofer in der Turnstunde einen Hochsprung gemacht hatte, zog ihn der Lehrer freundschaftlich, aber doch kräftig an den Haaren an sich heran und sagte lächelnd: »Ganghofer, das war ein guter Sprung, aber wie vorzüglich würdest du springen können, wenn du einen rechten und einen linken Fuss hättest!»

Engelskt översättningsprov.

Henrik VIII förblev änkling i tre år efter sin tredje hustrus död. Hans minister och gunstling, Thomas Cromwell, rådde honom att gifta sig med en protestantisk prinsessa, Anna av Cleve (*Anne of Cleves*). Cromwell prisade hennes skönhet och begåvning, och kungen sände henne ett giftermålsanbud, vilket antogs. Men när hon anlände till England, kände sig Henrik mycket besviken Hennes utseende var allt annat än vackert, och då hon icke kunde något annat språk än tyska, kunde han icke samtala med henne. Emellertid gifte han sig, men efter endast sex månader skilde han sig från henne. Den roll Cromwell spelat i denna affär kostade honom hans huvud.

Engelskt reproduktionsprov.

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysningar: *coach* = diligens åka i diligens; *highway robber* och *highwayman* = stråtrövare; *advise* = råda: *be in league with* = stå i förbund med.

In the old coaching days a number of people were travelling from Bristol to London. Their long journey had made them all pretty friendly, and when the conversation turned upon highway robbers and highway robberies, one gentleman remarked that he had ten pounds in gold about him, and he wished he knew where to hide them. A lady sitting next him advised him to put them in his boots.

After an hour or two the coach was stopped, and a highwayman demanded their money. Then, to the astonishment of all the other passengers, the lady said, "I have no money, but you will find

Digitized by Google

ten pounds in that gentleman's boots". The highwayman took the ten pounds and left. The gentleman who had been robbed was very angry, and accused the lady of being in league with the highwayman. She said that it certainly looked as if she had been, but if they would all dine with her when they reached London, she promised to explain everything about the matter.

Next day they came to London, and all took dinner at her house. When they went up to the drawing-room, the lady said, "I will now tell you the reason for what I did yesterday. I had several hundred pounds with me, and I knew I should lose them if the highwayman's attention was not turned to somebody else. So I told him about your ten pounds and saved my notes. Now, in return for your loss, I beg you to accept one of them, a note for one hundred pounds. Please don't refuse it, for I am very lucky to have saved the rest at so easy a price."

Wir hatten kaum (Kaum hatten wir) ein paar (einige) hundert Meter auf der Elbe zurückgelegt, als die riesenhohen Kräne am Ufer[1] im[2] Nebel (Dunst, Nebeldunst) verschwanden [zurückgelegt, so (da) verschwanden d. r. Kr. im Nebel]. Ein ewiges (unaufhörliches, ununterbrochenes, unablässiges) Brummen und Tuten[3] ertönte[4] (erschallte, erscholl[5], war zu hören). Fahrzeuge[6] verschiedener Art eilten hin und her (hierhin und dorthin). An[7] mehreren der Kaie (Kais) (von den Kaien) lagen ungeheure (gewaltige, riesige) Ozeandampfer (Überseedampfer). Wir passierten einen Japaner[8], einen (fuhren an einem J. vorbei, einem) Dreimaster, dessen gelber Kapitän gegen die Reling gestützt stand (dastand) und in das Wasser hinunterstarrte (hinabstarrte). Nach einigen wenigen (ein paar) Minuten waren wir an die Zollgrenze herangekommen[9] (an der Zollgrenze angekommen) (hatten wir die Z. erreicht), wo ein Zollbeamter an Bord kam (stieg). Ein grosser Teil des Hafens ist Freihafen, was[10] bedeutet (besagt), dass nichts von dem, was man dort lagert, verzollt wird. — Als wir endlich den gewaltigen Hafen Hamburgs[11] verliessen, sagte jemand (einer): »Hier verdienen über (mehr als) hunderttausend Mann ihr tägliches Brot». Niemand (Keiner) von uns konnte an der Wahrheit dieser Worte zweifeln (konnte die Wahrheit dieser W. bezweifeln).

Anmerkungen.

[1] Nicht unmöglich auch: *auf dem Ufer*. — Nicht: *Strand*, das in gewöhnlicher Prosa bekanntlich nur für (sandiges) Meeresufer gebraucht wird; poetisch bezeichnet *Strand* freilich nicht selten auch Flussufer, und zwar auch das Ufer kleinerer Flüsse: »*An der Saale hellem Strande* usw.», »*Am grünen Strand der Spree*» (merkwürdigerweise wird diese Verwendung von *Strand* weder von Heyne, DWb., noch von Sanders-Wülfing Hdwb. d. d. Spr., erwähnt). — [2] Akk.: *in den N.* hier unmöglich: es würde das besagen, dass die Kräne sich bewegten, in den Nebel hineinrückten und so allmählich verschwanden. — [3] *Blasen* nicht ausgeschlossen, aber weniger gut den fraglichen Laut bezeichnend. — [4] Die ingressiven, das Ein-

Digitized by Google

setzen des akustischen Vorgangs hervorhebenden *ertönen*, *erschallen* können hier nur verwendet werden, nicht die (zumeist) durativen, den kontinuierlichen Verlauf des Vorgangs hervorhebenden *tönen*, *schall-n;* es handelt sich hier trotz des ›ewig‹ nicht um einen in strengem Sinne kontinuierlichen, sondern um einen immer wieder von neuem einsetzenden Vorgang. — [5] Weshalb in den Grammatiken von Hjorth, Korlén, Winell *erschallen* nicht unter den starken Verben aufgeführt wird, ist mir unverständlich; die starken Formen sind doch, besonders in mehr gehobener Sprache, recht gewöhnlich. — [6] Hier nicht: *Nachen* (Auerb.), das zumeist nur kleinere Ruderboote bezeichnet. — [7] Nicht: *bei*. — [8] *Japanese* jetzt entschieden schon veraltet. — [9] Natürlich nicht: *hervorgekommen* (= fram ur). — [10] Als Satzrelativ gilt heute in der Regel *was;* bis in den Anfang des vergangenen Jahrhunderts hinein war indessen *welches* in dieser Funktion gewöhnlich (s. beispielsweise Blatz, Nhd. Gr. 891), und sporadisch ist es andauernd bei guten Schriftstellern anzutreffen. — [11] *Hamburgs gewaltigen Hafen* klingt in diesem Zusammenhang zu gewählt; nicht gut hier: *den gew. Hamburger Hafen*, ebenso nicht: *den gew. Hafen von Hamburg.*

Ernst A. Meyer.

Wir hatten kaum (Kaum hatten wir) einige[1] (ein paar[1], /gegen, etwa/ zwei, zwei oder drei) hundert Meter auf der Elbe (auf der Elbe einige ... Meter) zurückgelegt[2], als[3] die riesengrossen (riesenhaften, ungeheu/e/ren, F riesigen, riesig grossen)[4] am[5] Ufer[6] befindlichen (stehenden)[7] Kräne (Krane, Kranen)[8] im Nebel[9] verschwanden (verschwunden waren)[10]. Ununterbrochen (Ohne Unterlass, Fortwährend, Immer wieder) erklang[11] (hörte man, vernahm man) /ein/ Brummen und Blasen (Tuten) [F /ein/ Gebrumm/e/ und Geblase (Getute)] [Das war (Da gab's) (Da gab es) ein unaufhörliches (ewiges) Brummen und Blasen (F Gebrumm/e/ und Geblase)][12]. Fahrzeuge[13] /von/ verschiedener Art (Fahrzeuge aller Art) (Verschiedenartige Fahrzeuge)[14] eilten[15] hin und her (dahin und dorthin)[16]. An mehreren von den Kais[17] (Kaien) [An mehreren der Kais (Kaie)] lagen ungeheu/e/re[18] Ozeandampfer. Wir fuhren (kamen) an einem Japaner vorbei[19], einem Dreimaster, dessen gelber Kapitän, auf die[20] Reling gestützt[21], da[22] stand und ins Wasser starrte[23]. In wenigen Minuten[24] waren wir bei der Zollgrenze (zur Zollgrenze gekommen)[25], wo ein Zollbeamter an Bord kam (stieg)[26]. Ein grosser Teil des Hafens ist Freihafen[27] und dies (das)[28] bedeutet (besagt)[29], dass von dem, was dort lagert [was man dort /ein/lagert, auf Lager legt (hat), lagern hat], nichts verzollt wird [dass nichts von dem, was dort lagert (was man ...), verzollt wird] [dass nichts von dem verzollt wird, was dort lagert (was man ...)]. — Als[30] wir endlich den gewaltigen[31] Hafen von Hamburg[32] verliessen, sagte jemand[33]: ›Hier verdienen täglich über hunderttausend Menschen ihr Brot (verdienen über hunderttausend Menschen ihr täglich/es/ Brot).‹ Keiner (Niemand) von[34] uns hatte Grund (Ursache), die Wahrheit dieser Worte zu bezweifeln (in Zweifel zu ziehen) (an der Wahrheit dieser Worte zu zweifeln)[35].

Digitized by Google

Anmerkungen.

[1] Man achte jedoch darauf, dass der Deutsche mit diesen Ausdrücken niemals die Vorstellung »zwei», »etwa zwei» verbindet wie der Schwede mit *ett par*. Im Deutschen muss man also bei dieser Stelle zwischen zwei verschiedenen Auffassungen wählen. Falsch: »ein Paar» (= zwei zusammen gehörige Gegenstücke). — [2] Nicht unmöglich: *hinter uns gebracht*. — [3] Auch möglich: *da verschwanden die riesengrossen . . . im Nebel* (*da waren die . . . im Nebel verschwunden*) (*und die riesengrossen . . . waren im Nebel verschwunden*). — [4] Unschön, aber möglich: *kolossalen*. — [5] Bei anderer räumlicher Auffassung möglich: *auf dem Ufer*. — [6] *Strand* erweckt in der Regel die Vorstellung des Meeres (oder Sees) und des flachen sandigen Ufers. — [7] Durch diese Änderung soll verhindert werden, dass die beiden Präpositionalausdrücke *am Ufer* und *im Nebel* aneinander geraten und *am Ufer* etwa aufs Verb bezogen werde. Es ist jedoch durchaus nicht falsch, wenn geschrieben wird: *die Kräne am Ufer*. — [8] Die Pluralbildung macht bei diesem Wort mitunter auch Deutschen Schwierigkeiten. — [9] Möglich: *Dunst*. — [10] Möglich: *unsichtbar* (*nicht mehr zu sehen*) *waren*. — [11] Eine Übersetzung wie *Ein ewiges Brummen und Tuten erklang* darf man nicht als falsch zurückweisen. Gut deutsch ist sie aber nicht; denn *ewig* erfordert ein ausgesprochen duratives Verb, *erklingen* ist aber alles eher denn dies. Man kann jedoch eine ganz ähnliche Wirkung erzielen, indem man *erklingen* durch einen Zusatz wie *ununterbrochen* iteriert. — Möglich auch: *erschallte, erscholl*. — Falsch: *lautete*. Vgl. dazu Arwid Johannson, *Tyska stilövningar*, S. 13: »*Lauten* nur von menschlicher und tierischer (?) Stimme, wie auch vom Inhalt einer Rede oder Schrift gebraucht, z. B. *wie lautet der Brief? wie lautet das erste Gebot?*» Dazu ist zu bemerken, dass — ausser in der Frageform — auch immer der »Wort*laut*» folgen muss. — Hier weniger gut *tönen*, wenn auch Goethe sagt: *Die Glocke* (Sonne) *tönt*. — »*Klingen* bezieht sich nur auf den akustischen Effect des Gesprochenen, z. B. *Das Italienische klingt sehr schön*» (A. Johannson, a. a. O.). — [12] Auch: *Da konnte man ein unaufhörliches* (*ewiges*) *. . . hören* [*Da war ein unaufhörliches* (*ewiges*) *. . . zu hören*] (*Da herrschte ein . . .*). — Falsch: *Gebläse* (= Maschine, die Luft zubläst; Einrichtung beim Hochofen). — [13] Das Wort *Nachen*, das Auerbach ebenfalls für *farkost* angibt ist hier nicht recht geeignet, weil es — ebenso wie *Kahn* — ein ganz kleines mit Rudern vorwärts bewegtes Schifflein bezeichnet. — Möglich: *Schiffe*. — [14] Zu verteidigen, wenn auch nicht sehr passend: *von allen Arten*. — Weniger gut *Gattung*. Dieses Wort kommt mehr im wissenschaftlichen Sprachgebrauch vor, während *Art* diesem ebenso wie dem Alltagsleben angehört. Nicht gut *Sorte*, denn dieses Wort wird in der Regel nur für gewisse Waren, vor allem Lebensmittel, gebraucht (*Weinsorten, eine gute Sorte Birnen*). — [15] Auch: *schossen*. — [16] Am üblichsten: *hin und her*. Mehr malend: *dahin und dorthin*. Nicht falsch: *hierher und dorthin*. — [17] Ich kann Duden nicht recht geben, wenn er *Kaie* für besser hält als *Kais*. — [18] F *riesige;* wenig schön, aber möglich: *kolossale, enorm grosse* o. dgl. Schwächer als *ungeheure* aber gut: *mächtige* (*gewaltige*). — [19] Besser als: *passierten einen*. — [20] Möglich, wenn auch selten: *auf den Reling gestützt*. — [21] Wenn wir uns denken, dass der

Digitized by Google

Kapitän vielleicht gegen die Längsrichtung des Schiffs gewandt war und den Kopf zur Seite geneigt hatte, liesse sich auch verteidigen: *an die (den) Reling gelehnt*, und wohl auch noch: *gegen die (den) R. gelehnt.* — [22] *stand* ohne *da* sehr hart. — [23] Gemein und übertreibend: *glotzte.* — [24] So am natürlichsten. *In einigen wenigen Minuten* wirkt pleonastisch. *Nach wenigen (einigen) Minuten* nicht unmöglich, aber ungewöhnlich und mit schwächerer Wirkung. Möglich: *Binnen wenigen Minuten (Innerhalb weniger Minuten).* — [25] *Bei der Zollgrenze angekommen* nicht so gut, weil die Zollgrenze hier kein Ziel darstellt. Möglich: *an die Z. gekommen.* Nicht als Fehler werten darf man *nach der Zollgrenze gekommen.* Empfehlen möchte ich diese Ausdrucksweise nicht, obwohl es fast so aussieht, als ob die Regelbücher hier *nach* verlangten. Aber es gibt auch Fälle, in denen m. E. *zu* am Platze ist, weil es das Ziel schärfer ins Auge fasst als das im allgemeinen mehr auf die Richtung weisende *nach*, vgl. *Diese Strasse führt zum Teich* (mindestens so gut wie: *nach dem Teich*): *Weg zur Pfalzgau-Hütte* wohl besser als *Weg nach Pfalzgau*, wie man seinerzeit in Tre Croci lesen konnte. In der Umgangssprache der gebildeten Deutschen handelt es sich da um geographische Unterschiede. — *Fram* bleibt am besten unübersetzt. Nicht gut: *zur Z. hingekommen.* — [26] *stieg* ist nur dann — aus stilistischen Gründen — zu empfehlen, wenn vorher *gekommen* gesagt wurde. — [27] Besser als: *ein Freihafen.* Vgl. bei HJORTH[20], § 149 a: »*Er ist Engländer . . . Es ist Katholik . . .* Sällan *ein E., ein K.*» — [28] Wörtlich: *Freihafen, was bedeutet.* Zu verteidigen, wenn auch jetzt nicht üblich: *welches b.* — Die Verwandlung dieses Relativsatzes in einen Hauptsatz empfiehlt sich, damit nicht in undeutscher Weise drei Nebensätze verschiedener Ordnung miteinander verknüpft werden. — [29] Falsch: *enthält, verrät, zeigt* o. dgl. Geschraubt: *schliesst in sich.* — [30] Grammatisch gut auch: *Wie.* Aber die Folge *Wie wir* nicht schön. — [31] Weniger gut: *mächtigen, ungeheu(e)ren* (Übertreibung), *imposanten* (hier unnötiges Fremdwort). — [32] Möglich: *Hamburger Hafen.* — Ein Genetiv wie *Hamburgs* ist in derartigen Verbindungen mit Städtenamen nicht üblich. Man sagt z. B. auch: *die Strassen von Berlin, die Domkirche von Lund (zu Lund)*, oder: *die Berliner Strassen, die Lunder Domkirche.* — [33] In der gesprochenen Sprache häufiger: *einer.* — [34] Möglich: *unter.* — [35] Weniger gut: *konnte* die W. d. W. bezweifeln (an der W. d. W. zweifeln); denn *können* pflegt mehr auf die Fähigkeit zu zielen.

Hans Pollak.

Wir hatten kaum ein paar (einige) hundert Meter auf der Elbe zurückgelegt, als[1] die riesenhohen (riesigen, riesenhaften) Krane[2] am[3] Ufer[4] im[5] Dunst/e/[6] verschwanden. Ein ewiges Brummen[7] und Tuten erscholl (ertönte)[8]. Fahrzeuge[9] verschiedener Art[10] eilten (jagten, schossen)[11] hin und her[12]. An[13] mehreren der Kaie (An mehreren Kaien)[14] lagen ungeheuere (kolossale, gewaltige) Ozeandampfer. Wir passierten einen Japaner [fuhren (gingen) an einem Japaner vorbei], einen Dreimaster (*bzw.* einem D.), dessen gelber Kapitän sich auf die Reling stützte[15] und ins Wasser /hinab (hinunter)/starrte[16] [hinab (hinunter) ins Wasser starrte]. Nach einigen wenigen Minuten waren wir bei der Zollgrenze

Digitized by Google

(Zollinie) angekommen (angelangt, waren wir zur Zollinie gekommen, waren wir bei der Zollinie), wo ein Zollbeamter an Bord kam. Ein grosser Teil des Hafens ist Freihafen, was[17] so viel sagen will (heisst, bedeutet, besagt) als dass [was bedeutet (besagt), dass] nichts von dem[18], was man da (in ihm) lagern lässt (/ab/lagert), verzollt wird. — Als wir endlich Hamburgs gewaltigen (mächtigen) Hafen [den gewaltigen Hafen Hamburgs (von Hamburg)] verliessen, sagte jemand (einer)[19]: »Hier verdienen über 100,000 Mann ihr tägliches Brot». Keiner (niemand)[20] von uns konnte an der Wahrheit dieser Worte zweifeln (hätte ... zweifeln können, konnte die Wahrheit ... bezweifeln).

Anmerkungen.

[1] Eventuell auch mit »da (so)»: »da (so) verschwanden die riesenhaften Krane ...». — [2] Auch der Plural »Kräne» kommt vor, ist jedoch besser zu meiden. — [3] Die in den Grammatiken gelehrte Unterscheidung von »an = Berührung von der Seite» und »auf=Berührung von oben» lässt sich historisch nicht halten. Es stimmt wohl die Definition »beröring ovanifrån» für »auf», jedoch nicht »beröring från sidan» für »an». Denn »an» ist ursprünglich keineswegs auf die Berührung von der Seite eingeschränkt, sondern bedeutet »jede räumliche Berührung», auch die von oben (s. darüber Paul, Wörterbuch s. v.). In einer Anzahl von Wendungen hat sich dieser Gebrauch von »an» noch heute lebendig erhalten: »am Ufer», »an dem Orte» u. dgl. — »Die Krane des Ufers» wäre natürlich auch eine gut deutsche Übersetzung. »Auf dem U.» weniger üblich, aber natürlich richtig. — [4] Das ursprünglich niederdeutsche »Strand» = »Meeresufer». Daher hier wohl besser »Ufer». — [5] So das heute Übliche. Die Begründung jedoch ist keineswegs so einfach. Die Regeln bei Paul IV Par. 280: »Wenn das räumliche Verhältnis zum Gegenstand erst hergestellt wird, steht der Akkusativ, wenn es als schon bestehend gedacht wird, der Dativ». Doch wird man gegen die praktische Anwendbarkeit dieser Unterscheidungsregel ein wenig misstrauisch, wenn man bei Paul IV Par. 281—284 die Fälle schwankenden Sprachgebrauchs zu lesen bekommt, etwa »in die Stadt ankommen» bei Heine, Tieck und selbst bei Lessing, oder gegenüber unserem »in *der* Wolke verschwinden» das heutige »in (tiefes) Leid versinken» u. dgl. Es bleibt eben auch bei derartigen perfektiven Verben dem Sprachgefühle ein »individueller Spielraum», bald mehr an den Verlauf der Bewegung (in mit Akk.), bald mehr an den Punkt des Abschlusses (in mit Dat.) zu denken. Das erstere mag vielleicht bei übertragener Bedeutung gewöhnlicher sein, das zweite bei konkreter Auffassung. Doch wird durch einen solchen »Spielraum» die Aufstellung einer bindenden Regel natürlich erschwert, wenn nicht illusorisch gemacht. — [6] »Dunst» = Verschleierung der Atmosphäre, bei verschiedenem Wetter; »Nebel» = besondere Art des Wetters. — [7] Nicht »Murren», das den Schall als Ausdruck eines Affektes (Verdruss, Ärger) auffasst. — [8] »Erklang» wird besser nur von wirklichen Klängen, nicht von Geräuschen verwendet; die schwache Form »erschallte» gestattet, wenn auch nicht so gut wie die alte starke Form; das »er-» zur Bezeichnung des Einsetzens und immer wieder Einsetzens der Töne gedacht, hier notwendig. — [9] Nicht »Nachen», das nur in einem kleinen Gebiete von Westdeutsch-

Digitized by Google

land wirklich ein volkstümliches Wort ist (= Kahn, kleines kielloses Boot), sonst dem poetischen Wortschatze angehört; besser würde »Boot» passen, das Dampf-, Motor-, Segel- und Ruderboot bezeichnen kann. — [10] Ev. auch »von v. A.»; nicht »Gattung, Sorte», eher »Bau». Nicht ganz wörtlich, aber stilistisch gut »allerlei Fahrzeuge». — [11] Schwed. ila bezeichnet wohl im allgemeinen ein schnelleres Tempo als »eilen». — [12] Ev. »hierhin und dorthin». — [13] Nur »an» drückt die Berührung = das Vertautsein aus; »bei» nur die räumliche Nähe. — [14] Bayrisch-österreichisch auch Quai geschrieben, ké ausgesprochen, der Pl. dann Quais oder Kais; dieser franz. Form gegenüber ist die norddeutsche auf alte Entlehnung aus dem Holl. zurückgehende Form »Kai», Pl. »Kaie» vorzuziehen. — [15] Die durch Auerbach nahe gelegte Übersetzung »der an der Reling lehnte, sich an die R. lehnte, an die R. gelehnt dastand» wäre hier nicht zu empfehlen, weil »lehnen» mit »an» die Vorstellung des sich mit dem Rücken Anlehnens hervorruft, auf jeden Fall nicht an eine Stellung denken lässt, bei der die Brust der R. zugekehrt ist. Besser passt da »auf die R. sich lehnen» (mit den Armen). Das »stehen» wird am besten als phraseologisch ausgelassen, kann hier im Nebensatze, dem Partizipium nachgestellt, auch nur mit »dastehen» wiedergegeben werden. — [16] »Starren» kann auch das mechanische, gedankenlose »Sich Verschauen» bedeuten. »Stieren» dagegen = tierischer Blick aus Verzweiflung oder Blödsinn, »glotzen» meist = apathisch aus Blödsinn. — [17] Eine Regel aufzustellen, wann das auf einen ganzen Satz sich beziehende »vilket» durch »welches» und wann durch »was» wiederzugeben ist, wie es in einer schwedischen Grammatik geschieht (des Näheren mir augenblicklich nicht feststellbar), geht wohl kaum an. Zutreffender wohl ist Pauls Behauptung (Wb. unter welch), dass die Verwendung von »welches» in der Beziehung auf einen ganzen Satz jetzt veraltet und durch »was» ersetzt sei. — [18] Nicht »davon», weil Relativsatz, nicht Fragesatz. Vgl. die Erörterung dieser Frage in Jahrgang 1925, S. 137 ff und die dort von E. Th. Walter zitierte Regel. — [19] »Jemand». Dazu Paul Wb. unter »ein»: Fast in allen Fällen, in denen »jemand» gebraucht wird, kann auch »einer» dafür eintreten, nur dass letzteres mehr der niederen Rede angehört und dass es da vermieden wird, wo man das Geschlecht unbestimmt lassen möchte». Darnach wäre die Darstellung bei Hjorth S. 61 zu ergänzen. — [20] Im partitiven Verhältnis zu einem Substantiv ist wegen der halb adjektivischen Natur von »keiner» dieses allein üblich, nicht »jemand» bzw. »niemand» (Paul Wb.); und auch im partitiven Verhältnis zu einem Pronomen ist wohl »einer (keiner) von uns» häufiger als »niemand (jemand) von uns».

Alfred Wolf.

A Stockholm Version.

Henry VIII (the Eighth) remained[1] a widower for[2] three years after the death (decease) of his third wife. His minister and favourite, Thomas Cromwell, advised him to marry (get married to) a Protestant princess, Anne of Cleves. Cromwell praised (lauded, belauded) her beauty (loveliness) and endowments (gifts, ability, talents), and the king sent her a proposal of marriage, which was

Digitized by Google

accepted. But when she arrived in[3] (reached) England, Henry felt[4] very disappointed (deceived[5]). Her appearance was anything[6] but beautiful (pretty), and as she did not know[7] any /other/ language but[8] German, he could not converse with her [speak (talk) to her]. However, he married /her/, but after only (not more than) six months he separated from (divorced) her. The part (rôle) /which (that)/ Cromwell had played in the affair (matter, business) cost him his head.

[1] Not *rested*, and hardly *abided*. — [2] Not *in*, which is, however, good American, I believe. — [3] Not *at* or *to*. — [4] Not *felt himself*. — [5] I think this word must be accepted. — [6] Not *everything*. — [7] Not *could not*. — [8] If *other* is used, then *than* may replace *but*.

S. J. Charleston.

A Famous Widower[1].

A Stockholm Version.

Henry VIII (Henry VIII., the Eighth, Eight **A**) remained a[2] widower for three (> 3) years after the death of his third wife (> his third wife's death). His minister[3] and favourite (favorite **Am**), Thomas Cromwell (Thomas Cromwell, his minister and favourite), advised (counselled) him (gave him the advice) to marry (to take to wife **A**, to contract an alliance with **L**, to get married to **F**) a Protestant (Lutheran) princess, Anne of Cleves [æn əv kli : vz]. Cromwell extolled (praised, commended) [spoke highly (warmly, in high terms) of] her beauty and /her/ gifts (intelligence, abilities, talents, > cleverness), and the king (King) sent her an offer (proposal) of marriage, which was accepted. But when she arrived in (reached, came to) England (When she arrived in England *etc.*, however), Henry was (felt)[4] very much (greatly) disappointed. Her appearance was anything but[5] (far from, the reverse of) beautiful (pretty, attractive, prepossessing, alluring); and as she did not know (could not speak) any [could speak (had) no] language but (except) German [any language other (any other language) than German], he could not [was unable (not able) to] converse (carry on conversation) with her [talk (speak) to (with) her]. However (But, None the less, All the same) he married [married (wedded, espoused **L**) her] (went through the marriage ceremony, led her to the altar) [He married *etc.*, however], but after (at the end of) only six months he separated from (divorced) her (put her away) [got a divorce (was divorced) from her].[6] The part[7] /that (which)/ Cromwell had played in this matter (affair, business, transaction, episode) cost him his head.

Notes and Comments.

[1] The title is taken from an alleged schoolboy's examinational description of Henry VIII. — It seems a pity that the composer of the text did not work in two other statements which figure, or used to figure, in English textbooks about this matter: first, that Cromwell produced a por-

Digitized by Google

trait of Anne by Holbein as evidence of her beauty; and secondly that when Henry saw the lady himself he was uncourteous enough to call her »a great Flanders mare». — [2] The article is necessary before »widower». — [3] »minister»: or possibly »chief minister», but not — according to the received English usage — »prime minister» [until after 1721]. — [4] The reflexive form would be quite out of place here. — The order »Henry was disappointed when she arrived» would express disappointment that she had come, not disappointment because she did not come up to his expectations. — [5] Not »all but beautiful», which would mean »almost». — [6] I have used both »separate» and »divorce», but the two words do not mean the same thing, and the latter was used in a somewhat different sense from that in which it is commonly used nowadays. She became *his* »Sister Anne». — [7] »rôle» would hardly, I think, be used in careful English in this connection, where there is no suggestion of what Rupert of Hentzau called »play-acting».

C. S. Fearenside.

A Gothenburg Version.

Henry VIII (the Eighth) remained a widower for three years after the death of his third wife. His minister and favourite, Thomas Cromwell, advised him to marry a Protestant princess, Anne of Cleves. Cromwell praised her beauty and talents, and the king sent her an offer of marriage, which was accepted. But when she arrived in (got to, reached) England, Henry was greatly disappointed. Her appearance was anything but beautiful, and as she knew no language but German, he could not converse with her. However, he married her, but only six months after/wards/ he divorced her. The part Cromwell had played in this matter (business) cost him his head.

G. E. Fuhrken.

Stockholm 1926. P. A. Norstedt & Söner 263435.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XX. 9. * MALMÖ * December 1926

SOUNDS AND SYMBOLS.

It appears from the discussion in the October issue of M. S. that in the new English-Swedish Dictionary that is being prepared for the press the pronunciation of English words is to be indicated by such a broad system of transcription that some of the symbols for the vowel-sounds can be interpreted in more than one way. Much compromise is undoubtedly necessary in a broad transcription, but in the matter of symbols for vowel-sounds it seems to many besides myself that greater exactitude is called for. If transcribers are content to adopt one and the same symbol for sounds that differ in *quality*, confusion is bound to arise; and the trouble becomes intensified if the same symbols are applied to two or three foreign languages, as is the case in Sweden. I will confine myself to the vowel-sounds in the Standard English of to-day, and adduce some examples to make my meaning clear.

Take the tense and lax (i) sounds. Tense (i) may be long, half-long, and short; the lax sound exists short and half-long. If only one symbol is used for the two sounds, it is impossible to give a true picture of the actual facts. Thus, the vowel in *hid* is half-long and lax; in *heat* it is half-long and tense; actually the vowel in *hid* is at least as long as the one in *heat;*[1]) the transcriptions (hɪ·d) and (hi t) therefore give a fairly exact picture of the facts, whereas (hid) and (hi:t) suggest that the vowels are alike in quality and differ in length, the very opposite of the truth.

Again, if (i) without any sign of length after it is invariably

[1]) Kymograph records of my own pronunciation show an average of 21·3 hundredths of a second for the vowel in *hid*, and just below 19 hundredths of a second for the vowel in *heat*.

Digitized by Google

to be interpreted as a lax sound, how can we transcribe the regular Standard form of *been*, with its short tense sound? The transcription (bin), if (i) must needs be interpreted as a lax sound, suggests the careless or colloquial form which is avoided by good speakers. In ordinary writing one can warn the pupil not to say *bin* for *been;* must we discard our transcription in order to make our meaning clear?

It seems to me that (ɪ) and (ʊ) have an important role to play in representing English vowel-sounds. We all know that in the weakened forms of the pronouns, (hi:) and (ʃi:) when shortened retain the tense vowel-sound, i. e. not (hɪ) and (ʃɪ) but (hi) and (ʃi). Similarly with (wi:), (mi:), (hu:), (hu:m), (hu:z). Actors alone take the liberty of using lax forms here. In, »Is this a dagger that I see before *me?*», the *me* in an actor's mouth is often (mɪ) — a stage mannerism.

Furthermore there are such cases as *reiterate*, with a short tense (i) followed by short lax (ɪ), (ri'tərei̯ɪt); and cases where short tense (i) is followed by (ei̯), as in *created*, (krie'itɪd). But the tense (i) has here no length in ordinary careful speech.

Which brings me to (ei̯) and (ou̯), as against (ei) and (ou). Lektor Kärre states (p. 174) that the latter forms preserve the parallelism between the diphthongs; it might be as well to consider what parallelism exists, to begin with. The vowel-sounds in *like* and *how* are clearly diphthongal, and in Standard pronunciation the second element of the diphthong is in each case an integral part of the sound; this is not so with the slightly diphthongal vowels in *late* and *boat*, where the second element (in these particular instances) is negligeable, and its omission of no consequence. In fact, the omission of the second part of the diphthong is sometimes normal in Standard speech: take the word *laity;* the pronunciation is actually (le'ɪtɪ). Note here that a broad transcription such as the one used in Jones' Pronouncing Dictionary cannot write (leiti), for that would be interpreted as (le tɪ), so we find (leiiti), in which the three (i)'s actually have three different values. Similarly with Jones' (obei'iŋ) for (obe'ɪŋ), [1]) a word in which the second element of the slightly diphthongal vowels (ei̯) and (ou̯) is lost; but even if we here write (ei̯) and (ou̯) we are at any rate doing less than Jones to distort the facts.

With regard to Lektor Kärre's doubt about the existence of hiatus between (ɔ) and (i), it would be interesting to hear how he interprets Jones's transcription, (fɔi), of the place-name *Fowey;* is it (fɔ'i) or (fɔi)? And how about the very common pronunciation (gɔ'ɪŋ) for *going*, or (drɔ'ɪŋrum) for drawing-room, which latter can only become (drɔɪ'ŋrum) in careless speech. He says

[1]) I have altered Jones's stress mark to its more natural position. By the way, one of the many objections to placing the stress mark in front of the stressed syllable is that in such a word as *distend*, the stress actually begins midway in the articulation of the consonant *s*.

Digitized by Google

in such cases we always write (ɔ:); but (drɔ:ɪŋrum) is »a room set apart for drawing», a very different place from a (drɔ'ɪŋrum). Jones is here in a quandary once more; he must give (drɔiŋrum), for if he had written (drɔ/iŋrum), his (ɔ) would be interpreted with the vowel-sound in *not*, instead of with the vowel-sound in *caught* deprived of its length; this latter his system gives him no opportunity of making clear. Which brings me back to my thesis, which is that it is of great importance to find suitable symbols for the different *qualities* of vowel-sounds, and not be the slaves of a system that sets up any such absurd dictum as that certain sounds are always long and others always short.

From this point of view, the symbols (I) and (U) fill a gap with credit, and might well be adopted even in a fairly broad transcription. Furthermore, if (e^{I}) and (o^{U}) are adopted for the slightly diphthongal vowel-sounds, we can use (e) and (o) for the close vowel-sounds, in *laity*, *nobility*, etc., (le'ɪtɪ), (nobɪ'lɪtɪ), where there is nothing left of the diphthongal character generally attaching in Standard English to (e) and (o). If we are to be consistent, we cannot persevere with the symbol (e) for the half-open vowel in *bet*, especially as it cannot be marked half-long, as in *bed*, for fear of suggesting the half-close and fairly tense sound in *bait*. The symbol (ɛ) is being adopted by many phoneticians for the sound in question, i. e. (bɛt), (bɛ·d), and seems to confuse Swedish pupils less than the ambiguous (e), which they are apt to confuse with Swedish *e*, and the symbol (e) used for the vowels in German *geh*, French *été*, etc. It might be objected that we require the symbol (ɛ) for the first part of the vowel in *bare*, but no confusion can arise: in this case we have always to deal, either with a longish vowel followed by a glide (before pronounced *r)*, as in *Mary*, (mɛ:ᵊrɪ), or a shorter vowel followed by a murmur, as in *bare* (bɛ·ə·). The symbol (æ) for the vowel in *mat, mad*, (mæt), (mæ·d), should satisfy everyone in Sweden; in the case of Danish pupils it is a snare.

There are six more or less distinct tongue positions for the really front vowels in Standard English — we will touch on the first element in (ai) and (au) directly — as in the sequence *bead, bid, bayed, bed, bared, bad;* a glance at the spelling of these words shows how the sounds have got shuffled in the course of time. If we had unequivocal symbols to represent them as they have been and are to-day, much would be gained; anyhow, a few reforms seem to be called for.

For the back vowels the problem is similar: the sequence runs, from high to low-drop, *cooed, could, code, cud, card, cord, cod.* For the first five of these we are on clear ground with (u), (U), (o^{U}), (ʌ), and (*a*:). But the two last are still without distinguishing symbols. To make my meaning clear, I will use, provisionally the symbol (å) for the vowel in *bought, cord*, which will then appear phonetically as (bå:t), (kå:d). We have the same quality of vowel,

Digitized by Google

half-long, in the present Standard pronunciation of the words *cross, lost, broth, oft, soft, cough,* etc., i. e. (krå·s), etc; (krå:s) with fully long (å:) is the Cockney pronunciation, which is also heard in dialects. The same sound exists short, as in »two *or* three», and is regularly short in the diphthong heard in *boy*. Distinct from this sound is the low-drop lax vowel in *not*. Let me for a moment use (ɔ̆) for this; (ɔ̆) is short in *not*, half-long in *nod*, i. e. (nɔ̆·d.). It is really asking too much of the symbol (ɔ) to use it promiscuously for the three lengths of (å) and the two lengths of (ɔ̆); as a result (ɔ) has been becoming more and more ambiguous. Here the committee suggested by the conference referred to on p. 193 might attempt to decide the exact value to be assigned to (ɔ), as far as Sweden is concerned.

The use of (a) to represent the initial sound in the diphthongs (ai) and (au) is eminently practical: it allows us to mark the difference between English *house* and German *Haus*, by the transcriptions (au) and (*a*u) respectively. The first element in the English (au) so closely resembles (ʌ) that we must refuse to class this as a front vowel; it is a little further forward than (ʌ) and slightly lowered; the present day Standard pronunciation of (au) is midway between German (*a*u) and Cockney (æu). In (ai) the tongue-position is a little higher for the (a) than it is in (au), but in these two cases the vowel element that follows (a) helps to adjust the tongue-position for the (a). Moreover, the transcription (ai) may help to keep pupils from saying (*a*i), which is common in Cockney speech and in some of our dialects, frequently accompanied by nasalising — a sound that is not only ugly but most difficult to eradicate; fortunately this tendency has a very limited geographical distribution in Sweden.

One final protest. The symbol (ə) is at present being used without any discrimination for a whole series of sounds: for the glide in (bɛ:ᵊrɪŋ); in its international acceptance for the first vowel in the word *among;* for the unstressed vowel in *pursue;* and for the long vowel in *bird*. If (ə) is to retain its international value, it can only indicate a sound that differs very considerably from the short vowel in *pursue* and the long vowel in *bird*. For these lowered murmurs, it has been suggested, by more than a few teachers, that (œ) might serve: thus, (pœsju:) (bœ:d); my chief objection to this symbol is that it suggests lip-rounding. But, as Lektor Kärre remarks, we must interpret the symbols in the light of reason, and with understanding; however, we must not lose sight of the fact that all teachers are not equally at home in interpreting symbols, and that when we lead one shepherd astray we may be leading a flock of sheep into a field of clover. And from makers of dictionaries all the world copies!

G. E. Fuhrken.

Digitized by Google

»EIN DUNKLER EHRENMANN.»

Beim Osterspaziergang (Goethes Faust I, »Vor dem Tor»), nachdem die Menge Faust gehuldigt hat, meint Wagner:

Welch ein Gefühl musst du, o grosser Mann,
Bei der Verehrung dieser Menge haben! usw.

Faust jedoch erwidert:

Nur wenig Schritte noch hinauf zu jenem Stein,
Hier wollen wir von unsrer Wandrung rasten.
Hier sass ich oft gedankenvoll allein,
Und quälte mich mit Beten und mit Fasten.
An Hoffnung reich, im Glauben fest,
Mit Tränen, Seufzen, Händeringen
Dacht' ich das Ende jener Pest
Vom Herrn des Himmels zu erzwingen.
Der Menge Beifall tönt mir nun wie Hohn.
O könntest du in meinem Innern lesen,
Wie wenig Vater und Sohn
Solch eines Ruhmes wert gewesen!
Mein Vater war **ein dunkler Ehrenmann,**
Der über die Natur und ihre heil'gen Kreise,
In Redlichkeit, jedoch auf seine Weise,
Mit grillenhafter Mühe sann,
Der, in Gesellschaft von Adepten,
Sich in die schwarze Küche schloss
Und, nach unendlichen Rezepten,
Das Widrige zusammengoss.
Da ward ein roter Leu, ein kühner Freier,
Im lauen Bad der Lilie vermählt,
Und beide dann mit offnem Flammenfeuer
Aus einem Brautgemach ins andere gequält.
Erschien darauf mit bunten Farben
Die junge Königin im Glas,
Hier war die Arznei, die Patienten starben,
Und niemand fragte: wer genas?
So haben wir mit höllischen Latwergen
In diesen Tälern, diesen Bergen
Weit schlimmer als die Pest getobt.
Ich habe selbst den Gift an Tausende gegeben,
Sie welkten hin, ich muss erleben,
Dass man den frechen Mörder lobt.

Trotz den zahlreichen Faust-Kommentaren, die vorliegen, oder vielmehr wegen des merkwürdigen Standpunktes, den manche unter ihnen einnehmen, scheint mir die Frage durchaus nicht müssig zu sein, wie unsere Stelle zu erklären ist. Für diese kleine Untersuchung zog ich die Literatur heran, die mir hier in Lund zugänglich war; auf Vollständigkeit kann ich natürlich keinen Anspruch erheben.

Da die Wortgruppe *ein dunkler Ehrenmann* an sich nicht eindeutig ist, muss man wohl den Zusammenhang und die Situation scharf ins Auge fassen, ehe man eine Entscheidung trifft. Faust führt aus: Wagner irre, wenn er meine, dass Faust durch

Digitized by Google

die Verehrung der Menge beglückt werde; denn diese Verehrung sei unbegründet; weder der Vater noch er selbst hätten gegen die Seuche etwas auszurichten vermocht. *Nun kommt unsere Stelle.* Daran schliessen sich die Gedanken: der Vater sei zwar redlich gewesen, aber ein Alchimist, der in grillenhafter Weise mit unendlicher Mühe höllische Tränke gebraut habe, und daran, nicht an der Pest, sei die Mehrzahl der Patienten gestorben.

Man muss nun allerdings darauf achten, dass die pessimistische Stimmung im Verlaufe der Rede zusehends wächst; Ausdrücke wie *höllisch, schlimmer als die Pest toben, Gift, frecher Mörder* erscheinen erst am Schluss. Trotzdem liegt ein klarer, folgerichtiger Gedankengang vor und es gilt, das passende Glied einzufügen.

Das Deutsche Wörterbuch (II. Band [1860], Sp. 1536) erklärt *dunkel* an unserer Stelle mit »unbekannt, unberühmt». Darauf und auf die in Vers 1036 vorkommenden Worte *in Redlichkeit* stützt sich J. Minor (Goethes Faust, II. Bd., Stuttgart 1901, S. 137): »Bei Goethe ... war der Vater ein unberühmter, aber ehrlicher Mann (1034. 1036; vgl. DWb. II, 1536), der sich nur leider der schwarzen Magie ergeben hatte ...» Dieselbe Ansicht vertreten M. Morris und G. Witkowski. So heisst es bei Witkowski, Goethes Faust, (II. Bd., Kommentar u. Erläuterungen, Leipzig, S. 215):» 1034. ein dunkler Ehrenmann, ein ehrlicher unberühmter Mann. Vgl. 'Dichtung und Wahrheit' 10. Buch: 'Gleim ... im Besitz einer zwar dunkeln, aber einträglichen Stelle' (Morris)». Von dem merkwürdigen Hinweis auf »D. u. W.» soll später die Rede sein. Hier lassen wir zunächst noch den Übersetzer Fr. Gjertsen zu Worte kommen (Faust, Christiania, 1873), der wohl dasselbe meint, wenn er sagt: *En Hœdersmand i Dunkelhed, det var min Far,* ferner G. Büchmann (Geflügelte Worte, 25. Aufl., Berlin 1912, S. 148): »Man bezeichnet mit dem Worte heute einen, von dem es dunkel oder zweifelhaft ist, ob er ein Ehrenmann ist, während es hier nur bedeutet 'ein unberühmter, aber ehrlicher Mann'. Dunkel hat an dieser Stelle bei Goethe denselben Sinn wie des Wort obscurus ursprünglich in den Epistolae obscurorum virorum. Vgl. S. 100.» Auf diesen Schlusssatz soll ebenfalls noch eingegangen werden.

Jetzt aber setzen wir einmal den Gedanken, Fausts Vater sei ein unberühmter, aber ehrlicher Mann gewesen, versuchsweise in unsere Stelle ein und wir sehen auf den ersten Blick, dass er den Zusammenhang vollkommen zerstört. Ist mitten in der Anklage für Lob und Ehrenrettung Raum? Mit den Worten *in Redlichkeit,* die ich konzessiv auffasse, lässt Faust so nebenbei die kindliche Pietät sprechen, aber durchaus ohne Nachdruck. Hätte anderseits der Ausdruck *ein dunkler Ehrenmann* so lobenden Sinn, wie die genannten Erklärer meinen, so wäre ja *in Redlichkeit* nur eine Abschwächung. Ausserdem ist es doch gar nicht wahr, dass Fausts Vater unberühmt oder unbekannt war; der

Digitized by Google

vorhergehende Teil derselben Szene beweist ja gerade das Gegenteil. Die Anordnung unserer Rede zeigt uns klar, dass die auf den Hauptsatz *Mein Vater war ein dunkler Ehrenmann* folgenden Verse an ihm nicht nur ihre grammatische, sondern auch ihre gedankliche Stütze haben. Gerade unser Vers muss die natürliche Gedankenbrücke, nicht ein Nebengeleise, darstellen. Er muss demnach unbedingt ein vom objektiven Standpunkt aus ungünstiges Urteil über den Vater enthalten, mögen ihm auch — wenn man die Sachlage von seinem Standpunkt betrachtet — Milderungsgründe zugebilligt werden.

Darum ist es m. E. auch nicht gut, wenn O. Vilmar (Zum Verständnisse Goethes, 5. Aufl., Marburg 1900, S. 115) sagt: »Hat doch auch schon seinem Vater am Ruhm wenig gelegen! der hat für sich zur eigenen Freude experimentiert ...». — H. Steuding (W. v. Goethe, Faust, I. Teil, 4. Auflage, Wien, 1921 [in Freytags Sammlung ausgewählter Dichtungen und Abhandlungen], S. 111) meint: »Ein unbekannter, aber ehrlicher Mann. Das 'dunkel' deutet auf die geheime, trübe Existenz des Alchimisten (E. Schmidt).» Steuding fasst also das Wort Existenz rein äusserlich auf, etwa als »Leben, wie es die anderen sehen, wie es die Welt beurteilt»; im ersten Augenblick wäre man vielleicht auch geneigt, das zu tun, und demnach nicht nur die Erklärung Steudings zurückzuweisen, sondern auch die von Erich Schmidt. Sieht man aber genauer zu, so liegt die Sache doch etwas anders. Wir finden in der Cottaschen Jubiläumsausgabe (Band 13, S. 286) die Bemerkung: »Dunkel, nicht obskur oder verbrecherisch, sondern auf die geheime, trübe Existenz des Alchimisten deutend. 'Ehrenmann' doch mit einem 1055 (obs.!) verstärkten Stich in den Pessimismus des Parazelsus gegen die Ärzte ('Ich schäme mich der Arzenei', die schlechten Ärzte sind 'Diebe und Mörder'). Mit dem genialen Vaganten Theophrastus Parazelsus hatte Goethe sich schon in Frankfurt und Strassburg beschäftigt ('Ephemerides') ...». Mit den Worten »nicht obskur» scheint mir E. Schmidt die Deutung »unbekannt» glatt abzuweisen; der Ausdruck »Existenz» bleibt freilich irreführend; ich wäre geneigt, ihn auf das Innenleben des Vaters zu beziehen. Zur Bestärkung dieser Auffassung verweise ich auf E. Schmidts Bemerkung zu derselben Stelle in der Ausgabe des Insel-Verlags (Goethes Werke, Leipzig 1910, I, S. 651): »Der Vater wird von Faust, dessen ärztlicher Beruf hier eine viel grössere Rolle spielt und der den Landleuten mit Anbequemung an ihren frommen Glauben dankt, als 'dunkler Ehrenmann', d. h. als geheimnisvoller, trüber, überzeugter Vertreter chemisch-medizinischer Wissenschaft (Alchemie) geschildert.» Noch deutlicher scheint mir E. Traumann (Goethes Faust, I. Bd., München 1913, S. 259) zu sprechen: »Er ist ein 'dunkler Ehrenmann'. Das Wort hat in deutschen Landen Flügel, aber auch eine falsche Farbe und Note erhalten. So, wie man es zu deuten pflegt und auf die Person bezieht,

Digitized by Google

auf die es gemünzt ward, trifft es diese nicht; denn weder den Charakter noch den Ruf des alten Arztes, weder seine Ehrenhaftigkeit noch sein Ansehen verdunkelt ein Schatten. Ist doch im Gegenteil der 'redlich' Gesinnte von seiner Gemeinde aufs höchste geehrt und bewundert. Wohl aber erscheint dem Sohne, der ins Helle strebt, die Tätigkeit und Weltanschauung des alten Alchimisten dunkel. Mit bitterem Spott beleuchtet er das verworrene, törichte Treiben, den finsteren Wahn jener Heilkünstler. Dunkel, wie die Küche der Adepten, blieb auch das Gebahren der Köche, die die Panazee bereiten, und ihre Sprache ...». Zwieschlächtig drückt sich dagegen Kuno Fischer (Goethes Faust, 3. Band, 3. Aufl., Heidelberg, S. 318 f.) aus: »Sein Vater, wie er dem Wagner erzählt, war ein ehrlicher, aber in Ansehung sowohl seines Rufes als auch seines Denkens obskurer Mann, 'ein dunkler Ehrenmann', der es mit der magischen Heilkunst hielt ...». Zwei so verschiedenartige Begriffe wollte Goethe gewiss nicht gleichzeitig mit dem einen Wort *dunkel* bezeichnen. Dass Fausts Vater hinsichtlich seines Rufes nicht obskur war, wurde bereits hervorgehoben; aber auch das Wort *Denken* scheint mir den Begriff, auf den es ankommt, ein wenig zu eng zu fassen. Nun sei auch die schon im Jahre 1854 veröffentlichte, ebenfalls auf den richtigen Weg weisende Erklärung von H. Düntzer erwähnt (Goethe's Faust, I. Teil, 2. Ausgabe, Leipzig, S. 203): »Sein Vater war ein Ehrenmann, der sich aber in die trüben(!) mystisch-alchymistischen Spekulationen und Experimente einliess ...».

Viktor Rydberg hat gewissermassen recht, wenn er übersetzt: *Min far var mystiker, en hedersman*. Nur darf man vielleicht, in aller Ehrfurcht vor dem grossen Dichter, die Frage aufwerfen, ob damit nicht ein zu stark logisches Kommentieren in den schwedischen Text getragen wird; denn einerseits hätte ja auch Goethe *Mystiker* statt *dunkel* sagen können, anderseits steht der schwedischen Sprache das Wort *dunkel* in der entsprechenden Bedeutung zu Gebote; vgl. *Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta* (Tegnér).

Meines Erachtens bedeutet *dunkel* an unserer Stelle: »mit verdunkelter Seele», »mit getrübtem Bewusstsein», und auf *dunkler*, nicht auf *Ehrenmann* liegt der Hauptton. Nur diese Auffassung kann ich für richtig halten. Selbstverständlich kannte und verwendete Goethe *dunkel* sonst auch in anderer Bedeutung. Darum erscheint mir die Art, wie Morris und Witkowski mit der Parallelstelle aus D. u. W. arbeiten, durchaus unzulässig. Dagegen lehrt uns ein Blick gerade ins D. Wb., wie gern Goethe *dunkel* in demselben oder ähnlichem Sinne gebraucht wie hier, vgl. z. B.: *Es kann das beste Herz in dunklen Stunden fehlen. — Das kann wohl geschehen bei Menschen, die nur dunkel vor sich hin leben, nicht bei solchen, die, schon durch Erfahrung aufgeklärt, sich mehr bewusst sind. — Die mich erzeugten und mit Ernst mir in dunkler*

Digitized by Google

Zeit der Kindheit geboten. — Alle die anderen armen Geschlechter der kinderreichen lebendigen Erde wandeln und weiden im dunkeln Genuss und trüben Schmerzen des augenblicklichen beschränkten Lebens. — Zu dem unerkannten Verlangen einer dunkeln Begierde. — Verzeihen Sie mir meine gestrige Dunkelheit. Ich bin bei solchen Gelegenheiten wie ein Nachtwandler, dem man zuruft, ich falle gleich alle Stockwerke herunter. Mit dem unklaren Bewusstsein ist auch ein gutes Streben vereinbar; vgl.: *Alles dieses ist durch den Geist einer dunklen Frömmigkeit und Wohltätigkeit zusammengebracht und errichtet.* — Und endlich: *Ein guter Mensch in seinem dunklen Drange ist sich des rechten Weges wohl bewusst* (Faust I, V. 328 f.).

Zuletzt noch einige Worte über den »*Ehrenmann*«. Vielleicht hat die grosse Menge der Erklärer recht, wenn sie meint, das Wort sei hier einfach in gutem Sinne zu verstehen — wofern sie nur keinen Nachdruck darauf legen, sondern den Ton auf *dunkler* lassen! Ganz sicher ist diese Auffassung jedoch nicht. Es wäre immerhin möglich, dass Goethe mit dem Ausdruck einen leicht ironischen Beigeschmack verbunden hat; vgl. die zuerst angeführte Bemerkung von E. Schmidt. Dafür liessen sich ausserdem noch drei Argumente anführen:

1) Der jetzige Sprachgebrauch, der dies geflügelte Wort für einen Mann verwendet, dessen Ehre in Zweifel gezogen wird, muss doch irgendwie entstanden sein. Vielleicht liegt ein Gran von der Ironie, die es heute enthält, schon in der Stelle selbst, so dass sie den Ausgangspunkt für die Verzerrung der Bedeutung bieten konnte. Das ist natürlich nur eine mit aller Vorsicht geäusserte Vermutung.

2) Im III. Band des D. Wb. (1862), Sp. 63 heisst es: »*Ehrenmann* ... Adelung bildete sich ein, das Wort gelte nur scherzweise, wie im Leichencarmen bei Hagedorn 3, 14:

Seht, seht auf unsern Ehrenmann,
Den wir so schön begraben;
Wer sonst kein Beispiel haben kann,
Wird es an diesem haben,

als ob nicht auch lateinisch *vir bonus* ironisch stehen könnte ...«.

Aber zu denken gibt es doch, dass Adelung das Wort nur in ironischem Sinn kennt. Dieser Umstand verdient auch mit Rücksicht auf unsere Stelle Beachtung.

3) Büchmann verfällt, wie wir oben gesehen haben, auf den krausen Gedanken, die Ehrlichkeit von Fausts Vater darzutun, indem er *dunkler* mit *obscurus* in der Verbindung *Epistolae obscurorum virorum* gleichsetzt, als ob die angeblichen Verfasser dieser Briefe gar solche *viri boni* wären. Mir scheint es klar zu sein, dass auch in *obscuri viri* ein ironischer Nebensinn liegt. Sie sind ehrenwerte Männer wie die Cäsar-Mörder für den Leichenredner Antonius. Nun berichtet uns gerade Büchmann (S. 100),

Digitized by Google

dass als Übersetzung für *obscuri viri* schon im Jahre 1795 *dunkle Männer* vorkommt; aus dem Jahr 1809 bringt er den Ausdruck *Dunkelmänner* bei und A. Gombert (Zeitschrift für Deutsche Wortforschung, 7. Band [1905/06], S. 138) hat je zwei Belege für *Männer des Dunkels, Männer der Dunkelheit* und einen für *Dunkelmänner* aus dem Jahre 1819 gefunden. So werden von der liberalen Augsburger Allg. Zeitung die Gegner des Fortschritts genannt. Da der erste Beleg schon aus dem Jahre 1795 stammt, die anderen aus nicht viel späterer Zeit, ist es wohl möglich, dass Goethe diesen Sprachgebrauch gekannt hat, und dann könnte vielleicht ein Fünkchen Ironie aus dem *dunkeln Mann* in den *dunkeln Ehrenmann* übergesprungen sein.

Die Frage, ob man *Ehrenmann* an unserer Stelle ganz ernst oder ein klein wenig ironisch zu verstehen habe, wird man wohl niemals mit Sicherheit beantworten können; sie ist aber auch gar nicht so wichtig für das Verständnis des Verses, denn der Schlüssel liegt in der Auffassung von *dunkel* und diese ist, glaube ich, wirklich über jeden Zweifel erhaben.

Hans Pollak.

FLODERS NAMN I TYSKAN.

Våra skolgrammatikor ha i allmänhet den regeln, att utomeuropeiska floder äro maskulina, europeiska feminina. Så står det t. ex. fortfarande i HJORTHS senaste upplaga. CALWAGEN-NORDGRENS grammatik uppdelar däremot floderna i tyska och icke tyska: mask. äro utom Tyskland liggande floder, fem. namn på de flesta tyska floder.

Alla äro således ense om att tyska floder äro fem. och icke europeiska mask., men då det gäller europeiska floder utanför Tyskland, gå meningarna isär. Denna olikhet utjämnas endast i mycket ringa grad genom de anförda undantagen, vilka hos HJORTH äro: »en hel del österuropeiska, t. ex. der Dnjestr, der Dnjepr samt alla på *o*, t. ex. der Po,» hos CALWAGEN-NORDGREN: europeiska floder på *e*, *er* och (icke spanska) på *a*, t. ex. die Themse, die Rhone, die Loire (men der Loir), die (der) Tiber, die Wolga.

För att närmare undersöka flodnamnens genus i tyskan har jag i *Meyers konversationslexikon* genomgått artiklarna om de olika ländernas floder m. fl. De erhållna resultaten ha sedan kontrollerats med tillhjälp av SCOBEL, *Geograf. Handbuch* I—II. (Leipzig 1909—10).

Naturligtvis har jag ej varit i tillfälle att undersöka namnen på alla världens floder, men materialet torde vara tillräckligt för bedömande av frågan.

Digitized by Google

Tyska floder äro i allmänhet fem. Som motsats till tyska får man emellertid inte som C.-N. sätta »utom Tyskland liggande floder». Tysk flod betyder i detta sammanhang en flod, som ligger inom *det tyska språkområdet*, som alltså har ett tyskt l. av tyskan påverkat namn. Samma regel gäller nämligen för Österrike, Schweiz, Holland och (delvis?) Belgien. Utom de vanliga undantagen: der Rhein, der Main, der Neckar, der Inn, der Lech, der Pregel har jag funnit: (i Tyskland) der Bober, der Elbing, der Fallbach, der Forbach, der Kocher, der Nemonien, der Queiss, der Regen, der Rhin; (i Österrike) der Eisack, der Kampf, der Ziller m. fl.; (i Schweiz) der Rambach, der Tessin; (i Holland) der Noord; (i Belgien) der Mandel.

På Europas fastland, med undantag av det tyska språkområdet, äro floders namn med få undantag mask. i de olika språken, och detta genus övergår även till tyskan. Spanska och portugisiska floder äro, så vitt jag kunnat finna, alla mask., även de som ändas på *a* och *e*, t. ex. der Guadalquivir, der Guadiana, der Segura, der Tamega, der Guadelete, der Tambre. De franska flodernas namn följa i tyskan helt den franska regeln: mask. utom de som sluta på stumt *e*. Det heter alltså: der Allier, der Arroux, der Cher etc., men: die Loire, die Marne, die Seine etc. I franskan bildar *le Rhône* undantag. I tyskan heter det vanligen die Rhone; dock förekommer även der Rhone (jfr. *Curme* 98, B (1) a).

Det är tydligen de franska flodernas namn som åstadkommit C.-N:s regel, att europeiska floder på *e* äro fem. Detta är emellertid i allmänhet inte fallet. Ovan har påpekats, att spanska floder på e äro mask., detsamma gäller de italienska. Överhuvud taget äro ital. floder mask., utom de som ändas på *a*, t. ex. der Agri, der Frassine, der Piave, der Po, men die Adda, die Fratta etc. (die l. der Tiber). Samma regel gäller för floder i Ryssland och Balkanstaterna. Det heter alltså: der Bug, der Don, der Dnjepr, der Drin, der Ibar, der Lim, der Mesen, der Niemen, der Wardar, men die Dvina, die Marowa, die Petschora, die Strumitza, die Volga.

De engelska flodernas namn få i tyskan mask. genus. Härav kan man tydligen draga den slutsatsen, att det för tyskt språkmedvetande står klart, att en utländsk flods namn är mask. Bland de i *Meyer* upptagna har jag endast funnit två fem., nämligen die Ouse och die Themse; andra på *e* äro mask., t. ex. der Clyde, der Exe, der Jare, der Tyne.

Hur behandlas då våra egna floders namn? Här är bruket vacklande. I *Meyers* artikel »Schweden» ha alla älvarna fem. genus, men i spridda artiklar förekommer: der Götaelf, der Indalself, der Klarelf, der Ljusneelf, der Luleelf, der Umeelf, der Ångermanelf. *Scobel* har: die Götaelf, die Klarelf men der Luleelf. *Auerbachs* lexikon har: der Dalelf, der Götaelf, der Luleelf, men (av något obegripligt skäl) die Klarelf. Våra åar äro i *Meyer* nästan alla fem., t. ex. die Lidan, die Ätran, die Nissaå, die Viskaå, men *der*

Digitized by Google

Lagaå (sic!). Likaså äro Danmarks floder, som alla ändas på *aa*, fem. Detta beror tydligen på ändelsen; en del tyska småfloders namn äro också bildade med *aa*.

I konsekvens med föregående heta norska floder t. ex. der Glom[men], der Laagen, die Otta, der I. die Dramself etc. Finlands floder äro i *Meyer* alla mask.: der Kemi, der Kymmene, der Munio, der Torneå (sic!). *Scobel* har emellertid die Torneå och die Aurajoki.

Floder, som ligga utanför Europa, äro mask. Som undantag anför C.-N. »die Lena m. fl. sibiriska floder». De sibiriska flodernas namn följa i själva verket den ryska regeln, d. v. s. alla på *a* äro fem., de övriga mask., t. ex. der Jenissei, der Ob, der Tobol, men die Jana, die Lena, die Olekma, die Tura. Eljest äro utomeuropeiska floder, även de på *a*, mask., t. ex. der Brahmaputra, der Columbia, der Tana (Afrika). Endast ett undantag har jag påträffat, nämligen die Dschamna (Indien). Andra indiska floder på *a* äro mask., t, ex. der Ghara, der Kistna.

Sammanfattning.

Floder, som ligga inom det tyska språkområdet, äro fem. Undantag: der Bober etc. *Floder, som ligga utanför det tyska språkområdet, äro mask. Undantag:* Fem. äro a) europeiska (utom spanska och portugisiska) och sibiriska på *a* + die Dschamna, b) franska floder på *e* samt die Themse och die Ouse, c) oftast nordiska, som sluta på *å (aa)*. Omväxlande mask. och fem. äro Rhone och Tiber samt namnen på de nordiska älvarna.

Gustaf Widbeck.

SMÄRRE BIDRAG TILL TYSK FILOLOGI.

4. »Den gamla goda tiden».

I häftet 8 av denna tidskrift ha de, som lämnat översättningar till höstens tyska studentstil, återgivit *den gamla goda tiden* med *die gute alte Zeit*, och två av dem betona, att en annan ordföljd är omöjlig. Hjorths grammatik (18:e och följ. uppl. § 249 Märk) anger också *in der guten alten Zeit*. Utan att på något sätt vilja betvivla riktigheten härav vill jag endast som ett kuriosum anföra följande ur *Erzählungen* von W. von Polenz (utg. av A. Bokelund) sid. 57 rad 11: *Vor allem aufs Feueranlegen hätten sich die Leute in der alten, guten Zeit hier aus dem FF verstanden.*

E. W.

Digitized by Google

IS MODERN-ENGLISH PHILOLOGY OUT OF FASHION?

If anyone should make inquiries as to what the aims, the scope, and the possibilities of Modern-English Philology are, he will no doubt be informed that the question has already been answered, repeatedly and exhaustively, e. g. in Elze's *Grundriss der englischen Philologie*, 1887, in Bülbring's *Wege und Ziele der englischen Philologie*, 1893, or Vietor's *Einführung* &c., 1897, and lately by W. Horn in his *Englische Sprachwissenschaft* in the *Festgabe für Wilh. Streitberg*, 1924. If the inquirer is not satisfied with what he finds here, he is likely to be told to sit down to speculate and find out for himself a more satisfactory and adequate answer.

But there is also another method of satisfying oneself on this point, viz. by looking around in order to find out, not what MnE philology should be, theoretically and ideally, but what indeed it proves to be by work actually done. — The following lines are a very hurried and superficial attempt at tackling the subject from this angle. Giving as they do only some bare figures they do not intend to offer a detailed account and a competent appreciation of the important things that have been done on the field of MnE philology, but rather to hint at the extent to which contemporary work takes an active interest in our branch of English studies. The only material that could be used with any profit for this purpose are current periodicals and bibliographies, and the statistics presented have been culled from the following well-known philological journals:

Neuphilologische Mitteilungen, for the years 1923 and 1924, do not seem to contain any contribution whatever to MnE philology, apart from a review of Horn's *Sprachkörper &c.* The following year yields four reviews, one of Jespersen's *Language &c.*, one of Klinghardt's *Sprechtakt &c.*, and two more of works on phonetics.

The Dutch quarterly *Neophilologus*, 1925, gives some valuable »Kantteekeningen» to that awe-inspiring work that is Poutsma's *Grammar of Late Modern English*, but otherwise only literary and educational things.

Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen contains for 1925 16 »Abhandlungen» and 27 »kleinere Mitteilungen,» none of which deal with MnE philology. There are some 60 »Beurteilungen und kurze Anzeigen,» half of them touching things English. Out of these perhaps half a dozen may be said to have any bearing on MnE *language*.

In *Modern Language Notes*, 1924, there is, among 51 articles, only one that has anything to do with the modern language;

Digitized by Google

of the 35 reviews not one deals with it. Among the 38 »correspondences» we find two that concern our branch. One of them is by Prof. Kemp Malone, of the John Hopkins University, who speaks of Prof. Ekwall's edition of *The Writing Scholar's Companion*, publ. in 1911. His introductory words are worth quoting. »Curiously enough, he says, this volume . . . has never been reviewed, although of considerable interest in many ways . . .» A statement which is of »considerable interest» as a *symptom*.

In *Modern Language Review*, 1921 and 1922, we count altogether 35 articles, but none of them have any contribution to offer to our department. Of the 40 »Miscellaneous Notes» only some three or four are of any interest to the MnE student as such, viz. those on textual criticism, place-names and Modern Scots. The two years yield a crop of 57 reviews, and of these possibly half a dozen may be said to belong to our sphere. Of the 47 »Minor Notices» perhaps five have anything to do with MnE philology, one of them being a brief mention of Prof. Wyld's *English Philology in English Universities*, of which more below. — In the same *Review* for 1924 the state of things has decidedly improved. Among the 22 »articles» there is one on speech-melody as discussed already in the 18th cent. Of the 24 »*Miscellaneous Notes*» there are two dealing with place-names and one on word-study. There are 57 reviews, four of them discussing, respectively, problems of style, of prosody, the Progressive Form in Late MnE, and the History of English generally. The 35 »Minor Notices» bring us two things of interest, short reviews of Horn's *Sprachkörper &c.* and of a treatise on Compound Epithets in Shelley and Keats.

We now come to periodicals devoted exlusively to the study of things English. — The Dutch review *English Studies* styles itself »a Journal of English *Letters* and Philology». Nevertheless, there is, for the year 1925, a fair sprinkling of matters philological. We find a paper by Kruisinga running through three of the six numbers, *A Guide to English Studies*, which is of value not only to beginners. By the same writer we are also given »*Contributions to English Syntax.*» There are further some five or six reviews discussing works of interest to the MnE student.

The *Review of English Studies* professes to be a »Quarterly Journal of English Literature and the English *Language.*» For 1925 it contains 27 articles, 27 »Notes and Observations,» and 29 reviews. In all this wealth of material there is extremely little that may be said to fall under the heading »English Language.» An article on Elizabethan hand-writing and two reviews complete the list.

Englische Studien, Organ für Englische Philologie, 1924, have 11 »Abhandlungen,» but no contribution to MnE philology. There are 44 »Besprechungen» — educational books not included — and of these not more than half a dozen have a bearing on our subject.

Digitized by Google

Anglia, Band 49 (1925—6) contains some 20 papers of which 8 are contributions to OE and ME research work, the rest literary historical. — In the *Beiblatt zu Anglia* for the same period there are 22 »Aufsätze,» of which five touch the modern language. There are a hundred and odd »Besprechungen,» and less than a score of the works referred to contribute to MnE philological research.

From these periodicals we now turn to the well-known books *The Year's Work in English Studies* and *Bibliography of English Language and Literature*, both for 1924. After two introductory papers which consider general works on literary history and philology the former of these two goes on to give an account, in ten chapters, of the most important works dealing with the different periods of the language that have been published during the year. In the paper on philology, general works, we find mentioned Jespersen's *Philosophy of Grammar*, Palmer's *Grammar*, and three great German *Festschriften* presented to Professors Behaghel and Streitberg, which contain some few things of interest for the study of MnE, especially Wilh. Horn's *Englische Sprachwissenschaft*, already mentioned, which thanks to its wealth of bibliography is of general and very great interest. We further find some references to place-name study, to matters lexicographical, dialect and otherwise, and a word or two concerning the reprint of Jespersen's *Growth and Structure &c.*

OE and ME being outside our immediate sphere of interest we now proceed to the MnE period, which opens with Shakespeare. The great volume of Shakespearean scholarship includes a few things that testify to a certain amount of philological work in connexion with textual criticism and the annotation of plays.

In the two chapters on *Elizabethan Drama* and *Elizabethan Poetry and Prose*, we are given, it is true, some references, more or less in passing, to word-study; we are told of works on *Spenserian Prosody*, *Realistic Elements in Spenser's Style*, on the *Poetic Imagery of the Elizabethans*, but the writers in question find it just as important to emphasize articles on — bells — table-bells, front-door bells, chimes of bells — in the Elizabethan theatres, on the lucky finds that enabled a fortunate worker on this field to correct some slight inaccuracies concerning the birth, the marriage, and the death of Milton's third wife, and a controversy whether Sir Walter Raleigh was buried at Beddington or at St. Margaret's, Westminster!

The *Restoration* period is a blank, as far as philology is concerned. — *The 18th Cent.* has attracted some research workers, who produced books on the *Poetic Diction of the 18th Cent.*, a *Study of Dialect as Represented in the English Drama 1642—1800* on the *Language of Fr. Burney's Evelina*, of interest as a contribution to the study of colloquial English in the 18th cent.

Digitized by Google

But the writer also finds space to mention a piece of work on Dr. Johnson's diseases and his ideas on balloons and smoking!

When we get to the *19th Cent. and after* we come across some notes on old words recovered by Walter Scott . . . That is all! Here the matter ends, so far as Modern English philology is concerned!

In the *Bibliography* we count, under the heading *Language, General*, 21 entries, of which, however, not a few are so general as hardly to touch our field at all; *Vocabulary*, 10 entries; *Word Study*, 24, of which at least 1/3 deal with OE; *Name Study*, 55, (but this interesting and important branch of English studies belongs largely to the provinces of OE and ME); *Semantics*, 2, one dealing with things OE.

The heading *History of Language and Grammar*, inclusive of spelling, phonetics, prosody, subsidiary forms of English, dialects old and modern, offers 93 entries. This may perhaps seem a big figure, but it must be borne in mind that although we here find registered such important works as Franz's *Shakespeare Grammatik*, which apparently was not known to »The Year's Work,» Palmer's *Grammar* and Mencken's *The American Language*, a good many of these entries refer to rather short papers in little known magazines, and further that at least a dozen of them deal with OE problems.

Under the heading Literature there are approximately 2000 entries.

Prof. Tolkien in his introductory paper on *General Philology Year's Work*, p. 26, surprises us a little by using these words: —

». . . the attention and industry at first chiefly applied to archaic, classical and written forms of the language have been more and more shifted to living speech in all its abundant subtlety and variety, and the astonishing complexity of linguistic phenomena has become more and more apparent.» These words may not be altogether without foundation, but to judge from the above statistics, which give, it is true, merely a numerical comparison, this shifting is not quite so apparent. It is far more apparent that Modern English philology whether dealing with contemporary living speech or devoting itself to the written forms of the language during the past 500 years is reduced to live on a pittance while other branches of English studies are given the seats of honour.

But let no one think that the present writer has taken up the cudgels for a complete subversion of existing conditions. The world is large. There is room for many things, and the English-speaking world — including outsiders engaged upon research work connected with English studies — would only be the better off for taking a little more *active* interest in the evolution of their own speech.

Digitized by Google

Prof. Tolkien's words must be left for what they are worth. An outsider sometimes commands a better perspective, and this is what a Dutch critic has to say about the matter. After discovering, in an English bibliography, the New English Dictionary labled »classical, educational», he goes on to say, »Works on linguistic subjects appear so rarely in England that the compilers of most bibliographies have no heading for them.» — This is not fully in accordance with facts, for works on Latin and Greek are not so rare — consult e. g. the Journal of Hellenic Studies — but it applies, and most emphatically, to English, especially MnE.

This is openly admitted by English scholars. A critic reviewing Prof. Wyld's paper on *English Philology in English Universities* writes as follows: —

»The first part of his inaugural lecture (in taking up his duties as Merton Professor of English Language and Literature) is devoted to a generous tribute to the great scholars of the past . . . followed by a gloomy picture of our almost complete dependence upon German and Scandinavian scholars for carrying on their great work . . . The reproach is in large measure true. Now that German is so little known and studied, it is coming home to us with deadly force. . . .»

If we are to accept the verdict of the above statistics, what Prof. Wyld says of English Philology in England must hold good, mutatis mutandis, of other countries as well, if for English Philology generally we substitute *Modern* English Philology. In the paper just mentioned Prof. Wyld speaks of a nicely adjusted balance between literature and language. It would seem that in our case the balance has been so adjusted that literature has got a measure well pressed and overflowing, while language has been dismissed with a few remains in a beggar's bowl.

No one has any desire to introduce an era of unmitigated philology. We all know that the evolution of language is intimately connected with the conditions of life prevailing at the time, and that the student of a language must have some idea of the history of the period. But is it really too rank a heresy to wonder whether all these works on sources, developments, influences, parallels, connexions, and interpretations, and all the controversies regarding dates, names, and identifications really possess the intrinsic and lasting value that some of the masters and disciples of the literary school would have us believe? Is it not possible for the language of the 17th cent. to furnish problems of greater interest than the question when Milton's third wife was born, and is not »the astonishing complexity of linguistic phenomena» found in present-day English more worthy of consideration and study than e. g. Dickens's inns and taverns and plagiarisms in Shelley's Alastor?

Digitized by Google

»This is all very well,» the sympathising reader rejoins, »but what would you have us do?» Nothing very revolutionary. This is, in the first place, a humble petition to those in authority, whether University, Editor's Study, or Chairmanship of societies, to grant to Modern English scholarship all the encouragement consistent with their position. It is also an appeal to all the workers on the vast field of English studies to think a little more of this corner not devoid of importance, to lend to the little band of labourers all the support they are able to give, and to join them whenever possible, for truly the harvest is great and the labourers are few, or, to use Prof. Wyld's words, »There are many and great problems that lie in wait for solution by the skilled investigator.»

T. Hilding Svartengren.

OM PREFIXEN IN- OCH UN- I ENGELSKAN.

»There is» — säger H. W. Fowler i sitt Dictionary of Modern English Usage — »often a teasing *un*certainty — or *in*certitude — whether the negative form of a word should be made with in- (including il-, im-, ir -), or with un-».

Den generella regeln, att pref. un- såsom engelskt bör stå framför rent engelska ord, in- såsom varande av latinskt ursprung däremot bör användas vid ord av latinskt ursprung, är riktig endast med många modifikationer. Enligt denna regel är sålunda blott un-, ej in-, möjligt vid sådana rent germanska ord som exempelvis wholesome, twine, twist, foreseen, forgettable, seaworthy, selfish — för att endast taga en handfull exempel bland tusenden. Att in- å andra sidan är enbart förekommande dels vid tydliga latinska former ss. commensurable, compatible, congruous, corrigible, direct, salubrious m. fl., vilka alla förekomma i positiv form i modern engelska, dels ock i sammansättningar ss. indubitable, ineffable, inevitable o. a., av vilka positiv form icke existerar som självständigt ord, får anses framgå av nämnda generella regel.

Emellertid finnas en mängd undantag och modifikationer. I många fall influera suffixen på valet av prefix, så att, om ett romanskt ord t. ex. event, tar den germanska ändelsen ful — eventful, användes förstavelsen un. Andra ändelser, som föredraga pref. un- äro t. ex., -ed, -ing. Man säger sålunda:

undigested — indigestible
unanimated — inanimate
undistinguished — indistinguishable
unlettered — illitterate
unlimited — illimitable
unreconciled — irreconciled; vidare

Digitized by Google

unceasing — incessant
undiscriminating — indiscriminate.

Beträffande ändelsen — able, tar denna merendels pref. un-, ehuru många fall med in- också förekomma. Sådana äro t. ex. illimitable, immeasurable, immitigable, immovable, impalpable, impenetrable, imperturbable, implacable, impracticable, improbable, inapplicable, inappreciable, incalculable, incapable, incommensurable, inconceivable o. a.

Jämför även följande par:

unapprovable — inaccessible
undestroyable — indestructible
undissolvable — indissoluble
unprovable — improbable d. v. s. in- är i detta fall begränsat till sådana former, som stå latinet närmast. Det samma gäller exempelvis: unjust — injustice (mera latin-betonat)
unable — inability » »
unquiet — inquietude » »
uncivil — incivility » »

Beträffande åtskilliga fall är språkbruket vacklande, ehuru antalet av dessa icke nämnvärt torde överskrida tjoget. (Se nedan!)

I några fall föreligga olika betydelser eller betydelsenyanser, t. ex.

unsanitary = 'lacking sanitation'
insanitary = 'contrary to sanitary principles,'
unmoral = 'not concerned with moral law,'
immoral = 'contrary to moral law.'

I allmänhet synes tendensen i modern engelska vara för pref. un-, under det man under 15 och 16 årh. synes ha föredragit in-.

Murray, A New English Dictionary, säger härom: »The practice in the 16th. & 17th. c. was to prefer the form with in-, e. g. inaidable, inarguable, inavailable, but the modern tendency is to restrict in- to words obviously answering to Latin types, to prefer un- in other cases, as in unavailing, uncertain, undevout.»

Den ovan citerade förf. — H. W. Fowler — lämnar i sitt här anförda arbete en lista på de ord, beträffande vilka någon tvekan angående bruket av förstavelserna un- och in- synes råda och framhåller därvid, vilka former böra föredragas såsom de riktigaste. Jag anför dem här nedan: unacceptable, unadvisable unalterable, unappeasable, unapt (cf. inept), un-/in- artificial, uncommunicative, uncompleted, inconsolable, uncontrollable, undecipherable, undigested, undiscriminating, indistinguishable, unedited, ineffaceable, unescapable, unessential, unexpressive, infrequent, unnavigable, unpractical, unrecognizable, unresponsive, irretentive, unsubstantial, insupportable, insusceptible.

Thorsten Celander.

Digitized by Google

»*PURITAN ENGLAND*» M. M. I DEN ENGELSKA STUDENTSTILEN.

Med anledning av det sista skriftliga provet i engelska i studentexamen må det tillåtas undertecknad att göra några reflexioner:

1) Skulle icke de, som lämna texten till studentuppgifterna (och särskilt de engelska), kunna se till att sådana uttryck *om möjligt* undvikas, om vilka det med säkerhet kan antagas, att lärjungarna ej kunna konstruera dem riktigt? Ett förträffligt exempel härpå lämnas av uttrycket »Puritan England» i höstterminens engelska översättningsprov. Jfr. lektor Charlestons anmärkning: »No article here, though it is beyond my comprehension how a schoolboy is to decide the point». Jag skriver absolut under på denna förklaring. Det hade ju varit en enkel sak att stryka adjektivet eller också tillfoga en kort anmärkning om artikelns bruk i detta fall. En ytterligare anledning till strykning ligger i den omständigheten, att ordet *puritansk* saknas i Wennström-Harlocks skolordbok (även supplementet). Ett önskemål vore väl också, att den, som åtagit sig att lämna uppgiften, såge efter, vad lexikonet har att bjuda på. I detta fall skulle det t. ex. befunnits, att *kungamördare* (regicide) saknas (Jfr Charlestons anmärkning, no. 15). Hur många tänka på att slå upp under *konungamördare?*

2) Frånsett sådana svårigheter, som »Puritan England» och »religious and political liberty» (Jfr Charleston: »No definite article, but the mistake would be very excusable») förefaller mig stilen *från lärjungarnas synpunkt* ytterst lätt. En abiturient, som skreve underkänd på ett sådant prov, skulle med de principer, som följas vid rättningen av dylika skripta, i sanning vara synnerligen undermålig. Däremot kan det säkerligen bereda den rättande läraren ej så litet huvudbry, om han ej har tillgång till de förträffliga översättningarna i Moderna språk. Är detta egentligen meningen med provet? Och blir proportionen i svårighetsgrad mellan det engelska och tyska översättningsprovet rättvis? De tyska studentstilarna äro sedan några år tillbaka (se årets två tyska översättningsprov) laddade med grammatiska svårigheter, medan de engelska ofta företrädesvis bjuda på fraseologiska finesser, vilka lärjungarna ha så mycket mindre utsikt att kunna klara, som deras lexikon oftast lämnar dem i sticket. Ett flertal exempel härpå skulle kunna anföras, till och med med material hämtat från årets studentstilar.

3) Beträffande uttrycket »*på* Westminster Hall», så kunde detta *väl* ha behövt ett förtydligande tillägg i den svenska texten, t. ex. »på taket av» eller något dylikt. För att kunna översätta ett uttryck måste man förstå dess innebörd, och detta

Digitized by Google

ha tydligen en del av abiturienterna ej gjort. Jfr även Charleston: »I do not myself know where the poles were in relation to Westminster Hall.»[1]) Jag tillåter mig därför till sist att citera följande passus i Ward, Lock & Co:s, »A pictorial and descriptive guide to London», 46th ed., s. 87: »The historical associations of the Hall are full of interest . . . It was the scene of the trial and condemnation of Charles I., and of the proclamation of Cromwell as Lord Protector. Here, a few years later, Cromwell's head was brought from Westminster Abbey, with those of Bradshaw and Ireton, and impaled on an iron-tipped pike *on the southern gable* for something like a quarter of a century. The Protector's head was blown down during a heavy storm in 1686 and secreted, it is said, by a sentry. It is still preserved in this country, and was exhibited to one of the learned societies in 1911.»

Carl S. R. Collin.

FIASCO.

På franska finns det som bekant två uttryck för ett misslyckande på scenen: *faire four* och *faire fiasco*. Medan det förra ej trängt utanför Frankrikes gränser, har det senare gått jorden runt. *Fiasco* har väl fått följa med den mängd konsttermer, som italienskan lånat ut åt andra språk. Littré nämner ingenting om tidpunkten för dess första uppträdande i franskan, och i sjunde upplagan av Akademiens ordbok är det inte upptaget. Att det inte är så särdeles gammalt i franskan, tycks framgå därav, att det t. ex. i de Bury, *Musiciens du passé, du présent et de l'avenir* i en uppsats om Mozart skrives med spärrad stil. Ordet *four* är tydligen mycket äldre. Enligt en uppgift i Loubens, *Proverbes et Locutions,* skulle det datera sig från år 1659. Hur nu dessa båda talesätt uppkommit, är åter en fråga, som kanske inte ännu fått sitt slutgiltiga svar. Littrés och Nyrops förklaringar förefalla emellertid sannolika. Alla andra, av vilka de flesta grunda sig på anekdoter, måste lämnas åt sitt värde. *Four* är ju ett i språket vanligt ord, och känslan av dess ursprungliga betydelse är fullt levande. Man säger: *noir comme dans un four* och *faire un four noir*. Adjektivet *noir*, som egentligen passar till *four*, tycks ha färgat av sig på *fiasco*. Jag har funnit en sådan sammanställning som denna: *un four noir, un sombre fiasco*. Detta visar ju, att känslan för grundbetydelsen av *fiasco* inte längre är vid liv. Men vid sidan av dessa *four* och *fiasco* förekommer ett annat ord med samma betydelse, men med något argotartad klang, *veste,* i talesättet *remporter une veste.* I en

[1]) Jfr Fearenside, not 14.

Digitized by Google

anonym pamflett, Paris 1884, roar sig en författare med att sammanställa de båda uttrycken *four* och *veste* och på samma gång få fram en ordlek: *Il lui fallait ronger sa rage, cacher sa veste et renoncer à la rampe. Marie avait la digestion difficile, et ce four lui resta sur l'estomac.* Hur har nu detta uttryck, *remporter une veste*, uppstått?

Le Dictionnaire Général lämnar följande förklaring: *être venu avec un habit et revenir avec une veste.* Detta är onekligen ett förklaringsförsök, men det förefaller inte vidare övertygande. M. d'Harvé ser saken på ett annat sätt. I *Parlons mieux!* utgår han från ett halft argotartat ord, *gnole*, som betyder slag, stöt, knuff. Han undrar, om man inte i detta ord kan se en förkortning av *tourniole*. En sådan förmodan synes ligga nära till hands. Liksom man säger *Ceaux* i stället för *Monceaux*, *Chy* för *Clichy* och framför allt *Gnolles* för *Batignolles*, bör *gnole* kunna ersätta ett *tourniole*. Nu kan emellertid *gnole* också tänkas som en förkortning av ett annat ord, *carmagnole*, ett från den stora revolutionen bekant plagg. För *gnole* såsom förkortning av *carmagnole* talar också den omständigheten, att detta *gnole* förekommer i *Le Père Duchesne*. Dessa båda förkortningar av två skilda ord kunna ha sammanfallit, och då *gnole* sålunda också kunde betyda jacka, har man utbytt *gnole* mot *veste* och sagt *avoir une veste*, *remporter une veste*. M. d'Harvé tillägger, att *gnole* av *tourniole*, vilket senare är en term, vanlig bland pojkar, som leka med snurror, också kan övergå till *gnon*. Men han går inte in på någon förklaring av denna förändring. Kunde man inte i *gnon* se en förkortning av *guignon?* Ett skamfilande av en snurra mot en annan — se Littré under *tourniole* — vore då att betrakta som en otur. Bakom *gnole* av *tourniole* skymtade då ett *gnon* av *guignon*, vilket ytterligare kunnat stärka den pejorativa betydelsen av *gnole*. *Remporter une veste* vore då *remporter une gnole*, ha otur, röna motstånd, bli skamfilad, göra fiasko.

Alfred Stenhagen.

LITTERATUR.

Leon Kellner, *Restoring Shakespeare*, a Critical Analysis of the Misreadings in Shakespeare's Works, with Facsimiles and numerous Plates. Leipzig 1925, Bernhard Tauchnitz, XVI + 216 ss., 6 Mark, geb. 8: 50 Mark.

Professor Kellner är en bekant Shakespeareforskare, vilken vi bl. a. ha att tacka för en mycket värdefull Shakespeareordbok (jfr MS 1923, s. 86 ff.). Föreliggande arbete är resultatet av mångåriga studier över Shakespeares text och äldre nyengelsk paleografi. Med utgångspunkt från den sannolikt riktiga förutsättningen att felaktigheter i Shakespeares text i huvudsak bero

Digitized by Google

på felläsning av handskrifterna har professor Kellner gjort samtida skrift till föremål för en noggrann undersökning. De olika formerna för varje bokstav fastställas och likheter med former av andra bokstäver, vilka kunna giva anledning till felläsning, påpekas. Ytterst värdefulla prov på äldre nyengelsk handstil och faksimilen av bokstävernas olika former meddelas i ett appendix.

I arbetets huvuddel har professor Kellner sammanställt ett stort antal tryckfel o. d. funna i upplagor av Shakespeares verk (särskilt kvartupplagorna) och andra källor. Dessa sammanställningar säga oss vilka tryckfel som oftast förekomma, och de bekräfta resultaten av den inledande paleografiska undersökningen. Vidare har han samlat ett antal emendationer, som föreslagits av ansedda forskare och som vunnit allmänt erkännande. Slutligen framställer han ett betydligt antal egna ändringsförslag. Anordningen är följande: Materialet är uppdelat på 14 kapitel (kap. 3—16), vart och ett med ett antal underavdelningar. Kap. 3 t. ex. behandlar felläsning av enstaka bokstäver. Under varje avdelning uppföras under A tryckfel i Shakespeareupplagor osv., under B emendationer av tidigare forskare, under C professor Kellners egna förslag. Dessa senare äro mycket talrika; nya läsningar föreslås för omkring 300 textställen. En lista över dessa liksom över behandlade ord finnes s. 176—183. Utan tvivel är det dessa nya förslag som professor Kellner betraktar som arbetets tyngdpunkt och som komma att tilldraga sig det största intresset hos arbetets läsare.

Redan det sagda torde ha antytt att vi här ha att göra med ett märkligt och betydande arbete. Ingen av de forskare som tidigare ägnat sig åt studiet av Shakespeares text har gått till verket efter så noggranna och systematiska förberedelser. Dock anser jag icke att arbetets huvudsakliga värde ligger i de nya emendationerna. Dess tyngdpunkt synes mig vara den noggranna undersökningen av äldre handstilar och det omfattande belysande materialet. Dessa undersökningar och sammanställningar göra boken till ett grundläggande arbete.

Professor Kellners egna textförändringar äro utan tvivel i många fall slående riktiga eller tänkvärda. Som exempel nämner jag: *a fere of guilt* för *a farre off guiltie* Wint II, 1, 104; *envious eyes* för *runawayes eyes* Rom. III, 2, 7; *early days* för *euerie day* Ado III, 1, 100. Men många synas mig icke övertygande eller rent av uppenbart oriktiga.

I åtskilliga fall föreslås ändring av en text som alldeles icke bör ändras. När det t. ex. föreslås att *liv'd* Tw 1, 2, 14 *(a mast that liv'd upon the sea* skall ändras till *buid* (d. v. s. *buoyed)* så har förslagsställaren förbisett att *live* är gängse i betydelsen 'hålla sig flytande'. Err IV, 3, 25 kallas rättstjänaren »the man, sir, that, when gentlemen are tired, gives them a sob, and rests them». Professor Kellner föreslår *stool* i stället för *sob*, trots att detta knappt passar i sammanhanget. Uttrycket *to give a sob*

Digitized by Google

var förr gängse i betydelsen 'to give a rest or respite' (se NED), och tydligen är det denna betydelse uttrycket har hos Shakespeare.

Det är naturligtvis ingalunda alltid som den föreliggande texten är så uppenbart den riktiga som i de båda behandlade fallen. Mången gång kan den synas svårförklarlig, men det är icke därför självklart att den bör ändras eller att professor Kellners emendation träffar det riktiga. Jag kan icke känna mig övertygad att *pale* Merch. III, 2, 103 *(pale and common drudge)* bör ändras: i varje fall synes förslaget *pat* (i den otillräckligt styrkta betydelsen 'ready, obsequious') icke lyckligt. *Swift as meditation* Haml. I, 5, 3 ändras till *s. a. volitation.* Det är ju riktigt att *meditation* icke i regeln betecknar en snabb tankeakt, med det först efter Shakespeares tid och blott i teknisk användning funna *volitation* synes föga övertygande. Det medges gärna att *elements* Oth. II, 3, 59 *(the very elements of this warlike isle)* är till betydelsen oklart, men jag har svårt att tro att emendationen *ela-men* vilket anses vara en bildning med musiktermen *ela* 'the highest note in the gamut' som förra led och betyda 'tip-top people' träffar det rätta.

Många av förslagen innebära ändring av flere bokstäver i samma ord. Utan tvivel ha vi att räkna med flere tryckfel eller felläsningar i samma ord under ogynnsamma omständigheter, men emendationer som drastiskt ändra den föreliggande texten äro i regeln mindre övertygande än sådana som medföra ändring blott av en eller annan bokstav. Mången läsare kommer nog att ställa sig skeptisk mot exempelvis *titling* för *breeding* Cymb. V, 3, 17; *rume* (dvs. *rheum)* för *envy* Tp. I, 2, 257; *Timony* 'more Timonis' för *living* As III, 2, 439, även om analogier kunna anföras för varje enstaka bokstavsförväxling. Och även om man gärna medger att *Lady, ladies, woman* Cymb. III, 5, 73 är ett crux, är man knappt beredd att utan vidare akceptera läsarten *London's loveliest women.*

Utrymmet tillåter icke anförande av ytterligare exempel och jag hänvisar till min utförligare recension i Anglia-Beiblatt för juni 1926.

Men även den som i likhet med undertecknad ställer sig skeptisk eller avvaktande gentemot många av professor Kellners ändringsförslag måste erkänna att hans arbete är ett högst betydande bidrag till Shakespeareforskningen och att han genom detsamma gjort sig förtjänt av sina medforskares uppriktiga tacksamhet.

Lund. *Eilert Ekwall.*

Tryckfel.

Sid. 205 rad 13 nedifr.: *Sportleute,* läs *Sportsleute.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PENN STATE UNIVERSITY LIBRARIES
A0000650386 35

Digitized by Google